

BOŽENA NĚMCOVÁ

LISTY

IV

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek patnáctý

BOŽENA NĚMCOVÁ

LISTY

IV

1859–1861

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury a umění

Praha 1961

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Bohuslav Havránek

Redakční rada:

Rudolf Havel, Josef Hrabák, Miloslav Novotný, Rudolf Skřeček

Tento svazek připravil Miloslav Novotný

za spolupráce výkonných redaktorů Rudolfa Havla a Rudolfa Skřečka

Graficky upravil František Muzika

1859

Milý Karle! List Tvůj, na který jsem už s velikou nedočkavostí čekala, obdržela jsem druhý svátek, na sv. Štěpána. – No, to ses načekal na ty věci a ten chleba byl asi dobrý. – A pročpak jsi to sám nesl, to by Tě bylo už nezabílo, kdybys byl někomu pár grošů dal. – No ale jen když to máš a když Ti to je vhod, já jsem byla ráda, že jsem Ti to mohla zaopatřit. – Ale nepíšeš nic, zdali jsi dostal ty dva tolary v psaní? Snad ano, když jsi dostal list pro pana Fintelmannu, který též v tom listu byl? Copak Ti ještě nejvíc chybí ze šatstva? Snad až by se zase nějaká příležitost hodila, že bych Ti mohla něco poslat. Psala jsem také do Vídně jednomu bohatému a hodnému pánu, který také Kodyma podporoval, skrze Tebe, možná že dostanu od něho příznivou odpověď. – Jakpak jsi tedy strávil svátky? – My jsme na Tě mnohokrát vzpomněli, zvlášť u večere vzpomínala jsem, kdybys tu byl. – My jsme to také jen poskrovnu odbyli, protože jsme neměli mnoho peněz poslední dni, ale dostala jsem zajíce na druhý den a od Fingerhuta punč – a po dvou librách mouky udělala jsem vánočky, to byly naše lahůdky. Chtěla jsem Ti hned po svátcích psát, ale měla jsem kvapnou práci k dodělení a táta měl také co psát naspěch pro pana Fingerhuta, a tudy jsem musela i na něho čekat, neboť Ti chce stranu prodloužení pasu sám psát. Můj milý, drahý hochu, jak bych Tě ráda už viděla, to si ani pomyslit nemůžeš, a věřím Ti mileráda, že i Ty už toužíš po domovu, ale jestli se to dá dělat, že by Ti pas prodloužen byl, přece bude pro Tvoji budoucnost lépe, když bys ještě rok v cizině zůstal a do toho Hannovru a snad i do Hamburku se podíval. – To řekl i pan Fiala, u kterého jsem byla a psaní Tvoje mu četla. Povídal, že Ti nyní potřeba, abys hodně mnoho vel-

kých zahrad viděl, povídal, že je ten Wendtland pověstný, a pak v Hamburku Bossé. – Měl radost, že se tak vzděláváš, a pravil, že kdybys domů přišel a chtěl k němu, že Tě vždy přijme, a za prvního, ale že by Ti radil zůstat ještě v cizině, když to bude možno, že potom můžeš už pořádnou službu dostat. – Pozdravuje Tě a máš mu jednou také psát. – Řeknu panu Mánesovi skrze ten obrázek, snad mi ho udělá; milý hochu, podivil by ses nám všem, Dora i Jarouš jsou velmi vyrostlí, táta se nezměnil, ale já jsem se hodně sestarala. – Já vím, že bych se i Tobě podivila, – já si Tě představuji, jak jsi odešel; mnohokrát za den vzpomínám, ale večer, když lehám, myslím vždy, co děláš, zdali už spíš, či nocuješ, a nemáš-li hlad a nejsi-li churavý. To je tak moje každodenní myšlenka, a potom se zase těším, že Ti to bude všechno k dobrému, co zkusíš, že se vrátíš vzdělán ve svém umění, že dostaneš dobré místo a že budeš šťastný a spokojen a my s Tebou. Tak přemýšlejí a často i slzíc usnu; často se mi potom o Tobě a obyčejně i o Hynečkovi zdá. – Marie mi také psala ty dni, je zase sama, Jacq jel s kněžnou do Francouz. Naříkají si, že jim nic nepíšeš, a Marie má Ti za zlé, že jsi Jacquovi nepsal; on prý povídal, že Ti ty peníze beztoho dal, ale že jsi mu měl alespoň psát.

Píš tedy Marii i babičce, vidíš, to by byla nezdvořilost od Tebe, kdybys ani se nepoděkoval za to, že Ti z nouze pomohl. – O těch *Talutmauer[n]*, a jak se broskve, merunky a hrozny v nich pěstují, píš; popíš to docela jednoduše, od počátku až do uzrání ovoce, a kterak se potom hrozny uschovávají, aby přes zimu čerstvé se udržely. – Já Ti to opravím, a co za to dostaneš, Ti pošlu. – Ty zdi vykresli a popíš, jak se stavějí. O nových vzácných bylinách stává i v německých časopisech, což i do českých se potom přeloží, ale o těch *Talutmauer[n]* není známé zde. A tu Wellingtonii tedy také popíš. To lituju sama, že jsi ztratil toho přítele, to si mohu myslit, jak milé je být s člověkem vzdělaným v cizině; jen buď opatrným a nepouštěj se do žádných hádek ani mrzutostí s tím novým, zvláště když je

syn přítele p. Fintelmanna, neboť to má vždy zastavatele a Ty potom žádného. –

8/1. Vidiš, jak se list zdržel k mé mrzutosti, neboť vím, že ho budeš s touhou očekávat. – Stalo se tím, že jsem čekala na tátu, aby se skrze ten pas poptal, – táta ale dostal na prdeli nežit a nemohl s tím ani chodit, až dnes teprv je mu lepší, ono to ale může ještě pár dní trvat, než se táta na to vyptá, neboť on není tak čerstvý, proto Ti posílám raději jen můj list, abys nemusel tak dlouho čekat na odpověď. – Nejspíše, pokud víme, budeš muset žádat o prodloužení u vyslanectví v Berlíně, a že se bude muset p. Fintelmann za Tebe přimluvit, to by bylo nejjistější. – Bude Ti to táta psát, jak to máš udělat, jestli to zde nebude moci býti. – Je to, milý hochu, v Rakousku nyní špatné hospodářství, a každá vláda lepší než naše, zvlášt ruská nyní, a tak i vaše pruská. Jak se podobá, nebude dlouho pokoj, a s Rakouskem to asi bídne vypadne. – Ale mlč o tom a list tento spal, co takových věcí se týče, musí být člověk velice opatrný. – Kdyby se Ti i tam nic neprohlíželo, mohlo by se Ti prohlížet všecko, až bys jednou domů šel, a kdyby to četl policajt nebo žandarm, jsme všichni nešťastni. Já budu nyní psát do ruského časopisu, který vychází v Moskvě a ode všech Slovanů články přijímá a do ruštiny překládá; budu tam psát články národopisné. – Platí se honoráru za arch 40 rublů (64 fl. str.). – To bych si mohla přece pomoci za takový honorár. – Museli jsme se smát těm štuclíkům, a rádi bychom věděli, jak jsi je upotřebil? – Vždyť jsem Ti psala, abys dal si k tomu podešve udělat, že to jsou střevíce; já bych Ti je byla ráda zde dala udělat, kdybych byla míru měla.

Tudy do toho vlezeš nohou, sem přišít si dej od ševce podešev, podle nohy. Co je znamínko, to musíš trochu založit a zpředu po stranách dát kůžky, aby se Ti to hned neroztrhalo. Snad nedáš mnoho od toho. – Až to ševci ukážeš, bude tomu rozumět. – Tu Wellingtonii posli také vykreslenou, to víš, takové věci musí se vidět alespoň poněkud. –

Jen to popíš všechno jednoduše, ale zřetelně a jasně, co nevíš česky, můžeš napsat německy – a já to přeložím. Vychází od Nového roku časopis *Obrazy ze života* – s obrázky, také vzácné stromy a květiny budou v něm vyobrazeny a krátce popsány, zvláště které jsou k užitku všeobecnému buď pro krásu, buď pro industrii, anebo co byliny potravní a ovocina. – Mimo to jsou podobné věci ve *Škole a životu* pro učitele a mládež a v *Živě*. – Když bys to tedy pěkně, jasně a jak náleží všechno popsal, mohlo by se to upotřebit co obrázek do jednoho neb druhého listu. – Při těch Talutmauern musíš také udat, kdo to první vynalezl, v které zemi a kde se to posud pěstuje, i také můžeš udat, zač se takové ovoce kus prodává a jestli by se takové pěstování merunek a broskví zavést mohlo i na venku a v jaké krajině, zdali i v horách, nebo jen v teplejších krajích a rovině. Až budu mluvit s mladým Palackým, řeknu mu o některý ten list – on je málokdy k nalezení. Také Vojtěch Šafařík se vrátil z Němec a nyní čeká doma na nějakou službu. – Zdržoval se dlouho v Berlíně, v Porýní a v Göttingkách, možná že zná také některé muže, na něž by Ti mohl dát doporučení, navštíví nás ty dni, zeptám se ho. On se na Tebe ptává. – Kdybys uměl francouzsky, to by Ti dobře posloužilo; já Ti to vždy psávala, abys toho použil v Sagenech, ale nedbals – a raději si hleděl věci, která Ti jen na škodu byla. Mohl jsi dost hezky se naučit, alespoň číst, když ne mluvit, což tam ale také lehko bylo. Nyní by Ti stála i francouzská literatura zahradnictví otevřená, která je zajisté znamenitá, a kdybys jednou do Belgie mohl se podívat, musel bys řeč tu umět, sice bys nepřišel nikam. Až přijdeš domů, budeš se muset učit, abys mohl se někdy podívat do Belgie, Paříže a Londýna, snad se do té doby okolnosti naše změní. Také Jarouš dělá si plány, až bude s akademií hotov, jíti do Paříže. No to jsou ale jen plány, ale mladému člověku příslušící. Poděkování jsem vyřídila všude i přečetla; to víš, jak to je, když vidí, že člověk nepohrdá ani malým dárkem, dají podruhé zase. – Pilz není už v Košíři – Blecha ho dal pryč a p. Fiala není s ním

spokojen, že je velmi zapomenutý a že nemá nikdy groše peněz, ačkoliv tam 20 fl. stříbra měl. – On myslím s Marií utratil mnoho – neslyšíme o ní ale ani muk, kde je. – Nyní zaopatřil mu pan Fiala službu u nějaké baronky, která si koupila statek u Prešpurku. On má dovolení od úřadu vojenského zdržovati se, kde chce, ale osvobozen dosud není. – Jaroslav a Dora Tě líbají a táta též. – Paní Šlenkertka i pan Mencl a pan Krejčí, který se vždy na Tebe ptá; Hanušovic Tě též pozdravují a ptávají se na Tebe Dory. Eminka je posud v Terstu, Dora bude jí ten týden psát a vyřídí jí pozdravení od Tebe. Také Josef Rank Tě pozdravuje. Karel je v technice a živí se sám, není u Šumavských. – Vidák je tuze zlý, na každého štěká. – Zatím tedy končím, beztoho Ti táta bude brzy psát. Líbám Tě mnohokrát! Píš!

Tvá Tě milující matka

Vyřid' účtu od nás panu Fintelmannovi. Lambl Tě také pozdravuje, on chudák jen pořád kuchá ty mrtvoly.

Přejem Ti šťastný nový rok!

V Praze 21/4 59

Milý Karle!

Včera ráno obdrželi jsme Tvůj list a divili se, že píšeš o listu, který jsi psal k tátovému svátku, ale my jsme žádný neobdrželi a táta se zlobil, žes mu k svátku nepsal, a proto Ti také nechtěl psát, a já zase čekala den ode dne na nějaký groš. – Ale je to nyní taková bída u nás o groš jako snad nikde jinde, a nejen u nás, ale u každého, žádný nemá peněz, ani šlechtic. Táta dal Ti včera na poštu kalhoty a boty – jsou od pana Palackého, nebudou-li Ti jen krátké. V botě máš vyňatek z Musejníka a jeden svazeček Pohádek, abys zase jednou něco ode mě četl. – Toho Zschokkeho bych Ti byla ráda poslala, ale bylo by to na poštu těžký a nevyplatilo by se; kdybychom Ti to byli posílali jako poprvé, byla bych Ti ještě všelicos přiložila, neboť to libra a dvě nedělá rozdíl, ale na poště je každý lot víc dražší. Já Ti ho ale prodám zde, chceš-li, a peníze Ti pošlu, ale jsou zde knihy takové za facku, a ke dvou[m] povídkám není konec, to Ti musel v Saganech někdo splést. – Od pana Šebka nedostala jsem ještě žádnou zprávu a nemohu si to ani vysvětlit, ale myslím, že snad právě doma není. – Chci tedy ještě jednou [psát] p. Šemberovi, aby mu dal dobré slovo; snad to bude účinkovat. – Milý Karle, mně je Tě tak líto, že Ti ani říci nemohu, jak ráda bych Ti pomohla, ale když se nám také tak mizerně vede – jsme také všeho zbavený, a dokonce já a Dora, nemáme kusa prádla a Jarouš má také jeden pár dobrých kalhot a špatný kabát. Mám dostat z divadla 40 fr. KM za dva kusy překladu a nemůžu se toho ani dočkat, aby je už představovali, neboť dříve se nevyplatějí. Jeden myslím že se bude dávat po svátcích, má ho Pešková k příjmu, z toho bych Ti potom pár grošů poslala. – Táta pojede po svátcích do Maierhöfen u Přimdy; bude tam revidovat archiv hraběte Kolovrata,

což asi tři čtyry měsíce trvati bude. Ještě neví, co mu platit budou, ale snad přece generesně. – Co se týká toho pasu, je to věru mrzutá [věc], že nemůžeš tam zůstat; kdybys ho ale žádal, na každý pád Tě odvedou, neboť [odvod] je tak silný, že všickni reservníci, ženatí již muži, k vojsku zase dostavit se musejí. Na žádného se nebere zhléd, ani na chyby, a odvádějí se již z třídy, co Ty patříš. – Já bych se utrápila, kdybys musel být vojákem! – Za jedno je to otroctví a bída největší při těch pár mizerných krejcarech, a ještě se tlouct pro nic a za nic. – Ve Švýcarsku nepotřebovals bys žádný pas; chceme tedy ty dni Kodymovi psát, jestli by Tě přijmul. Třebas i neměl mnoho platu, jen abys stravu měl, a museli bychom přece na tu cestu sehnat, abys tam přišel a zůstal, dokud by se okolnosti politické nezměnily. – To bys přišel domů a odtud přes Bavorsko do Švýcar jel, což by také skrze pas bylo, an bys mohl říci, že jdeš přes Švýcary do Belgie. – Jenom aby Tě Kodym přijal a abychom Ti peníze na cestu sehnali. – Já bych Tě už tuze ráda viděla, a také abys trochu se vyléčil doma. – To krvácení máš od zlaté žíly a od špatné stravy. – Mej se každý den ráno studenou vodou; máš-li nějaké umývadlo nebo škopek, sedni na bobek, dej si ho pod kříž a nějakým klocem si polejvej kříž, nejvíc dolů k střevu; to Tě posilní. A prosím Tě, raděj si už vypůjč nějaký groš, když Ti peníze dojdou, a nebuď tak živ o chlebě jen, vždyť si zkazíš celé svoje zdraví a co potom počneš? – Když teď táta doma nebude, budu moct více pracovat a nebudeme také tolik potřebovat, tak Ti budu moct, dokud tam ještě budeš, přece nějaký groš poslat, a doufám, že z té Vídně přece něco dostanem. Můj obrázek Ti už nepošlu, až bys přišel, neboť to jinak asi nebude, než že budeš muset do těch Švýcar, a to musel bys ovšem někdy v červnu neb červenci přijít domů. – Paní Palacká stůně už půl léta a posud leží; bylo jí k smrti. – Dělá jim to veliké výlohy a tak mám také ujmu. – Matka pana dr. Čejky umřela před čtrnácte dny; je nyní sám. On také není zdráv. – Já už po nějaký čas nejsem zdráva – ty křeče proklaté mě zase trápily a kašel.

Marie psala ze Sagan a naříká si, že jim nepíšeš, – píš jim a zvlášť Jacquovi, aby se nehněval, že mu ani neděkuješ za ty peníze, co Ti nepůjčil, ale dal. – Paní kněžna Taxisová také umřela a pan Taxis zdědil tři statky, ale musí z toho kapitální taxy platit. Slíbil, že nám pošle nějaké šaty; bude-li v tom, co bys i Ty potřebovat mohl, schovám Ti to, až přijdeš –. Peníze ale není možná od něho dostat, on sám mnoho nemá; nyní s tou wojnou bude ještě hůř – není žádný výdělek, kupci bankrotují, šlechta je po krk zadlužená a sedlák nemá též mnoho. Bůhví jak to vypadne. – Ten článek dodělej, a nebude-li to do listu tlusté, dej to, anebo to nech, až jestli přijedeš. – Mladý Frič Josef, co byl odvezen do Sedmíhrad na pevnost Děžu, je tamodtud puštěn, ale v rakouském mocnářství nesmí být. – Má pas na dvě léta, může se zdržovat, kde chce, mimo Rakousko. Usadil se tedy v Berlíně a bude si hledat nějakou službu při novinách. Píšeš, že jsi z Berlína z botanické zahrady nedostal ještě odpověď? – Jak ale, když se nemůžeš v Prusku déle zdržet než do prosince s tím pasem? Toť nemůžeš již službu jinde hledat? – A kdybys musel do Švejcara, nemohl bys dokonce dlouho už tam pobýt! – Bylo by dobře bývalo, kdybys byl mohl na podzim do Hannovru, ale teď bylo by již pozdě. – Kdybys byl mohl bez pasu zůstat v Prusku, mohl jsi snad raději v Berlíně, Erdmannsdorfu neb Muskavě – službu si hledat, ale jak pas mítí musíš, přestává pobytí delší v Prusku. Neboť jak bys pas žádal, musíš se dostavit do Běláku a odvedou Tě svatě. – Zjutra neb pozejtří budeme psát Kodymovi, a jak dostaneme odpověď, hned Ti to sdělíme. Výstava květinová nebyla letos zvláštní, byl jen velký sál vyplněn – a tolik tam bylo květin nahromaděno, že nemohl projít. Zvláštního tam nebylo nic, mimo krásné bílé, velkokvěté rododendrony, krásné orchideje, azaley a kamelie neplné, ale velmi velikánského květu, purpurové s žlutými uvnitř prášníky. – Dostala jsem listek. Pilz musel se také k vojsku dostavit a pan Liblinský také, a měl jen již 14 dní k do-sloužení 10 let. – Přiloženě posílá Ti táta 1 tolar zatím,

abys měl na vyplacení toho balíku, protože se odtud platí jen na hranice. – Zítra ale neb pozejtří dostanu pro Tebe 2 tl. a pošlu Ti je hned. – Čekala bych už s listem, ale nemáš myslím groše, a tak abys to vyplatil, a tedy už raději ten mark dáme. Kalhoty jsou od táty, tak se mu *poděkuj*. – Ačkoliv nejsou fajn, přece dobrý a čistý a můžeš v nich jít k obědu. – Snad dostanem ještě nějaký od pana Taxise. – Táta Ti bude zítra neb pozejtří také psát, než odjede, tedy neodpisuj až v pondělí neb úterý, až bys dostal i jeho list. – Dora Tě líbá a těší se na Tebe. Jarouš je už týden na venku v Libiši u Melníka u jednoho sedláka, s jehož synem je kamarád. Přijede po svátcích ve středu. On hezky již kreslí a je v antice a velikou schopnost ukazuje k malbě. – Je hezký hoch a velký jako Ty. – Eminka není ještě doma, ona se stavila ve Vídni a přijede s babičkou co nejdřív. Ale vždyť Ty jsi jí nic nevzkázal? – Snad to bylo v psaní, co se ztratilo? – Dej pozor, aby Ti nevizitýrovali boty, nevytáhli ten Musejník a nemysleli, že to nějaká proklamace, když česky nerozumějí. A prosím Tě, jen už si hleď na zdraví; až přijdeš domů, potom Tě dovedu k Lamblovi a musíš se nechat prohlídnout; doma se zase zotavíš. – Ve Švýcařích měl bys ses lepší, co se zdraví týká; jen abychom ty peníze na cestu sehnali. – Bůh Tě opatruj, a těš se už, jak můžeš, nám se také nevede lépe, to beztoho víš, neboť kdyby se nám vedlo lépe, nenechali bychom Tě hlad trpět! Líbáme Tě, já i táta! Myslívám na Tě vstávajíc léhajíc a začasté se mi o Tobě zdá. –

Sbohem! Tvá upřímná

matka Božena

Velectěný příteli!

Odpuste, že Vás nechávám tak dlouho na odpověď čekati. – Byla jsem delší čas zase churavá s křečemi v žaludku, takže jsem ani z domů vycházeti nemohla. – Obdrževši Váš list, poslala jsem zeptati se, zdali je český či německý kurs na škole babictví; i dověděla jsem se, že se právě ukončuje v unoru český běh. – Abyste marně nečekali, kázala jsem dceři napsati Vám list a dáti Vám o tom zprávu, ostatní že Vám budu později psát. – Doufám, že jste list ten obdrželi? – Když mi bylo lépe, šla jsem sama do porodnice, kde mám dobrou známou, abych se na vše vyptala; dověděla jsem se vše, jedině kdy zase český kurs začne, nemohla jsem dlouho se dověděti, a proto psáti jsem nemohla dříve, až nyní. – Z přiloženého paní Justové listu poznáte, kdy kurs začíná a mnoho-li by to stálo. – Cesta sem a tam a strava dělá ovšem největší účet, a jak jsem to zběžně spočetla, potřebovala by skoro 140 fr. stříbra, to je ovšem veliká suma pro chudou učitelkyni. – Kdyby to bylo před několika léty bývalo, řekla bych byla některým našincům o příspěvek, a zajistě byla by se jí alespoň ta strava a byt zaplatily, ale nyní není možno čeho přislíbit, protože je každému tak zle o peníze, že tak nikdy ještě nebylo. – Kdyby nebyla vázaná na byt a stravu, přišlo by jí to laciněji, o to bychom se nějak postaraly, ale žádná učenice babictví *nesmí* jinde zůstávati než v určeném při porodnici pro ně domu, kamž se jim i strava buď z porodniční všeobecné kuchyně, buď z poblízké hospody nosí, aby se nikde nezdržovaly. – Návštěvy bez dovolení také dělati nesmějí. – Muži, mimo lékaře, nemají jak do porodnice, tak i k bábám žádného přístupu. Naučiti se může každá všemu potřebnému dokonale, a zvláště když má protekci profesora a školní báby, kterou bych paní Justové zaopatřila. – U nás, kde již

skoro všude zkoušené báby jsou, mají dobré živobytí i na vesnicích, a bylo by k přání, aby se i u vás množily báby učené, rozumné, by pominuly všeliké ty škodné a pověrečné zvyky a obyčeje užívané při porodech. – U nás se báby nejvíce na útraty obcí učí babictví. – Na kursy babictví a anatomie přicházejí do Prahy cizinci doktoři z dalekých až zemí. Byl tu nedávno starý již doktor poslouchati anatomii až z ostrova Jávy. – Nejvíce přicházejí Severoněmci, Bulhaři a Rusové; nyní je jich tu 10, jeden až od Bajkalského jezera z Irkutska, a 14 Bulharů, vesměs lékaři. – Nejraději poslouchají anatomii u dr. Dušana Lambla, kterého také znáte a který má co anatom znamenité jméno v cizině. – V Rusku mají ovšem trochu více peněz k cestování než u nás! –

Básničky Vaše s potěšením jsem četla; jedna, Kozák, vytištěna již v almanachu *Kytice*, vydaném u paní Jeřábkové. Je tak nechána, jak jste ji napsali; beztoho že Vám almanach pošlou. – Králohořská ale leží v mém stolku a jen několik očí ji vidělo a čtlo s potěšením jako já; ale do tisku ji dátí nejde – skřípli by ho zle, junáka! – Nechám si ji zatím zde, a chcete-li, pošlu Vám opis, snad ji někam propašuju. – Na „Väzně“ se těším, jen pošlete, však se mu najde místo. – Četl jste již v Musejníku „Väzně“? – Neudělali chybu? Div to není, když se to stane, v mých článkách o Slovensku je jich až hanba. – A co dělá Igor? Slíbila jsem to již Nebeskému a on rád Vaše práce přijme. – Tedy jen pošlete, a třebaš na mne, abych ho mohla pohnat k rychlému vytisknutí, s čímž on někdy odkládá. –

Psal Vám Rieger skrze dopisy do slovníku konverzačního? – Tuším že ano i že Vám poslal návštěví, poněvadž jsem mu dávala Vaši adresu, leč by to byl vše v jednom do Brezna poslal na vašnost pana bratra. – Píšte něco; buď některou biografii znamenitého Slováka, buď národopisního něco z vašeho kraje, krátký místopis, některý děj ze slovenské historie méně známý, tak podobného cos, ale v stručných člancích a s potáhem na Slovensko. – Oni berou zvláštní zhled na Slovanstvo, které ve všech slovníkách, i Brockhausovým, jen mimochodem vždy zmíněno, a proto

by rád dr. Rieger, aby se toho ujímali národovci i na Slovensku, Moravě a Slezsku a zasílali mu pamatné rodopisy, historické a národopisné rozličné články, který by do slovníku nejen konverzačního, ale i reálního se hodily. – Bude to dílo pěkné a důležité; hlásí se také síla předplatitelů – z některých reálek našich venkovských až 60 a více najednou. – Dej pánbůh zdaru, vždyť se to už léta strojí a tolik odporu proti tomu bylo, než se přece uskutečnila dávná ta myšlénka Palackého.

Ráda bych se byla letos do vašich krajů byla podívala – ale nevím, zdali tomu nepokoje nastávající nám dovolí. – Máme to kritickou dobu a bůhví co se z toho všeho pro nás vyvaří, či dobré, či zlé. – Hůře ale nebude, než je nyní, nechť se již stane co stane –! Co sto věků stavělo, zvrtně doba! –

Zde trvá již po delší čas silný odvod, mimo theologů a juristů nejsou ani studující vyjmutí; kteří v rezervě a na dovolené byli, všickni se museli [dostavit] k vojsku, i všickni, kteří měli vysloužino, ale listy propuštějící neměli, – a trefilo to i mnoho ženatých mužů, jichž ženy a děti nyní bez chleba zůstanou jako sirotci. – Nejdřív ty nové peníze a nyní ještě ten odvod a vojna rozhořčilo lid náramně; a je bída hrozná, ani šlechtic, ani obchodník, ani měšťan, ani rolník nemá groše a úředníci a vojáci jsou hotoví bídáci při ztrátě peněz na malém platu. – O řemeslnictvu a proletariátu ani nemluvím, tu je bída v největším stupni, duševní i tělesní. Blaze Vám ve vašich horách, že Vám netřeba dívati se na takováto divadla, která se obyčejně tragicky ukončí. – Přála bych si býti mezi Vámi, často mysl moje k Vám zalétá a vždy je mi přitom tak milo a volno, jako bych pod Vaší hostinnou střechou dlela! –

Jsem na nějaký čas sama s dětmi, muž dostal revise registratury a archivu na panství hraběte Kolovrata na venku, kamž ten týhoden odejel a kde snad dva neb tři měsíce zaměstnávat se bude. – Mám také starost se synem nejstarším, co je zahradníkem. Na jar dopadne mu také čas stavěti se. – Je tři léta již v cizině a nyní rok již v královské

pruské zahradě v Sanssouci u Postupína (Potsdam). Je veliký, slušný šuhaj, nevím, jestli by ušel bílému kabátu, – ale těším se naději, že do jari kdoví co se stane! – Jaroslav chodí do malířské akademie; byla jsem dlouho proti tomu, aby malířem byl, ale on jinak nechce, a že ukazuje nejen chuť, ale i veliké schopnosti k malbě, – dovolili jsme mu to – nechť má svoji vůli, když se mu tak líbí. – Dcerku Dorinku mám již hezky vzrostlou a dobré je to, upřímné děvče a šikovné. – To je také jediné její jmění i štěstí, neboť si musí sama někdy chléb svůj vydělávat. – Materiálně žijeme jako proletáři! Potěšení moje jsou ty děti, práce a víra v blaženou, krásnou budoucnost S——!! Obrázky moje v Musejníku a Živě ze Slovenska líbí se Čechům, což namnoze Vám a doktorovi Z... co děkovati mám, co se týče Zvolenska. – Hattala mně také jinak neřekne než naše Boženko, naše Slovenko! Také mně již řečeno bylo od některých starých neurvalců, že si všímám více Slováků než Čechů, – já si ale myslím: „Vždyť jsme haluze jednoho kmene, kvítí jedné louky!“ a nechám je mluvit. –

A co dělá Vaše domácnost? – Co starostlivá, dobrá paní Vaše? – Ach já ji vidím, jak ona se o moje pohodlí starala, s jakou upřímností mně ponoukala ty dobré halúšky s brynzou! Věru bych se nedala ponoukat, kdybych je zde měla! – A co Katuška, máte ji dosud v Bystrici? A Chrbantěrka a Katkula a stará Vaše služkyňa, či jsou ještě živý a zdravý? – A ta starostará kočka, či ještě líhá na ohnísku? – Škoda že je takový kus světa mezi Prahou a Horní Lehotou! –

Pozdravujte srdečně všech ode mě! Přejíc Vám stálého zdraví, zůstávám Vaše upřímná, s úctou Vám oddaná přítelkyně

Božena

V Praze 29/4 59

Jak je s očmi?–

[— — —]

Zde je nyní ukrutně draho, takže nevím, jak my déle budeme živi, neboť až se vojna pořádně začne, teprv bude zle, doposud stojí vojska v Itálii proti sobě, ale nemohou pokračovat pro povodně. Maso, mouka, káva je všechno o třetinu dražší a ještě vstoupá. Peníze naše nemají žádnou [cenu] a na stříbro je 50 procent. Za pruský tolar papírový musejí se dát naše dvě zlatky – a málo je peněz mezi lidem a bude jich ještě méně. – Tak bídné to není v žádné zemi nyní jako v Rakousku, a bude to zázrak, jestli se konečně lid nevzbouří, až bude nucen hladu mřít! – Táta je venku v Maierhofnu, kde dostal ty revise. Zůstane tam asi tři měsíce. Jsme tu tedy sami a máme dost strachu před budoucností při té drahotě; za zlatku člověk ani nic nedostane [— — —]. Mysleli jsme, že nám pan kníže pošle nějaké šaty, Jarouš nemá hrubě co obléci, jedny teplý kalhoty má a zimní kabát; starý černý kabát, co dostal předloni od knížete a co jsem mu dala vlani předělat, je mu malý a celý už rozedraný. Prosila jsem dr. Jeřábka, přítele jeho, aby ho upomenul, neboť on se o to ujímal a jemu to slíbil. [— — —]

Milý Karle! Tvůj list jsem obdržela a byla jsem ráda, že jsi přece jednou psal. – Byla bych Ti ráda byla alespoň jeden tolar poslala, ale právě nemám, dostaneš ho ale po svátcích, né-li dva. – Milý hochu, je zde nyní hrozně draho s tou vojnou, všecko se to odváží za armádou, a jen bohudíky, že je všude úroda, jaká dávná léta nebyla, – jestli se vše i dobře sklídí, bude dobře; – káva, mejdlo, mouka, kůže, rejže a hedbáví připlácí ale značně. Podšití už nechtějí jinak dělat než za 5 f.KM. Také o tovaryše je zle, poněvadž se dílem všecko k vojsku odvádí a dílem pro vojsko pracuje v celém okolí pražském, ševci, sedláři, krejčí, pekaři a p. ř. – Ale milý hochu, naši nevyhráli ještě ani jednu bitvu, a ucouvli už ze Sardinska, kde zpočátku stáli, až k Milánu a včera přišla zpráva telegrafická, že byla veliká bitva u Magenta za řekou Ticinem, už v našem Vlasku, v okolí Milána. Francouzi udeřili na hlavní náš voj a trvala bitva dva dni. Padlo našeho vojska 15 000 – a 5000 Francouzi zajali a včera vtrhli do Milána, kde vypukla den předtím revoluce proti Rakušanům. – Vypůjč si kartu Itálie a Sardinska a podívej se na ni. Francouz a Sardin stáli nejprve v *Alessandrii* a *Turině*. Naši dorazili přes řeku Ticino a Po až po *Novaru* z jedné strany a doleji po *Vercelli* a *Casale*. – Potom museli ucouvnout skrze povodně horské, kterými se tamější roviny zalily. – Také jich mnoho tam v těch močálech zahynulo a pomřelo, než k jaké bitvě přišlo. – První veliká bitva byla u Montebello na samých už hranicích, kde padlo Rakušanů 2000 a 600 se zajalo. – Od té doby až do poslední bitvy byly mezi tím časem malé šarvátky, kde dostali Rakušané ale vždy bití od *Sardo-Franků*, jak spojené vojsko francouzsko-sardinské vůbec se nyní nazývá. Naše vojsko je ovšem veliké, dvanáctkrát stotisíc má náš

císař vojska, ale což je to všecko platno, když není při něm to nadšení co při onom, když nemá těch výhod co oni, není tak cvičené v bojích jako francouzské, není těch generálů, lid tamější je nenavídí a co nejhoršího jim dělá, to potom odpadne všem chuť k bojování, a dokonce když budou ustavičně prohrávat. Potom není peněz v zemi, a nemůže to tak dlouho trvat, aby všickni lidé, od velkého do malého, přitom neožebračili; bankroty každý den nejeden a jen platy a platy! – Zem je již na mizině a je se co obávat, že konečně trpělivost praskne a všecko povstane. – Uhři na to čekají a Rusíni též, aby se odtrhli. – Nikde není nadšení pro tu vojnu, jen lání, i sedmašedesátníci pražští stali se buřiči. – Kdyby Rus s námi držel, bylo by hej – ale když se mu r. vláda tak pěkně odměnila za pomoc v Uhřích, byl by blázen, aby jim pomáhal, on se jim jinak asi odslouží, – že budou koukat. Stojí 70 000 Rusů v Besarábii, jen tak ovšem, aby hranice své chránili, ale zatím aby blíže Turecka byli a Slované turečtí podporovat mohli, kteří se všude zdvíhají. – V Černé Hoře je mladý vladyka Danilo, kterému byl nyní u prvního syna Napoleon kmotrem a který dělá, co Rus chce. – V Srbsku bývalého knížete vypořádali ze země a udělali si knížetem Miloše, který též s Rusem v spojení je. – Valaši a Rumuni zvolili si za knížete malého zemana *Couza*, ale chlapíka. – Bosňáci, Bulhaři, Hercegovci vstávají už proti Turkům a s nimi spojili se Srbové i Černohorci, tajně podporovaní od Rusa, který nebude meškat v pravý čas vystoupit a zmocnit se Turků a Slovanům dobýt svobody. – To jsou samí nepřátelé Rakouska, a jak ty vstanou, i Maďaři nejspíš toho použijou, neboť se povídá, že je Košut tajně v Uhřích. – Itálie naše je beztoho celá vzhůru; jenže v našem Lombardsku pro vojsko naše nemohou se se Sardinskem spojit, jak ale Francouzi Milán mají, budou mít co nevidět i druhá města. U Benátek stojí francouzské lodě a povídá se, že byla bitka už a že se 400 našich vojáků v lagunách utopilo, od Francouzů tam zahaných. – Jsou tam tedy obklíčení ze všech stran. A s nimi není nikdo; Angličan je neutrální, Prus

také, leč kdyby Francouz přes Rýn vtrhl do Němec a Němci proti němu se postavili, že by musel Prus držeti s nimi. – Ale oni Němci z toho Bundu také by rádi Rakousa vymazali a Prus číhá dávno na to, státi se německým císařem. – Však nám ten německý Spolek přišel draho, to vojsko v těch pevnostech, a co tam peněz šlo a nic za to! – Není žádná naděje, aby Rakous vyhrál, a žádný si to nepřeje, neboť potom bychom teprv byli otroci; jsme už beztoho dost utlačení, dokonce my Češi. – Když prohraje, stane se potom veliký převrat v Rakousku, ale lépe nám bude zajisté. – Rus se též vyjádřil, že chce být v té vojně neutrálním, ale kdyby se prý někdo nepovoláně do toho vpletl, tu že on také vstane. Když on ale bude chtít se do toho вплést, dovede to udělat, aby na něho vina nepřišla, že rušil neutralitu! Dost na tom, že Srbové vyhnali knížete, který držel s naším císařem, a Miloše zvolili, který je rusomil. – Němci jim ovšem říkají die Räuber, das Gesindel, das Barbarenvolk, ale zatím serou do kalhot strachy, že jim Slované nad hlavou vzrostli! – Ale ať se třebas na hlavu postaví vztekem, přece jen Slovanům patří budoucnost a Rus dokázal jim, jaký je barbar! – Ale Prus je kamarád Rusa, tam u vás nelajou snad na Rusa a na Slované? – Vidíš tedy, milý hochu, tak to u nás je – a nevím ani, jak Ti radit –. List nedostala jsem dosud ani od Kodyma ani z Vídně; jsem věru už mrzutá nad tím. Ovšem on bude mít také nyní velké platy a vydání, ale myslím, že si přece vzpomene. Já se dověděla, že je tuze dobrý s jedním pánem zde, a k tomu chci jít, aby se přimluvil u něho. – A kdyby neposlal nic, tedy se přece postaráme, abys mohl až do Drážďan jet; to je holečku daleko, abys až domů pěšky šel, za jedno čas, za druhé kam s věcmi, obuv, co bys rozedral, a potom přišel bys domů naposled churav. – To nejde; až budeš vědět jak a co, tak Ti také na cestu pošlem. – Že Kodym dosud nepsal, nedivím se v nynějším čase, ale doufám, že odpoví; hůř bude na cestu tam, to bych musela potom přece na někoho se obrátit, kdo to může udělat; musel bys tam ovšem být, než Ti pas vyjde. – Pan Rieger myslel,

že bys mohl raději do Anglicka, ale kde pak na cestu, a potom řeč, a kde tam se obrátit bez doporučení? – To bych spíše do Belgicka doporučení Ti zaopatřila skrze paní Čermákovou, ale tam bys musel také pas mít. – Jen abys dostal od pana Fintelmanna dobré vysvědčení a doporučení, bez toho bys ani do Švejcár nemohl. – K tomu financu ovšem že by to byla také zlá věc, dvě léta byla by ztracená, ale že bys potom vykáhati se mohl, kdes byl za ten čas, a že by to platilo jako služba vojenská. – Kdyby nebylo žádného jiného vyhnutí, musel bysi se přece na to dát, vždyť on ten stav politický nemůže trvat než do podzimu neb do jara, a to pochybně – kdoví jestli se nerozhodne co nejdřív, jak a co bude. – Jenže každý ví, že Rakous poslední groš a posledního muže obětuje, než by upustil od Itálie a snad i jiné země, to jest kdyby nenašel odporu; ale když by musel všechny síly lidu napnout a všecku krev lidu vysát, mohlo by to míti lehce ještě horších pro něho následků. Někam jinám jíti nestálo by Ti už za to. – Fialu to těšilo, že si na něho vzpomínáš, a pozdravuje Tě. Když jsem mu seznám dala, nechal si ho, a že si to prohlídne. Asi druhý den šla jsem tam, ale on pravil, že skoro všechny druhy, co jsi tam napsal, už mají, jen prý některé že ještě nemají, ale to že by nestálo za fracht, abys to posílal, leč až bys sem přišel, – snad nějaké semena že bys vzít mohl s sebou.* – Katalog Ti ale poslat nemohu, nestálo by to za poštovní plat, až přijdeš. – Jsem ráda, že si přece někdy pořádnější jídlo uděláš, – když zrovna nic jiného není, udělej si vejce aneb máslem chleba, to víc sílí než suchý chléb. Jen se nyní studeně koupej, to je také náš lék. – Ten p. Fintelmann musí být hodný člověk, doporuč mu nás. – Když Tě bude žaludek bolet, vezmi si brausepulver do vody, to mně též dobře dělá, neboť jsem, milý hochu, celou zimu na křeče žaludkové zase trpěla a dosud nevydržím dlouho sedět. Tátovi se tam v Maierhofnu líbí a má se dobře; bude tam

* Povídal, kdybys do Čech přišel, že by Tě hned vzal za prvního pomocníka a k místu Ti pomohl. —

asi tři měsíce a potom přece pár zlatých dostane. – Jarouš tam půjde o prázdninách. Ten je velký a je nyní zdravý. Pan Zap dá mu vždy na cestu něco a on mu za to kreslí staré kostely. Také výkres nymburského kostela přijal Sbor archeologický a dostane za něj 6 f. KM, to bude na boty na cestu, na to bych mu já dát nemohla. – Já nebudu asi moci nikam ject ven; za jedno nemohu tu nechat Doru samotnou a ona nemá prázdniny až v září, a potom psala Marie, že pojede s Jacquem do Teplic a snad Prahu navštíví, a také čekám potom Tebe, a tak sotva se kam podívám, ačkoliv bych toho pro zdraví tuze potřebovala – nejsem už tak silná, jako jsem bývala. – Dora je také veliká a umí už hezky francouzsky, teď chodí i Dorinka i Eminka s ní do hodiny, aby se docvičily. Byly tuhle u nás a mluvili jsme o Tobě; ta Emča je přece jen nejhezčí z těch děvčat. Klementka jela zase do Vídně s babičkou. Pozdravuje Tě Eminka. – Pilz musel také do Itálie. – Pan Fiala myslí zase, že by lépe bylo, abys nechal si prodloužit pas – třebaš na dva měsíce, že se může do té doby všelicos změnit, ale táta dokonce nechce a já také myslím, že by Ti ho neprodloužili, ale že bysi se musel hned stavět, protože je Ti devatenáct let, a nyní budou i osmnáctileté brát. – Také tu verbujou dobrovolníky – a dává se jich mnoho, ale nikdo hodný, jen učenici, co nechtějí mistra poslouchati, nezdární synkové a studenti nedbalí a tovaryši bez práce. Začal to hrabě Auersperk, jako by je sám vydržeti chtěl, a nyní musí na ně dávat celá zem. Dostanou 10 f. KM hned, a který už vojákem byl, 15 f. hned; mají zvláštní šat, a který něco umí, stane se důstojníkem též hned. To je láká, ale až jim budou kule francouzské okolo uší lítat, potom si nebudou výskat. – Študentů se dává mnoho k furvezně, protože myslí, že neprijdou do boje a že snadno avancírují, ale až bude zle, budou muset také do boje. Zde není nyní nic jiného vidět než vojáky chodit, koně vodit a zásoby vozit. – Také mnoho doktorů tam odešlo, i Jurenka šel k vojsku; blázen, pro ten groš. – To je mně divný, že ty boty pukají, – byly jako plech dobrý – snad se to stalo u nás, měli jsme je v jarmaře

několik neděl, a když jsem tam na ně se dívala, byly plesnivé; dala jsem je tedy ven potom. – Podivíš se, jak nám tuha a břečtany a juniperus sabina vyrostly. Těším se na Tebe už tuze, a všickni. – Píš mi, a jestli mezitím dostanu list ze Švýcar, hned Ti budu psát. List tento *spal*, za to Tě prosím, a až bys domů šel, žádný můj list ani kníhu nedovolenou s sebou vzít nesmíš, jen v čem pranic o politice není. – To si pamatuj. –

[Adresa:] Wohlgeboren / Herrn, Herrn Karl Němec / Gärtnergehilfe im könig. preußischen / Hofgarten / Neuen Palais / (Sanssouci bei Potsdam).

27. července 59

Milá Dorinko! Lituju Tě, že jsi takovou špatnou cestu měla a nyní také, jak z Tvého listu vidím, málo rozkoší máš; kdybych se toho byla nadála, že Tě Naninka nebude moct u sebe nechat přes noc a že nebudeš moct hned k myslivcům, nebyla bych Tě tam pustila. – No, když se Ti tam nelíbí, tedy přijed' domu s Paroubkem, a chce-li tam Manka ještě týden zůstat, ať zůstane, ale déle také ne – neboť mně tu není volno. – Dnes přijela fůra z Bydžova z fabriky a včera večír dostala jsem list od švagra, abys tam přijela hned s tou fůrou, že na Tebe čekají. – Psala jsem jim, že jsi musela ject na 14 dní k Palackým, aby neměli zlost, ale že tam na pouť přijedeš, což budeš muset také udělat. Zatím by se táta vrátil a já bych tam třebaš pro Tebe přijela. – Ta fůra je dost hezká a pohodlné sezení a mladý přívětivý člověk je ten pacholek. – To bylo ale hloupé, že tak nakvap psali, nemohla bys ses byla ani vypravit, protože večír psaní přišlo a ráno v sedm hodin stála už fůra u domu a ject. – Nejezděj ale s tím formanem zpátky, jeď s Paroubkem, bude to lépe, a on je přece rozumnější člověk. – Snad budeš u myslivců přece spokojenější. – Zkusíš alespoň trochu světa a uvidíš, jak je to mezi lidmi; já se také naválela v bídných hospodách dost – no ale kdybych to byla věděla, že Tě tak zaopatřejí, nebyla bys nikdy tam jela. – Ten kabátek je hezký, ale teprv ty dni ho přinesla, ony měly mnoho práce a pak s hledáním bytu. – Šátek nemohl Just nalézt, až po dlouhém hledání. Přišlo od něho 25 kr. starých. – Posílám Ti prozatím 1 f., jestli ale chceš odejct hned pryč, tedy píš a já Ti pošlu na cestu – to víš, já mnoho nemám, měla jsem mnoho dluhů k placení, sic bych Ti byla už nyní na cestu byla poslala. – Jarouš nedostal od Zapa peníze, až teprv v neděli, a jen 5 f., tak

mu cestu odpočítal, špína. Musela jsem mu koupit košili, šandy, potom jsem mu byla dlužna 1 f., a tak se ty peníze rozkutálely na vše strany. Šel teprv v pondělí odpoledne – vyprovodila jsem ho až za invalidovnu. Šel nejdřív do Libiše pěšky a tamodtud teprv půjde do Nymburka a do Všejan. Koupil si za 1 f. v Židech vak na záda jako vandrovní. Na cestu musela jsem mu dát přece také něco. – Tím, že se tu musel ještě celý týden zdržet, utratili jsme mnoho peněz v těch hospodách; neboť jsou obědy mimo předplacení drahé; dali jsme vždy 58 kr. Měla jsem také ten týden hodně co dělat, za jedno s prádlem, které jsem sama skoro vyprat musela, neboť Zuza neumí prát, – a sama ovšem i vybiglovat. Když jsem to měla pověšený, strhla se tu bouře a divže nám to provazy nepřetrhalo – potom když slunce vysvitlo, pověsila jsem to zase – a za chvíli začalo lejt. – Ale přece to doschlo a bylo to jako z cukru všecko bílý. – Ale dva dni až pozdě do noci měla jsem pro Jarouše co spravovat, kalhoty, kabát, košile, do nichž jsem mu nová prsa zasazovala. – Po tři dni po vašem odjezdu neměli jsme oběd, protože jsem neměla groše, – a tudy vždy jen pár vajec jsme měli, od Bayerové na dluh, až jsem těch pár zlatých ze Živy dostala, a to teprv šestý den. Já jsem celý den sama jako duše, a co i Jarouš odešel, stýská se mi. Zuza ráno přinese vody a uvaří snídání a jde; já si zametu, ustelu – a potom se teprv strojím. Dokud tu byl Jarouš, nechali jsme si oběd z hospody přinést, as po tři dni, co jsme měli peníze, a o prádle; měli jsme všichni tři dost. – O prádle ten den, to byla Zuza celý den u nás, a potom v sobotu, a to měli na ni ve fabrice hubu, a Langhammer také, jako by to nic nebylo, co si uspoří na stravě a bytu. – Ona to ovšem vidí, ale ten táta její je hlupák. Ráno má hrneček dobré kávy a rohlíček, v poledne když tu byla, dobrý oběd, večer chleba, pivo a skoro každý den dám jí s sebou do fabriky trochu kávy do flašky a chleba, protože odpoledne studenou nepiju a přece vždy trochu zbyde. – Ale spaní má ta Zuza, to je hrůza, každý den ji budím a někdy, když mám ustláno již a přijdu do kuchyně, spí ještě a celá obnažená. –

Když jsem vás vyprovodila to ráno a nazpět domů přišla, nemohla jsem se dotlouct, dvěře jsem div neroztloukla, pes štěkal až hrůza, a ona nic, jako snop spala a teprv za dobré čtvrt hodiny se přece probrala. – Říká, že se jí to v posteli a po pivě dobře spí a že se není v stavu vzbudit. Copak nevyvedla se snídáním. Já myslela, že jí Manky řekla, jak to má udělat, a proto nevšimla jsem si, jen jsem se jí zeptala, ví-li, jak se káva dělá. Že ví. – Ale čerta věděla! – Hodila umletou kávu do vařícího logru, a když se hodně zavařilo, vlila to všecko do mašiny. Já pořád, co je to za ošklivou kávu, kdežto přece pražená tak pěkná je; – jdu, když právě nalejvala, a tu jsem viděla, jak vařila kávu. Povídala, že jí Manky nic neřekla, že ji tedy vařila jako doma. Jinak jsem s ní spokojená, ona je úslužná a nic ji nemrzí, kdyby měla nevím kam jít a co dělat. Já jí neříkám Zuzl, ale Manky – nejsem v stavu zvyknout na její jméno. – Pan Vidák nemohl Tě zapomenout; po kolik dní nesměla jsem ráno k Tvé posteli; hned vylítl, štěkal a na postel skákal, jako bys tam ležela, – také Tě očekával k polednímu na prahu. Druhý den po vašem odjezdu vyčistily jsme mu blechy a umyly ho, ale do krve byl sežrán od nich. – Šumovky Ti posílám tři a trochu kávy, nechceš-li ji dát Langhammrové, dej ji Borce, půjdeš-li do Chrastavic, – ona ji ráda pívala a myslím, že jí teď nemá. – Pozdravuj je a řekni Borovi, aby přijel s vámi, že ho dovedu k některému poctivému advokátu. Milá holka, Tobě se to zdá jiné být, než to bylo, – to dělají okolnosti a časy, a ty mění i lidé poněkud; já bych tam našla přece své staré poctivé známé. Dnes odejel z Prahy pan baron; že Tě pozdravuje. – Ty dni mě fotografírovali; ještě jednou musím sedět Quastovi, který mne do kamene ryje, a potom mě budou tisknout. Na fotografii jsem hezky trefená. Je to již v novinách ohlášeno, že vyjde moje podobizna, jen aby to bylo k čemu. Ta spisovatelka, co sedávala u domácích na schodech, umřela – chudák! U nás je celý den zavříno, jako v klášteře, a přestalo čumění a omrzování a večír, když nejsem doma, Zuza je hned žene. – Pozdravuju Tě a líbám, a pozdravuj

všechny známý, také frajle Manky – a Naninku, a úctu
vyříd' p. převorovi. Píš *hned*, a *kdy* *hodláš* přijet. Posílám
Ti marku, abych nemusela platit pokutu. Buď zdráva!
Sbohem. Tvá upřímná matka

B

6/8 59

Milá Dorinko! List Tvůj dostala jsem včera. Dle datum psala jsi ho druhého, na poštu dán je ale čtvrtého teprv? – Šestého dostala jsem ho, dnes Ti píšu, ale přece bude pozdě, abys mohla ject s Ledvinou, když, jak píšeš, v úterý, to jest devátého, pojede. – To jsi měla dříve psát; ráda bych, abyste byly ten týden přijely, neboť zůstanu od zítřka prasa, i v noci, an Zuzl do služby vstoupí. Já si konečně nic z toho nedělám, ale přijede ten týden i Jarouš, bude potřebovat prádlo, aby se mu zase vypralo, já také dostala dnes svůj čas, budu mít co prát, předplacení mi také vyjde – a s Jaroušem do hospody chodit draho by přišlo – doma pak vařit a pro všechno si jít nemohu a platit za každý krok též nemohu. – S praním je to také těžko. Ráno vstanu v 6 neb 6^{1/2}, ustelu si, potom dám snídání – zaleju květiny, zametu, jdu dolů s Vidákem – potom si zamknu, koupám se a teprv se učešu a ustrojím. Při snídání dávám kanárkovi. – Potom podívám se do Morgenpostu, který mi každý den posílají, a nepřijde-li nikdo, píšu trochu. – V poledne jdu k obědu a při obědě dočítám Morgenpost – a někdy sedne Lambl k mému stolku a obědváme pospolu. – Strava je dobrá a dost; polovic masa vezmu vždy domů Vidákovi, kterého tam vzít nemohu. – V hodinu jdu domů, dám Vidovi žrát, jdu s ním dolů, vypíju si trochu studené černé kávy, a když byly ty horka, obyčejně jsem si trochu lehla, protože jsem věru tuze slabá a celý den jako v ruské lázni pot ze mě se líje. – Potom trochu píšu, nebo někam jdu, když se mi stýská, a někdy dostanu visitu já. – Večer přijde Zuzl, přinese vodu, pivo, něco k večeři – a jíme; někdy uvaří, což ona již trefí. – Po večeři zase trochu čtu neb píšu, potom se vykoupám a jdu spat; – bývá obyčejně k půlnoci. – Čtu nyní Westermanna nový běh – George Sandové Jean Žizka – a

nyní dostane Macaulay, Historii Anglicka v němčině – což budeš i Ty moct číst, je to krásné čtení. – Ráno a večer chytám štěnice, jichž tu ale nyní není mnoho; ale much je na čerty, a musela jsem předešlý týden okna mýt. Také jsme – totiž já sama – prala, a to vařila Zuza – maso, brambory a rajskou vomáčku –, měla radost, že jsem ji to nechala dělat. – Jenže chtěla strouhání na stole zadělávat. – Měla jsem hodně prádla, protože jsem vyprala i ty krvavé košile Tvoje a moje a plachty, co tu zůstaly. – Ráno v pět hodin jsem vstala a tak jsem si spěchala, že jsme v jednu s poledne pověšeno měly; pěkně všecko na slunéčku uschlo. – Bylo toho plný tři provazy – 6 košil – 3 plachty, 3 sukně – 6 ručníků, 6 párů punčoch a Zuzino prádlo; no – nebyla jsem čerstvá? – Odpoledne šla jsem do visity ke Krejčovic – jeli dnes ven všickni – k Berounu a zůstanou tam přes prázdniny. – Máme tu nyní jako v škatulce čisto! – Jarouš dnes týden znenadání přijel s Jiskrou – až jsem se ho lekla –, měl roztrhané boty a neměl dost peněz na nové, které si chtěl koupit v Libiši za 6 f. KM. Měl jen 4 f., protože si koupil ten vak a od barvy klobouku a některé maličkosti, – proto také nejel po dráze do Nymburka, ale šel do Libiše pěšky, tam zůstal pár dní a myslil, že přijde s dobrými ještě botmi do Nymburka, kde si je chtěl dát spravit, ale zatím mu praskly a bylo po všem. Tu si nechtěl dát dělat u našeho ševce, a potom, když neměl boty, byl by tomu rád býval, aby je byl měl; náhodou měl v Libiši švec pěkné a dobré boty hotovy, a že mu je nechá za 6 f. – Co dělat – dal tedy všechny svoje peníze, a že Jiskra právě do Prahy jel, přijel s ním se radit, kde vzít ostatní 2 f. KM. Co jsem měla dělat, musela jsem mu je dát sama a pár krejcarů, aby měl potom na cestu do Nymburka, kde dosud je i s Zapem. Byl se mnou u oběda a odpoledne vyprovodila jsem ho k vozu a jel. Poslali mně Jiskrovic dvě živé slepičky, kočínčinky; co s nimi – chudinky, byly tak krotký, pěkný, dala jsem jim žrát a nechala je přes noc, a ráno nesla je Zuzl k Fastrové, která je koupila. Bylo mi jich líto; ale nasraly nám plnou kuchyň. –

Těší mě to, že se Ti v Staňticích líbí, ale závidím Ti, že jsi tam, kde bych i já ráda ještě se poohlédla; – na Rýzmburku věřím že se Ti líbila vyhlídka! – Je to vůbec krásná tam krajina; já píšu paní Bendové, a panu Bendovi odevzdej přiložené Myslivecké zábavy – snad ho v tom přece něco těšiti bude a něco třeba zase někoho jiného. – Já doufám, že Ti to pobytí v lese dobře udělá a ta venkovská strava. Já sotva že se letos tam podívám, leč že by sem Bor přijel, abych s ním jela a jedna cesta aby mne nic nestála, na zpáteční bych si už obětovala. – Já vyhlížím špatně, a mám dobrou stravu, ten tok mě trápí. – Do Bydžova nevím budeš-li moct, a dokonce na pouť; to ani nebudeš ještě doma. Já poslala jim klobouk z barvy a psala jsem jim, aby se nehněvali. – U slečny jsem byla dvakrát, ale nebyla nikdy doma – musím tam ještě jednou jít. Pan Čejka je venku u Neuberků. – Profesor Staněk též. – Že baron 27. odejel, psala jsem Ti, a že jsme byli poslední večer v Podole na večeri? – Klíč ještě nedodělal ten obraz a litografie není také ještě hotova. – Budu-li mít jeden nazbyt, pošlu paní Bendové jeden na památku. – Fotografie je podařená. – Paní Palacké je pořád špatně a kdo ví, zdali bude moci do Vlach; zvali mě tam, ale já se zrovna bojím jejího naříkání. – Ty chodíš tedy na honbu a Jarouš jezdí na pole a nahý jezdí plavat koně. Odřel si celou prdel a málem by ho byla kobyla shodila do vody. – Takové avantury jsou vám zdravé. – Paní Zaitzová má dceru; zítra budou slavné křtiny. – Štulcovic a Forbachovic mají vypověď, také pan Novotný – ale ten to zase uprosil. Pan rytmistr mladé té paní je zde – a bydlí u ní. – Slečna domácí přijela z Vídně. – Ta spisovatelka ubohá, co sedávala na schodech a na naší kistně, umřela. – Paní Šlenkertka je v Roztokách na zdravém povětrí. Byla jsem si ten týden ve středu ráno u Fingerhutů pro rum; když jsem se vracela, potkal mě na plácku Vojtěch F., a vida, že jdu od nich, myslel, že jsem byla u něho, a chtěl mě vratet. Já ale nešla s ním, slíbila jsem mu ale, že přijdu v pátek předpolednem k němu. – Druhý den ráno přinesl mi listek do divadla; dávala se veselohra Čech a

Němec, ale předělaná, a jednoaktový kus – Český dobrovolník a francouzská selka – k prospěchu ml. Kolára. – Šla jsem tedy; začátek byl v 5¹/₂ v aréně; měla jsem číslované sedadlo v prvním poschodí. Byla tam už Tennerová [— —]

Milý Jaroušku!

To si asi pomyslíš, proč jsem Ti nepsala dříve? Neměla jsem groše a nikde nemohla jsem si vypůjčit. Krejčí, Staněk, baron, všechno pryč, a kde jsem co měla, jsem jak víš vybrala. – Od pátku neměla jsem ani vindry v domě, ani na oběd ani na večeři, byla jsem živa jen od kávy; marky vyšly mně už v úterý předešlý týden. Včera nevěděla jsem si už rady, bylo mi od žaludku už špatně, tedy jsem si přece na jednom vypůjčila 3 f.; a tu večer přijede Dora a Manky, aniž jsem je čekala, a výloha bude zase větší a 25. ještě za kolik dní nebude. – Poslala bych Ti byla ráda víc, ale nemohu než 1 f. – Jestli se tam zdržíš přes 25., tedy Ti potom pošlu ještě, – ale do té doby nemohu, to bych Ti darmo slibovala. – Píš mi hned, jestli jsi to obdržel, protože to neudávám. – Tvoje psaní z Kolína dostala jsem dříve než z Nymburka, poslice přinesla ho teprv ty dni a boty. – Měl sis také poslat tu roztrhanou košili. Jakpak tam mezi těmi pány obстоjíš s Tvým oděvem? – A kam hodláš tamodtud? – Jak se mi zdá, nehodláš už do Poříče a do Strážkova? – Dora pojede v neděli neb v pondělí do Bydžova, oni by se zlobili, kdyby tam ani nepřijela, ale nezůstane tam dlouho, a potom nebude-li to nic koštovat, neboť koštovala ta cesta hodně. Táta snad také přijede už ke konci měsíce a potom já bych ráda ven a skoro nejraději k Domažlicům. Dora byla na Rýzmburku na honbě na veverky – a tuze se jí tam u myslivců líbilo a kroj lidu okolo Plzně, kde právě na ten svátek byly. – Pan baron dosud nepsal a Staněk tu není jen v neděli. – Byla jsem také onehdy u p. Vojtěcha Fingerhuta a on u nás a také mi přinesl lístek do divadla. – Až přijdeš domů, dovedu Tě k němu a podíváš se na jeho krásnou sbírku stereoskopických obrazů a fotografií a mapy anglické, knihy a ilustrované anglické noviny. – To je jiný

člověk než Ferda. Zdálo se mi ty dni, že jsem se za Tebou dívala, jako bysi odcházel, a měl jsi u bot hrozný veliký paty, a jako lodě vyhlížely, že jsi sotva v nich nohy táhl. — Jen když po tom Labi jezdíš, dej pozor, a při koupání; zde se po sobě kolik lidí, i jeden z nejvýbornějších plavců, mladý kupecký syn, utopili. — Manky vyhlíží o deset procent horší, než když jela ven. Zuzl dostala službu na Vyšehradě u jednoho uzenáře. — Copak B—? Od kohopak jsi čekal list, z Libiše? — Já sotva do Lobkovic pojedu, paní Palacká tam není, ani Riegrová. — Ráda bych tě už zase viděla, ale lépe přece, když ještě zůstaneš, kde se máš dobře. — Pan Klíč nebyl od té doby u nás, čerti vědí, co myslí s tím obrazem, a nevím, kam pro něho vzkázat. — Líbám Tě srdečně! Buď zdrav!

B

Posílám Ti mark. — *Píš brzy.*

Prosím Vás, pane doktore, můžete-li, zapůjčte mi do neděle 3 fr.; musela jsem z měsíčního [zaplatit] činži a činžovní groš a za Jaroslava konto ševci a krejčímu a tím přišla jsem do nesnází. Neobtěžovala bych Vás s takovou žádostí, ale nevím, kam se obrátit, an všickni ostatní známí moji venku jsou. – V pátek 9/9 přijede můj muž a v neděli Vám je s poděkováním přinesu. –

S úctou a šetrností zůstávám

Vaše služebnice

Božena Němcová

7/9 59

V Praze 8/9 59. –

Milý Karle! Není mi už možná déle na Tvůj list čekat. Ani žádnou vědomost o sobě nedáváš – cožpak se Ti pranic po nás nestýská, abys, když chvíli kdy máš, vždy několik slovíček napsal. – Či se hněváš, že jsem Ti neposlala v posledním listu žádné peníze. Milý hochu, Ty si nemůžeš myslit, jaká je tu bída o groš, co s tou vojnou to začalo. – Za jeden tolar váš papírový muselo se dát 2 f. KM našich peněz, pomysli si tedy, jak nízko naše peníze stály a dosud stojí. – Oč ale peníze padaly, o to zboží všeho druhu a potrava vstupovala, že už nebylo skoro možno žít. – K tomu ty věčné platy na ty vojáky; – kdyby nebyl se ustanovil ten mír, byla se strhla ve všech rakouských zemích revoluce, a ono tomu není konec, kdoví co na tom kongresu vyvaří. – To jediné dobré, že se zastavil odvod, – sice nevím, Karle, jak bychom Tě byli uchránili, neboť brali i finančníky. Nyní to rozpouštějí, i ty dobrovolnické sbory, a je lidu všude nazbyt, a co toho potloukli. Ti naši generálové se špatně zachovali, naši vojáci byli částí velmi udatní, ale mnoho jich uteklo k Francouzům. Náš císař ztratil nemocemi a bojemi k 90 000 vojáků, mimo těch, co jsou zmrzačení na celý život; jako jich mnoho nyní v Praze vidět, bez ruk, bez obou noh, bez brad a takových ubohých, a někteří pramladí lidé. – Na svatodušní svátky, jak jsem Ti psala, jel táta do Maierhofnu na bavorské hranice ten archiv kolovratský revidýrovat. Byl tam až dosud; ty dni má přijet zpátky. – Já tu byla zatím sama, a byli jsme my Češi všickni pod přísnou policejní dohlídkou. Byli u mě také prohledávat, hledali ruské korespondence. – Ovšem že nic nenašli, ale nedostávala jsem odnikud listy a moje listy do Slovenska také nedocházely, všechno to nejspíše otvírali a neposílali. – Možná tedy, že i Tvůj list nás nedošel a moje žes Ty ne-

dostal? Píš mi o tom, bylo by mně to přece tuze divné, abys po tak dlouhý čas byl nepsal, – a možná že Ty si to také myslíš o nás? – Až táta přijede, přiveze si pár zlatých s sebou, a tak Ti budem zase moct nějaký groš ten měsíc snad ještě poslat. – Vidiš, z toho divadla ještě nemám těch 40 f., a tak bych je potřebovala jako sůl; máme někdy nouze dost. – Já také jsem pořád churavá, divil bysi se, milý Karle, jak jsem sestárla. – A co Ty děláš? Bože, já se namyslím na Tebe, vstávajíc léhajíc, a tak se mi někdy stýská už po Tobě, že bych se hned k Tobě rozběhla, kdyby to mohlo být. – Jakpak to bude s Tebou, rekrutýrka je odložena na jaro, chtěl bysi prodloužit si nechat pas a jít do Hanovru až do jara a potom přijít domů? Jestli to chceš, tedy mi píš a vypočti, co bysi na cestu potřeboval, já bych Ti to hleděla zaopatřit. – Kdybys tam ale zůstatí mínil, tedy si budeš muset přece nechat pas prodloužit. – Já Ti budu ještě skrze to psát, až táta přijde. – Já tu mám jednoho dobrého přítele, který by Ti, kdybysi chtěl zjara do Anglicka, tam někde místo zjednal, a i na cestu Ti s penězi pomohl, *nyní ale* právě také nemůže. – Kdyby to bylo radno, snad bys mohl i v Praze u Fialy být přes zimu a naučit se zatím anglicky? – Rozmysli si to všechno a píš mi, jak ten čas ještě upotřebit chceš, co Ti pas trvat bude, aneb když bys ho prodloužit dal, co do jara hodláš dělat? – A píš mi, co bys na cestu nejvýše potřeboval *při uší skromnosti*, a jestli tam zůstaneš ještě, co od šatstva nanejvýše potřebuješ a máš-li dluhy a mnoho-li. Řekni mi vše upřímně, abych se Ti mohla o něco obstarat. S tím panem Šebkem nevím co to bylo, jestli můj list nedostal, aneb měl také s tou vojnou ztrátu peněz a velké vydání, ono to velké boháče strhlo, milionáře. Josef Frič je také v Londýně, píše v ruské redakci časopisu jednoho ruského, který tam vychází. – Václav, jeho bratr, právník, byl také vypsán k odvodu; ze strachu ale neřekna rodičům nic, vypůjčil si peníze a jel do Hamburku; tamodtud psal, že jede do Londýna a tam že zůstane. To také udělal; je tam s Josefem a je tiskařem v impresi ruské, co Josef je. – Kdybys byl měl pas vystaven

i do Polska, mohl jsi dostat nyní dobré místo, vlastně *jistou službu* u jednoho hraběte. Hanka to objednával, ale to ovšem pro Tebe ještě není. Ale do Ruska, Karle, až dále, musíš, já Ti zaopatřím dobré doporučení a tam si můžeš nadělat peníze, a když by se Ti tam nelíbilo, přijít domů; zatím to bude u nás lepší. Kdybysi snad do Vídně šel, abys blíže měl k Praze? Že bys tam měl lépe na všem? Promluvila bych s panem Fialou i také bych Ti tam zaopatřila dobré doporučení, a že bys tam měl příznivců více než kde jinde. To bys ovšem se mohl domů podívat. – Nevím ani, jak Ti nejlépe radit, abys měl lepší postavení a abych Tě zase jednou viděla; ach kdyby těch peněz bylo, já bych k Tobě dávno byla přijela. – Až teď táta přijede, pojedu asi za týden na čtrnácte dní ven – sice bych se ještě rozstonala a nemohla potom pranic pracovat. Já jsem si beztoho poslední čas málo vydělat mohla pro tu churavost; jsem tak celá sklíčená, a dělá to ta věčná starost a zármutek a ty myšlenky po vás. – Jarouš je už kolik neděl pořád venku. Zap dal mu na cestu, a potlouká se po farách a pánech jakožto akademik a vyslanec Archeologické společnosti a kreslí staré kostely a stavby pro Památky, což on výborně umí. Je veliký, snad větší než Ty, a silný nyní a dosti zdravý, neboť koupání studené ho vyhojilo. – Je hezký kluk a podivil bysi se jeho rozumu. – Vydělá si už na ty cesty a tak i na barvy těmi kreslinami, a také jinak by mu zle bylo při malířství, neboť my, vyjmouc tu stravu, málo mu dát můžem. – Nyní je v Kutné Hoře a tamodtud půjde na Sázavu. – Dorinka byla s Manky v Domažlicích, jely s formanem, vlastně šla hned z Domažlic k Bendovům, myslivcovům, kteří jsou v Staňticích a dobře se jim vede. Byla tam tři neděle a já byla tu prasamá, an i Jarouš už venku byl. – Dělali jsme to pro uspořené. Táta tam měl stravu v zámku, Jarouš se na těch farách také dobře měl, Dora u myslivců taktéž, jen já si tu nic nepřála a mnohdy [ne]měla jsem dva tři dni s Vidákem nic než kávu k obědu. Kdybych si byla vařila, nebyla bych mohla psát a bylo by mě to také stálo mnoho. Však jsem na Tebe vzpomněla, že Ty nic lepšího nemáš. –

Tedy dala jsem jim pár zlatých na cestu, aby venku byli, a tu jsem se raději dřela. Nyní přijede táta, Dora je už doma a Jarouš také přijde, a tedy půjdu zase já trochu ven, abych se zotavila, někam, kde mě to mnoho stát nebude, a bych pro svoje práce něco vyzískala. – Dora je větší než já a skoro tak silná; letos bude dělat z frančtiny zkoušku a potom snad půjde do toho pedagogického kursu na Malou Stranu. – Ze Švýcar nedostala jsem žádnou odpověď, tuším že tam Kodým už není. Ta thuja je velmi vysoká už, co jsi mi přinesl; do jaké země mám ji *přesadit a kdy?* – To jsem Ti psala skrze p. Fialu, že ty květiny, cos mu popsal, skoro všechny tu má, až asi na dva neb čtyry exempláry, to že by ale nestálo za porto. – Píšu Ti to, jestli jsi můj list nedostal, abys to věděl. – Jsem fotografovaná a chtějí můj obraz vydat v litografii; jestli ještě dlouho domů nepříjdeš, pošlu Ti jeden aneb, dostanu-li, fotografii. Krejčovic mají zase holčičku, jménem Dobrovka, a pan Staněk profesor Ludvíčku. Pan Erben učitel se žení, i pan Ryšavý. – Pan Šťastný je dosud na venku, snad už ani nebude moct učit. – Jakpak je s Tvým zdravím? Piš mi všechno, kdyby Ti to tam nesloužilo, *tedy musíš* domů, to já, kdybych nevím co měla dělat, Ti peníze na cestu zaopatřím, jen mi, prosím Tě, hned piš, než půjdu ven, abych Ti to mohla nějak zaopatřit, co bys potřeboval; buď tedy tam někam, aneb domů. Ani nevím nyní, co děláš, jsi-li zdrav, živ, nebo jak s Tebou. Vzpomněla jsem, že jsi měl asi hodnou robotu, když tam v Sanssouci to panstvo bylo, vid? Ale vám to, chudáci, asi málo vyneslo? –

Jakpak do té Živy o těch květinách a těch talutmaurách? – Vidiš, Krejčí by Ti zajistě pár zlatých dal, a třebaš napřed. – Popíš to německy, jestli Ti to lépe půjde, a kde nemáš výrazu německého, tedy latinsky, jak to jmenujete, anebo to vysvětlí, já to potom spravím. Popíš, kde je to a kdo to prvně začal a jaké a mnoho-li tolik a tolik stromů ovoce dává – jak se to pěstuje a jak by se to zavádět mohlo nej-lacinějším způsobem, a i v privátních zahradách, také mnoho-li tepla, jak a kdy se topí. – Mně se zdá, že to prvně zavedl královský zahradník krále Ludvíka XIV. V Mont-

reuilu ve Francouzích obohatilo pěstování broskví v talut-maurách celou předtím bídnou krajinu. – Anebo vykresli a popíš některou část parku v Sanssouci? – Nebo některý vzácný a užitečný nový strom aneb květinu? – Je-li Ti to snadněji, piš to v listech třebaš. „Z listu mladého zahradníka v Sanssouci“ nebo „Z parku sanssouckého“. – Třebaš zcela tak, jak bys to pro mě popisoval. – Anebo druhy ovoce, co tam máte, – aneb o aranžování květin při těch slavnostech! – O hroznech s těch zdí a podobné věci. – Vždyť to můžeš jen tak prostonárodně napsat a ne mnoho najednou, naučíš se přitom i rozmýšlet o věcech. – Eminka chodí zase do frančtiny s Dorinkou, aby se dokonale v té řeči vzdělala. – Hezká je to holka, hodná, a nic se nemění; zvláště krásné černé má vlasy a nosí je pořád ostříhané a tak hezky se jí vlní. – Dorinka je už mužnější. Klemenka je zase nyní u babičky ve Vídni. Viluška je velmi hezká holka a velká už, ale myslím nejhezčí ze všech bude ta malá Milča. Zůstávají nyní vedle Křížku, naproti Apollo, v tom žlutém domě. Ony Tě vždy pozdravují a ptají se na Tebe, i u Špottů. – Pan Honza Palacký se oženil, vzal si jednoho advokáta dceru a odstěhoval se do Mnichova. Paní Palacká tuze těžce stonala celou zimu a dosud není zdráva. Jede s neděle do Vlach do Nizzy a pán s ní. – Pan Rieger je redaktorem českého konversačního slovníku, který má ke 4000 odbíratelů, jen Čechů! Bendl Tě také pozdravuje, přesrok bude už vysvěcen. Dr. Jurenka je ženat, je doktorem v Březnici a má dceru Boženku. Pan Vorlíček, jak víš, je učitelem v Nymburku a vzal si dceru plechatého Červinky, nejhezčí děvče v celém Nymburku. Marie slouží na Smíchově v jedné fabrice a Pilz musel také do Itálie, nevím, jestli je nyní propuštěn. Fialovic vdané dceři vedlo se špatně, muž její přišel ze služby, a byla dlouho u rodičů, než zase dostal malou službičku privátní. Tak nyní, milý Karle, prosím *hned piš, abych v týdnu měla psaní. Nevyplácej je.* – Pozdravuje Tě Dora a líbá. A já Tě stokrát v duši líbám a objímám. Tvá upřímná

matka

16/9 59. –

Milý Karle! List Tvůj obdrželi jsme včera ráno 15/9, čemuž jsem velmi ráda. – Myslela jsem ovšem, že tam ještě zůstaneš, ale když jsi už výpověď dal, tedy přijed' spánem-bohem domů, že Tě rádi vidět budeme po tak dlouhém čase, to víš, dokonce já, – a také mě to těší, že jsi zdravější. – Ale milý Karle, já chci v pondělí, to jest 19/9, trochu na venek ject – chtěla jsem do Domažlic ject, ale tam bych potřebovala více na cestu a déle bych se zdržela, – pojedu tedy do Bydžova a do Skalice a vrátím se as 8/10 neb nanejdéle 10/10 do Prahy. – Myslím tedy, Karlíčku, abys sis to tak zařídil, bychom buď zároveň do Prahy přijeli, aneb abych já o den dříve doma byla. Ráda bych Tě přivítala spolu s ostatními, a kdybysi jel rovnou cestou domů, nenatrefil bysi mě ještě doma, což by snad ani Tobě vhod a milé nebylo. – Myslím tedy, abysi stavil se v tom Berlíně, budeš-li mít k tomu prostředků, a potom abys jel do Sagan a tam se několik dní zdržel, já jsem Marii o tom psala a že se tam staviš. – Mohl bysi tamodtud podívat se do Muskavy, to není snad tak daleko, mohl bysi snad pěšky a vak nechat v Saganech, kam bys beztoho se vrátit musel. – Ze Sagan potom přes Drážďany domů. – V Drážďanech mohl bysi též den se zdržet, to nebyla by už tak velká rubrika, ten nocleh, a za výstavu nedáš nic. – Ze Sagan mohl bysi psát pár řádků, kdy odejedeš a jestli ráno neb večer a zdržíš-li se v Drážďanech a jak dlouho, – abychom Ti přišli naproti do nádraží. – Tak myslím že to bude nejlepší – Ty ještě něco uvidíš a já se také trochu venku do té doby zotavím. – Jen jak to bude s penězi. – Táta posílá Ti 5 fr. KM. – Chtěli jsme je zde proměnit, ale žádají tuze veliké ážio, snad si je budeš moct lépe u vás proměnit. – Já bych Ti byla také něčím ráda přispěla, ale na ten spěch

nemohu; avšak myslím, že nebudu potřebovat všechny ty peníze, co jsem dostala na cestu, mám 15 f. KM; až tedy do Skalice přijedu, budu vidět, co mne cesta stála tam a co bude stát nazpět, a myslím zajisté, že mně pár zlatých zbyde. – Ty bych Ti proměnila a poslala do Sagan; – dostanu-li ale zítra neb pozejtří něco ještě, tedy Ti to pošlu ještě do Sanssouci. – Hleď tedy jen, abys přišel do Sagan; ty kníhy prodej, když jsi je četl, byly by Ti také na cestě obtížné. – Co se týká hranic, to se neboj a udej, že to máš svoje Reiseeffekten, nic jiného. Beztoho budou vidět podle vandrovní knížky, že jdeš domů, tedy se nepotřebuješ bát, a nového nic nepovezeš. – Psala jsem Marii, mají-li nějaký starý kabátek pro mě nebo sukni, aby Ti to dala s sebou, – sukni musela by ale rozpárat a jen tak složit, jako by to nějaké *přikrývadlo* bylo. – Psala jsem jí také, že by mně milé byly fotografie jejich, třebaš jen malé na voskovém plátně bez rámečku. – Vandrovní knížku musel bys nechat si v Berlíně podepsat, kdybys tudy jel, a všude se s ní vykaž a dej si na ni pozor. – Hleď také, abys dostal dobré vysvědčení od p. Fintelmanna, kterému od nás účtu vyříditi nezapomeň a poděkování za vše, co Ti dobrého udělal. – Co se šatu týká, to snad už nějak domů dojdeš, a doma se to potom zařídí i s prádlem, jen si to všechno pořádně slož. – Dětem nekupuj *pranic*, to bylo by zbytečné, ony toho nežádají a budou rádi, jen když Tě zase uvidí, vždyť holečku nejsou již děti, ale velcí už, jako jsi Ty byl. Co se toho květinového semena týče, nemohu Ti psát; byla jsem u pana Fialy, ale nebyl doma, a nyní tam už nemohu jít, aby se psaní nezdrželo. Vezmi mu, co bys myslil, že je vzácné – a nové. – Až přijdeš, to Tě asi budou také žádat, abys v Museum na zahrádku dohlídl; snad by jim také milá byla některá semena, cizích bylin neb užitečných, která by se mohla tam sázet. – Stranu toho článku, té angličiny a ostatního promluvíme, až přijedeš. – Nechceš-li ale v Saganech se stavít, to nevím tedy, jaké to bude? – Bylo by to nejmoudřejší a babičku by to také těšilo, však ji sotva více uhlídáš. – Do Aidy se ale zase nezblázni. – Jestli jsi strýcovi

nepsal, tedy ho odpros a poděkuj se mu; to víš, on je zase dobrý, když mu dá dobré slovo. – Možná že Ti dá také pár grošů na cestu. – Pan Šafařík není v Berlíně, je doma a churav. – Palacký mladý je v Mnichově. – Nemáš-li tam známých, abys mohl u nich spát, a stojí-li dráha mnoho, tedy raději nejezděj a jeď přímo do Sagan. – Já budu hledět co nejdřív se vrátit, možná že před 8/10, na každý pád Ti budu psát do Sagan, kdy odjedu, a těch pár zlatých Ti pošlu. – Bůh Tě opatruj a sproved šťastně domů, kde Tě všickni s radostí čekáme, zvláště pak já. – Líbajíc Tě zůstávám Tvá toužebně Tě očekávající

matka.

Kdybych nepotřebovala tak nutně zdravého povětrí, zůstala bych doma, až přijedeš, ale potom bylo by pozdě, a já musím trochu ven. Už si z toho nedělej nic – a užij těch pár dní také, abys ještě něco viděl. Pěšky ale nechod ani z Děčína, to Tě nebude už mnoho stát. –

[Adresa:] *Prag. / An / Herrn, Herrn Karl Němec / Gartnergehilfen im königlich-preußischen / Hofgarten in / Neuen Palais / (Sanssouci bei Potsdam) / Preußen.*

[Zpáteční adresa:] Frau Božena Němec. Fleischhauergasse Nr. 1360/II.

V Králové Hradci 3/10 večer

Panu Vojtěchovi!

Jak dle nadpisu vidíte, nejsem již v Bydžově, ale v Hradci, na cestě do Skalice, mého někdejšího domova. An žádná příležitost se nenaskytla, musela jsem zjednat si vozík; odpoledne jsme vyjeli a za tři hodiny byli jsme zde. Vlak odjíždí v 11^{1/2} předpolednem a v 6 ráno – musíme tedy zde přenocovat; jede se mnou Jaroslav. –

Myslila jsem, že se dočkám v Bydžově odpovědi na můj první list, který jsem Vám 26/9 po poště poslala? – Obávám se skoro, přišel-li panu Vojtěchu do rukou? – Či nemohl psát? – Nevím, jak jinak o tom souditi, neboť myšlénkou, že by mně psáti nechtěl, ukřivditi mu nechci; a proto také píšu, abych uvědomila pana Vojtěcha, že jsem Bydžov, kamž list adresovati měl, opustila. – Zbyde-li mu tolik času, co by napsal několik upřímných slov, necht vzpomene na vzdálenou přítelkyni a věnuje jí tu chvíli, – vždyť slíbil jedno pozdraveníčko jí poslati! – Chce-li tedy slovo splniti, necht píše do *Skalice*, přes *Jaroměř*. *Poste restante* a na moje jméno. – Chci se tam zdržeti do 8/10 neb 10/10. Jestli na mne po mém odjezdu, dnes neb zítra, list do Bydžova dojde, pošle ho švagr za mnou, ale pochybuju, že byste byl psal. –

Strávila jsem zde několik pěkných dnů a obohatila si mysl mnohými krásnými ideami i zkušenos[tmi trp]kými; všude je toho pelyňku alespoň trochu natroušeno, a radost že v některém živobytí tak vzácný úkaz je jako květ aloe, – toho důkaz jsem též zde viděla, nejednou. V pondělí 26/9 odpoledne šli jsme s Jaroslavem do Mlíkosrb, navštívit známého faráře. – Je to dědina 1^{1/2} hodiny od města vzdálená a jde se tam přes Vysočana, dědinu na vršku ležící se starým dřevěným kostelíčkem, obklopeným starými krásnými lípami, a starobylým pivovarem, jehož

stávba tvrzi se podobá. – Slunce hrálo jako v letě, obloha byla jasná a na obzoru modrally se obrysy vysokých hor, Ještědu nad Libercem – Jeschkenberg, jak ho Němci pokřtili –, Kumburku za Jičínem, skupení hor krkonošských a nad nimi nade všemi sněhem obsypaná hlava Sněžky. – Jaroslav šel opodál kresliti si kostelíček, já pak lehla do trávy a přála si, aby vedle mne seděl můj milý pobratim a se mnou se díval po úrodné krajině. Po rolích a lukách hemžil se pracující lid; jedni zasívali, někteří brambory dobývali motykami, někteří je ruchadlem vyorávali, na bahnitých lukách obraceli otavu a okolo močarin sekali sítí. – Na polích fabrikanta vykopávali cukrovku a klestili; při první práci bylo více mužů, při druhé jen ženské, – při zakládání do jam pracují i děti. – Muži dostávají od kopání 50 kr. r. č., ženské od 22 až do 30 kr. r. č., děti od 15 do 20 kr. r. č., ovšem beze stravy. [Prac]uje se od šesté do šesté, mimo hodinu polední. – Úrodnou [tu ro]vinu protéká Cidlina, o níž platí přísloví „Tichá voda, ale břehy bere“; – podél jejího břehu viděti košaté, šedolisté vrby a tmavozelené olšové; močariny po vlhkých lukách obrostlé jsou sítinou a povrch vody pokryt je širokým listem žluté vodní růže a drobnolistou lemnou. – Po lukách pasou děti stáda krav, černé, rezavě bílé a šedé barvy, na nichž viděti dobré chování. – Selské domky s dřevěnými podsíňkami a štíty, s slaměnými střechami bělí se uprostřed sadů, ovoce již zbavených. – Po návrších viděti háje březové a borové a okolo kostelíčků leporostlé kmeny jasanů, mohutné duby a krásné lípy, jichž ožlutnělé listí větřík strásá a po rovině roznáší. –

[— — —]

Jemnostpane!

Nevím sice, je-li syn můj Jaroslav ve Vašnostině domu, ale domnívám se, že je, neboť jsem ho k Vašnosti poslala s uctivou poklonou a srdečným pozdravem ode mne a mého muže, důvěřujíc se ve Vašnostino přátelství. Kázala jsem mu do pondělí se vrátiti, an v úterý odjeti jsem hodlala. An se posud nevrátil, ač dnes již čtvrtek máme, musela jsem mu psáti, neboť se nemohu déle zde zdržeti. Prosím Vašnosti, račte mu přiložený listek odevzdati, aby věděl, dle čeho se řídití má.

Byla bych i já Vašnosti ráda navštívila, kdyby Nové Město trochu blíže bylo Skalice, abych ráno si byla vyběhla a večer [se] vrátila – neboť na delší pobytí nezbyvalo mně tolik času. Na druhý rok, dá-li Pánbůh zdraví, chci pobýti v této krajině trochu delší čas, a to neodepřu si toho potěšení Vašnosti navštívití.

Poroučejíc se do laskavé přízně Vašnostiny zůstávám s nejhlubší úctou Vašnostina

služebnice

Božena Němcová.

V Skalici 13/10 59

Mnohovážený pane učiteli!

Odesílám Vám slíbený opis; – že není pro každé, to jsem Vám již ústně byla napověděla. – Při příležitosti dostanete i *Elegie* a *Musejní sezení* od téhož spisovatele, a také Vám mohu posloužiti s úmrtním jeho listem, jichž ještě několik mám. – Škoda že jsem nevzpomněla pověditi Vám o jeho pohřbu. –

Přiloženou knížečku obdržela jsem před odjezdem z Prahy; je v ní mnoho pěkných myšlének! – Líbo-li Vám, pane učiteli, prohlídněte si její obsah trochu. – Je to ovšem pro matky psáno, ale myslím, že i Vy co učitel mnohé zrnko byste z toho vytěžil. – Pojedu-li zítra, můžete mně ji večer poslat. – Bude-li možná, chci se ještě odpoledne po školní hodině podívati do těch světnic, kde jsem po tři léta sedávala.

Pozdravujíc Vás, zůstávám Vaše

příteľkyně

Božena.

15/10 59

5/II 59

Milý Karle!

Mrzelo Tě to asi, když jsi upozoroval, že jsme Ti zapomněly dát ty dva balíčky. Já to hned upozorovala, jakmile jsi vešel na dvůr, – a když jsem prosila toho portýra, aby nás tam pustil, nechtěl dlouho, až potom přece Dora za Tebou běžela. Ale mrzí mě to posud, že jsem nešla sama, – já bych Tě byla jistě našla – ale ona Tě nemohla najít, blíž se bála jít a zavolat se styděla – přišla s nepořízenou zpátky. Mrzelo mě to tuze – ale byla jsem [ráda], že to táta neviděl, neboť on, jak jsi Ty odešel, ihned ke kase pospíchal, protože mu nemohli dříve na 10 f. vydat. – Jarouš šel též hned zpátky, sice bych jeho byla poslala a on by Tě byl zajistě vyšukal. – Stalo se. – Neřekly jsme nic tátovi, balíčky schovaly a šly domů. – Odpoledne když táta spal, zapakovala jsem to a poslala na dráhu – doufám, že to již máš, – né-li, hned se poptej – na dráze, recepis Ti přikládám. – Poslala jsem Ti jen dvě buchty, aby to ještě více nevážilo, – věru bych od kistny také víc dát nemusela. Nezmínuj se tedy v psaní o tom; jedině to můžeš psát, že Ti *buchty chutnaly*, – rozumíš? – Já budu z toho vidět, žeš je dostal. – Stýská se nám po Tobě; jako by mi něco scházelo, když vstávám a léhám; byla bych přece jen radší bývala, kdybys tu byl mohl zůstat. Také táta povídal odpoledne: „Ani mi není dnes do práce, mám starost o toho hochu – jak to s ním přece dopadne, jestli tomu vojenství ujde – a jak mu tam bude. Naposled nebude přijmut ani. – Já bych ho byl také raději zde měl, já vím, že by mu to více prospělo, ale když to nemohu udělat, bůhví jak to dále se mnou bude, a z toho, co máme, kdybychom všechny živi být měli, – nevystačíme, – ale je mi ho dost líto!“ – Vidíš, on Tě má táta radší snad než dříve, an vidí, že jsi se přece ve světě vzdělal; piš nám tedy zítra

neb v pondělí *zajistě* a poděkuj se ještě tátovi za všechno, ono ho to bude těšit. – Já mu 5 f. vynahradím; nemusí mně vrátit ty cizé peníze, co jsem mu dala pro Jarouše. Za dráhu zaplatil 6 f. 21 kr., vidíš holečku, co by Tě cesta stála. – Neutrat si také všechno do krejcaru, co Ti táta dal do ruky. – Pan Fiala řekl dnes tátovi, že mu psal p. Reif, že bude žádat, aby Ti cesta vynahrazena byla. – Píš hned, a jak se Ti to tam líbí a jak jsi se upravil. – Já budu také ty dni Hansmannovi psát. –

Táta neví, že Ti píšu, huboval by, že nečekám na Tvůj list. Ty básně pošlu Ti v druhém listu. – Líbáme Tě srdečně, a jen brzy píš. Tvé matce. –

Vzpomínali jsme včera u oběda při bramborách, co asi Ty na Tvůj svátek máš? –

21/11

Milý Karle!

Tvůj list jsme obdrželi a dle něho seznali, že to místo není tak špatné. Lidé jsou na světě rozliční a budeš mít ještě zlých a dobrých pánů a kamarádů. – To víš, že v Čechách ani na Moravě nenajdeš tu vzdělanost ani tu solidnost pánů a pomocníků jako v Němcích, ale materielně, jak vidím, budeš se míti lepší a to také za něco stojí – dokonce pro Tebe, který jsi v šatech i zdraví sešel. – Alespoň se zotavíš a ošatíš a potom můžeš dále jíti, vázán nejsi nikde. – Stravu nenacházím drahou, zvláště snídání, a oběd, máš-li pořádný, není také dražší nežli zde. – Ono je nyní vůbec draho; zde je jedno vejce za 5 kr. nových a mouka na libře o dva nové dražší a ještě od prvního připlatí o jeden. Brambor čtvrtce za 15 kr. a pečivo všechno mnohem menší. – Když si to rozvážím, jsem ráda, že jsi na místě, kde přece dobrou stravu máš, zde bys vskutku neměl se dobře při té drahotě, která nám nastává. – Ty střevíce dostanu teprv ty dni od ševcové; pošlu Ti to potom všecko najednou. Mašinku Ti pošlu, ale myslím, že Ti je zdravější mléko, když je dostaneš teplé; abys tedy nevařil si ráno kávu, leč někdy odpoledne; ale černou také nepí často. Tu šálu dostaneš a také košili; tělo u té jedné bylo zcela dobré, dali jsme Ti nové rukávy a límec a máš ji jako novou. – Tabáku Ti táta také trochu dá. – Dostaneš to po 25. všecko; – každé zvláště posílat, to by stálo mnoho, to víš, musela jsem od těch buchet dát přes 30 kr. nových. Pošlu Ti také ty básně. – Hansmannovi jsem psala, že tam na vánoce přijedeš, a skrze to vojenství. – Ono se to asi zjara všecko smeje; Maďaři si počínají velmi směle, žádají starou konstituci – Vlaši chtějí vyhnat papeže – Angličané je podporují a jsou proti Francouzům, a tak je všecko rozkvašené, že není naděje na jakýs pokoj. – Rakousko je

v takové bryndě, že je bankrot nevyhnutelný, a v anglických novinách nadávají rakouské vládě, že jsou zloději, a nechtějí brát naše peníze. – Už i zde v Praze počínají si lidé houkat. – Byla tu slavnost ke cti Schillera, spískala to německá strana z ponuknutí z Vídně, aby se zavděčili Němcům. Byl tah s pochodněmi, dílem od studentů nešených, dílem od představených, profesorů. Z techniky nešlo jen 70 Němců, z gymnasia staroměstského skoro žádný, ani profesori, – z akademie malířské jen čtyři, a tak všude šli jen Němcourové, deutschböhmové – a kteří se báli. – V technice prali se Němci s Čechy již před slavností. – Šli s pochodněmi z university, kde se držela řeč, na Staroměstské náměstí, Železnou ulicí k divadlu, Kolovratskou třídou, přes nábreží na most a na Malou Stranu na Valdštejnský plácek, kde bylo vystaveno poprsí Schillerovo a kde držel českou řeč Tomek a potom Němec jeden německou řeč. – Druhý den byl koncert a třetí den žranice na Žofíně, také v divadle hrály se po tři dni Schillerovy kusy. Wallensteins Lager, Wallensteins Tod a Kabale und Liebe. Byli výborové zvolení a každý, kdo chtěl jíti s pochodněmi, musel dát 1 f. a k žranici 4 f. Jaroušovi kamarádi zaplatili, ale nešli. – Již jak se to rozneslo, povstalo vzbouření mezi českými a německými studenty na universitě i nižších školách, poněvadž se vědělo, že to má být komplement Němcům a jakési přiznání se, že patří Čechy k Deutschlandu. Také to rozmrzelo každého, že se má dělat sláva Němci, který nebyl ani nejslavnějším, a Čechu některému, jichž jsme slavnějších měli, – ne, – a potom také se to zdálo zbytečným vydáním při té veliké bídě a nouzi mezi lidem obecným. – Shlukli se tedy čeští studenti, a když šel tah s pochodněmi, rozdělili se v malé houfy a napřed a po stranách táhli s sebou – zpívající Hej, Slované – Kde domov můj – Šuselka nám píše – a pod. U sochy Karla Čtvrtého volali Němci – Hoch! a Češi *Sláva!* Potom zase, když provolávali Schillerovi *Hoch!*, křičeli Češi: Sláva Jungmannovi –! Klicperovi! – Bylo také množství policajtů, a když tah na Malou Stranu šel, zatáhli na druhé straně most

řetězem. – Ale lid před pochodem se hrnoucí a studenti roztrhli řetěz, začali tlouct policajti, zbraně jim brali a byl to hrozný rámus, a kdyby nebyli potom němečtí studenti mezi lid pochodnými vráželi, byly by se vraždy staly při tom. – Když se držely řeči u poprsí na Valdštejnském plácku, začali lidé a studenti čeští pískat a zpívat v chóru Hej Slované a Šuselka, – i museli nechat řeči a tak se ten skandál skončil. – V divadle bylo jen asi 200 lidí vždy. – Od té doby vše to ve všech těch hoších, a byl by div, aby z toho něco nepovstalo horšího, ona si policie v těch okolnostech, jak nyní jsou, ani netroufá kterého zatknout. Technikáři chtějí také zadat, aby měli české vyučování, jak císař slíbil. Pan Wenzig také napsal článek do Musejníka *Rozjímání Rakušana* – tak svobodomyšlný, že podobného nebylo u nás od panování Národních novin, – on v tom ale vždy se odvolává na císařské slovo a zákon a pod tou zástěrou takové ostré výčitky dělá nejen vládě, ale i úřednictvu, šlechtě, kněžstvu, zkrátka vyčítá všecky ty křivdy Čechům učiněné, to zúmyslné germanisování a špatnost vládního řízení. – Ku konci povídá zřejmě, že musí císař národnostem právo dát, co jim patří, sice že se budou jinám ohlížet a že to nikdo předvídat nemůže, jak se potom s Rakouskem stane, – neboť že se všickni národové ohlíží nyní po svobodnějším řízení a chránění svých národností, jakož toho Vlachové v posledních dobách zřejmý důkaz dali. – Čtrnáctého měli jsme ale my Češi slavnost; rekviem za Jungmanna. Bylo to již umluveno, že se čteně sejdem, – a také to bylo vskutku slavné. Žáci Žofínské akademie zpívali a dávala se krásná Vitáskova mše, u Sv. Klimenta v Klementinu. – Bylo nás plný kostel, i z venku přišlo mnoho lidí. – V lavicích sedělo profesorstvo, starší páni a paní. Studenti stáli vedle lavic vzadu a uprostřed kostela. – Mladší čeští spisovatelé Hálek, Barák, Kolář, Jahn a studenti z vyšších škol počtem asi třicet, černě přistrojení, stáli čtermi řady z obou stran oltáře, s hořícími voskovými svícemi. Štulc držel mši v celé slávě a čtyry kněži mu asistýrovali. – K oltáři i od oltáře šli přes celý kostel kněži

napřed a za nimi študenti dva a dva vedle sebe. Když jsme vyšli z kostela, byla nás plná Jezuitská ulice. – Byla to ovšem demonstrace Čechů na Schillerovu slavnost. – Nyní pracuje se o to, aby se postavil Jungmannovi krásný pomník, a sice před františkánským kostelem. Má to býti cinková, galvanisovaná socha, 10 střeoviců vysoká, má ji dělat sochař Levý a Mencl líti. – Za dvě léta může býti hotová a potom budeme mít velkolepou slavnost zasvěcení sochy největšího našeho učence a vzkřísitele národnosti české. – V Berlíně slavili také Schillerovu slavnost, ale takové skandály tam byly při tom, až o tom noviny píšou. Vehnali ti buršíkové ženské do nějakých příkopů a zdvíhali jim krenolíny a tak tropili, až musela přijíti stráž. Sie wollten, wie sie sagten, den Frauenzimmern bischen Skandal machen! – Dostaneš-li náhradu za tu cestu, tedy pošli raději panu Fintelmannovi na ten dluh něco; – to je *čestná věc* –! Možná, když mu budeš psát a pošleš mu alespoň polovic aneb část dluhu a poprosíš ho, aby se nehněval, že mu to nemůžeš najednou oplatit, že Ti třebas ostatní část odpustí, – ale na každý pád mu píš, a co můžeš, pošli, neboť nevíš, nebudeš-li ho ještě někdy potřebovat, a kdybys i na nic nedbal, musíš to učinit pro zachování dobré památky u něho. – Předešlou nedělí dával se Tartüffe, co jsem přeložila pro české divadlo. Dostali jsme lóži od direkce. Bylo ale velmi zima, pěkný den a první představení v jízdně, nesešlo se tedy tolik lidí, jak by se bylo jinak sešlo, přece ale více, než bývá v německých představeních. – Nejvíce odrážela lidé zima – neboť se v Novoměstském divadle topit nemůže, a tudy je tam jako na ulici. – Proto se ale kus ten velmi líbil a dobře se obecenstvo bavilo. – Herci hráli lépe než jindy a pěkné byly i kostýmy. – Já měla jen lehké botky a plášť tibetový, protože mně můj plášť doposud z Bydžova neposlali, – nastydla jsem tak, že mi kolik dní špatně bylo a není mi dopodnes kale. – Honoráru dostala jsem 20 fr. nových, ale nezbyl mi z nich ani krejcar. – 5 fr. byla jsem ještě dlužna krejčímu za Jaroušků oblek, 5 fr. paní Šlenkertce, co jsem si na stravu vypůjčila, než jsem jela ven,

a které jí táta nechtěl dát, – 5 fr. musela jsem tátovi vynahradit za to, že dal Jaroušovi školní plat 5 fr. a Tobě na cestu, zbyla mi tedy 5 fr. Za tři zlaté koupila jsem si zimní botky, abych mohla vyjít na ulici, a 2 f. Doře na zimní klobouk, což jí táta nechtěl dát. – Nezbylo mi ani krejcaru a odjinud nemám také ničeho k očekávání, dokud nebudu mít některé práce hotové. – Nemám ani nic teplého na sebe, ani klobouk mimo slaměného, a ten hnědý pláštík, co jsem venku zapomněla, je také již ošumělý. – Nemohu nyní ani ven vyjít. – Dora nemá také nic; potřebuje šaty i něco teplého přes sebe. – Jarouš má svrchník spravený, ale klobouk ještě nemá. – Táta slibuje, ale nerad dá. – Jarouš postoupil zase o dvě oddělení v modelu. Kreslí večer již živé modely – a nyní maluje již druhý obraz olejovými barvami, na plátně; malování mají ve dne, a také živé modely. – Direktor řekl mu, aby nebyl krajinomalířem, ale historickým, že má mnoho vkusu pro krásné formy těl. – Až nyní zase postoupí, přijde do ateliéru; je pilný nyní a nechal kouření. Jen kdyby nebyl tak hrubý. – Pozdravuje Tě, i Dora. – Byla oněhdy u Hanušů do 10 hodin; Viluška jela ven a byli tam pohromadě Pepíček, sestra jeho Adéla s matkou z Jičína, kam s nimi Viluška odjela. – Byli také všickni v Tartüffu. – Skrže ty lístky se Dora nezmíňovala ještě, an nebyly samy, až budoucně, ale pozdravení vyřídila. – Kdybys právě některou knihu rád četl, piš si Hansmannovi, on má pěknou kníhovnu. Že bude pan Augusta v Litomyšli vydávat moje spisy, to víš snad; potom budu mít přece vždy pár grošů v zásobě. – Musím ale být nyní pilná, a byla bych také, kdybych měla více pokoje v domácnosti, – však to znáš, jak to u nás chodí. – Pan Zelený a ještě jeden pán, jak snad také víš, budou vydávat české noviny; pan Zelený byl už skrže to ve Vídni a nebudou mu žádné překážky v cestu klást. – Pan Tomíček bude redaktorem – to jest pro forma –, an pan Zelený jakožto profesor veřejně by vystoupnout nemohl. Nejspíš, jestli do toho čert nevrhne, udělají tátu expeditorem při tom, alespoň mi to Rieger slíbil. Dostával by přece pár zlatých na měsíc a byl

by, co si nejvíce já přeju, několik hodin z domů. – Pan Mayer s p. Řezáčem budou vydávat pedagogický časopis a Obrazy života budou vycházet v Litomyšli u p. Augusty pod redakcí Nerudy. – Spis o Slovensku, co chceme Krejčí, Hattala a já vydávat, bude také tam tištěn, ale dříve ještě musíme se všickni tři podívat do Slovenska, což se, bude-li pokoj a peněz, nejspíše zjara stane. – Mám také psát o Slovensku do Ruska. – To vše, co Ti píšu, ale nech pro sebe, neboť se to nehodí pro každé ucho. – Píš nám zase brzo, a jak to máš s platem, nemohli jsme z Tvého listu vyrozumět, mnoho-li Ti na měsíc přece přijde. Máš už boty? –

Táta Tě pozdravuje a já Tě mnohokrátě líbám. – Budeš-li moct, tedy raději zaplať od psaní, musíme zde potom platit mnohém více. Já Ti pošlu budoucně raději marku, ale tenkrát nemám ani vindry. – Buď zdráv a piš také do Sagan. Tvá upřímná

matka

Nezmínuj se nikdy, že Ti co píšu o tátovi, – a piš vždy i na něho nadpis. – Milý táto a mámo! – On mi to potom vyčítá, jak víš, že vás navádím, abyste ho neměli rádi, – a – že nemáte žádnou úctu k němu, – aby tedy neměl příčinu dělat Tobě aneb mně výčitky. –

19/12 59

Milý Karle!

Dlouho Ti neodpovídám, ale čekala jsem pořád na ty střevíce, a tak dlouho je ta ševcová neudělala; – a psát zvlášť nechtěla jsem, protože jsem neměla ani na mark. – Za přání Tvoje Ti děkuju, ale zarmoutila mne zpráva, že jsi plival krev. Ač píšeš, že Ti zase dobře, přece je to nedobrý úkaz a je [se] co bát následků. Ty jsi se přece jen zkazil v těch Němcích – já jsem to viděla na Tobě, když jsi přišel, že nejsi zdrav. Ač snad nepořádná strava také přispěla k tomu, ale jedinou příčinou nebyla, že jsi tak bídně, ba řekla bych vyžile vyhlížel. – Nechci Ti sahat do svědomí, ale mám jakési tušení, že jsi se nevrátil tak, jak jsi odešel, – a že jsi se naučil věcím, které kdybysi nikdy nebyl poznal, zdravějším a šťastnější bytí jsi mohl. – Mám-li pravdu nebo ne, budeš Ty nejlépe vědět. – Kdybys byl vždy matčinu radu poslechl a slova její častěji si opakoval, zajistě bysi se byl s jinou tváří a jinou myslí domů vrátil. – Abysi tolik nekouřil, řekla jsem Ti ne jednou, ale stokrát, a nebylo to pranic platné, nedbal jsi ani na kapsu, ani na zdraví; spoléhal jsi se, že jsi sesílil, a nyní vidíš, jak silný jsi. – Snad je Rájec Tvoje štěstí z ohledu zdraví! Pij jen mléko, a možná-li teplé, každé ráno a mej si studenou vodou prsa, tam máš k tomu kdy a příležitost, – a když můžeš, vyjdi si raději někam nablízko na sklenici piva, ale daleké procházky nedělej a choď zvolna. – Nohy si drž obzvláště v teple – vlněné punčochy máš a ty střevíce budou Ti také pohodlné. – Jen je neber do mokra. Až po svátcích pošlu Ti podešve plstěné do bot – to je dobrota na nohy. – Kávu nepí, nekůř mnoho a nech všech fantasií – to Ti radím. Čti, co mysl vzdělává, a nikoli co dráždí, – to Ti radím, – nechceš-li, aby se Ti plivání krve opakovalo. – Jarouš byl hůř v tom nežli Ty a je nyní tak dalece zdrav;

kouření nechal a je velmi pilný. Seděl zase malířům co model a dostal jedno vyobrazení, je velmi dobře trefen; nechám si ho. – Po Novém roku dostanu několik výtisků mého obrazu; jsem fotografovaná u Ruppá velmi dobře, do oceli se to ryje v Lipsku. – Formát mých spisů bude velmi elegantní a velký, jako je vydání Shakespeara a Goetheho, a při prvním svazku bude podobizna. Bude se ale také mimo to prodávat. – Musím být nyní velmi pilná a píšu celé večery. – Za arch překladu, a co již tištěno bylo, budu dostávat 20 f., za arch původní práce 25 f. honoráru. Bude také vydávat ten pan Augusta Krejčího Geologii a Em. Purkyně Botaniku pro reálky. *Obrazy života* převzal a budou vycházet v Litomyšli. Neruda je redaktorem a odstěhoval se tam. Humoristické listy vycházejí ve velmi vkusném obleku. – Na noviny nemají ještě koncesí, jak ji dostanou, bude táta expeditorem. – Jsou tu nyní zavedené besedy české; Barák je zavedl a chodí tam celá česká mládež, i studentstvo – zpívá se, deklamuje – hraje – jí a pije a v masopustě bude se i tancovat. – Budeš-li tedy moct do Brna ject, jeď, ale ne potom abys jsi se tam zdržel přes dovolenou. Jdi také k p. Helceletovi a vyříd' pozdravení ode mě; panu Klácelovi ovšemže obzvláštní pozdrav, a jdi k němu záhy. – Kníh neber si mnoho s sebou, raději několik jen, a zase je můžeš poslat a o jiné žádat. – V sobotu byl p. str. Purkyně den narození, je mu 72 roků. Byly po tři dni velké slávy; Učená společnost, Průmyslová jednota poslaly mu adresy – medikové přišli všickni v parádě přát – veškeré studentstvo sešlo se vpředvečer v domě a zpívali mu na dvoře při pochodnách, i Beseda měšťanská složila mu úctu, zkrátka celý český svět ukázal, že si zná nestora vědy přírodnické vážít. – V Králové Hradci slavili také úmrtní den Jungmannův velmi slavně. V kostele byl katafalk vystaven, studentstvo se svícemi stáli okolo něho a sešlo se i všecko úřednictvo a důstojníci. Jednota pro stavení jeho pomníku je již sestavená; přednostou je Wanka, a sice proto, aby nedělal námitky skrze místo potom, neboť bude stát před františkánským kostelem. Ta Schillerova slavnost

byla podnětem k tomu a od toho času počínají si čeští studenti velmi směle a mnohý hlásí se k české straně, který dříve ničím nebyl. —

Jakpak to je s těmi kalhoty? — Dostal jsi tu náhradu? — Ale na p. Fintelmanna musíš pamatovat. — Psal jsi do Sagan? — Já jim nepošlu fotografii, až potom tištěný obraz. — Dle Tvého listu nemáš tedy 18 fr.? S tím nocováním je to ošklivé. — Posílám Ti tu košili a šálu, praly jsme ji zase, ale není lepší; do práce to projde. — Vánočku bych Ti poslala, byla, ale Ty nebudeš doma, a potom nevím, budeme-li péct jaké; alespoň doposud je málo naděje. — Vydáme náramně mnoho peněz a nic za to. — Jarouš nemá ani klobouk ještě a ten jeho je už díravý. — Všickni potřebujem všelicos a peněz není. Manky je už doma a mám její sestru, hodnou holku, jenže musím dohlížet ke kuchyni; nemohla už Manky sloužit, chodila jako stín. Já jsem často churavá a budu se muset přece koupávat. Pozdravují Tě známí a Jarouš i Dora Tě líbají. — Táta Tě také pozdravuje a je mrzutý. — Píš, než odjedeš do Brna, jak Ti se zdravím je, a dej se na pokání! — Líbá Tě Tvá upřímná

matka.

Prosím o II. díl Zpěvůnek Kollárových. Co nejdříve
odevzdám potom oba díly. Vaše

Božena

1860

18 14/I 60

Mnohovážený pane učiteli!

Přiloženě odesílám několik kněh; část jich, a sice Básně Růžičkové – Pohorskou vesnici – Kytku básniček – Báchorky – Deklamovánky – Dárek pilné mládeži a Benjamina Franklina, odevzdal mi jistý spanilomyslný národovec pro školní mládež, ponechaje mně na vůli, kam a komu to dáti. – Používajíc tohoto dovolení, posílám je mladým mojim krajanům do školy, kamž jsem i já chodívávala, a přeju si, pane učiteli, abyste *Básněmi Růž[ičkové]* a *Pohorskou vesnicí* [podělil] dvě z nejhodnějších žaček vyšší třídy, *Kyt-kou* a *Báchorkami* dvě z nejpilnějších žaček nižší třídy. – *Dárek pilné mládeži* – *Deklamovánky* a *Franklina* rozdělte třem nejspořádnějším žákům. – Vy nejlépe věděti budete, pane učiteli, kteří z Vašich žáků si těch dárků zaslouží; netřeba tedy, abych více něco určovala, prosím jen o to, abyste mně potom jména oněch žáků a žákyň sdělil. – Ostatních několik kněh přidávám prozatím pro školní kníhovnu z mých kněh, snad se Vám přece pro někoho hodí. – Později seberu Vám více a také jsem řekla Řezáčovi, aby Vám tam něco poslal. – Povídal, že jste mu dlouho již nepsal? – Babičku a Pohorskou vesnici, co jsem Vám slíbila pro kníhovnu poslati, nepošlu Vám již, poněvadž budou od počátku března vycházeti moje spisy, dílem nové, netištěné ještě, a dílem co bylo již tištěno, to ale také opravené. – Bude jich, pokud určiti mohu, na osm svazků, desítiarchových, ve větším formátu, než se posud u nás beletristické knihy vydávaly. – Vydávat se budou v Lito-myšli a nakladatelem je tamější impresor a kněhkupec A. Augusta, který teprv odnedávna od starého Turečka to přejmul. – Je mladý ještě muž, podnikavý, zámožný a horlivý Čech a chce nyní vydávati jen české knihy, a tudy obrátil se i na mě s žádostí, abych mu přenechala vydání

mých spisů, k čemuž jsem se tedy uvolila, an je solidní nakladatel. – Při prvním svazku bude moje podobizna. Myslím tedy, že Vám to bude milejší, když Vám potom pošlu exemplár těch spisů. – Bude také velmi pěkné vydání. – Mimo to budu u něho vydávati cyklus všeslovenských pověstí; srbskými začnu a českými dokončím. Bude to slovenských druhé a českých třetí vydání, neboť první svazky ani těch, ani oněch nejsou již k dostání. – Budou vycházeti v tomtéž formátu jako spisy moje, ale nebudou s nimi záviseti. –

Jak jste se beztoho z novin dověděli, měly se vydávati politické české noviny, ale nedostali dovolení. – Prof. Zelený, nakladatel, byl sám ve Vídni, a když mu řekli, že proti tomu nebudou, zadal, a – nedovolili. – Ty sliby těch pánů nahoře – to jsou samé chyby! – Posla z Prahy, předposlední svazek, také zabavili – proto, že tam je zmínka o Havlíčkovi! – Ten chudák Bělák, on beztoho již tolik se naplatil pokuty a má jen škodu při tom časopise, ač je velmi dobrý. – Také poslední číslo Humoristických listů je zabaveno. – Byla tam vtipná pohádka, jak dvě armády ptáků proti sobě bojují, jedni vyhrávají, druhí prohrávají, zkrátka je to vtip na italskou vojnu, ale tak trefný, že každý pozná, kdo to a kdo to je, a všechny ty hlouposti našich generálů jsou v tom vylíčeny. Bude mít s tím velkou opletačku redaktor, a škoda bylo by, aby mu je zapověděli, což ale tak lehko nejde. Jsou nyní pěkně vydány a mnohem lepší, než byly. – Nedávno dostali také důtku, stálo v nich něco o *německých myších*, což se vykládalo jakožto *Aufreizung der Nationalitäten!* – Ale schillerovská slavnost, od vlády poručená, aby se Deutschlandu zavděčila, – to nebyla *Aufreizung!* – To rozjítřilo tehdy české studentstvo tak, že se to posud neupokojilo a na dvě strany rozstoupilo, českou a německou, a to zavdalo také příčinu, že se dává zase na Čechy více pozor. – Strachují se, aby nenásledovali i u nás příkladu Uhrů. Jungmanna den úmrtí, jak jste asi též v novinách četli, slavil se velmi slavně; byla to ovšem demonstrace proti Schillerové slavnosti, ale měla ten dobrý

účinek, že se ustanovilo postaviti Jungmannovi pomník, a sice skvostný. Měl státi na Františkánském plácku před kostelem. Socha 10 střeviců vysoká, buď z litiny, buď z bílého mramoru, měla státi na žulovém podstavci. Model k ní dělati měl náš sochař Levý, zdržující se v Římě. – Vše bylo již zařízeno, schůzky se držely, ale když se žádalo o dovolení, – nedostali je, že prý to jen demonstrace! – Tak jsme všude odbytý a jedno nepráví za druhým se nám činí. Avšak doufejme, vrátí se i nám lepší časy, jakož se vrátily i jiným národům! – Zde panuje veliká rozhorčenost mezi veškerým lidem, neboť nejsou žádné výdělky, žádná úvěra, žádné peníze, velké daně a velká drahota ve všem; – nejloajálnější lidé přejí si, aby tomu byl konec jakýkoli, hůř nemůže již být, nežli je. – Ani boháč nemůže nyní říci, že nebude žebrákem, neboť není nikdo svého jmění jist. – Co říká u vás lid tomu všemu? Co soudí o té svobodě obchodu a řemesel? – Boháči a židé budou míti z toho nejlepší užitek, ale řemeslníci přijdou s tím docela na mizinu. – K takové svobodě patří lepší časy a potom hlavně vzdělaný řemeslnický stav. Měli nám dáti dříve dobré školy obecné na základě národním a školy průmyslné a potom svobodu řemesel a obchodu. – Zle nohoum pod nemoudrou hlavou! –

Radila bych Vám, pane učiteli, držeti si *Obecné listy*, co vydává letos Řezáč a prof. Mayer. Oznámení a předplacení četli jste zajisté v Pražských novinách. Je to velmi praktický časopis a veliká v něm rozmanitost, takže v něm každý několik zrněk najde – učitel, řemeslník, hospodář, měšťan, pán – žena i děvče i žák. – Také Obrazy života mají letos jinou tvář a jiné také jádro budou míti, pěknější a zdravější, a pěkné ilustrace. Bude je vydávat také Augusta, v Lito-myšli. Neruda zůstane sice redaktorem, ale nebude nimi jediné vládnout, a potom bude míti jiných přispívatelů. – Mohli byste se na ně předplatit, nyní mají lepší pověst. – Vůbec se ta naše literatura navzdor nátiskům a konfiskování hýbe; – máme také kolik původních dramat, z nichž se dvě již provozovala na divadle. –

Právě viděla jsem první číslo Posla z Prahy v novém kabátu, je jako Obrazy života a má také dobře spořádaný obsah. Posel by zasloužil více podpory, za jedno má vždy pěkné články a potom je také Bělák co člověk šlechetná duše. Obětoval na to svůj podíl i svou veškerou snahu a má jen škodu, a přece to drží, aby se neřeklo, že se u Čechů nic neudrží, že nemají čtenářů ani peněz na takový časopis! Tak mluví o nás Němci a mají pravdu, neboť by mohly všechny české časopisy míti dobrého odbytu, – kdyby se v každé obci a v každém městě několik exemplářů, a byť jen jednoho neb dvou časopisů, odbíralo. – Sojka, redaktor Jasoně, se u mne ani neukázal, co jsem přijela, buď se mne stydí, anebo se bojí, že bych mu pověděla do pravdy. – Tací redaktoři dělají nám ovšem ostudu, a co horšího, že znechuťňují lidu předpláceti se na české spisy! –

Vaši milou choť pozdravujte srdečně, a jestli se ještě z Říma nevrátila, přeji, aby těžká její cesta šťastně se skončila. – Paní a panu Pytašovi vyřídíte prosím moji úctu. – Také od Jaroslava mám vyříditi pozdrav; musí nyní pilen býti, aby nahradil, co na venku promeškal, tak jako i já denně do půlnoci psáti musím. –

Pozdravujíc Vás, zůstávám s úctou

Vaše přítelkyně

Božena N.

15/I

Drahá Katinko!

Přicházím s prosbou. Poslala jsem na začátku tohoto týdnu část rukopisu do Litomyšle mému nakladateli a žádala ho, aby mi poslal honorár napřed, že potřebuji peníze, abych tedy mohla bezstarostněji dále pracovat. Dosud ale neposlal mi ani peněz, ale slyším, že sem ty dni přijede. – Jsem ale v takové nesnazi, že nemohu na něho čekat. Honorár, co jsem státi ještě měla u N., jsem si vybrala, a tedy nezbývá mi žádná jiná [pomoc] než si zatím pár zlatých vypůjčit, an můj muž s revisemi také ještě hotov není. Chodila jsem včera celého půldne, ale nikdo nemá groše, ač by mně to mnohý rád byl udělal. – Nerada Tě obtěžuju, Katinko, ale udělala bysi mi veliký [dar], kdybys mi půjčila 2 fr., neboť myslím nanejdéle v úterý buď list dostanu, aneb sám přijede. – Kdyby ale přece něco do toho přišlo, že bych Ti je nemohla ten týden vrátit, tedy zajistě 25/I, a jen pod tou výjimkou Tě o to prosím, jinak bych si nikdy útočiště k Tobě nemohla vzít. – Byla bych raději sama přišla, ale jsem i churavá, i na mysli sklíčená.

S úctou Tvá upřímná

Božena

B[lahorodému] pánu, panu dr. Janu Palackému!

Čtyři žáci zdejší malířské akademie, Maixnerův bratr, jistý Müller, Klíč a můj syn Jaroslav, rádi by šli po velikonoci do mníchovské akademie malířské, alespoň na půl léta, aby se v tamější škole u znamenitých mistrů důkladněji vzdělali a pracovati směli každý dle svých schopností, což, jak slyším a vidím u syna, v zdejší akademii pedantickými metodami ztíženo je a také žádná příležitost, aby se schopnostem žákův vyhovilo, takže jim konečně všechna chuť k umění odpadne a že zůstane potom mnohý schopný žák, z něhož mohl při lepším navedení mistr se státi, vždy jen pouhým nedoukem.

Jedná se tedy hlavně o to, co by asi jedenkaždý potřeboval na cestu a na živobytí toho půl léta, – a skrze to se na Vás, pane doktore, obracím s prosbou, abyste si neobtěžoval zpravit mne o tom. Co Vy spotřebujete, nemůže ovšem měřítkem býti pro ně, an nemá žádný z nich bohaté rodiče; jen tak při skromnosti co by asi museli míti? Měl by se sprostým jen nábytkem, v postranní třebas ulici, *strava* též jen sprostá, jaké jsou zvyklí, a potom prádlo – co by to vše měsíčně stálo? – Potom co cesta, přes Drážďany, na poslední třídě by stála a nepřišlo-li by to o mnoho laciněji, jeti přes Budějovice na Linec a potom po Dunaji? – Také Vás ještě prosím, abyste mně věděti dali, jsou-li tam jaké *školní* platy, potřebují-li odtud *vysvědčení* od profesora a budou-li tam o velikonoci přijmuti?

Všickni čtyři jsou hodní chlapci a Češi a plní horlivosti zdokonaliti se; ať prý by i trochu hladu a nouze měli! – Jaroslav je druhý rok v akademii a je v modelu; Enghert ho chválí i korektor Maixner. Byla bych ho raději modelérem viděla, ale on jinak nechtěl, tedy jsme mu povolili. Bude-li možné, aby do Mníchova přišel, bude to pro něho

nejen velmi prospěšné, ale také zkouškou jeho schopnosti; jestli tam dobře neobstojí, slíbil mi, že nechá malířství a že bude modelérem. – Co mne doma stojí, to dávala bych mu i tam, na více nemohu se mu ovšem uvoliti; mimo to má slíbenou podporu na toho půl léta od známého jednoho přítele našeho. – Ještě prosím udati mně, jak vysoké je ážio na naše peníze v Bavořích? –

Nezazlete mně, že Vás obtěžuji s takovou komisí; činím to v důvěře k Vaší dobrotě a zdvořilosti, s kterou jste se vždy ke mně choval, a vědouc také, že Vás neomrzí, navzdor Vaším vážným a přísným studiím, věnovati chvílku mé prozaické žádosti. –

Se srdečným pozdravením Vaší milé choti zůstávám
s úctou a šetrností Vaše

Božena Němcová.

V Praze 16/I 60

V Řeznické ulici čís. 1360/II.

5/2 60

Milý Karle! Jestlipak jsi vzpomněl, že byl včera můj den narození? Je mi 40 let; už mne nebudete tak dlouho mít, jako jste mne měli! – Změnilo se u nás, milý Karle, všelicos poslední čas, ale než o tom začnu, musím Ti něco jiného říci, a sice že bude rekrutýrka, jak se povídá. Je-li tomu tak, tedy Ti asi pas nedají – a bylo by lépe bývalo, abys byl ani o něj nežádal. – Jsi také dílem sám na tom vinen, že jsi tak dlouho neposílal vandrovní knížku, s takovou věcí nesmí se odkládat, zvláště v Rakousku, kde je každou chvíli jiný pořádek a žádný zákon. Dají-li Ti ho, budeš muset hledět, abys ten rok vyfoukl někam, kde ho nebudeš potřebovat. – Také jsem očekávala od Tebe neb od Hansmanna zprávu skrze ten odvod, a jestli jsi se dal tam prohlídnout a co Ti stranu toho řekl? Psal jsi o vyraženích, a o tom nejdůležitějším ani muk, a proto jediné jsi tam jel. – Že jsi tu mapu Doře koupil, byla zbytečnost, mohl sis, když jsi měl tolik peněz nazbyt, raději koupit za ně cigárovou tašku beze všech parád, což beztoho není moderní, každý tovaryš takovou má. – A Dora holečku má celý den co dělat dílem s úlohami a dílem správou, a kde by na to vzala, – to stálo by takové štykování a potom udělání 6 f., a to kdoví jestli ne víc, kdepak by je vzala, – tedy nežádej na ní takovou věc – to není Aida. Takové presenty si nechte na lepší časy, až si jeden i druhý budete moct více vydělat, ale ne dávat presenty za kolik zlatých a nemíti dobrou košili a všelikou potřebu. – Kdybych *já měla* zbytečných peněz, byla bych jí dala na to, jediné proto, aby Ti v slovu dostála, ale u nás je nouze o groš; dnes nemám ani krejcar zbytečný, ani pivo večer nebudeme mít, a je pátého a je činže. – Víš beztoho, jak to u nás chodí, a táta je nyní jako čert. – Proto se také zlobím

na Tebe, že za marné věci vydáváš peníze, místo co bys každý krejcar šetřit měl, abys raději oděv a prádlo si zjednal, když bys musel odejít zase. – Já vím, co jsi dostal od p. Daňka, a když jsem se Tě ptala, řekl jsi 5 f. – A jak jsi mě obelhal s tím, tak s jiným, a tolik peněz jsi promrhal zde i tam zbytečně, a viděl jsi, jak se nám zle vede, a žádal jsi přece na nás, a já dala poslední groš a trápila se pro Tebe, a to Ti ani nenapadlo, kde to matka vzala. – Kdybys měl i malý plat, když máš stravu, můžeš si vždy něco uschránit – a já vím, že nemáš ani groš – a že prokouříš každý den kolik krejcarů, jako jsi to zde dělal. Tak nebudeš mít nikdy nic a bude z Tebe bídný člověk konečně, když zvykneš na takové marné věci, které Ti zdraví kazí a za něž vyhodíš peníze, které bys měl na něco potřebnějšího vynaložit. – Až budeš mít 1000 f. ročně, potom si dělej, co chceš, a to nesmíš ještě flauze dělat. – Ty jsi se urazil mým předešlým listem, ale já vím, co vím, a co matka mám právo pravdu Ti říci a Ty máš mi děkovat, když Tě napomenou, né se urážet. Já Ti zajistě křivdu neučiním, ale že jsi marný a že jednáš často velmi lehkomyslně, to nezapírej. Co píšeš, že bys doma byl zkažen býval, tomu nerozumím, ale dost zle, když jsi neměl tolik důvěry ke mně, abys mi to řekl, a tolik rozumu vystříhat se tomu, co by Tě bylo zkazilo. – Jarouš je mezi dost rozpustilou chasou v akademii, ale on nedá se zkazit a poví mi všechno. – Když si vydělá pár šestáků za kreslení aneb sedění co model, stědává si to do divadla, to je jediný jeho luxus – že jde každou neděli do divadla a někdy na šálek kávy do kavárny, aby si prohlídl ilustrace novin, cigáro kouří jen tenkrát, když je od někoho dostane. – A nemá žádnou dobrotu doma – stravu máme sprostou, to víš – oblek nemá také žádný, jen to, co měl, pilný musí také být a do nocí v akademii být a doma potom neslyší od táty celý čas kalého slova, jen nadávky a vyhánění z domů. – A nemysli, že by si také všelicos nepřál a nechtěl mít, ale on umí si to odepřít, a ty ne. – Ty punčochy dostaneš, dva páry jsou již podštrýkovaný, a ještě jeden pár – a pošlu Ti je. – Byl bys je

dávno dostal, kdybych byla měla peníze, – ale nitě holečku jsou drahé, na ty tři páry, a podštrykovaný jen, stály nitě 1 f. 20 kr., teď posláním, tak si to počítej, co jen taková maličkost stojí. Že jsem Ti vánočku neposlala, to se nediv, ta by draho byla přišla po poště. Kdybych to byla věděla, když jsi tam jel, jak to bude drahé, něco poslat, nebyla bych Ti to slíbovala; to by bylo zbytečné. – My neměli také jen jednu v troubě pečenou a černou rybu k večeři a kousek smažený – mehlspeis žádný a každý jedno jablko, protože bylo jedno jablko za 3 kr., a ne velké. Na Boží hod měli jsme zajíce a to byly celé svátky. Na Štědrý den spravovala jsem po večeři Jaroušovi kalhoty a děti a Manka hrály o ořechy; těch bylo kopa za 20 a za 18 kr. Ježíška nedostali nic, protože jsem neměla sotva na tu večeři, táta nedal nic. – Vzpomněli jsme na Tebe, že se budeš mít lepší než my. – Co se výše uvedených změn týče, dávám Ti vědět, že se s tátou rozvedu, ne právně, ale obapolnou naší vůlí. – Co jsem zkusila a jak se táta povždy ke mně choval po těch 23 let, co jsme spolu, to Ti nemusím povídat, tolik úsudku máš, abys to mohl posoudit, kdo měl pravdu a jestli jsem si toho od táty zasloužila. – Abych Ti vše povídala, čím se táta proti mně prohřešil, to není třeba, ale je toho tolik, že bych s tátou nebyla ani rok bývala, kdyby nebylo vás; že jsem si to nechtěla vzít na svědomí, abyste přišli do cizích rukou a na mě někdy nařikali. Trpěla jsem tedy pro vás, co málokterá žena vytrpěla, neboť při mojí povaze je to hrozná věc, býti s hrubým, divným takovým mužem 23 let. – Abych nemusela záviseti se vším od táty a donucena potřebami všelikými poslední léta, stala jsem se, jak víš, spisovatelkou, co mně, jak máš toho přesvědčení, více vynáší než kterákoli jiná práce, kterou bych konati mohla při mé slabé nátuře, ku př. šití, a že jsem si s tím kolik set vydělala, to se dá lehko spočíst, a že jsem jediné proto podporu dostala odleckud, to Ti také známo, neboť pouze co finanční komisarku nebyl by mě nikdo podporoval v neštěstí. To ale táta všechno neuznává, všechno je mu málo, všechno zbytečná práce, a týrá mě neustále

za to a mám dělat služku a pradlenu. Služku mám pustit a Dora má chodit večer pro pivo, anebo má jít sloužit. S Jaroušem ani nemluví a každý den vyhání ho, že ho živit nebude, a ba že ho dá odvést a takové věci; s tou revisí trvalo to až do nynčka, co měl nedodělanou, než šel vloní do Maierhofnu. A tak aby měl ustavičně peníze v kapse a na tabák a do kavárny a do hospody, nechtěl nic dát na stravu mimo měsíčný peníze. Kam to stačí, vydáme za oběd 1 fr., a nic za to; na stravu jedině spotřebuje se měsíčně 50 f. s prádlem a uhlím; nyní je švec – jsou všeliké potřeby, správký, činže, cingroš, takže každý měsíc se vším 60–70 f. [se] potřebuje. Kde to vzít? – A táta dá mi pensí 30 f. a jestli asi 3–4 f. k tomu. To ostatní musím já zaopatřit. – Jestli si to vypůjčím, musím to 25. splatit a nezůstane mi zase nic. Já bych si to ovšem vydělala, kdybych měla pokoj k psaní. Ale od rána do večera jen křik a váda a nadávky a t., že by se člověk zbláznil z toho. Jaká to potom práce? – Jak jsem Ti psala, že jsem udělala kontrakt na vydání mých spisů s Augustou, – myslela jsem, že budu mít přece jistý vždy honorár a že si budu moct v čas potřeby i něco napřed vzít. Ale nevím nyní, jestli z toho co bude; poslala jsem mu návrh, jak to chci, a posud nemám odpověď. Tuším, že mu, an si vzal najednou mnoho kněh k nakládání, peněz se nedostává, neboť mají nyní kněhkupci velmi zle s áziem. – Obraz ale vyjde a na překladu srbských pověstí pracuju. Nebude-li z toho vydání nic, což se ten týden dovím, budu psát román pro Bibliotéku románů, kterou vydává Kober a prof. Zelený řídí. Nebudou jen původní, ale více překladů ze slovanských beletristik. – K pracem těm musím ale míti pokoj a ticho a méně trochu starosti. – Mohlo by to být, kdyby táta byl jiný, ale on je den ode dne horší, nemluví se mnou třeba 14 dní, vyhání mě z domů a Doru a Jarouše dokonce že živit nebude a dělá mi předhůzky, že jsem vás zkazila, že z vás budou žebráci, lumpové a já že chcipnu za plotem. A to je tak celý ten poslední čas. Čtrnácte dní tomu, co se rozstona – nemoc nebudu Ti jmenovat –, zprvu nezeptal se lékaře, až

se to zhoršilo, a nyní přes týden už leží, velmi bídne vyhlíží, ale je mu už lepší, takže zítra snad vstane. Co jsem ty dva týdny zkusila, to Ti nemohu vyslovit. – Mezitím dostal za tu revisí 60 f.; ale zařekl a zaklel [se], že z toho ani groš nám nedá, že abych si činži sama zaplatila a o děti se starala, že to není jeho povinnost, když jsou vzrostlý, a že půjde ven a tam že může od svojí pense laciněji a lépe živ být než zde – a že on se chce ošatit a že nám nedá všechno sežrat. Tak jsem se konečně rozhodla, že udělám, co jsem dávno udělati měla. Vypůjčím si na činži, zaplatím ji, vypovím a najmu si malý pokojík s kuchyňkou; od Jiří budu se tam stěhovat s Dorou sama. Jaroslav chce jít k velkonocům do Mníchova; obrátil se skrze to na dva pány, jestli dostane podporu, půjde tam alespoň na půl léta. Cesta bude ho přes Plzeň jen 20 f. stát a tam potom je laciné živobytí; když by neprošel dobře u Kaulbacha, do jehož ateliéru půjde, chce toho nechat a státi se modelérem, což by tam také lépe se naučil u Führicha. Já mu nemohu jen tím prádlem pomoci, ale on se spokojí se vším, jen když tam přijde. Jisté to není, neboť je zle o peníze a ty podpory je věc nespolehlivá. – Nepůjde-li tam, tedy po velkonocích půjde přes Chrudim na Moravu někam, bude po cestě malovat podobizny, což on již dobře zná, a tak chce si vydělat na cestu. Táta ovšem o tom neví, ale já mu nebráním, jak si to udělá, tak to bude mít; byla bych ale ráda, kdyby [šel] do Mníchova, protože by to byla zkouška pro něho i mě, jestli z něho bude výtečný malíř, né-li, nechal by toho sám a obrátil se k něčemu praktičnějšímu. Tedy o něj nebudu mít dlouho starost, co se bytu a stravy týče; Doru pošlu v letě do Sagan, aby se docvícila ve francčině, v němčině a šaty šít naučila. Na cestu jí dám, protože se mi to vyplá[tí], a babičce jsem to již psala, myslím že jí ten kousek jídla dají. Když budu mít pokoj, vydělám si tolik a více, co potřebuju, a nemusím se nechat pro nic a za nic týrat. Až se Dora vrátí, najde se jí nějaká služba neb výdělek a tak budeme spokojeně žít. Jarouš nebude pomalu také mnoho potřebovat a já, to víš, že málem se

spokojím a že mně také ještě něco zbyde pro vás, když by potřeba bylo někdy. – Táta nechť si dělá co chce, když se nechce starat ani o vás ani o mě a živit nás nechce, vzdává se práva na nás a já prosta jsem povinnosti. Tu nemůže ani úřad mě trestat, naopak kdybych chtěla tátu žalovat, musel by nám něco dát ze svého platu, ale já nechci nic; chci jenom pokoj mít a pracovat v literatuře; to již nenechám, a snad abych se stala zase služkou; tomu ani moje zdraví nedovolí. Jsem již 40 let, vystála jsem dost, dlouho živa nebudu, chci tedy těch pár let strávit bez svárů a vády a bez duševního trápení. Všickni moji známí dávno mi to radili a schvalují to a také mi chtějí v začátku pomoci, dokud bych si trochu v pořádek vše [ne]uvedla. Chtějí mi dát v letě na cestu; nebudu-li moct do Slovenska, přijedu na Moravu, a budeš-li ještě tam, navštívím Tě. – Píš panu Fialovi, kdoví jestli by zjara nyní nebylo místo prázdné v Společenské. Psal jsi do Sagan? Bude-li přece ta rekruťrka a nedostaneš-li pas, nevím, co budeš dělat. Mladý Václav Frič utekl tomu vloni do Londýna, ale nyní nesmí zpátky; učí se tam tiskařství. Když máš Moravské noviny, víš, co se ve světě děje a že to tak dlouho nemůže zůstat a že to horší také být nemůže. – Byla tu skvělá beseda česká čili slovanská. Studenti čeští v národním kroji, který nyní obecný bude mezi studentstvem, potom patnáct techniků Maďarů, Bulhaři dva – Rusi tři – všecko v národních krojích. Maďarští studenti všude se bratří s Čechy, Chorvaty i Srby. – Je hrozitánské špiclovství všude a psaní se otvírají, proto nepíš nic politického do listu nikomu.

Tak vidíš, milý hochu, kam člověka vášně přivede! Kdyby byl táta se mnou zacházel jako se ženou a ne jako s otrokem, byla bych ho milovala a byli bychom šťastní bývali do smrti, navzdor všemu neštěstí, – a tak se rozejdeme a stěží více sejdem. Pamatuj si to, Karle, pro budoucnost: láska že rodí lásku! – a kde není lásky, není štěstí v manželství, je to jen zvyk a sprostota. – A to se matce Tvoji zpříčilo od prvního týdnu manželství; hrubost, neuznalost a neslušné chování odvrátilo její srdce od vašeho otce. – Já

vím, že Tě to bude trápit, ale ani vy nemůžete žádat, abych déle byla otrokem, neboť bych tak žítí nemohla a nechtěla! Takto ale vám mohu být vždy prospěšnou a zůstanu vám matkou, jakou jsem vám vždy byla. Otce proto nemusíš nenávidět, on zůstane přece jen vaším otcem a poručníkem, dokud nebudete mít vlastní svůj domov, a proto se musíte k němu vždy co děti chovati, a když budou z vás hodní, poctiví lidé, když si dobudete vážnost lidí, aby vás rádi všude měli, bude to moje nejlepší osvědčení před lidmi i tátou, že jsem vás nevychovala špatně, jak mi to táta vždy vytýká. Tím osladíte mi poslední léta mého života, tím zavděčíte se mně za všechno, co jsem kdy pro vás zkusila! –

Piš nám hned, ale nepiš *do listu o tom, co Ti tuto povídám, ani slova* – přilož jen zvláštní listek na mě, s oplatkou zapečetěný nebo voskem – ale do hlavního listu piš, co *táta dělá, je-li už zdráv*, a potom *stranu Brna*, jestli jsi se *dal prohledat*, zeptej se *táty, co dělat máš*, kdybys *neměl dostat pas*, a potom, jak se Ti se zdravím vede, – to je hlavní věc. Jen se, prosím Tě, koupej studeně a nekuř tak silně. – Dora i Jarouš Tě pozdravují. – Tedy nic se nezmiňuj, abych potom ještě více nezkusila. Ty punčochy Ti pošlu, ale na košile si střeďej, za 2 fr. dostaneš pěknou.

Tvá upřímná matka. –

[— — —]

Nepokládejte to za nezdvořilost synu mému, že Vašnosti tak dlouho neodpovídá; příčinou toho bylo dílem to, že jsme list Vašnostin později dostali, a potom moje choroba. List byl adresován do akademie a listonoš tam Jaroslava několikrát nezastihl. Topí se tam žákům, když jsou sami, tak málo, že nemohou zimou ani pracovati; proto Jaroslav několikrát v akademii nebyl, listonoš zase nemohl list s penězi tam nechat, chtěl mu ho proto odevzdati v bytu, ale nikdo v akademii nevěděl, kde Jaroslav bydlí. Posléze napadlo listonoši objednat Jaroslava na poštu, a tak došel konečně Vašnostin list do našich rukou. Když Jaroslav psaní přečetl, zčervenál a oči se mu zalily: „Mámo, víš-li pak, kdo mi těch 74 fl. posílá? Pan děkan z Nového Města,“ a hned dále četl mi jména ostatních pánů a potom dodal: „Vidíš, mámo, žádný z těch pánů není tak [— — —]“

Chtěli jsme Vám hned druhý den odpovědět, ale dostala jsem v noci křeče žaludkové, na něž trpím od smrti nejstaršího syna a počátku nešťastného mužova vyšetřování. Po kolik dní nemohla jsem z lože vstát, bylo mi velmi špatně. To byla druhá příčina, která zdržela i Jaroslava, neboť nedala jsem mu psát, až bych i já mohla. A tak jsme se opozdili vzdát jak Vašnosti, tak i ostatním šlechtným pánům dobrodincům povinné díky za velkomyslnou podporu.

[— — —]

V Praze 2/4 60

Milý Karle!

Přiloženě posílám Ti dva páry nitěných punčoch, vandrovní knížku a list od Fintelmanna. – Posílám Ti ho, jak jsem ho dostala, – nenech ho čekat na odpověď, jako Ty to děláš; když je tak hodný přítel, – *važ si ho!* Skrze vandrovní knížku píše Ti táta, nebudu Ti to tedy opakovati – co Ti ještě píše, to nevím, snad na mě žaluje, ale to mi je nyní již jedno, ať si mluví co mluví. Přála bych si, aby zítra Jiřího bylo, takový život je nyní mezi námi. Táta tomu nevěřil, že bych mohla se uživit a že by mi kdo pomohl; – ale když nyní vidí, že to jde doopravdy, teprv ho to dopaluje a mstí se na mě, jak jen může. – Předešlý měsíc dal mi z pensí jen 20 f. – 10 si vzal –, můžeš si myslit, co jsem musela přidat; – tenhle měsíc ale vzal si 15 f. – I dala jsem mu těch ostatních 15 f., aby si s tolika penězi sám hospodařil celý měsíc, dovede-li. – Stravujem se tedy sami s Jaroušem, kterého nechtěl ani těch pár dní, co tu ještě bude, živiti. – Bude se mi tuze stýskat, až bude i Jarouš pryč, mám strach o něho, aby vyšel s tou podporou, co dostal, a neměl nouzi a neonemocněl, ale myslím si zase, že to bude pro něho prospěšnější, když půjde do ciziny čím dříve. Bude mu hůř, než bylo Tobě, mezi těmi Němci; ale dostal hezkých doporučení na několik rodin od p. Palackého. – Ze Sagan nedostala jsem od maminky dosud odpověď, ale myslím, že nebude proti tomu, abych tam Doru poslala, když se uvolím zaplatiti jí cestu sem i tam. Bude mi to ovšem těžko, vypravovat zase ji, ale bude jí to k prospěchu a já si to zde, když budu sama, zase uspořím. Táta dostane tento měsíc 60 f. za revise a kaucí 75 f. zpátky; také si beztoho měsíční plat vezme sám pro sebe a půjde bezpochyby do Bydžova. – Jaroušovi přispěje sotva čím na cestu, ale Doře slíbil, že jí koupí *botky*, – to je vše! – Rád

by, aby šla s ním a mu služku dělala, ale Dora šla by raději cizímu sloužit, kdyby jinak nebylo. – Věřím Ti, že Tě to trápí, ale těš se tím, že matka jinak jednat nemohla, aby si život pro vás ještě zachovala! – Proto zůstane vám otec otcem, a bude vám vždy k prospěchu, když se k němu hlásiti budete, neboť ho budete, dokud nejste plnoletí, vždy potřebovati co svého zastupitele a ochrance, a tudy nesmíte se ho odříci. Já ale jsem ho zproštěna a nemusím se k němu hlásiti, když nebudu chtít, an mě vyhání a živiti nechce. – Máme nyní mnoho co dělat s Jaroušem; dostal i na šaty podporu; jinak by se byl ani nemohl vypravit, já nemohu mu mnoho dát a táta mu sotva co dá. On ho nenávidí, že je tím malířem. – Ale jestli zůstane zdrav, doufám, že bude z něho dokonalý umělec; chce rok asi býti při malbě a potom, když by mu dal Kaulbach dobré vysvědčení, že z něho bude šikovný malíř, šel by tamodtud do Antverpeny neb Paříže. – Kdyby ale neměl v malířství prospívati, chce býti buď sochařem, buď dřevořezbářem, což by vlastně nejvýnosnější bylo. – To musel by potom do Londýna k zdokonalení; a kdyby tím byl, chce jíti potom do Ameriky, kde by si co šikovný dřevořezbář v krátkém čase znamenité jmění vydělati mohl. – Prozatím ale musí jen v kreslení se cvičiti a pilně kopírovati, to je hlavní věc – potom může z něho býti i malíř i umělecký řemeslník. – Dej bože, aby zůstal zdrav. Velikonoční úterý odpoledne pojedje přes Plzeň až do Brodu (Furthu) dílem po dostavníku a dílem po poště a tamodtud po dráze přes Řezno (Regensburg) do Mníchova. Nejhuř je s tím áziem. Dostal pas odtud na dvě léta. – Litografie moje není doposud hotová. – Byt také nemám, jsouť byty o jednom pokoji velmi vzácné, a proto drahé, snad dostanu nyní mezi časem něco, a když ne, dám si to haraburdí někam na půdu, něco prodám a vezmu si jednotlivý pokoj „für ledige Herren“, – až by se mi něco trefilo. – Chtějí mi dáti naši páni na cestu do Slovenska, já ale pochybuju, že mně dají pas, – chci tedy jeti na Moravu mezi Valachy, do hor. – Nepřijde-li nic do toho, co by mi v tom překáželo, tedy bych se na cestě u Tebe

stavila a několik dní v Brně potom pobyla. – Někam ven musím letos jít, kvůli zdraví, jsem, milý hochu, velmi churavá a schnu vůčihledě – každý se mě léká; potřeba mi pokoje a zdravého povětří! – Pozdravuj Hansmanna; budu mu také psát ty dni. – Koupil si Jarouš také slovanskou vestu za 4 f., velmi pěknou, – zde je nyní mezi studentstvem českým slovanský kroj obecný, a Bulhaři, Srbové i Maďaři chodí v národním kroji a sbratřují se vespolek s našimi českými studenty. – Je zde zcela jiný život nyní mezi mládeží a v masopustě byly české besedy a věnečky nejkrásnější, všechno v národním kroji! – Marie psala tátovi k svátku a v psaní Tě tak zhanobila, že jsi lehkomyšlný, že jsi tam nadělal dluhů, že jsi Jacquovi se ani nepoděkoval, že jsi tam nepotřeboval zajíždět, – a takové řeči. Na štěstí dostala jsem je do ruky já, a když jsem je přečetla, schovala jsem je a tátovi neřekla nic o něm. Ale budu jí psát, aby mi nedělala větších ještě mrzutostí, než jich mám. – Já naříkám beztoho na ně, že Tě zkazily! – Podruhé budu Ti psát více; píš, ještě než Jarouš odjede –! Zůstaň zdráv, abych nemusela mít nyní o vás oba strach, a nech kouření! – Dora Tě pozdravuje a také Naninka Bělohradských, přijela sem na svátky a bude nejspíš u p. Kodyma za hospodyně; v klášteře vypověděla. – Buď s Bohem! Líbám Tě srdečně.

BN

Až později zase dostaneš ještě ostatní punčochy – teď máme mnoho co dělat. Nedělej si z toho nic, že jsou tlusté nítě, zato jsou dobré.

[Milá sestrice!]

Přátelský Tvůj list mile mne překvapil, neboť jsem ho ještě neočekávala. – Těším se z toho, že jste se tam šťastně dostali, a nepochybuju, že by Ti kúpele dobře ke zdraví nesloužily. – Já byla mnohem bolestnější a oslabenější, když jsem tam byla před několika léty, a uzdravila jsem se. I Ty se tam uzdravíš, a doufám, až se vrátíš, že budeš silnější na nohy, – a ostatní neduh myslím že se potom napraví, neboť i u mě účinkovala moc vody této teprv po čternácti dnech, když jsem již doma byla. – A radila bych Ti, gospoďo, abys vzala si, až domů pojeděš, bedničku vody, kterou píšeš, s sebou a čas ještě doma ji pila. – Letošní rok je [ve] všech českých kúpelích množství hostů, a proto velmi draho, ale ve Franzensbadu je, jak slyším, nejlaciněji. – Vzpomínám na Tebe ráno i večer a těším se na Tvůj příchod jako na sestru rodnou – a přeju vše dobré, a co by Tě těšilo, – hlavně ale brzké zdraví. – Syny Tvoje pozdravuj ode mě, a Veli[čka] že prosím, aby mě i dále ještě zprávou o Tobě potěšil. – Poroučejíc se do Tvoji přátelské lásky, zůstávám Tvoji posestřicí.

Božena

[U Zlatnom Pragu 5/6 1860]

18/9

Milý Karle!

Tvůj list dostala jsem 4/9; – byla bych Ti dávno psala, ale chtěla jsem Ti přece o ten kabát postarati se; – ale nic nemohu dostat, jakkoliv jsem se na mnoha místech doptávala. – Když jsi odjel, přinesla mi paní Riegrová frak od p. Palackého – je čistý, jen límec je od vlasů trochu zapuštěný, ale to Ti [může] krejčí vyčistit a trochu Ti ho založit v životě; podšívka v něm je hedbávná a může se spravit, je pod paždí jen roztrhaná, ale v rukávech i na šosech je dobrá, to ať Ti krejčí spraví, bylo by jí škoda, aby si ji nechal a dal Ti nějaký kamrtuch, který by Ti ani tolik nevydržel a za nějž bys mu dáti musel 40–50 kr. – Sukno je pěkný. – Vestu máš také spravenou a zapomněl jsi tu kravátl a košili noční; řeknu ještě některý den panu Riegrovi, má-li nějaký kabát anebo kalhoty, a zajdu k Hlavsové – mohl bys jí pár řádků psát, ona se na Tebe vždycky ptá. Kdybys jí poprosil o něco – od bratra –, snad by Ti to udělala. – Ferdovi píš některý den a pros ho hezky slušně, aby Ti vyhledal nějaké obnošené šatstvo, že si nyní nemůžeš tolik uspořít, abys nového cos si koupil, a že potřebuješ zimní kalhoty a kabát, a má-li nějaký starý klobouk. Když mu polichotíš, snad Ti něco pošle, a popros ho, aby mi to řekl, a já že Ti to pošlu; ale dej si pozor na češtinu, aby se Ti nevysmál, a o peníze *mu nepíš*, sice nepošle ani to, ani to. – Poptám se zítra u Kaprů, a je-li tam ten vozka, pošlu Ti ten frak, vestu – kravátl – košili a ty péra a to zrcátko. Jarouš ale nemá žádné, a ten nemá jen jedny kalhoty a roztrhaný klobouk –. Abysi splácel na *nový* kabát, dokud nemáš, abys dal 5–6 f. napřed, nedá Ti to žádný krejčí, leč by táta za Tebe stál, a musel bys pořádně zaplatit v určitých lhůtách. Tak i kalhoty zimní. Píš tátovi, může Ti je koupit – já nemám nyní ani groše. – Musela jsem činži [dát], a

nemohla jsem si pomoci, musela jsem to vzít z tátových peněz, a nemohla tam Dora ject a nemohla jsem mu více poslat než 5 f., protože mě krejčí upomínal, s nímž jsem si udělala, že mu to na dvakrát zaplatím, a on neřád, sotva desátého bylo, už mne hartusil a musela [jsem] mu dát 4 f., a to také z tátových. Manky také ještě nemám vyplacenou a staré mlíkař[ce] jsem také ještě dlužna. A tyto dni přijel najednou táta a usadil se u mě a chtěl peníze, abych mu dala 60 fr., co jsem utratila, sice že mě dá zavřít, a tak mi mluví každý den a tejrá. Psala jsem Augustovi i Daňkovi, ale nemůžu se dočkat odpovědi – Daněk prý nebyl doma, a Augusta mně snad nedá napřed, ani na ty pohádky české, které aby začal tisknout, jsem ho prosila, an zůstanou, jak jsou, a k dostání nejsou. – Budu mu zítra psát zase. – Ale co je mi těch pár zlatých platných – když musím dát tátovi 40 f., neboť když on je takový, budu si všechno, co jsem za Doru dala, počítat – on jí nedal za ten celý čas jen 20 f. a potom 5 f. na šaty. – Vypověděla jsem z bytu, poněvadž 10 f. platit nemohu, – a menší pokoj si vezmu – ale činži jsem dosud nezaplatila, a byt ještě nemám a napřed na činži také ne. – Jarouš potřebuje na zimu také něco teplého – a jestli nebude Štulc držet slovo, – nemůže tam zůstat na zimu, on by tam umřel hladem a zimou, nemá nic na sebe teplého, ani do sebe. Ať přijde domů a budeme se tu spolu živit; nějak se užívíme. – Dora nemohla také do Bydžova a teď jí už tam nepošlu; ale doma u mě nemůže být, a táta ji nechce živit dále. – Ti Bulharové jsou [tu] ještě, paní i gospodar – který by se Ti líbil. – I nabídl mně gospodar, že by tam vzali na druhý rok Dorinku za učitelku, ale musí se dříve naučit bulharsky; měla by dobrý plat, stravu i šat – ovšem národní – a mohla by si za dvě tři léta pár set zachovat. Lid bulharský je prostý, ale pracovitý a důmyslný; a zachovaly se tam ještě čisté mravy starých Slovanů. Ale jakkoliv se tam všelijakých věcí robí a s některými výrobky i obchod vede, přece jim mnoho ještě chybí, aby se mohli počítati mezi vzdělané národy, začez oni ovšem nemohou, jsouce utlačení od Turka jakoby my od Němce, jenže jim

Turek nechal národní řeč i mrav. V krymské vojně seznámili se s Francouzi, Angličany i Rusy i Poláky ve vojsku tureckém sloužícími; Rusy nemají rádi, totiž vládu, s Angličanem také nesouhlasili, ale francouzské mravy se jim líbily, a rádi je měli v domech, kdekoliv se ubytovali. – Byli všude humánní, ptali se na to ono, kupovali si výrobky rozličné i celé kroje a chválili, co chvály hodno bylo. – Po vojně začali Bulharové bohatší, zvláště okolo Šumné a Ruščuku, posílají syny na studie, a sice do Rus a do Paříže. – Z Paříže přišli odcizení domácím mravům a z Rus o málo chytřejší. V Šumné, jak jsem Ti řekla, je učitel Čech, který se [tam] dostal po krymské vojně, jsa na ruské straně padl do zajetí a v zajetí známost si udělal s Čajkovským, který se stal tureckým pašou, jak víš, a ten doporučil ho do Šumny za profesora. Studoval pod ním Demetr a bydlel u Semienova, kdež matka jeho bývala, – a kterážto se ho ujmula a na radu Milanovičovu (také si dal jméno onen Čech –) do Prahy poslala. Šlo jich s ním více ještě, kteří měli od rodičů vše, co potřebují (však jsi je viděl – u paní Bulharky –), ale Demetr chudák dlouho [měl] bídu a hlad, až potom psal do Vídně jednomu kupci Bulharovi a ten poslal mu šatstvo i prádlo a dostává 5 f. měsíčně. – Báľ se psát do Šumny, aby se jim to nezdálo mnoho; říkal, že tam ani čtvrtinu peněz člověk neutratí a že nevědí, jak a co je v Čechách. Nyní když přijela sem paní Semienová i gospodar – a viděli, že se pilně učil a skromně žil a česky [se] nejlépe naučil, budou ho podporovat i dále a pošlou mu, co bude potřebovat. – A synové jeho zůstanou zde a pošle sem ještě 15 Bulharů na studie nejvíce reální a některé na řemesla, zkrátka na takové vědy a řemesla, jakýchž tam potřebují, neboť nemají zem ani vyměřenou, ani nevědí, jakých mají v ní pokladů a jak jich nejlépe použít, – a tomu budou se nyní učit v Praze od Čechů, ale všickni budou poslouchat jen privátní přednášky, aby se nemučili dlouhým učením němčiny, kterou nepotřebují, a vědami zbytečnými –. Nejdříve budou se učit české řeči a na základě češtiny budou jim přednášeti a jich učití čeští jen profesorové. Oni se chtějí zcela dle

Čechů vzdělávati a s nimi i v obchodní spojení, až si vše zřídějí, vstoupiti. Objednal si zde hospodar i mašiny všeliké k orání, mlácení a vůbec hospodářským pracem, americký mlýn a Kubáskovu pílu na kolčení lesů a řezání desk a zjednali si také některé řemeslníky, kteří tam na jaře půjdou, mezi nimi bude snad i Janda z Lendokové fabriky; já jsem to tátovi psala, než sem přijel, a on prosil tátu, abych se za něho přimluvila, že by šel hned. I promluvila jsem s hospodarem a on, že když je tak šikovný, že by ho tam vzal. – Dovedla jsem tam také tátu, aby jim ho popsal. Čekáme zítra odpověď, psal mu táta, aby psal, co vše umí a kde byl a co pracoval. – Dostane cestu zaplacenou, může vzít s sebou ženu i děti a dostane v domě p. Semienova byt, stravu, dříví i světlo a na rok, co by žádal, platu. Co si mimo času vydělá, – to bude jeho. – Také Dora musela mu napsat, co umí, – a slíbila jí paní, že zjara sem přijede zase do lázní a potom nazpět že by vzala Doru s sebou, neboť si tam také chtějí zřídit dívčí školu, – v níž by se vyučovalo v bulharské řeči a mimo to řeči francouzské i české řeči. – A proto musí se Dora nyní učit i dějepisu i zeměpisu a přírodopisu, a až se to trochu spořádá, musí se učit bulharsky. Bude nás obě učit Demetr, a potom kázal hospodar, aby nás častěji navštěvoval Jančo a s námi gavaril po bulharsku a my s ním po česku. – Já mám slíbeno, že se mi cesta zaplatí a že budu u nich pohostinsku přijatá a všude doporučena, kde by se pro moje studie kraj i lid hodil; – já jim slíbila, že budu-li živa a zdráva, že tam na druhý rok přijedu a že jim za jejich pohostinnost opíšu obyčeje i mravy i celý život jich národu, pokud je ryzí. – Do té doby budu míti spisy vydaný, a mohla bych jecti tam, a také pojedu, bude-li tam pokoj. – Když se onehdy hospodar zmínil o tom, jaká krásná zeleňina tu je, že by se ale, kdyby byl šikovný gradar, v Bulharsku lépe ještě dařila, řekl mu Demetr, že jsi Ty zahradník a že znáš pěstovati ovoce i zeleniny a květiny a že by si Tě mohli vzít, až by chtěli zakládati takové zahrady. I posvědčil hlavou, a že proč ne – když to znáš. – A vskutku, Karle, tam bys mohl si mnoho vydělat a státi se samostat-

ným zahradníkem, a když by se Ti tam nelíbilo nadále, mohl [by]si za ty peníze, co bysi tam dostal, dále cestovat do Paříže a po znamenitých zahradách. Direktor sultánových zahrad v Carohradě je prý Čech – a náramně bohatý. – Všecko to zřízovati nebude jen rodina Semienova, ale celý spolek se utvoří, a ti podporovati budou žáky tyto v jejich studiích, kterým by nemohli pomoci rodiče, a budou vespolek objednávat mašiny a jiné potřebné jim stroje z Čech, a také když bude řemeslníkův třeba, zavolají se na útraty spolku z Čech. – Musel bys ale přece ještě mnoho uměti – pěstování sadů, zelenin – a zakládání zahrad. Kdyby toho vojenského stavu nebylo – ale snad se uhneš i této rekrutýrce – neboť sotva bude silná, císař nemá peněz, aby udržeti mohl velkou armádu, a pro bráně[ní] hranic má vojska dost – verbujou se dobrovolníci, co tenkrát nikam nepřišli, a musejí k vojsku se vracet, co jsou na dovolení a na pensí daní mladí a schopní k službě ještě důstojníci. Také rajchsrát je proti tomu, který v posledním čase debatuje o *svobodě tisku*, o zmenšení žandárů, kteří stojí ročně 600 000, – o zmenšení policie – o zmenšení vojska, o rovnoprávnosti všech náboženství v Rakousku v úřadech, školách i před soudem – o konstituci, kterou nedá-li císař, všecek kredit ztratí, a takové a podobné věci. – A lidé očekávají Garibaldiho co jediného vysvoboditele ze všech těch strastí a bíd. – Na vánoce, budu-li mít, pošlu Ti pár grošů na cestu, abys mohl se nechat vyšetřit, ti doktoři jsou tu oba, a snad by Ti poradili, že bys mohl i upláchnout přes hranice, když by bylo zle. – Shromážděj si krejčary, které nesmíš nyní ve dne prokouřit – což je moudré, a budeš mít co nevidět na košili, – budu-li moct, koupím Ti jednu, až dále na zimu, prozatím máš prádla dost. Ručníky Ti koupím dva řezné. – Ta vlhkost mě mrzí – ale topte hodně a čistěte pokoj ve dne a postel odstav si od zdí a na zeď polož si rohožku nějakou a prkno a šaty si provětrej a prohlížej pilně, a když by Ti příliš vlhlo, popros paní, aby Ti dovolila dáti je někam do komory. Věděla jsem, dříve nežli jsi mi psal, že je paní zahradníce

Mar. Kučerová; – táta než odejel z Bydžova, byl s Prosečem v Hradci, Skalici i Ratibořicích a tam se to u Steidlerů dověděl, i že je bratr její nablízku někde sládkem, co má ze Skalice Žďárských dceru, s kterou chodila do školy. – Vyřídí jí moje poroučení a podruhé budu jí psát. Tobě není žádný vhod, to je pravda, každý má nějakou chybu! – Jen Ty buď trpěliv a nedělej si zbytečných těžkostí, a můj strpení se slabostmi lidskými, an potřebuješ také shovívání jiných. – Bude-li Ti tuze zima, piš, a pošlu Ti nějakou deku a polštář, anebo si to můžeš o vánocích s sebou vzít, budeme-li mít na cestu a nebude-li příliš špatné počasí. – Táta mohl by Ti dát na přikrytí ten starý plášť. – Ten kabát sežrali moli u Tebe v Rájci, neboť jak táta povídá, nebylo na něm nic vidět. – Jak víš, přišla ševcová, a že ho prodá. Nedávali jí ale více zaň než 2 f. zl. a za Dořin pláštík 1 f. Povídali jsme jí, aby to tedy tak dala, a ona odešla, a když nepřicházela ani druhý ani třetí den, šla tam Dora, a ona jí nestyda povídala, že si ty peníze nechala na ten dluh! A tak připravila vás o 3 fr., Tebe i Doru, a neměli jsme v domě ani haléře. Až budu mít pár grošů pohromadě, koupím Ti za to vlněný lajblík, anebo [co by]si chtěl, aneb Ti pošlu peníze. A piš mi hned a také nezapomeň psáti mi, jak to máš s platem a stravou zařízené. – A nezapomeň psáti *Jaroušovi* a *Ferdovi* – posílám Ti dva marky, abys jim nedělal zbytečné útraty, dokonce Jarouškovi, který by za to koupiti si mohl oběd a od toho [by] ani neměl. – Tátovi také piš a popros ho, až bude *mít nějaké peníze*, aby Ti přispěl, abys mohl koupiti si na kalhoty do práce. Já musím mu ty peníze zaopatřit a dostane také měsíční plat, z kterého Doře sotva co dá, a za revise, a tak mě pro těch pár zlatých tejrá. Má přislíbenou službu venku, dostane-li ji, budu ráda – ale ať je to jak chce, já při něm být nemohu – já vidím, že by se mně tak vedlo jako vždycky; a kdyby mě i potom týrat chtěl, až mu ty peníze dám, budu ho žalovat a nechám se rozvést, ať je tomu již konec. – Budu mít perných pár dní, než odjede ven nebo až se odstěhuje do jiného, já alespoň, kdyby na tom stál, bydleti se mnou, odjela bych raději do

Litomyšle a tam přes zimu zůstala. Když mu peníze dám, nemá ke mně právo, a když mě živiti nechce ani Doru, nesmí se také opovážiti mě neb ji žádati, abychom při něm byly. Musím nyní Doře nějaké místo obstarati a psala jsem Hansmannovi stranu toho a do Vídně paní Čermákové. – Psaní tátovi zapečet oblátkou a dej ho do mého, ale nezmínuj, co jsem Ti psala, – jen co se Tebe týče. – Nevím, kdy odjede a co bude dělat. – Budu zde do 8. října. – Dora Tě pozdravuje, ale táta neví, že Ti teprv nyní píšu, protože dělej, jako by to [byla] pravda, aby mě zase netejral. Buď s Bohem a piš. – Tvá upřímná

matka

O politice nemluv s nikým!

[– – –] polovysokou hlavou; nosili je již, když jsi byl doma, ale byly tenkrát velmi drahé. – Pléd je velmi pěkný, z vlny, ne tlustý, čtyry lokte dlouhý – tmavošedivý. Oblek budeš mít také tmavý. Potom pošlu Ti slovanskou vestu, až dostanu odpověď, jestli jsi ji prodal, aneb jen zastavil? – Co máš zastaveného, to si vyplat – až Ti pošlu ty ostatní peníze, a když by se Ti zase někdy – což nemůžeme vědět – taková nouze přihodila, nenech to tak daleko přijíti, pro pár grošů vyhoditi oděv, který jsi dlouho ještě nositi mohl, – píš mně včas a já Ti budu moct vždy přispěti, když budu nyní dostávat honorár od Augusty. Jak bys mohl si s literaturou pár grošů vydělat, o tom budu Ti psáti v budoucím psaní. Dostaneš také teplý kabát na noc a teplé podvlěčky i punčochy a dvě košile, jednu na den, jednu na noc, a ten papír i péra i kníhy a ještě věci drobné, co Ti přijdou vhod. – Chtěla jsem Ti také poslat moji, Dořinu a Baruščinu fotografii – ale Václav Frič nemá to ještě zřízený – Antonín mu to zřídí dle anglického způsobu. Byl tu tyto dni katolický sjezd a také Rojek tu byl; – bydlel u Modré hvězdy a hledala jsem ho tam kolikrát, ale nikdy jsem ho nemohla natrefit, a do Besedy měšťanské, kam večer chodil, nemohla jsem také jít. Byla bych tuze ráda s ním mluvila – aby přece věděl, co děláš, vždyť nic o Tobě nevědí a mohou si snadno myslit, že jsi nevděčník. – Dr. Lambl přijel z Paříže; byl tam začasté pohromadě s Jaroslavem Čermá[kem]; ptal se na mě a Lambl povídal mu o mně i o Tobě. Vyjádřil se prý, abys dlouho nebyl v Mníchově, že je tam sice dobrá škola k naučení se kreslení, ale co se malby týká, – to že se tam nikdo nevzdělá – a jediná škola že je v Antverpeni a v Paříži, kde se malíř vzdělati může. – Maloval *Baču* a *Dalmatinku s dítětem*, studie to z jeho cesty na Slovensko. Jsou to tak

krásné obrazy – vypravoval Lambl –, že je celá Paříž polázněná. Za první dostal od kupce, s kterým má kontrakt, 4000 franků a druhý den prodal ho kupec za 6000 fr. Za druhý dostal 6000 f., co žádal, a kupec prodal ho za 8000 f. Ale on má prý radost, když má kupec z toho užitek; a velmi příjemný je i co člověk – a vážený v celém Francouzsku. Doposud neviděli Francouzové takové obrazy! – Slovanský lid přichází jeho obrazy v známost vzdělaného světa, a to on chce. – Matka jeho a on přijel tam nyní na návštěvu a chtěla jsem mu včera psát, a tu slyším, – že přijede do Prahy; půjdu tedy hned ráno k Lamblovi, aby mě k němu dovedl, – jen aby neujel mezi tím časem. Mohl by se Tě ujmout, jako se ho ujmul Gallait. Balík nemohu dříve poslat až v úterý neb ve středu večer; – není ještě kabát hotov, poněvadž jsem nemohla dát na všecko – peníze ani jak se platí na splátku, a od Augusty [jsem] také dlouho peníze nedostala. – Psala jsem také hraběti Kolovratovi, radil mi k tomu Bendl, který tam měl primicii a nyní kaplanem se stal v Klatovech. On podporuje prý rád všecko snažení Čechů – zvláště poslední léta. – Psala jsem mu ale pro sebe o pomoc, abych mohla bezstarostněji pracovat, a když já budu mít, budeš i Ty mít. A když pošleš ty obrazy, – myslím, že i Štulc Ti pošle na malbu. – Zaříd' si to nyní a píš mně *hned* – jak a co budeš dělat, – já myslím, abys toho dobrodiní Purkyňova použil, a když budeš umět řemeslo to jako umělec, vyděláš si na malířství, a proto můžeš býti někdy slavným malířem. Než dostaneš ten oděv, šetr se, prosím Tě, abys nenastydl, potom budeš dobře zaopatřen – před zimou zvenku i zvnitř. – A píš si každý krejcar, co z těchto peněz, a co budoucně dostaneš, [vydáš], – na listek prozatím a já Ti pošlu na ty počty knížku, a ty vydání, cos mně v psaních psával, i peníze, co jsem Ti poslala, což jsi tam, vypíšeš si i já z Tvých psaní – píšu si každý [krejcar], abychom se někdy vykázati mohli, že jsi skrovně žil. – Nezanedbávej proto malbu a zvláště anatomii – nyní budeš moci upotřebiti doporučení, které jsi dostal. Ale Jaroušku, šetřit musíš a přičinovat se, abys i Ty, vydělali si mohl –

k svému přilepšení. – Ostatní všechny noviny, co se nás
a obecných záležitostí našich týče, – budeš mít v dlouhán-
ském listu v balíku. Tisíckrát Tě líbajíc zustávám povždy
Tvoje vroucně Tě milující

matka. –

Píš hned. –

Než pošlu paklík, budu Ti psát, abys mohl si pro to jít,
a pošlu Ti také peníze na vyplacení, anebo to vyplatím
raději zde.

Paní Studničková!

Prosím, pošlete mně 12 loket pertlí dle přiloženého vzoru a za 2 nové černé hedbáví a 6 knoflíčků, jakové jsem u Vás brala posledně. Peníze Vám přinesu buď sama, buď je pošlu po dceři, abych jista byla, že to děvče koupilo u Vás.

Božena Němcová

[Adresa:] Paní / paní *Studničkové*.

Tak Ti ten klobouk posílám, ale já nevím, jestli Ti to bude vhod; větší je dle míry starého a pak se prý také vytáhne. Černý nemají u Turků a Turek povídal, že se nenosí, poněvadž rádi flekatí. – Ale plst' je na něm, a na druhou [zimu] – že by Ti ho obarvili teprv na černo, že v něm není ani chlup bavlny. – Formu jinou nemají, ba ještě užší střechy jsou moderní. Stojí 2 f. pro nás, a jestli budeš chtít pěkný se širokými pentlemi, tak Ti ho nechají za 2 f. 40 kr. Byla bych ráda, aby Ti byl dobře, kdybys ale ho *musel* zpátky poslat, tedy ať se nezohybá, dobře to zase do škatule dej. – Bekl Tě pozdravuje a bude Ti k pátku psát. – Sbohem! –

4/11 6o ráno

Milý Karle!

Chtěla jsem Ti včera večer psáti, abys dostal dnes ráno přání, ale poklízeli jsme v novém bytu a s tím měla jsem tolik běhání, že mně nezbylo tolik času, abych Ti psala. – Myslím ale, že jsi přesvědčen o lásce mojí mateřské, a že Ti matka to nejlepší přáti bude, a nejen na Tvůj svátek, ale po celý život Tvůj, abys byl spokojen a zdrav zůstal a aby Tě Bůh osvobodil vojenských pout. To je moje nejvřelejší přání a nás všech. Koupila jsem Ti vázaného košili; – pošlu Ti po formanu i tu vestu a starou košili, a to zrcátko a péra, a nějaké knihy Ti vypůjčím. Ty ale piš hned, neboť se táta velmi na Tebe mrzí, že mu na ten list neodpovídáš, – co Ti psal při tom fraku, a přece je to tak důležitá věc a týká se Tvoji budoucnosti; a Ty jako bys ani na to nemyslel, co a jak, a my se staráme, jak to vypadne s Tebou, a jen kvůli Tobě zůstal táta v Praze na zimu, aby po ruce byl, když by přišel na něho dotaz skrze Tebe, buď z Korutan, kam vlastně patříš k odvodu, aneb od zdejšího úřadu –. Vlastně dle zákona má Tě táta ohlásit sám – ale on by rád nějak to obešel, aby Tě nemusel hlásit ani v Praze, ani v Běláku; – ale jestli na Tebe nezapomenou a budou Tě žádat, – potom bude těžká pomoc – *jsi-li totiž schopen*. A proto máš dbát a přece se táty zeptat jak a co – a těch pár grošů si shromáždit, abys mohl alespoň jednu cestu si zaplatit do Prahy, neboť nezbývá nic jiného než lékarská protekce. – Abys za hranice utekl, nebylo by Ti nic platné bez pasu, tamodtud by Tě vydali, a do Švýcar nemáš peněz, a kdybys je i měl a tam se dostal, nesměl bysi domů se vrátit, dokud trvá rakouský zákon vojenský. – Ovšem že jsou rakouské finance tak bídné – že nesmí císař na vojnu ani pomyslit, ale co platno, odvádět k vojsku přece budou, vezmi kde vezmi; – ono se lecco mluví, že vypukne všeobecná revoluce, že

N. – a Itl. – národy vysvobodí – že se nikdo neodváží vojnu vést proti spojené Itálii a N. – který je podporuje, jakož i Anglicko – a Rakous že nemá žádného upřímného spojence, na kterého by se spolehnouti mohl. Že ho Rus ani Prus nechce za spojence, to dokázal kongres varšavský i teplický – Maďaři, jakkoli dostali konstituci, jakou žádný jiný z národů rakouských, nejsou přece spokojení, ani Horvaté, ani Srbové banátští. – Každý chce k svému, a ta konstituce je holé slovo. Císař sere do kalhot, ale nechce být posraným! Lidé nejsou tak hloupí, aby neviděli, že to je všechno klam, ty sněmy, ten rajchsrát, a celá ta konstituce že je komedie, která nebude mít takový konec, jak si mnozí myslí, ale se skončí jako ta neapolská. Lid nevěří už. – Ale to všechno jsou naděje a nemůžeme se na ně spoléhat, a musíme pomýšlet, že jsme pod rakouskou vládou! A tak, milý Karle, pomýšlej také na to a hled, abys nám co nejdřív psal, – táta pravil, že když Tobě nic na tom nezáleží, že tedy ani on se nebude o Tebe starat. – Já jsem Tě vymlouvala, že nebudeš mít na cestu, ale to víš, jak je táta divný, – hned Ti vyčítal cigára 8 kr. a posvícení, a když se o to můžeš starat, že tím více zasluhuješ, aby se na Tebe zlobil, – když se ani nezmiňuješ, dostal-li jsi list, ve kterém Ti píše, čeho se musíš obávat. – Já mluvila stranu Tebe se Staňkem a on slíbil mi, že půjde s Tebou k Willigovi, to že je kamarád jeho strýce Macháčka, který nyní zde není, ale [poslal] Staňka na Williga, který je zde ve špitále vrchním lékařem. Na tom nejvíce záleží, aby Tě moudrý lékař vyšetřil a Ti poradil, co a jak bys vymluvil, kdybysi k asentýrunku musel, a že by se třebaš i přimluvil za Tebe u toho, ku kterému bysi jíti musel. – Táta to také tak myslí, ale to víš, on mně táta nedá za pravdu, a říká tedy, že to může každý doktor udělat, aby Tě prohlídl, ale není tomu tak, vojenský zná už ty všelike finty, co se mohou vymluvit a co mnohým pomohly, a když bychom v tom ohledu byli v jistotě, – mohl by táta hledat si tu a tam protekci, a kdybych já za Tebe orodovati mohla, to víš, že bych šla, kam by mě poslali, abych Ti svobodu vyprosila, neboť peníze nemáme

na vykoupení; a kdybych je měla, těch 1200 f. dala bych Ti raději na cestu do Belgie, – kde bysi pro své umění získal a spokojen čekati mohl na převrat – Rakouska. – Jak vidím, čeká táta jen na Tvůj list a na Tvoji prosbu, aby Ti poradil, co máš dělat; píš mu hned, a kdy myslíš, abys přijel, – mohlo-li by to být až o vánocích neb dříve, a na jak dlouho bysi se musel dovolit a co pánovi říct? – A konečně mohl bysi ho prosit, když by Ti odpověděl, aby Ti přispěl na cestu, ale *dříve mu psát a spolu také něco o výlohách Tvých a můžeš-li vystačit s platem.* – To mu všechno obsírně píš, on to má rád, když mu trochu pokorně přijde; a myslím, že Ti bude psát, co já Ti píšu, totiž abys přijel do Prahy a dal se vyšetřit. Musíš se táty také zeptat – na kolik dní si máš vzít dovolení; já bych ovšem myslila, o vánocích že by to bylo nejvhodnější, – ale jak táta chce. – Jen píš hned, a nemáš-li na marku, pošli ho nevyplacené, ono spíše dojde. – Když byl táta s prací hotov, přijel do Prahy, s tím úmyslem, že se zase do Bydžova vrátí, – a nechal si tam i věci. – Chtěl si zde jen inventář dodělati a novou práci s sebou vzíti. Avšak než dostal peníze a inventář, uplynulo čtrnácte dní; já jsem psala ven tátovi, že ho u sebe nemohu mít v jednom pokoji, aby si, kdyby se zde déle zdržeti měl, pokojík najmul; ale on přece přišel, a nechtělo se mu najímat pokoj, a pořád, že půjde ven, a ba zas, že tu zůstat musí, a že kvůli Tobě, a zase, že by neměla Dora od čeho živu být, a když by šel do Bydžova, že by jí nedal nic, a tak to trvalo den ode dne, a já měla samou mrzutost v domě; paní nechtěla tátu v bytu trpět a protivil se jí tabákový smrad, který tam skrze dvěře prorážel, a to víš, že táta celý den kouří. I mně se to protivilo již a byla jsem jako pitomá v tom smradu a té nečistotě. – Konečně mne paní vypověděla, a že nebude mít tři osoby v pokoji – a dělala hrozný rámus, – že se táta rozhodl vzít si byt jinde, – a Dora aby u něho byla a mu vařila, neboť mě paní nerada vypověděla a věděla [jsem], že když jí řeknu, táta že odejde, že nemusím se stěhovat. Nemohl ale najítí jeden pokoj s kuchyní, a kde byl jaký, buď byl drahý, aneb už zadán, aneb to byla díra. I rozzlobil se,

a že nechce Prahu ani vidět a Doru abych si živila a peníze mu vyplatila, co jsem utratila z pense, a že se vystěhuje se vším nábytkem do Bydžova; – druhý den zase, že nepůjde sám, že si to dokáže, že musím s ním, a takové komedie byly tu po celých pět neděl, co tu je. – Mně byl můj pokoj také drahý, ale nenašla jsem lacinější, a to víš, všecko „für ledige Herren“, i ustanovila jsem se, že zůstanu tak dlouho, až se mi trefí něco vhodnějšího, a také mne mrzelo to stěhování. Kdyby nebylo Jarouše a Dory, byla bych se odstěhovala ven do Litomyšle, ale ty zdržovali mne zde. V jednom pokoji s tátou bydlet, jak on chtěl, aby hodně uspořil, to jsem na žádný pád se nechtěla uvolit – měla jsem toho až po krk ty dva měsíce; toho smradu, plívání, kašlání, kázání hloupých každý den a výčitek, když nás musel živit a viděl, co to stojí za den, při největší skrovnosti. – I psal do Bydžova, aby mu tam našli byt, – a odpověděli mu, že tam je pokojíček za 24 f. a aby hned psal, že mu ho najmou; mezi tím časem dostal za revisí, ale novou práci nechtěli mu na venek dát. To a ta rekrutýrka, a že se mu přece jen v Bydžově na dlouho nelíbí, pohnulo ho zůstatí v Praze, a začal si hledat byt o dvou pokojích. – Ale těch bylo také namále, a v jednom bylo zima a v druhém tma a každý za 160–170 zl. r. č.; až se mu potom namátl jeden pokojíček u jednoho mašinisty za 40 f. na rok. Líbilo se mu to, bylo tam teplo a mašínista se ženou spali v kuchyni, a on celý [den] nebyl doma mimo jídla, a dovolili mu také v kuchyňce jejich vařit a použít jejich nádobí. – Ujednalo se tedy, že tam bude chodit Dora vařit a já že si budu přidávat na stravu. Druhý den, než tam šli, přinesl listonoš Morgenpost a tam byly oznámeny dva pokoje, kuchyň, sklep, půda v Baštecké ulici k stěhování o čase. – I šel tam táta i s Dorou a už nešli k mašínistovi, ale domů a musela jsem se na byt s nimi podívat – mně se to tam ale pranic nelíbilo a také se mi drahé příliš zdálo za 150 f. nových peněz a byla tam rodina velmi nečistá, všude špina, kam se obrátil. I řekla jsem, že se mi to nelíbí, že je to drahý, malý a špinavý. I mrzelo to tátu, a boje se, že nedostane už

žádný byt a že do jednoho pokoje s ním nepůjdu, – šel za několik dní zase tam a mluvil s domácím, s kterým se znají, je úředníkem při kamerálu. I slíbil tátovi, že když si ho najme, že mu dá vymalovat pokoje a všecko vyčistit; – i dal mu tedy táta zavdavek, aniž se mě ptal. Dora mu také domlouvala, aby ho nebral, taková činže, a že budeme muset kupovat nádobí, když se bude doma vařit, ale táta si z toho nic nedělal, jen když měl byt, to mu nebylo líto peněz – a nevzpomněl, že zjara zůstat tu nechce a že je nerozum pro čtvrt [roku] neb čtyry měsíce dělat si takovou výlohu. Ačkoliv se mi ten byt nelíbí, uvolila jsem se přece přes tu zimu s tátou tam bydlet, ale od něho nezáviset. Budu mu za ten pokoj, co mám sama pro sebe, 6 fr. r. č. platit a budu dávat také na oběd, co musím v hospodě dát. – Snídání a večeři obstarám si sama. Dora bude vařit, a spát bude v kuchyni, která je hezčí nežli tátův pokoj, vedle kuchyně maličký, že tam nemůže více stát než postel, stůl, skříně a kufr. – Já mám vedle tátového, a je největší, ačkoliv také ne tak velký, jako co v něm nyní jsem. Vzala jsem si ho proto, aby mohl Jarouš u mě bydlet, neboť on tam déle být nemůže, – nemá dostatek a neslouží mu už ke zdraví, což není divu. Jsem celá utrápená s tím chlapcem; poslala jsem mu šaty zimní, na které dostal, a peníze na učení dřevořezby, ale je tomu již měsíc a posud nemám odpověď – bezpochyby že si zaplatil činži a ostatní dluhy a že nemá zase nic a snad nemocen ve špitále leží. – Táta to víš že mu nic nedal a také nyní nemůže, správa nábytku, kupování leccého do hospodářství stálo ho mnoho peněz, a vidím, že ho to mrzí, že tak pospíchal na ten byt, – neboť mohli jsme nyní dostat lacinější a prostrannější. Já, tou starostí a churavostí všechna sklíčená, nemohu také mnoho pracovat, a Dora nemá také doposud ani místo, aniž jaký vydatný výdělek, a také musíme čekat, jakou odpověď dostane z Bulharska, a tak jsme strávily v samých starostech a těžkostech celý ten rok a žádná jsme nepřišly hrubě ani před bránu. Nyní zase tíží mně srdce starost o Tebe a o Jarouše, kde mu najdu dobrodince, který by mu dal na cestu domů. Dřevořezbářství

může se i zde učit, a když si s ním pár zlatých vydělá, může je obětovat na malířství a vzdělávati se kopírováním dle přírody a krásných obrazů znamenitých malířů, a když by měl tolik u hospodařeno, aby se mohl vydati na cestu, aby šel do Belgie; Mníchov není pro malíře vzor. Tak mu také radil Jaroslav Čermák, který tu předešlý měsíc byl a s kterým jsem mluvila. Pan dr. Lambl pojede ku konci tohoto měsíce do Charkova, je tam povolán co profesor anatomie. Nejde rád; ač tam bude míti skvělé postavení. Na cestu dostal 1000 rublů. Raději by byl šel do Florencie, kde ho později volili, a na velký plat. – Karel Lambl stal se ředitelem hospodářského ústavu v Chorvátsku v Kříži. Pan Krejčí je ředitelem reálky v Písku, ale jen na rok, až to zřídí, vrátí se do Prahy. Mladší Erben, Heyduk – mladší Tonner a Lešetický i Böhmi jsou tam za učitele a mají už 300 žáků; je tam ovšem teprv nová škola a nižší jen reálka a ryze česká. A jak se Ti vede jinak, co Ti píšou ze Sagan – co Hansmann? – Jak je se šatstvem? Ferda je s tím Časem a divadlem celý poblázněný a je více v redakci než v Černém pivovaru. – Chci Nebeskému říct, aby ho připomněl na ten kabát. – Poroučej mne paní a pánovi a piš, prosím Tě proboha, *hned* –! – Kdyby se něco strhlo, budou rekrutýrovat nakvap a nebudou koukat na chyby, tedy musí se záhy stát, o čem jsem Ti psala.

Psaní toto *schovej nebo spal* –. Táta pozdravuje Tě a Dora přeje Ti také všechno dobré a bude Ti psát při tom balíku. Poptám se zítra u Kappra. – Jakkak frak? Dal sis ho přešít? Já jsem Ti ho jen tak nakvap spravila. – Pan Rieger žádal zase o dovolení vydávat noviny, a tentokráte myslím že mu to neodeprou, a potom nebudou jistě brát Čas – to mi jsou milejší Hansmannovy Noviny. – Fialovi umřela ta malá holčička. Karel bydžovský bude se také muset stavět – švagr má o něj strach a psal tátovi, ale co dělat? – Psal jsi Jarouškovi? Piš mu, to Ti povídám, bude ho to těšit! Bože, já si na něho ani pomyslit nemohu beze slzí – jak se mu tam vede chudákovi! – No buď zdráv, líbám Tě a přeju Ti i sobě veselejší budoucnost a šťastné shledání.

Tvá matka

9. prosince 1860

Vašnosti!

Dostala jsem tyto dni od Jaroslava list, v němž mně zprávu dává, že se musí domů vrátiti. – Jak jsem Vašnosti řekla, nedostal od Staňka od začátku října jen 8 f.; já přidala jsem mu 2 fr. 35 kr. – aby dostal 5 pruských tolarů, a ku konci října poslala mu poslední 10 f., od té doby nic – a celý ten měsíc je bez groše a dvě činže je dlužen – paní jeho žalovala ho na policii a tam musel [pas] odevzdat a do 15. musí zaplatit dluhy, co nucen byl udělat, – a nemoha se vykázati s majetností, musí do 15. opustit Mníchov, nechce-li, aby ho poslali, jak se říká, šupem. – Slíbil jste mu podporu, – ale mimo 10 fr. – které jste dal za Staňka a které Vám vrátí – nedostal žádnou podporu, chtěl jste dříve na ukázkou obrazy – ale on nemohl je udělati, nemaje na ně peněz. Po tolik měsíců musel živ býti od 10 fr. – zlatých –, a jestli jsem kdy co dostala, byla to vždy náhoda – a žádná jistota. Psala jsem do Vídně Šebekovi, dostanu, jak doufám, tyto dni odpověď, ale on musí mít dříve pomoc a ještě dnes musím mu odpověď poslat. – Prosím Vás pro Boha a křesťanskou lásku, vypomocťte mu alespoň s 10 f. zlatými, – aby si mohl dluh zaplatit; na cestu potřebuje 40 f., to musím mu sehnat. On tam zůstat nemůže, i kdyby mu chtěl někdo podporu dát, – protože je od hladu a zimy churav. – Dostanu-li z Vídně víc, než myslím, vrátím Vám s poděkováním, s čím mu vypomůžete, neboť vím, že nemáte peněz, – ale Vám půjčí přece někdo, ale kde to já mám v rychlosti vzít. – Prosím Vás tedy, učiňte milosrdný skutek, já Vám zůstanu, co živa budu, vděčnou. –

Vaše přítelkyně Božena

Byla bych sama přišla, ale jsem churava.

V Praze dne 9. prosince 860

Důstojný pane!

Dostala jsem včera list od Jaroslava; píše mně, že se musí domů navrátit, že tam déle vydržet nemůže při takové podpoře, která mu nestačí jen na činži, světlo a snídání; na stravu že nemá jen na několik dní, co já mu přidám, a to nic teplého; nohy že má oznošené, an na topivo nemá, a do školy že chodit nemůže, poněvadž nemá na potřebné věci peněz. – Naříká si na slabotu a že ho bolívá hlava a žaludek od hladu a zimy.

Jak jsem řekla, důstojný pane, když jste byl zde v Praze, že se mu zle vede, že má bídu, pravil jste, aby Vám poslal ty kopie, ne kvůli Vám, ale kvůli druhým velebným pánům, a že byste zase něčím přispěti mohli k dalšímu jeho vzdělání, kdybyste práce jeho dostali.

Psala jsem mu to – a píše mně, že by rád dávno je byl poslal, kdyby byl měl peníze na bedničku a od pošty, ale že je přiveze s sebou a z Prahy Vám pošle. Jednu kopii že musel prodat, ale dvě že přiveze pro Vás. Štulc sliboval mu po celý ten čas podporu, ale nedal mu dosud ani pětku. Za to, co jste Vy, důstojný pane, mu poslal, zřídila jsem mu oblek a trochu prádla, aby s tím, co měl, vydržel alespoň na půl leta, neboť tam nemilosrdně s prádlem zacházejí, tlukouce je dubovými paličkami.

Cesta stála ho 30 fl., které měl při sobě v šestáčkách, a ještě za 10 fl., aby měl na první potřeby. – Když tam přijel, musel bydlet pět dní v hospodě, nemoha dostati byt. Teprv když se obrátil k prof. Richtrovi, na něhož byl doporučen od Purkyně, pomohl mu hledati v předměstích, až našli pokoj čistý a zdravý u jedné vdovy na Isarském předměstí za 6 fl. 30 kr. měsíčně činže, což bylo ovšem drahé. Za snídání platil měsíčně 1 fl., mléko a kousek chleba, a za oběd 15 kr. bavorských, za polévku, maso, chléb a sklenici

piva. Za prádlo 40 kr., za světlo 20 kr. a večeri obstarává si sám; k obědu chodil také do jedné hospůdky; ale ty první dni musel býti ve větší hospodě, a to ho stálo několik zlatých, ač tam neobědval, jen bydlel. Na policii musel zaplatit 1 fl. 40 kr. tax, činži zaplatil si napřed na dva měsíce, a když si koupil i náčiní, co do školy potřeboval, zbylo mu na dva měsíce na stravu; když odjížděl, slíbil mu profesor Staněk, že mu bude posílat po pět měsíců po 10 fl. r. č. Také mu stál v slově, a dokud mu je posílal, měl na činži, na světlo, na snídání a zbylo mu z toho několik krejcarů na chleba, neboť on dostal vždy jen polovic peněz po strhnutí ážia, – a to ážio proklaté připravilo ho o polovic peněz, za které mohl si zaopatřiti i stravu na celý měsíc při laciném tam živobytí.

Mezi tím časem poslala jsem mu z mého výdělků všeho všude 20 fl. a dukát, který jsem dostala na památku od Bulharky, o níž jsem Vám povídala. Od pana Palackého dostala jsem, když přijel z Nizzy, 20 fl. a to jsem s ním rozdělila; platila jsem mu za psaní a dvakrát poslala jsem mu trochu oděvu, dílem obnošeného, dílem nového, a sice na zimu. Na oděv ten vzala jsem 10 fl. z peněz, co mu ku konci září pan Purkyně dal na učení dřevořezbářství. Ostatní, co přišlo, vzala jsem si k splácení na starost sama.

Dal mu pan Purkyně 50 fl., aby se učil dřevořezbářství, a že by mu potom dávali práce do Živy; a když jsem mu řekla, že musí platit za učení měsíčně 15 fl. bav., že potřebuje instrumenty, a když se má za dva měsíce tomu naučit, že musí pilně pracovat celý den, a tedy i živobytí pojištěné mít, řekl mi pan Purkyně: „Já vám více dáti nemohu, ohledněte se ještě někde, kdo by vám to zatím zapůjčil, když by se vzdělal, mohl by to snadno spláceti pracemi svými. I já jsem tak vyštudoval v Němcích.“ Vůle jeho byla dobrá, ale v nynější době, při mizerném stavu našich financí, těžko hledat peněžité podpory, a zvláště za umění. Avšak přece jsem naději neztratila; poslala jsem mu 30 fl. (15 tolarů pruských), aby si zaplatil učení na měsíc, koupil nástroje a ostatní aby upotřebil na své potřeby, skrovnou

stravu a činži. 10 fl. dala jsem mu na oděv a 10 schovala napodruhé. Mezitím psala jsem dvěma pánům, o kterých vím, že by jim lehkou bylo dáti mu 25 fl. na měsíc, aby měl pojištěné živobytí, ale nedostala jsem žádné odpovědi. Vidouc, že z toho nic nebude, psala jsem mu, aby ten měsíc do té školy chodil, že mu to bude k dobrému, ale nebude-li mít do prvního peníze na další učení, tedy aby vystoupil a zbytečně tam nechodil. I poslal mně účet a psal, že si to myslel, jak to dopadne, ale že dost se naučil i za ten měsíc, aby se panu Purkyňovi odsloužil. I neposlala jsem mu těch 10 fl. a také, co jsem na oděv dala, vrátím zpátky a Jarouš může mu 15 fl. odpracovat a já napíšu za ostatních 15 fl. článek do Živy. Ono se to zdá těm pánům velikou sumou, ale na to nepomýšlejí, že on jen polovic dostane a nyní ani tolik. Na začátku října oznámil mně prof. Staněk, že ho nemůže déle podporovati. Nový to byl pro mne zármutek; šla jsem k jedné paní a vypůjčila jsem si 5 fl. a 5 fl. od muže, který mu za celý ten čas, co tam je, jen 5 fl. dal a boty udělat dal. To bylo poslední, co jsem mu poslat mohla; an muž z Prahy na venek odejít nemohl kvůli odvodu staršího syna, musila jsem vypovědět svůj měsíční pokoj a s dcerou k němu se stěhovati. Dostala jsem honoráru 15 fl. za článek do Živy. Chtěla jsem z toho poslati Jarouškovi 10 fl., ale činže a stěhování stálo mne 14 fl., a tak nemohla jsem mu nic poslat, a tak si tam udělal dluhu za dvě činže a ostatní potřeby, které mu paní dávala, a čekal s ouzkostí a strachem na můj list, a nemoha se dočkati, psal mně, v jaké je bídě. Prosila jsem tedy Staňka, aby mu 10 fl. vypůjčil, aby neměl nouzi a hlad. I udělal mu to, ale mezi tím časem žalovala ho paní u policie, že je nemajetný a že je jí dlužen dvě činže, za světlo, prádlo, snídání a že nemá co jíst. I musel dát pas na policii a nedostane ho, dokud se nevykáže se svojí majetností a dluhy nezaplatí. Co nemajetný nesmí se tam zdržovat a 15. mu vyjde lhůta, kterou mu dali. I prosí mne proboha, abych mu sehnala na cestu a na zaplacení dluhů, aby ho neposlali s hanbou domů. Paní že ho tam ještě nechala, když jí dal těch 10 fl., co jsem poslala od Staňka.

Psala jsem dnes ráno panu Šebkovi a píšu také Vám, důstojný pane, abyste se nad ním ustrnul a s částkou mu vypomohl, aby si mohl dluhy zaplatit a pas, než bych mu na cestu poslala. Já bych nešťastná byla, kdyby ho s hanbou domů poslali, a muž by se k němu nehlásil a z domu by mne vyhnal a všichni by prstem na mne ukazovali, že jsem já vinna, ačkoliv žádný z nich se nesmíloval, když jsem za něho prosila, a otec, maje i peníze, na něho ani s grošem nevzpomněl. Ať přijde tedy raději domů, a může zase chodit do akademie a učit se dřevořezbářství zatím zde, a zjara změní-li se okolnosti, – může cestovati po Čechách a kopírovati a tak se sám vzdělávati a vydělati si tolik, aby mohl zase na některou školu se odebrati. Já také budu spokojenější a budu pilně pracovat, když mne nebude starost tížit.

Odpustte, že tak špatně píšu, nastydla jsem se na ruku a mám s ní kříž, takže těžko péro držím. Prosím Vás, důstojný pane, o brzkou odpověď.

S úctou zůstávám Vaše služebnice

Božena Němcová.

325. JILJÍMU VRATISLAVU JAHNOVI – 30. prosince 1860

P. J. Jahnovi! Navštivte mne, ráda bych s Vámi mluvila.

[Božena Němcová]

30/12

Byla bych již zavítala na Vyšehrad, ale jsem trochu churavá a sklíčená jsem všelikými starostmi i musela jsem také poslední čas každodenně býti u Riegrů.

[Božena Němcová]

Vasilovi Dimitrovi!

Přijdu k Vám zítra po desáté hodině ráno, zůstaňte doma – já musím tu svatbu přeložiti – Nebeský do středy – a když budeme překládat a když budeme ráno a odpoledne neb k večeru dvě hodiny a v úterý také, uděláme to, já jsem si to už dvakrát přečetla a rozumím skoro všechno, mimo některých výrazů – půjde nám to tedy rychle. –

Udělejte mně k vůli.

Božena

V. Demetrovi!

Potřebuju Vás ke korektuře Skotovodstva – a čekám Vás buď dnes, buď zítra od 5 – do 7 hodin. Přijít musíte, nechcete-li, abych se na Vás rozhněvala. –

Pozdravujte p. Veliču a Jonču!

[Božena Němcová]

1861

Dimitri! Přijďte zítra kdykoliv, třebaš odpoledne – aneb večer, – potřebuju Vás ke korektuře toho článku, který v pondělí odvésti musím, a potom bych ráda věděla, jak se tomu chudákovi vede, Zlatovi, – velmi jsem se ulekla! – To ale bez trestu nezůstane!

[Božena Němcová]

Vasilovi Dimitrovi!

Přijďte dnes večer k nám, ale jistě – potřebuju Vás ke korektuře toho článku, který musím zítra odvésti. –

[Božena Němcová]

Prosím Tě, Božuško, popros matičku ve jménu mém
o zápůjčku 2 zl. do 25/3. – Chtěla jsem Tě včera o to prositi,
ale ostýchala jsem se. – Tvá upřímná

[Božena Němcová]

Milá Katinko!

Zase ležím – nemohla jsem se ušetřit, musela jsem v domácnosti pomahat a byla jsem tuze slabá. Především hladila jsem prádlo a to mně tak uškodilo, že [se] mně spustila ještě více než poprvé, a doposud se mi to nezastavilo, dávám si ustavičně studené obklady a poslala jsem si pro jednu šikovnou, aby mě přišla každý den vystříkovat, – a myslím že mi to bude nejlépe spolu se sedacími lázněmi. Jak mně jen trochu lépe bude, odjedu na venek – do Mlíkosrb – v bydžovském kraji – byla jsem celý týden u faráře – hodného starého pána, má velmi hodnou hospodyní a oba mě velmi rádi [měli] a zvali, abych tam každé léto přijela a u nich byla. Co ale pro mě tam nejlepší, že jsou tam železité lázně, ovšem jen malé, – a sice i k[oupele] železitý. Jedna vlažná lázeň stojí 18 kr. – Stravu budu mít na faře i byt a je to na kopečku a asi 100 [kroků] je les dubový a smrkový. Kráv mají deset a při faře krásnou zahradu. Když tam jen tři týdně budu, zotavím se a potom teprv budu moci na delší [cestu] se vybrat. – Na tuto cestu dostanu od p. V. Náprstka. – Prosím Tě, Katinko, půjč mi do zejtří – 2 fr., já si musím koupit tu stříkačku a [ne]mám dost peněz na ni, – zítra pošle mi p. V. – a hned pošlu. –

S úctou Tvoje

Božena

14/6 61

[Adresa:] Blahorodé paní, / paní Katince Petrovičové.

V *Chlumci* – v deset hodin ráno –! Právě jsem přišla z procházky – a na stole čeká mě kus chleba s čerstvým máslem. – Ráno snídala jsem mléko. – V předvečer měla jsem koroptvičku s dušenými višněmi. – Když jsem si večer hledala čistý podolek v žoku, nahmátla jsem mezi prádlem papír, a je to přiložený tuto křtící list Jaroslava. Dej mu ho hned, snad ho hledal – ale já jsem ho tam nedala, to vím. Ráno ale, když jsem otvírala tašku, – chtíc si přišiti přazku, co jsem si od Tebe koupila, ale nenašla jsem jí v žádném papírku, ani brazlety pro Karolinku, a nůžky jsi mně také nedala, ani ten perořízek nový, který jsem, když jste to začali skládat, na stolek psací položila, a to potřebuju všechno nevyhnutelně, tedy mně, jak list dostaneš, pošli. – Ztratit jsem to nemohla, poněvadž jsem měla tašku zamknoutou a klíček v kapce jsem měla až do večera. – Také ta celá miliová svíčka není v tašce. – Přikládám Ti 30 kr. a kup mně ještě jedné punčochy a za 2 kr. nití na ten mólový pásek. Na druhý týden bude zde divadlo, už se staví a malují dekorace, je hodně velké –; budou hrát okolní studenti. – Také v Jaroměři byla beseda, jejíž program mně dal Jaroslav Goll, který je na prázdniny zde u strýčka. Je velmi slušný hoch, a ne hloupý. – Merenda v Bydžově bude letos velkolepá; sejdou se před merendou studenti z celého okolí, z Chlumce, Smidar – z Jičína, z Hradce, Jičína i Jaroměře a daleko z okolí a ti společně budou si volit pantátu a panímámu merendy. – Do té doby dostanu peníze – psala jsem ráno panu Vojtěchu Šafaříkovi – a to Ti pošlu na cestu – a Jarouš neomylným bude hostem. Co děláte? – Já se mám jako pánbůh v ráji. – Je už Jarouš [doma?] –

Koukni se mi po těch – Sokolových.

BN

Milá Dorinko! Peníze tyto, co Ti přiloženě posílám, dostala jsem v neděli při odjezdu z Chlumce, kde jsem se zdržela od středy od večera; chtěla jsem hned odjetí do Mlíkosrb, ale Daněk nemohl mně dát příležitost, an právě ty dni pšenici a oves požínali. — Mluvili jsme o leccčems, ale vždy jen, když paní přítomná nebyla. — V neděli ráno dal zapráhnout a sám pomohl mně do kočáru, a podáváje mi ruku, položil mi zapečetěný list do ruky se slovy: „Přijmete to, paní Němcová, na důkaz mojí vážnosti a upotřebte k vašemu brzkému uzdravení a co příspěvek na cestu do Slovenska.“ — V poledne přijeli jsme teprv do Mlíkosrb — musel si kočí zaject, an v pátek hrozný liják byl a blíží cesty rozvodněné. — Ten den nebylo možná, abych vám byla peníze poslala a psala, — přišli odpoledne hosti a zůstali až do večera. V pondělí musel pan Šafránek — k nemocnému a včera byl v Kratonohách. Kdyby to bylo bývalo jednoduché psaní, byla bych je [poslala] po někom, ale s penězi a na receptis to nemůže být. — Posílám Ti tedy

Heinr. dej 2 fr.

Lib-. — 2 —

Mlíkař. — 2 fr.

Malos. — 2 — ale dříve se ho zeptej — co to ještě dělá, — já jsem podvkrátě zlatku dala a dělalo to tuším 7 — a několik a beztoho mně ty šaty zkazili.

Tobě p. — 3 fr. —

Karlovi 3 f. —

Jaroušovi 4 f., protože mně jeden půjčil na cestu, nemá-li ale na činži, dej mu ještě 1 f. —

Pošli mně ty *brazlety* — tu svíčku miliovou a jednu mi přikup — potom ten perořízek — nůž si tam prozatím nech. — Přazky jsem našla. —

Mám-li podštrykované ty nítěné punčochy, tedy mi je pošli – a kup mně ještě *jedny* stávkové u nítářky v Platejze. – Na to a na nítě na ostatní punčochy posílám Ti 2 fr.

Potom mně kup závinky do vlasů – ta síťka mně nedrží a jsem jako sojka, a kup mně houbu, nemusí být fajn ani velká, – kup ji v Široký ulici – na to posílám 2 fr., co si smluvíš, to si nech. –

Kup mně také ještě jeden šátek u Sedmíků a *sobě* také jeden – za 45 – je 90 kr. – U papírníka v Ovocné v krámě před Gablerovým kup mi 2 lísty s Riegrovou podobiznou, štangličku vosku červenou – ten, co jsi koupila, rozdrtil se mi – a potom olůvko – Hardtmuth – na to 45 kr. Ty lísty a *ten popis pohřbu pošli mně s sebou*, potom *ilyrský slovník* a *notic* – ze Slovenska – ne *co jsou ty písne*, ale *co jsou ty pověry* a všelike poznámky – co je *více popsáná*. –

Paní Rézince dej 30 kr. a 50 kr. vám posílám na želízka – a 2 fr. na vanu. Troky stály 3 f. a Lipšová dala za správu 1 f. 50, tedy jsme kvit. –

Zítřka pošlu Ti další zprávy – na posvícení nepříjeď – já také tam nepůjdu –, ale příjeď na merendu – já Ti povím ústně. –

Přiložený lístek dej paní Knappové a k tomu přilož 1 f. 50 – a potom jdi, a co Ti [dá], pošli mi to. Všecko pěkně zapakuj a špagátem otoč a zapečeť a pošli franko – já si to vyplatím zde – Božena Němec, *Mlíkosrp* – per *Chlumec*. Psaní Ti pošlu zítřka do Museum, k Wildnerovým do Museum. – Sbohem.

Udělej mi účet.

V Mlíkosrbech 7. odpoledne

Tak jsem s tím psaním pospíchala, že jsem zapomněla poslat lístek Knoppové; posílám Ti ho, a potom ještě některé věci mně kup. 7 obálek podle šířky přiložených papírků – Pešinovi zaplat ty střevíce, – které mám už roztrhané, 1 f. 30 a 1 f. mu [dej] napřed a dej si udělat botky – já Ti [je], až se vrátím, zaplatím. Chtěla jsem si nechat také botky udělat, ale já vydržím s těmi a na cestu potom koupím si pořádné botky a šaty, i plášť musím mít na cestu. – Ale rukavičky mi kup – kdybys se šla podívat na tu merendu, – kup je s dvěma knoflíčkama, trochu širší než na Tvoji ruku, a né tak dlouhé – můžeš mi je přinést s sebou. – Na posvěcení nemůžeš už přijít a také toho nelítuj – budou hrát a merenda bude později. Kdybys šla k švagrovi, zlobila [by] se Kačenka, a kdybys šla ke Kačence, zlobil by se strýc, a u Bromovskejch mají hosty. – A kde bys spala? V komoře se Stázou, či se strejcem? U Kačenky je pokojíček prázdný, ale jak povídám, neušla bys mrzutosti. – Před dvěmi léty, když jsem jela do Bydžova, platila jsem 1 f. 93 – a za dostavník do Bydžova 70 kr.; letos 2 f. 35 kr. a z Tejnice musela jsem si zjednat a stál ten vozík 2 f. 60 a jeli jako s vejci. Po páté hodině přijeli jsme do Chlumce. Daněk stál přede dveřmi, a když jsem slezla, přistoupil k vozíku a teprv mě poznal. „I paní Němcová, vítám vás! Povídal mně Šafránek, že jste mu psala, že jste churavá; a že vás čekají – [– – –]

V Mlíkosrbech 8/8 61

Tak jsem s tím psaním včera pospíchala, že jsem ani paní Hanušové pořádný lístek nemohla napsat a na Knoppku jsem zcela zapoměla a na všelike věci, co jsem Ti psátí chtěla. – Mám starost, jestli jste včas ty peníze obdrželi – neboť dnes je poslední den stěhování? – Lístek dej Knoppové. – Jste-li ještě v starém bytu, – tedy mi, Dorinko, moje prádlo dej k Tvému a nádobí moje, šálky, bílou sklenici, slož do té druhé, dlouhé bedny. Peřiny také zabeďte; tác ale, obrazy, kreslinu Hynkovu a Massaniello a Franklina a Sandovou polož do almary. Ty punčový sklenice a ten skleněný žbán jsou tátovy. Kníhy ale z těch prkének, uherskou a dvě italské mapy – potom srbské pohádky – (jsou v kníhovníku vedle *srbských písní*), tři svazky Posla, co ležel na stole, – Dobrý člověk – Perle (má-li je Švajcerka, popros Šlenkertku, aby k ní šla) – Máj – potom knihu pana Vojtěcha, Včelu, kterou budu potřebovat do druhého svazku, – to mně všechno nech odnést k paní Petrovičové buď před stěhováním, aneb při přenášení. Ty zelené záclony mi také ulož k Tvému prádlu a ten [povlak] s deky mně vyperte a deku si dej do své postele. – Píš mně také, jak je s Jaroušem, má-li a jak se žít. Kabát, co jsem mu rozpárala, ať dá Rézinka nějakému lacinému krejčímu, aby mu ho obrátil a s jednou řadou knoflíčků udělal, že mu ho zaplatím. Ty sprav ten starý povez, má roztrhanou podšívku, fleky hedbávné jsou v tom pytlíku. – Schovej je. Odlož mně také do Tvého prádla dva páry těch bílých vidliček a nožů. Správu, co mají, a moji, to dej spravit a píš mi potom, co od toho, a já to zaplatím. Jaroušovi, kdyby k tátovi nešel – jako že sotva –, dej moji žíněnku, polštář, a kdyby snad huboval, řekni, že je to moje a že jsem mu to půjčila, dokud to nebudu sama potřebovat. Postaví-li si

táta dvě postele, řekni, že je zbytečný, ledaže bys Ty na jedné spala. – Stoličku mně také odstav stranu a červený polštář, a aby se nedali do toho moli, Sandovou (knihu) si dej do šuplete a potom všechny svazky musejní[ho] časopisu, v nichž jsou moje články o Slovensku. [— — —]

V Mlíkosrbech 8/8 61

Milý Josefe!

Jsem od neděle v Mlíkosrbech, v koupeli. Byla jsem celou zimu churavá a doposud nemohu daleko jít a musím se také dietně držeti. Proto jsem Vás také nenavštívila. Na pouť nepříjdu, za jedno kdybych k Tobě, – byla by mrzutost se švagrem, a k švagrovi nechci. Dorinka také nepříjde, protože se bude strejček v pondělí stěhovat do jiného bytu. Jarouš má mnoho práce a Karel je v Košíři u Klama v zahradě ve službě. – Ale na merendu přijde Jaroslav i Dora – podívat. Pošli mně pár koláčů a několik párků wüstrlů –. V úterý ráno přijdu k Vám, hledám si pokojíček, kde bych mohla ještě asi čtrnácte dní pokojně pracovat. Také Karlovi musím něco vyřídit. U Broumovských budou mít také asi hosty? –

Tedy na shledanou!

Božena Němcová

[Adresa:] Josefovi Němcovi / v / Bydžově.

V Litomyšli v úterý odpoledne –
kalendář nemám. –

Pane Seidel!

Když nikdo na mě nepamatuje a nedbá poslati, oč jsem už tolikráte psala, tedy jsem [nucena] obrátiti se k Vám, abyste se o to postaral, abych to co nejdříve dostala. –

1. Předešlý měsíc poslední dni psala jsem pánovi, aby poslal Rézinku pro ty šaty, že jsou dávno už hotovy, a pro sametky, – poslala jsem mu v psaní plíšek na šaty a ceduličku na známku těch sametek, až se od nich zaplatí, a Vy že mně je můžete poslat. Ale doposud je nemám, ačkoliv jsem Doře přikázala, aby mně je hnedle i dva páry punčoch poslala, – a poněvadž jsem jí dva zlatý půjčila, nechť tedy řekne tátovi o ně. – 2. Potom napsala jsem jí, aby mně koupila čtyry *koverty*, ty *čtyrhranné*, jako je ten, co Vám *posílám v něm psaní*, ale ovšem *pěknější papír*, – 3. – *dvě násadky z toho rohu bílého a černého*, co jsem vždycky měla, a potom k tomu *šest plochých pér s pozlacenými špičkami*, – zde nejsou k dostání a já s těmi dřevěnými násadkami těžko píšu. Chtěla jsem psát z Tejnice p. Augustovi, že tam druhý den přijedu, – a dala jsem si do noticu obě péra, a vyšouply se mně obě. – Ale p. Augusta měl už pokojíček přichystaný a s radostí mě přivítal. Zůstávám v hostinci U modré hvězdy nedaleko tiskárny a mám hezký pokojíček, divan, stolek, věšák na šaty a skříň a také postel, ale já si dám vždycky spodnici na divan a tak ležím – pohodlněji; ale potřebuju *deku a plachtu a tři ty polštáře moje* – však ona Dora bude vědět, proč to chci. Potom mně pošlete tu *kulatou škatulku*, co jsem v ní měla zastrčené péra, potřebuji ji zde, ta se mi kácí, když do ní dám olůvka. Potom tu *peroutku černou* – a ty *kleštičky*, co jsem si trhala vlasy šedivé, mám jich hodně. Jarouš ať mně pošle svoji *fotografii*, ale ať ji sám zapakuje. Jestlipak je u táty? – Karla *pozdravujte* a řekněte mu, aby

nezapomněl na ten jasan na Hynkův hrob, já mu ho zaplatím sama, kdyby mu ho nechtěl zaplatit táta – ale to on mu zaplatí. – Copak říkal pán tej slávě, co mně ty študenti udělali? – A copak paní Šlenkertová říkala a paní Mužáková – vždyť ony vždycky pochybovaly, že budu ještě někdy co psát, ty husy – – Copak dělá pan Vojtěch, já mu musím také ty dni psát, že jsem udělala s Augustou kontrakt a jak se tu mám a že jsem v tiskárně korektorem, to bude mít radost! – Je Baruška doma? Přiložený lístek dejte Doře, aby mně koupila šátek a sítku a aby nenatahovala hubu, že píšu Vám a ne jí. – – Druhý lístek doneste paní Petrovičové do Široké ulice – a řekněte jí, že si *pro to, oč jí píšu*, přijdete druhý den. Dá Vám *balíček listů* a ty listy budou zapečetěné a přidáte je k ostatním věcím. Pošlete mi také adresu *Lamblových* a paní *Šetlíkové*. Ty budete vědět z administrace. Potom se, prosím Vás, poptejte v Museum, kde je hrabě Hanuš Kolovrat. Já mu chci psát, aby mně přispěl něčím, že bych ráda jela do Slovenska, – ač to není pravda, já vyhlížím dobře, koupám se ve vlažné vodě každý večer – mám v pokojíčku topičko, stravu dobrou, a krajina je tu krásná a Augusta mě odtud nepustí až někdy zjara, a potom teprv do Slovenska pojedu. Ale do té doby kdoví co se stane – a tedy ať mně jen dají na živobytí přes tu zimu a vídenští Slované ať mně dají, co slíbili, – a já si to uložím u pana Vojtěcha a bude mně to potom dobré. Ta cesta toho Jar[ouše] mě stála hodně peněz a Dora také pořád chodila pro šestáky – když neměla k večeri jen holé brambory, anebo na švestky. A Jarouš také jen na máminy peníze jedl a kouřil, a teď bude na holičkách, než si zase něco vydělá. – Kdyby byl v Praze zůstal, mohla jsem mít 10 f. v kapse – a tak jsem promarnila s těmi dětmi tolik peněz, že byste to ani nevěřil, neboť ty dluhy nedělaly tolik. Však já teď budu moudřejší a budu pamatovat jenom na sebe, abych si na stará kolena něco zahospodařila a pokojíček hezky si zřídila, a dokud by mě Bůh sílil, abych mohla pohodlně žít a v pokoji pracovat. Až vyjde Babička, přijedu asi na den do Prahy, abych si koupila zimní oblek, – co říkáte, mohla bych

přenocovat v bytu? Na vánoce sotva domů přijedu – ale pošlu Vám na dobrou večeri, abyste si pochutnali se ženou. – Chtěla jsem psát panu Vojtěchovi, aby mně poslal škatulku hroznů, zde nejsou k dostání. Ale on by to snad nerad udělal, a tedy kupte Vy je a dejte je do škatulky a napište „Ovoce“ a cenu a pošlete to po poště pod adresou na mě, ale k odevzdání v kněhtiskárně p. Antonína Augusty v Litomyšli. Tak *vůbec* a *vždy* adresujte *všecko*, i jednoduchý list, do tiskárny. Já také posílám listy do tiskárny a tamodtud jde pošta každý den třikrát. – – Ještě musím Vám psát, co mně musíte nanejdéle do pátku do rána i s druhými věcmi poslat, a sice spisy moje všechny, co tam mám, 1. *Českou včelu* svázanou (patří p. Vojtěchovi), 2. *Pražského Posla*, tři svazky, co je v něm povídka ode mě, 3. *Dobry člověk*, 4. *Perle české*, co je v nich povídka 5. *Karla* (měla ji vypůjčenou Švajcerka), a také Královodvorský rukopis, není-li tedy v knihovniku, ať Dora hned zajde k Šlenkertce pro ni, – já to musím mít *do pátku*, neboť se v sobotu bude tisknout *program*, a to tedy musí být *všecko* pohromadě, aby se vědělo, jak to po sobě půjde, – a potřebuju to také ke korektuře, abych mu to připravila k tisku *všecko* do jara, aby mohl svazek za svazkem vydati bez průtahu v určitou [dobu]. Potom je tam ještě almanach 6. *Máj* a 7. *Lada Niola*. – Potom ty dva svazky 7. *Poutníka* a 8. *Koledu*, co je v ní povídka *V zámku a v podzámčí*. Potom aby mně vyhledala Dora 9. *všechny svazky Musejníka*, v nichž je o slovenských svátcích a obyčejích a popis *Ďarmot*. Bude to v roč. 1858–59. – Mimo to aby mně poslala 10. *srbský slovník* a 11. *srbské pověsti* – byla ta kniha nahoře v knihovniku. Spolu aby mně 12. *slovenskou Bčelu* poslala a 13. *Čelakovského Mudrosloví*. To *všecko* zapakujte dobře do nějakého rezného [plátna] – anebo do bedny? – Bude to ovšem těžký. K tomu přidejte všechny věci, co jsem Vám dříve psala. Dovezte to potom na dráhu a pošlete to jako Fracht. Adresa: Blahorodému pánu, pánu *Antonínu Augustovi*, kněhtiskaři a kněhkupci v *Litomyšli*. *K odevzdání do tiskárny*. – Můžete udat s tiskem: Cena 30 fr. – To se na to poptejte

v jeho skladu, možná že by to oni expedýrovali, anebo pana Vojtěcha. – Vyplácet se to v Praze nebude.

Ano ještě něco – *kupte mi také 3 archy červeného píjového papíru* a *kupte to u toho papírníka v Ovocné ulici před Gablerem*, ten to má lacinější. Posílám Vám na ty papíry a hrozny, ty hrozny také nevyplácejte, a za Vaše běhání 50 kr., budete-li muset ještě něco vydat na ten balík, tak ať řekne Dora pánovi, a já mu to potom vynahradím. Vypíšte si ty *kníhy* a všechny ty věci na *zvláštní lístek* – číslo za číslem, ale psaní *neukazujte nikomu*. Já také píšu Doře – když jsem nemohla [se dočkat], že jsem byla nucena psáti. Pozdravuju Vás i Vaši ženu a i Rézinku, je-li ještě u vás.

Už je čas na poštu, nemůžu tedy paní Petrovičové [psát] ten list, ale píšete mně adresu.

V úterý odpoledne,
nemám kalendář. –

Doro! Ty jseš tuze dbalá – víš dobře, že ty šaty potřebuju a to vše, co jsem přece napsala. – Ale mohu si myslet, co děláš celý den, že si jen Tvých věcí hledíš, abys je měla v pořádku, – a co je Ti do mámy – když jseš už doma. Mohu si také myslet, že jsi nebyla ani u Lamblů ani u paní Petrovičové. – Byla jsem tedy nucena psát Seidelovi a on Ti všecko poví, co do pátku musím mít zde. – Pošli mi také tu pikovou sukni – a deka ať je čistá – a pošli jednu stříbrnou [lžící] na to užívání, ony ty žluté zčernají. Posílám Ti přiloženě 2 f. – 1 f. 50 kr. na tu sítku a 45 kr. na kapesní šátek od Sedmíků. Na ty koverty poslala jsem Seidlovi. Nedosta-neš-li ji, tedy mně pošli peníze zpátky; já je potřebuju. Za tu barvu ať táta dá ty 2 fr., co jsem Ti půjčila. Tu jehlici mi můžeš také koupit – za ty žluté braselety –, copak taková jehlice stojí. A neotálej s tím a Seidl to všecko spakuje. – V sobotu se tiskne program, a to musí být všechny ty spisy zde. Na druhý týden první dni začne se tisknout *Babička*. Vydání i tisk budou pěkný –. – Ve čtvrtek, když jsem tam přijela, zůstala jsem v hostinci u Piffů a poslala jsem mu do tiskárny list, který jsem si napsala v Tejnici, kde jsem [čekala] do půl desáté ráno, nocleh a snídane stálo mě 80 kr. – Když dostal Augusta list, poslal hnedle domovníka pro moje věci a ten vedl mě do hostince U hvězdy na konci rynku. Paní je vdova a má dvě dcery, obě hezký, a jednu malou ještě a syna, ten ale není doma. Pan Augusta je tam poručníkem a říkají mu děti strejčku, je také příbuzný ze strany paní. Napřed je veliký pokoj, to je Měšťanská beseda, a potom piliár a dole veliká šenkovna a vedle ní několik [místností] pro rodinu a služby. – Mám nahoru do mého pokoje dva vchody, buď jdu skrze pokoj, kde se hraje, a vchodem dolů ze sálu, aneb jdu šenkovnou a potom je asi

šest kroků pavlač a tři schůdky a jsem v sínce a ze sínky vedou dvěře do hostinského pokoje, kde jsou tři postele a divan, ale je tam chladno a tmavo, – z toho jdou dvěře, které si můžu, když je noclehář, uzamknout, – ale to je nejsvětější a nejteplejší pokojíček v celém domě: „No vidíte, jaký to máte hezký pokojíček, já jsem vám ho najmul, abyste tu měla světlo a teplo a všechno pohodlí. – Já jsem vás čekal – pan manžel mně řekl ‚Nejspíše pojedete do Litomyšle‘ a já jsem rád, že jste přijela. A máte tu všechno pohodlí – postel – divan, stůl k psaní, a pult vám nechám udělat, píšete-li ráda vstojí – čemuž jsem přisvědčila –, a máte tu skříň a dva stolečky a věšák na šaty (ale elegantní) a tady ta slečinka je dobrá kuchařka a můžete si poručit, co jen chcete, – a budete tu jako jejich; a máme tu také lázně teplé i parní. Krajina se vám také bude líbit – a necháme si vás zde celou zimu až do jara.“ A já zůstanu tu vskutku přes celou zimu, až do jara, a potom pojedu do Slovenska. Až vyjde Babička, což bude na počátku druhého měsíce, přijedu do Prahy a koupím si zimní oblek. Je to laciný krejčí a hezky šije, a také švec ve Vídni vyučený. Ve čtvrtek byla jsem tam pozvaná k obědu, byla taková hostina, jako kdyby kdoví byl přijel, a ona je velmi příjemná paní. Má tři kluky, ten [mladší] je tuze hezký, celý táta – ten nejstarší je bledý, oba chodějí do školy – nejmenšího kojí. Mají hezký byt, při samém kostelu – ale budou tam [mít] v zimě zimu, je to na vršku. Tiskárna je také hezká a dost veliká, hned mě tam vedl. Také mají při [domě] hezkou zahradu i sad a dvě besídky, šest seslí v každé. Po obědě šli jsme tam spolu a udělali jsme tam kontrakt písemný. – Já jsem spokojená a on také. – V neděli byla tu pouť a posvícení, a to jsem tam zase byla! – zase byla hostina a koláčů dost a dost, a dobrých –! Bylo také náramné množství hostů a lidu okolního selského – a zde všude je v celém [kraji] zachovalý ještě kroj – to jsou ještě mezulánky s pentlemi, šněrovačky zlatem krumplované – červené šátky na pokos s dlouhými koncemi dolů visícími, podlouhle široké rukávy a okolo krku okružní z krajek a červené punčochy a střevíce s maš-

lema na špaličkách. – Byly tu přes noc a spalo jich dole v šenkovně, že nemohly ani projít. Včera tancovali na Zavadilce a dnes střílelo se do terče o dukáty a tolary. Králem je protějšší kupec, který vyhrál třikrát. Prosil mě také Augusta, abych převzala korekturu nejen mých spisů, ale vůbec co se v tiskárně tiskne a tisknout bude. Za arch dostanu 1 fr. – to se [platí] také v Praze. Včera dostala jsem korekturu Wenzigové [knihy] a dnes poslal toho už do sněmu asi 10 exemplárů. Obrazů života arch druhý také jsem už koregovala. – Budu tu mít dost co dělat. – Tedy pozdravuj tátu a Jarouše a Karla a dobře mně to všechno zaříd'. –

[— — —]

Když jsem přečetla tátův list, odstříhla jsem ten list, co jednal o Augustovi, a poslala jsem mu lístek, aby ihned ke mně přišel. I přišel a dala jsem mu to, aby si to nechal. – I četl, já jsem chodila po sednici a celá jsem se třásla zlostí – a on také brzy zbled, brzy zčervenal, a když to přečetl, – vstal a s ukrutnou zlostí pravil: „To je imperditní lež –! Můžu si to psaní vzít?“ – Ano, vezměte si ho. Odešel a odpoledne přinesl list Jahnovi, kde mu všechno píše o těch dluhách, o tom bankrotu, o tom nepořádku v tiskárně a o Riegrovi. Píše mu dále, kdo je vinen toho nepořádku, né-li Jahn? Proč nepošle nikdy rukopis včas, proč zdržuje s korekturou vydání sešitů. – Co se týká mojí korektury, že byl nucen prosit mě, abych mu ty dva archy *Öbranzů* života zkoregovala, – aby se to ještě celý týden neprotáhlo. A Wenzigův spis koregovat že mě též prosil, – poněvadž už největší spěch byl, aby se to do Vídně poslalo. A to, že by si mne byl zjednal za korektora, že je lež, – že bydlím u něho, že je lež, – že jsem mu psala, že přijedu a že chci zůstat v Litomyšli přes zimu, tedy aby mně najmul pokoj, – a že mně najmul pokoj u hodné rodiny blízko tiskárny a že si sama všechno platím. – Co se týče dluhů, píše: „Přijďte se podívat do mých kněh, do mé zásobárny papíru a potom k Haasovi a zeptejte se ho, co mu je Augusta dlužen za písmo! – Potom píše do langendorfské papírny – co je Augusta dlužen za papír. Ale řekněte také těm hanebným pomlouvačům, že kněhtiskaře Augustu česká literatura 14 500 fr. stála, které jsou vyhozené! Augusta myslel, že ty klepy roztrousil Kučera, co vydával v Litomyšli *Hlasatele* (byl to hezký časopis a pěkně vydaný) nákladem Augustovým. Líbil se ten časopis, mnoho exemplárů se rozposílalo, ale žádné peníze neviděl, – i ptal se tedy Kučery, kam ty peníze předplatní dává, i vymluvil, že někteří

ještě neposlali a někteří že mu slíbili, že mu zaplatějí až po čtvrt letě, – a něco peněz že si vzal napřed na zaplacení bytu a stravy, – a Domenikus měl to také v komisi a mnoho exemplárů odbyl a peníze vždy odeslal, i začalo to Augustovi vrtat v hlavě, psal Dom[enikusovi], psal venkovským kněhkupcům, privátním lidem –, poslali-li předplatní peníze na Hlasatele, – od všude přicházely dopisy s ujistěním [peněz] poslaných recepisem a hlavní ovšem důkaz byl účet Domenikusů. Pan Kučera to ale čul a v noci upláchl jako zloděj se 450 f. dluhů. Augusta hned časně ráno jel do Prahy a přímo k Domenikus[ovi]. Tu slyšel, že Kučera přijal službu v Libverdě na hospodářském ústavu. Ihned sedli oba na dráhu, a do Libverdy. – Hrklo v něm, v neřádu, – ale nic platno, musel vystavit směnku, že to v tu a tu dobu zaplatí. Vypršela lhůta, a nezaplatil nic. I radili se s Augustou – a Domenikus usoudil, že podle práva zavřen být musí – že by to prodlužování nic nebylo platné, že ty peníze dávno promet. Co měl dělat chudák Augusta, musel to Domenikusovi splatit – protože Domenikus největší ráty měl na tom dluhu, ještě dobře, že mu to nemusel všechno najednou splatit. „Ich bedauere Sie, Herr Augusta! – Sie sind ein energischer Mann, aber Sie haben ein eigenes Malheur mit der böhmischen Literatur – bei solchen Schaden wollte ich nicht böhmischer Verleger sein.“ – Asi třetí den psal Jahn Augustovi, že je to lež, co táta v tom listu píše, že on s tátou ani nemluvil, neřkuli aby mu byl něco řekl, a takové věci, kdežto každý ví, jaký je pomlouvačný člověk. „Všude roztrušuje takové pověsti, a že musí paní Božena Němcová do Prahy se vrátit. Ten kontrakt s Kobrem, to není pravda, Kober má na mnoho let co vydávat, tím chtěl jen pán Němec paní svoji donutit, aby zrušila ten kontrakt s Vámi a do Prahy se vrátila, on se nyní stydí za ty pomluvy, že nebude nikdy více psát, vždyť to bylo veřejné, – vždy když se tázali venkovští kněží a tak známí, kdy bude paní Němcová vydávat ty spisy, – odbyl každého, že nebude paní Němcová nikdy více psát.“ A já tomu věřím, podle jeho listu má náramnou zlost na mě.

Ať tam nečeká Augustu! To není onuce, smlouva písemně, aby se to jenom odhodilo. Ale jazyk za zuby a schovejte to dobře. Zítra večer [– –]
[– – –]

2/10 61

Jaroslave!

Augusta chce vydat k prvnímu svazku mých spisů moji podobiznu. Nevím, kdo mu řekl, že chce Farský vydat moji podobiznu ve velikosti jako Rieger –; chtěl tedy smluvit se s Farským, aby mu ji přenechal, a chtěl ji dát k spisům co prémii. Když se ale ode mě dověděl, že já nic o tom nevím, že by nemohli a nesměli vydat moji podobiznu bez mého vědomí a dovolení a že aby tomu nevěřil. – Povídala jsem mu také o podobizně, co je u Staňků. „Snad tedy podle té podobizny vás budou fotografovat?“ „–?– To by se mohli opovážit,“ povídala jsem mu, „aby si dovolili fotografovat mě z té podobizny, – to je veliká mezera mezi tím časem, a tu by jen tenkrát litografovat mohli, kdybych umřela a nebylo by tu žádné jiné podobizny.“ – I řekla jsem mu, že ty máš dvě fotografie z kopie toho velkého obrazu, která byla po třech letech dělaná. – I uchopil se hnedle mých slov a žádal mě, abych Ti psala, abys tu jednu poslal, ale co nejdřív, a že by ji poslal Farskému, aby ji co nejdřív do ocele vyryl. On pojedje do Prahy první dni na druhý týden. Tedy si to rozmysli a neotálej a pošli ji sem; beztoho jsi řekl, že mně jednu dáš, ale já, když by se vydala, nedám ji Augustovi darmo, a tedy píš mně, co bysi za ni žádal. – Formát spisů mých je takový jako alm. Máj, a nemejlím-li se, vychází v tomtéž formátu Bibliotéka románů, vydání Kobrovo. Bylo by tedy jen hlava aneb poprsí, jako je Lamblova hlava. – Já jsem tu fotografii neviděla hotovou, nemohu tedy pranic říct, hodí-li se k tomu, – to musíš Ty rozumět. Ovšem bych nejraději sama do Prahy jela a u Wintra se nechala fotografovat, ale dělalo by to veliké útraty, a potom nesnesu jízdu ve vozu a také nevyhlížím tuze dobře; – ale ráda bych to viděla, kdyby se to mohlo splnit. Dnes je středa – v půl dvanácté dám na poštu list,

večer přijde do Prahy, dostaneš ho tedy dopoledne –. Když si s tím popílíš, můžeš dát v pátek ráno list na mě na poštu a odpoledne ho dostanu. – An to snad podlepiš, budeš to muset vzít na recepis, bude to silnější než list, posílám Ti tedy 30 kr. na to a mark, kdybys mně chtěl potom zase psát. Adresu piš B. N., bytem *U modré hvězdy*, čís. 84 v Litomyšli. A to nyní, kdykoliv mně budeš psát, a když něco pošlete, i balík, vždy pište jen na mě. Hostinec *U modré hvězdy* –. V domě je Měšťanská beseda, listonoš přijde každý den dvakrát do domu s novinami – mají tu *Illustrierte Zeit* – *Wanderer* – *Presse* – *Pester* – *Komet* – *Münchener Punch*, *Tribüne*, *Neueste Erfindungen* s ilustracemi, *Bohemii*, *Národní listy*, *Čas*, *Humoristické listy*, *Obecné listy*, *Obrazy života*. Do tiskárny posílat, to jsou pletky, někdy není Augusta doma a zůstane to tam ležet – s těmi knížkami muselo se to ovšem tam poslat, a také to zaplatil, to bylo potřeba k programu.

Nezapomeň, Jarouši, a řekni Doře, aby Ti dala to číslo *Obzoru*, co je v něm kritika *Babičky*. Já jsem si ji přečetla, než jsem jela z Prahy, a dle ní jsem koregovala, ale přece ať Ti ten sešit dá, a pošli mně to zároveň s tou fotografií, ale pod křížovou obálkou, posílám Ti mark, a je-li víc než 3 kr., tedy přikládám 5 kr. mark. A řekni Doře, byla-li u Lamblů skrze ten samovar, – abych nebyla lhářkou. A potom buď Ty, když to poneseš na poštu, zajdi do Široké ulice a podívej se na číslo Jungmannova domu a napiš to oluvkem na *Obzor*, anebo pošlete Rézu, anebo ať tam Dora jde, já potřebuju jednu věc, co mám u ní schovanou, – a chci jí psát. – Zmíň se Winterovi o Litomyšli, on tu byl v Litomyšli a dlouho se tu zdržel a mnoho se jich u něho dalo fotografovat, i naše domácí slečinka má fotografii milence od něho dělanou. Augusta ho také zná, odnesl prý si odtud kolik set. Sešla jsem [se] ve Vysokém Mýtě, když jsem jela do Litomyšle, s panem Jaroslavem Šafaříkem, strávil tam skoro celé léto. Má tam nevěstu, dceru podkrajského; Klíma se jmenuje. Je prý hezká, ale chodili tam oficiři a koketýrovala s nima. – Co ale Jaroslav s ní se seznámil, nesmí žádný

oficír do domu vkročit. Ptala jsem se ho, je-li Šembera už doma z lázní a neví-li jeho adresu; – i povídal mi, že je už ve Vídni a že zůstává někde na předměstí, – ale nevěděl jistě kde, ale radil mně, abych psala bratrovi, že mu líst odevzdá. Divil se, že jsem tak bledá, a když jsem mu povídala, že jedu do Litomyšle a že tam zůstanu a že budu vydávat spisy nákladem Augustovým, povídal, že to už četl v novinách a že se z toho těšil a že to oznámení také dobrý dojem ve Vídni udělalo – a že zajisté, když budou vidět, že pracuju, podporu dostanu. Také mne velmi za to chválil, že nejdu do Prahy a v Litomyšli zůstanu, – a on také zná Tobolářův hostinec i rodinu. Zítra večer budu psát Doře a pošlu jí 2 f., a co mně všecko [má] poslat, – ta povídka *V podzámčí* je v Koledě r. 1857. A na Pohorskou vesnici jsem zcela zapomněla. Budu jí také psát, že po Novém roku dostane dobré místo co učitelka francouzské řeči zde v Litomyšli. U mě bude spát a vedle v pokojíčku bude učit, a když by měla mnoho žákyň, půjdu na tu hodinu já do malého pokoje. Byl tu jeden Francouz a dával hodiny – učilo se u něho 40 děvčat, také obě naše domácí slečinky. Platily mu 1 f. 30 kr. za měsíc a tři hodiny týdně, měl tedy měsíčně přes 40 f. Ale přišel zase do města jiný Francouz a ohlásil se, že by dával hodiny, a všude vtíral se do domů, takže několik děvčat tomu odloudil. I rozzlobil se ten Francouz a nechal všeho a ujel, a teprv viděli, že ten druhý je jen tlučhuba a že neumí učit. Tak nešla tam žádná a musel také odject. – Když jsem se tedy o Doře zmínila, a že dělala zkoušku z francouzské řeči, – ihned paní domácí navrhla, abych ji sem vzala a že může u mě spát a ve vedlejším pokoji učit, – ale nyní že jsou dlouhé večery a že je v každém domě mnoho práce při hospodářství. (Zde mimo ouředníků má každý měšťan hospodářství.) Tedy až budou trochu delší dni, že by potom mohla přijít, já ale myslím, že v ten čas po Novém roku největší zimy jsou a tady bývá mnoho sněhu – a bylo by to nepříjemný děvčatům, chodit sem do domu, poněvadž je to na konci náměstí, náš dům, a muselo by se celý den topit. Myslím tedy, tak že to bude nejlepší,

když sem přijde na počátku března. To už budu mít mnoho svazků vydaných, nebude mně překážet a budou už delší dni. A potom i to – já nemohu jí nyní zaopatřit žádný šat, ani bych jí nemohla na cestu dát, a kdyby tu přes tu zimu byla, musela by být tuze teple ošacená. Kdo jí to dá – já ale budu tátovi psát – (beztoho mu musím psát na jeho hrubiánský psaní odpověď), tedy přitom budu mu psát, aby co mně chce dát, a co já od něho nepotřebuju, aby dal Doře, aby ji ošatil, aby ji netýral a aby jí nepřekážel, když bude chodit do konverzačních hodin, – potom mu tedy řeknu, že si ji vezmu k sobě a že mám pro ni velmi dobré místo. *Kde*, to neřeknu, a Dora mu také nesmí říct. Já budu psát Šetlíkové a paní Špottové budu psát skrze paní Svobodovou. Ty dni přijede Šembera do Vysokého Mýta a psal Augustovi, že přijede do Litomyšle, že má vzkázání pro mě. To mně je tuze milý, že s ním budu ústně mluvit. Budu také psát Daňkovi, až vyjde program, kde jsem. Až dostanu honorár za Babičku 90 zl., přijedu do Prahy a koupím si zimní oblek, a jestli mně Šembera nese peníze – beztoho že mu to Šafařík řekl, oč jsem ho chtěla prosit –, přijedu na konec tohoto měsíce, ale nepříjdu do redakce, poprosím paní Petrovičovou o nocleh – a druhý den odjedu. Já mám prádlo tady jako květ – platím pradelně měsíčně 3 f. – Domácí paní je vdova, před dvěmi léty umřel jí pán. Augusta je poručníkem, ustanoven od nebožtíka. Je devět dětí, Augustová paní matka byla sestra paní domácí (*Tobolářové*). – Otec Augustové měl tu tiskárnu a zanechal ji vdově – netiskly se tam jen písničky – a takové historie o Genovéfě. Když umřela matka Augustové, poručila dceři tu tiskárnu a poručníkem udělala nebožtíka pana Toboláře. Paní Augustová je rozená Bergrová. Otec Augustův má statek Nehvizdy, bratr je v Praze usazen a u něho je sestra. Hezké děvče, potkala jsem ji jednou v Praze v Kolovratské třídě, šla s Kolářem a mimochodem [ji] představil co slečnu Augustovou. Měl tedy Augusta i z domů jmění, jinak by se nebyl mohl o tiskárnu ucházet. Jak do Litomyšle přišel, to nevím, ale domnívám se, že když to zdělila svobodná dcera, že se

vypsal konkurs – a že se tedy Augusta o to hlásil a vyjednávat ovšem musel s nebožtíkem Tobolářem, který byl poručíkem. Když viděl, že Augusta také své jmění má a že je podnikavý člověk, radil mu, aby si osiřelou dceru vzal a tiskárnu že dostane věnem i přístojící dům. Kdyby byl starý Tobolář Augustu neznal, nebyl by ho zajisté poručíkem svých dětí udělal. Slečny říkají mu „ty strejčku“. Ale jak vidím, přinesl Augusta velkou obět – že si vzal slečnu Bergrovu, starou pannu, nehezkou. Ke mně byla velmi přívětivá – ale jak naši povídají, nemá ji čeleď, ani v tiskárně rádi, že je nevlídná a skoupá. Naši nejdou celý rok nahoru a ona dolů. Ale Augusta je každý večer v Besedě, večerí a někdy zůstane sedět a předčítá jim pohádky – večer přebírají žito –. Už asi 14 dní a ještě mnoho mají k přebírání. Někdy přivede si chlapce s sebou, ten starší není hezký, ale ten mladší je tuze hezký, celý on. Zdá se mi, že je paní Augustová žárlivá na naše slečny. – Takový ošklivý nos má a zuby vyžraný. – Lituju Augustu. No tedy sbohem! Zítra večer budu psát Doře, co všechno mně má poslat, – ale pod adresou Tvoji. Tátovi budu psát, až mně trochu ta zlost přejde.

DODATKY

V Nymburce 19/7 48

Milá přítelkyně!

Dnes dostala jsem list od pana Klácela, v němž prosí mne, abych psala Vám a zeptala se, zdali jste jemu věci jeho odevzdala již a po jaké příležitosti, čili ne. Posud' neobdržel je, což mu velmi divno. Buďte tedy tak laskava a pište mi po této poslici, co mu mám vzkázat stranu toho.

My se nyní dostali do Nymburka nablízku Prahy, povede-li Vás, slečno, někdy cesta blíže nás, udělejte nám to potěšení a navštivte nás. Co slyšíte nového? Jaké zprávy stranu našich záležitostí? – Rozumíte? Více nechci psát.

Vaši paní matku i otce, jakož i bratří srdečně ode mne i mého muže pozdravujte. Vám vzkazuje svou úctu můj muž a já Vás srdečně líbám, neboť jste jistě zůstala i v těchto strastných pro nás časech stálou a pevnou, jakož jste se vždy ukázala. Kýž by smýšlení všech byla také, jako je Vaše. Bůh Vás posilň a pozdrav. Sbohem!

S upřimnou láskou zůstávám vždy Vaše přítelkyně

Božena Němcová.

[Adresa:] Blahorodé slečně Anně Hlavsové, dceři p. mlynáře Hlavsy, v Praze, v tak nazvaných Nových mlýnách k odevzdání.

13/6

Vážený pane!

Zveme Vás na dnešní den k přátelskému obědu; bude u nás pan Dusbaba z Liberce, náš dobrý přítel, a pan Havelka; chceme tedy den v přátelském hovoru strávit. Byl by můj muž osobně Vás pozval, ale časně ráno již odešel, by časně se vrátil. Budeme Vás očekávat.

B. Němcová

[Adresa:] Blahorodému / pánu, panu J. Dlabáčovi.

Vážený pane!

Líto by mi bylo, kdybyste si byl kdy myslel byl, že jsem na Vás i danou Vám přípověď zapomněla; p. Slota poví Vám, co příčinou bylo mého dlouhého mlčení. Dostanete ty peníze od mého muže, jemuž jsem je zaslala. Jsou mezi nimi Jana Sobieského, Stanislava Augusta, starořímské a tři vzácné: papežský, početní peníz komory české z času Rudolfa a pamatní Francouzské republiky. — Až budu mít zase nějaké pohromadě, pošlu je opět a mílo mi bude slyšet, že jsem nimi přišla vděk. Tím se mi udá příležitost čas po čase na mne Vás upamatovati, sice byste zapomněli; což by mne mrzelo. Jaká to ješitnost, vidíte? — Hodiny, které jsem mezi Vámi strávila, jsou mi jako květy podané z milých rukou; svila jsem je u kyticu a uschovala k památkám, na které se člověk i po letech rád dívá. Proto by i mě těšilo, kdy[by]ste i Vy v Bystrici *někdy* na mě vzpomněli. — Když děti moje o Vás mluví, vždy se to děje s přídavkem „špásovitý pan doktor“. — Všecky Vás uctivě pozdravují. Až navštívíte dům starého pana Rárusa, prosím, vyřídte pánu i paní moji poklonu; vzácný to člověk, ten starý pán, a velmi mne těší, že jsem ho poznala. Prosím též pozdrav uctivý rodině p. Slabého a p. Končákovi, jakož i manželům Francisci.

Buďte zdrav, vesel a vzpomeňte někdy na přítelkyni

Bož. Němcovou.

V Praze 7/12 1852

[Adresa:] Blahorodému pánu, panu *Gustavovi Zechentnerovi*.

Milá slečno!

Boženka Staňkova mě dnes pozvala, abych s ní šla do Kinské zahrady; vzpomněla jsem hned na Vás, že jste milovnice takových procházek a že byste právě dnes mohla s námi jít, an je čtvrtek. Těšíme se na Vás obě, a jen si to nějak zřídte, aby nám radost nezmehla. Pan bratr sice s námi nepůjde, ale ve tři nebo po třetí hodině pro Vás přijde a k Staňkovům Vás dovede, kamž i já se dostavím. Jen prosím Vás přijďte.

Vaše upřímná přítelkyně

Božena Němcová

18 4/5 54

[Adresa:] Blahorodé slečně Lizince Lamblové, zde.

13/9 56

Milý Karle!

Tedy Ti opět píšu a posílám Ti žádanou adresu. Udělej si pak raději paklík do voskovaného plátna, aby to nebylo těžké a nemuselo se mnoho platit od dráhy. To ale musíš zaplatit do Šandavy Ty, já Ti to ale vynahradím, jen mi piš, mnoho-li jsi dal. – Pak musíš mi asi na pět dní napřed psát, abych já mohla do Děčína psát a oni zase tam, aby se nestala mejlka, třebaš ještě dříve piš. Také musíš psát, co v tom je, to já jim musím též psát, aby oni věděli, jak mají jednat. Rozumíš? – Dej pozor, ať nemám mrzutost. Ten hospodský má syna v Děčíně u Lambla, a tudy mi to může udělat; to víš ale, že to často nejde. – Může-li nám maminka něčím přispět, budu velmi povděčna, řekni, že mi vše k dobrému přijde, nemůže-li, musím být též spokojena. Pak kup čistý papír, aneb ať si každý ustříhne jakýkoli, jen když to bude formát listu, jaký je tento, a ať mi všickni bratři a sestry i maminka něco na památku napíšou, ať je co chce, kdoví kdy se zase příležitost naskytne, aby mohli najednou mi to poslat, a ten formát do psaní nejde. Dora a Jarouš pošlou ve psaní. – Tedy táta jde přece do Solnohradu; prozatím jen k vypomožení; přišlo mu to od ministerstva, a pěkný přípis, že se vezme na něho ohled, aby co nejdřív službu dostal, prozatím aby se odebral do Solnohradu. – Jak tedy budem mít peníze na cestu, hned táta odjede. – Možná že tam i službu dostane, nebo ve Villachu u Celovce, kamž také žádal. Pak kdoví jestli se tam všecky neodeberem, to bude záviset od okolností. Prozatím je to dobře, že vytře pol.... zrak a že mu nemohou více [v] ničem bránit, třebaš byl pod dohlídkou, ale tak pronásledován nebude a mně také nebudou bránit zde být. Za druhé měl zde dostat privátní službu, ale jedna není hned a druhá není u dosti solidních lidí; to také nic neškodí; já se zde budu přece o to

ucházet, a když by se něco dobrého hodilo, může táta vystoupit, když bude ve službě, raději ho příjmou všude, než kdy je kviescírován, a na to politický se také nyní každý ohlíží, a pak musejí kušovat, když je úředník a službu zastává. Snad dá Bůh, že se to přece jednou s námi skončí, budem mít ovšem ránu velkou a ta se hned tak nezacelí, to, co jsme všecko ztratili, nikdo nám nenahradí, ani to materiální, o duchovním nemluvím, ale jen když budem zase mít pokoj, abychom si mohli oddechnout. – Ty dni tu také byla v Praze Ida z Düringsfeldu – provdaná baronka Reinek, německá spisovatelka, která překládala naše národní písně a velmi o Slovanstvo se interesuje. Koupila si také moje pohádky – a byla by mne ráda poznala. Pan Nebeský, když byla v Museum a na mne se ptala, přivedl ji ke mně, a ona mne pak pozvala k Černému koni, kde bydlela. Dala jsem jí Babičku, kterou chce přeložit do francouzského, – a byla se mnou velmi přátelská. Já s ní né tak, mně se ta německá vychloubavost a tlachavost protiví. Tam je spisování pouhá industrie; tolik mi toho nahamonila, že jsem za hodinu znala poměry celého německého spisovatelstva. Ale je aristokratka; já ale s ní, jako by jen chudá spisovatelka byla jako já. Chtěla ustavičně, abych jí napsala svůj životopis, já ale jí ukázala Jungm. Historii literatury, Nebeský jí také něco pověděl, a tak si něco o mně stloukla a dá to prý do Auslandu a do Litterarische Blätter – dvou německých žurnálů, kam píše ona a její muž. Snad se vám to také někdy na oči dostane. – Musela jsem jí napsat památní listek v české řeči (ona rozumí dobře česky, mluvit nemůže ale), pak jeden též v české řeči jsem napsala dvornímu radovi Klemm do Lipska, který vydává životopisy znamenitých mužů a žen a mne o biografii žádal a o můj autograf čili písmo vlastnoruční. – Napsala jsem mu krátce: „*Svá vlast každému nejmilejší, a mně má*“ – dost. Paní baronka mu to vzala. Je ošklivá ta paní Ida jako čert, a muž její mladý a velmi příjemný. – Od ní dostala jsem knihu Über Kärnten, o Korutansku, kde nyní dvě léta žila. – No když bude číst Babičku, uvázne mnohdy a nebude vědět, kterak

to přeložit, ale oni jsou Němci v tom ohledu nesvědomití, kde se nedá přelézt, přeskočí. Ostatně mne ta známost těší, spisovatel musí žít také trochu pro svět, to vidím, a já se dlouho uzavírala. Ovšem jinak to nyní nešlo. – Ale česká literatura začíná být nyní v Němcích módou; však oni mimo starších klasiků a několik novějších spisovatelů sociálních nemají při vší hromadnosti kněh výběr jakési solidnosti. – Z Prahy se již hosté rozchází, ve čtvrtek sedělo přede mnou v aréně šest Němců ze severu někde, Hannoveranci a t. – Dával se Amerikánský ženich – hráli mimo staršího Kolára skoro všickni lepší a byli v dobré dispo[sic]ii. – Němcům se to líbilo velmi, tleskali, ale nerozuměli z celého kusu více než „dobrou noc“. Vůbec to byla komedie s nimi zde, ale náramně se tím Praha roznese, a o české hostinnosti mohou promluvit, neboť je všude krmili dost. – Bylo tu více než 3000 cizích, i z Ameriky, z Londýna kolik, z Rus, takže i hostince plné byly a kníže Radziwill u Špinků být musel a srbský patriarcha Rajačić v privátním domě. Z Němec tu byly celé hejna. – Dnes jsou venku v okolí a zítra to táhne pryč. V Praze zůstalo peněz, jak se počítá, přes 120 000, co se nakoupilo věcí a utratilo. Tak se vždy jedno s druhým srovná a české jméno bude tím daleko roznešeno, to je jisto. – Tedy Tě všickni líbáme, a jak se co změní, budem Ti hned psát. Ty ale nám také hned píš, jak to budeš mít ujednané, a za to Tě prosím, nedělej si zbytečných výloh aneb dokonce dluhy. Co máš, to dej, co dostaneš, přidej a pošli, ať je toho málo nebo mnoho. Sbohem! Tvá Tě milující

matka

[– – –]

1. Muž psal, že je v tomto listu něco stranu Vás v záležitosti toho kostela.
2. *Dnes jde madame do Kränzchen v Besedě.*
3. Prosila bych velmi, kdybyste měl asi pár krejcarů v kapse, – dnes konečně přišel p. Ohéral, že ty dni dostanu část za tu Babičku, ale měli jsme bídu ty dni až hrůza a nemáme ani na večeri ani na snídání – snad zítra pan Winker přijde.

[– – –]

[— — —]

1. Černula – Černula, na Černule zvoněc
 2. Keď som husky pásala –
 3. Pase Janko dva voly – dva voly – atd. –
 4. Cez Javorničky hladké chodničky
 5. Bože můj, otče můj, už je ráno.
 6. Eh veru smo byly tri vlastnije sestričky
i zas sme se rozešly jako vlastovičky.
 7. Pod tou horou vysokou, pod tou skálou širokou –
 8. Eh veru zvečera tmavá nocka bývá –
 9. Listeček z javora upadnul do mora –
 10. Pesničanky moje, ako vás zabudem
 11. Pochválen Kristus – paní šenkárka,
tu-li tancuje moja frajerka
 12. Lepší je Prešporek než Trnava –
 13. Mala som frajerů ako panských ovec –
 14. Huli-beli, usni, přijdu za těbú sny (ukolíbavka)
 15. Muzika mi hrála od něděle rána,
hraj, muzika, ešče, mňa sa robit něchce. –
 16. Zpívala bych sebe, ale nevím jako
 17. Keby moje nohy něchodily vršky –
 18. Panská lůčka se zelená, švarno đouča ju sežína –
 19. Keď já půjdem na tu vojnu, vojničku –
 20. Vyšla hvězda na kraj něba, zasvítila do půl světa
(pobožná)
 21. Chodila Maria, chodila po svetě – (těž)
 22. Ten turecký beritán – (balada)
- — — — —

Tyto naznačené písně aby Vám, pane, zpíval, jen mu je napovězte jednu po druhé – text, který nenajdete v Kolláro-
vých Zpěvánkách, – dám Vám potom já. Také mám ještě

dva nápěvy, když byste je chtěl. – Miča drotar, co Vám ho posílám, je trochu stydlivý, musíte mu říct, aby jen tak zpíval jako doma, když pásal, a zvolna. –

Vansa nebydlí vedle Husy, ale na Staroměstském náměstí blízko Svatomikulášského kostela, číslo se též dovím a Vám třebas po tom drotaru pošlu. –

S uctou

BN

[Adresa:] Blahorodému / pánu, panu *Drahorádovi*, / úředníku [na] *Malé Straně* na / *Staré poště*. /

Tímto čtvrtým svazkem Listů se končí souborná edice všech nám dosud známých a dostupných dopisů, jež psala Božena Němcová v letech 1844—1861 členům své rodiny, přátelům, spisovatelům i prostým lidem, s nimiž se stýkala. Dnes tedy známe již 348 jejích dopisů, tj. o 63, o plnou čtvrtinu víc, než znali vydavatelé dřívější. Nemůžeme tvrdit, že jsou to již všechny dopisy Boženy Němcové, o nichž víme ať přímo nebo nepřímo a jež se zachovaly; podle nápoděví a zmínek v autorčiných dosud známých listech napsala Němcová adresátům nám známým dopisů mnohem více a měla mimo tento vydaný soubor ještě také korespondence, z nichž se nám buď dochovaly jen cizí odpovědi, anebo z nichž dosud neznáme nic ani z té, ani z oné strany.

V oddílu Dodatků otiskujeme sedm dopisů z let 1848—1858 (č. 342 až 348), které byly objeveny až po vydání prvních dvou svazků a v době, kdy se tiskl svazek třetí.

Některé dopisy, jež byly známy našim předchůdcům v originále, jsou nezvěstné, takže musíme jejich text přejímat z dřívějších otisků. Z pohřešovaných originálů byly naproti tomu znovu nalezeny dva dopisy: dopis Samu Chalupkovi z 22. listopadu 1855 (Listy II, 164—168; orig. v literárním archivu Národního musea) a dopis poslaný Andreji Sládkovičovi r. 1856 (Listy II, 174—177; orig. v archivu Matice slovenské v Martině); tyto dopisy znovu neotiskujeme, protože v textu nejsou věcné odchylky (paleografický otisk podle rukopisů je v V. a VI. svazku Života Boženy Němcové, str. 352n. a 188n. a kritický otisk dopisu Chalupkovi podle rukopisu již ve svazku Národopisné a cestopisné obrazy Boženy Němcové v Národní knihovně, sv. 52, 1957, str. 194n.). Dopis Andreji Sládkovičovi můžeme teprve podle nalezeného originálu správně datovat: 20. listopadu 1856. (Dvě šikmé čárky v datu čtli naši předchůdci jako římskou II místo arabské 11, takže datovali 20. února 1856; Němcová v datu neuzívala římských číslic.)

Neotiskujeme přípravné poznámky k dopisu Doře z období po 4. říjnu 1861, psané tužkou a zčásti nečitelné a nesrozumitelné již proto, že závěrečná část dopisu je vpisována mezi řádky části úvodní, a dále trojí versi nedokončeného dopisu psaného 21. listopadu 1861 z Litomyšle Vojtěchu Náprstkovi. Poznámky k dopisu určenému Doře jsou v Museu Boženy Němcové v České Skalici, tři nedokončené dopisy Vojtěchu Náprstkovi jsou v majetku univ. prof. Josefa Kopala; tyto nedokončené dopisy jsou otištěny v knize Josefa Lelka Božena Němcová, 1920, str. 230—248, třetí z nich ve Vybraných spisech Boženy Němcové, 1957, IV, str. 573 až

580. Uvedené poznámky a zlomky dopisů budou publikovány v samostatné materiálové edici dochovaných rukopisů Boženy Němcové (zápisníků, poznámek, náčrtů).

Neotiskujeme ani dopisy psané rukou Boženy Němcové, psala-li je za někoho nebo pro někoho; tak psala Němcová za Františka Douchu spisovatelům Františku K. Drahoňovskému a Josefu Koublemu 31. března 1860 (1 dvojl., 8°, NM, otisk: Miloslav Novotný, České slovo 20. 6. 1939) a svému synu Jaroslavovi poslala 9. dubna 1860 předlohu, jak asi by měl napsat dopis Barušce Křížkové (otisk: Josef Lelek, Božena Němcová, 1920, str. 144).

Texty dopisů byly připraveny týmž způsobem, který je obecně popsán v edičních poznámkách k svazku Listy III (str. 313—315). Doplnujeme a poznamenáváme příklady nebo typy, které nejsou v zmíněných poznámkách uvedeny, především úpravy, které provádíme na místech, kde oprava bez poznámky (tj. oprava zřejmých písařských omylů nebo nedostatků) není nesporná.

Kvantitu zachováváme v slovech jako *blížíší, hčipnu, jístý* (je i *jistý*), *jístota, mnohém více, Mníchov, navštěva, Nehvízdy, nekůř, nenavidí, nezmiňuj se, nezohybá, oluvko, pamatný, podlouhle široké rukávy* (133), *podnikavý, přistojící dům, raději, radší, seznám, sklídí, skřině, šije* (3. os.), *špičkami, na špaličkách, teplíčko, ujma, v unoru, útočiště, vloní, výjímka, vyňatek, vypověď, vystříkovat, zahradníce, zastavatel* a v přejatém slově *kravátl* (87); ponecháváme kolísání v dvojicích jako *list — líst, nakladatel — nakládatel, podobizna — podobízna, tiskárna — tískárna*; upravujeme však kvantitu v slovech jako *básníček* (2. p. množ.), *dostávník, nadobí, našeho, obalka, pamatka, pan* (pan Zelený a ještě jeden *pan*, 58), *rozmyslet, táh* (55, podle jiných míst), *take, usta* (ojedinělé), *velikanský, vidlíček* (2. p. množ.), *vyráz, vytisk, začaste, žofinský, ležící, bezstarostněji, laciněji, později, nahorů, v určeném domů, část dluhů* (57), *do krejcarů* (53), *pro jednu šikovnu* (120) na *básniček, dostavník, nádobí, našeho, obálka, památka, pán, rozmyslet, tah, také, ústa, velikánský, vidlíček, výraz, výtisk, začasté, žofinský, ležící, bezstarostněji, laciněji, později, nahoru, v určeném domu, část dluhu, do krejcaru, pro jednu šikovnú, dále v doplňkových tvarech přídavných jmen ve výrazech jako byly (boty) jako plech dobrý místo dobry, Jsou nyní pěkně vydány místo vydany, 68, budu mít spisy vydaný místo vydany, 90* (ponecháváme však bez úpravy ve výrazech: *náhodou měl v Libiši švec pěkné a dobré boty hotovy, 128; kdyby to četl policajt nebo žandarm, jsme všichni nešťastní, 11*), v obecném 2. p. množ. podst. jména *lid* nebo *lidé: v divadle bylo jen asi 200 lidí* (56), *když si dobudete vážnost lidí* (80) *místo lidu* (srov. Listy III, str. 314), a konečně ve výrazech *do domů, kde není délka odůvodněna* (139, 10; 140, 1, 36).

Zachováváme též kvalitu samohlásek a souhlásek, pokud je spojena s výslovností, např.: *Melník; obět, plášť; lékarský; odpuste, přičinovat se, znechuťňovat; v kapce* (= v kapse), *vypomocte, avancírovat; kolísání část — část, síňka — sínka, exemplář — exemplár. Upravujeme schromáždět na*

shromáždět, nítarka na nítarka, zapečet na zapečet, čturce na čtvrtce, pot se mně se líje na pot ze mě se líje, bractley na bractley (132).

Ponecháváme tvary jako 2. os. jedn. rozkaz. způsobu *nejezděj, uží*, 7. p. množ. *bojemi, koncemi, svícmi*, 7. p. časový *předešlou neděli*, 4. p. množ. *ty* (časy) *mění i lidé*, formy číslovek *čtermi řády* (56), *po čternácti dnech* (86) a tvary podmiňovacího způsobu *abys sis to tak zařídil, abys jsi se tam zdržel, nepotřebovals bys*, jakož i *vazby* jako *kdybys ji poprosil o něco, teď ji tam už nepošlu* a shodu podle přirozeného rodu ve větě *studentstvo se svícemi stáli okolo něho* (61) a absolutní shodu ve větě *nocleh a snídaně stálo mě 80 kr.* (132). Upravujeme tvar ve větě *přišli odpoledne hosti* (místo *hosty*, 122) a shodu ve větách *dvě armády ptáků proti sobě bojují* (místo *bojuje*, 68), *začež oni ovšem nemohou* (místo *ony*, 88), *vždyť ony vždycky pochybovaly* (místo *oni*, 129) a v přechodníkových vazbách *Tisíckrát Tě libajíc* (m. *libaje*, 96), *Chtíc si přišti prázku* (m. *Chtíce*, 121).

Mimo uvedené případy obecného charakteru a mimo doplňky uvedené v textu v hranatých závorkách byly textové úpravy provedeny na těchto místech (strana a řádek):

- 10, 7 *Řeknu* panu Mánesovi m. *Řekni...*;
- 24, 28 *samí nepřátelé* m. *samy nepřátele*;
- 26, 12 *a to pochybno* m. *a <c>tož pochybno* (pův.: *což pochybno*);
- 26, 14 *než by upustil od Itálie* a snad i jiné země m. pův. *než by upustil Itálii...*, pak ... *od Itálii...*;
- 41, 2 *abys po tak dlouhý čas byl nepsal* m. ...*nespal*;
- 43, 37 *Ludvík XIV.* m. *Ludvík IV.*;
- 44, 26 *je doktorem v Březnici* m. *je Dr. v Březnici*;
- 49, 5 *sněhem obsypaná hlava Sněžky* m. *sněhem obsypanou hlavu Sněžky*;
- 72, 18 *v postranní... ulici* m. *v prostranní... ulici*;
- 73, 13 *Se srdečným pozdravením... zůstávám* m. *Srdečným pozdravením...*;
- 76, 35 *co finanční komisarku* nebyl by mě nikdo podporoval m. *co finanční komisarka...*;
- 77, 14 *musím to 25. splatit* m. *musím to 25 f. splatit* (správně: *25ho splatit*);
- 82, 4 *list od Fintelmanna* m. *list od Oehlmann*;
- 82, 23 *Bude mu hůř, než bylo Tobě, mezi těmi Němci* m. ... *Tobě mezi...*;
- 89, 2-3 *s Francouzi... ve vojsku tureckém sloužitími* m. ...*sloužitích*;
- 89, 10 *přišli odcizení* m. ...*odcizené*;
- 91, 14-15 *pro bránění hranic* m. *pro bráně* [konec stránky] *a pro hranic*;
- 91, 17 *na pensí daní mladí a schopní... důstojníci* m. ...*dané mladé a schopné...*;
- 100, 11 *že to všecko je klam, ty sněmy, ten rajchsrát, a celá ta konstituce* *že je komedie* m.*ten rajchsrát a celá...*;
- 100, 19 *že nebudeš mít na cestu* m. ...*na vestu*;

- 101, 28 protivil se jí m. protivil si je;
 102, 26 a on celý *den nebyl* doma m. a on celý *nebyl on* doma;
 103, 1 že do jednoho pokoje s ním *nepůjdu* m. ...*nepůjde*;
 120, 17 Kráv mají deset a při *faře krásnou* zahradu m. ...při *faře*. Krásnou...;
 128, 10 až se od nich *zaplatí* m. až se od nich *zaplatím*;
 128, 18 s pozlacenými špičkami m. se ⟨z⟩*pozlacenými špičkami*;
 129, 3 slávě, *co* mně... udělali m. slávě, *to* mně... udělali;
 130, 22 aby mohl svazek... vydati m. *abych* mohl...;
 130, 26 v nichž je o slovenských svátcích m. v nichž *se* ...;
 131, 13 paní *Petrovičové* m. paní *Petroviče*;
 132, 32 Mám... do mého pokoje dva *vhody* m. ...*dva schody*;
 133, 1 potom je asi šest *kroků* m. ...*asi 6 rok*;
 153, 1 na Černule zvoněc m. na Černula zvoněc.

Rozepsali jsme opět mnohé zkratky, např. píšeme *milostpaní* místo *M. P.*, a *takové a podobné věci* místo *a t. a p. věci* (91) — ponechali jsme však nejednoznačné zkratky toho druhu ve výrazech *nadávký a t.* (77), *Hannoveránci a t.* (151), ale *exemplářů* místo *exem.* (134, podle většiny, podoba s -ř- je ojedinělá) —, 10 *střeviců* místo *stř.* (69), 72 *roků* místo 72 *ro*, *tolarů pruských* místo *tol. prus.* nebo *pr. tlr.* (ojedinělou zkratku *Th.* přepisujeme *tl.*), *do Vysokého Mýta* místo *do V. Mýta*.

Psaní cizích slov a jmen a psaní přejatých slov upravujeme (píšeme např. *aranžování, portýra, o Genověfě* místo *arangování, portiera, o Geneofě*; zachováváme však podobu *imperditní* (tj. *impertinentní*). Psaní slov *fein, generösne, Reichsrat, Riesenberk* počeštujeme na *fajn, generesně, rajchsrát, Rýzemberk* (35), ponecháváme však autorčino psaní *brausepulver, mehl-speis, Tartüffe*.

V otiscích podle dřívějších vydavatelů restituujeme opatrně zvláště kvantitativy, kde jsou proti běžným formám doloženým v rukopisech odchýlné. — Neotiskujeme autorčiny škrty, zaznamenáváme však jeden z nich, vyjadřující spisovatelčino stanovisko: *že jsme pod rakouským císařem a jeho hovádkým)kou vládou* (100, 15).

SEZNAM ADRESÁTŮ
a osob častěji jmenovaných*

- Dlabač*, Jan (1809—1873). List č. 343.
Drahorád, Josef (1816—1895), hudební skladatel. List č. 348.
Hlavsová, Anna Milina (1811—1892). List č. 342.
Chalupka, Samo (1812—1883). List č. 294.
Jahn, Jiljí Vratislav (1838—1902), spisovatel, redaktor *Obrazů života* v l. 1861—1862. List č. 325.
Kolísko, Josef, učitel v České Skalici. Listy č. 305, 310.
Lambloud, Eliška. List č. 345.
Lauermannová (po druhé provdaná Petrovičová), Kateřina (1821—1889). Listy č. 311, 332.
Náprstek, Vojtěch (1826—1894), publicista a mecenáš, v l. 1848—1858 žil v USA. List č. 303.
Nezjištěný přítel a podporovatel. List č. 347.
Němec, Jaroslav (1842—1898). Listy č. 299, 319, 321, 340, 341.
Němec, Josef, řezník a hostinský v Novém Bydžově. List č. 337.
Němec, Karel (1839—1901). List č. 292, 293, 295, 296, 301, 302, 306, 307, 308, 313, 315, 316, 318, 322, 346.
Němcová, Dora (Theodora, 1841—1920), zemřela v Jičíně, kde působila jako učitelka. Listy č. 297, 298, 333, 334, 335, 336, 339.
Palacký, Jan (1830—1908), syn Františka Palackého, JUDr a PhDr. List č. 312.
Petrovičová, Kateřina, viz Lauermannová (Petrovičová), Kateřina.
Rieger, František Ladislav (1818—1903), JUDr, politik. List č. 300.
Rojek, Jan Karel (1804—1877). Listy č. 304, 314, 324.
Seidl (Seidel), Josef (1842—1881), zprvu ševcovský tovaryš, pak kamenotiskař a nakonec expeditor v administraci Národních listů. List č. 338.
Simeonovová, choť Bulhara Velička Simeonova. List č. 317.
Staněk, Václav (1804—1871). List č. 309.
Staňková, Božena (1833—1889). List č. 331.
Stojanov, Vasil Dimitr (1839—1910), Bulhar, studující v Praze, historik, národopisec a filolog, zakladatel Bulharské učené společnosti (1869). Listy č. 327, 328, 329, 330.
Studničková, Marie (1816—1884), obchodnice v Praze, její manžel byl krejčí a pak kramář; bydleli v Praze na Starém Městě. List č. 320.
Šetlíková, Božena, viz Staňková, Božena.

* Adresáti, kteří se vyskytli již ve svazcích předešlých, jsou určeni jenom datem narození a smrti.

Štulc, Václav (1814—1887). Listy č. 323, 326.
Zechenter, Gustáv Kazimír (1824—1908). List č. 344.

*

Některá jména se v dopisech objevují velmi často a bylo by neúsporné vykládat je na každém místě. Proto je zde vysvětlujeme v abecedním pořádku. Jména obecně známá (Jan Neruda, Vítězslav Hálek aj.) nevysvětlujeme.

- Aida, Adéla* — mladší sestra B. Němcové Adelheid Panklová;
Augusta — Antonín A. (1829—1866), nakladatel a majitel tiskárny v Litomyšli, vydavatel prvního souboru Spisů Boženy Němcové;
Barák — Josef B. (1833—1883), spisovatel, publicista a redaktor denních listů (Tagesbote aus Böhmen, Národní listy), vydavatel almanachu Máj na r. 1858;
Bendl — Václav Čeněk B. (1833—1870), spisovatel, přítel B. Němcové;
Bělák — Vojtěch B., viz Šimáček, František;
Čejka — Josef Č. (1812—1862), pražský lékař a spisovatel;
Čermák — Jaroslav Č. (1830—1878), akademický malíř, syn Josefíny Čermákové;
Čermáková — Josefína Č., rozená Veselá z Molitorova, mecenáška B. Němcové;
Daněk — Josef D. (1819—1894), přítel Němcových z doby pobytu na Slovensku, v této době sládek v Chlumci nad Cidlinou;
Emča, Emilka, Eminka — viz Hanušová, Emilie;
Ferda — viz Fingerhut, Ferdinand;
Fiala — Josef F. (1816—1884), zahradník v Společenské zahradě v Praze na Slupi;
Fingerhut — Ferdinand F. (1824—1887), bratr Vojtěcha Náprstka, sládek, divadelní nadšenec;
Fintelmann — zahradník v dvorní zahradě v Sanssouci u Berlína; Karel Němec byl u něho zahradnickým pomocníkem;
Hansmann — Leopold H. (1824—1863), moravský spisovatel (jako povídkář užíval pseudonymu Antoš Dohnal), redaktor Moravských novin, Moravského národního listu a kalendáře Nejnovější moravskoslezský přítel;
Hanuš — Ignác Jan H. (1812—1869), filosof, pražský universitní profesor a bibliotekář Universitní knihovny;
Hanušová — Emilie H. (nar. 1839), dcera prof. I. J. Hanuše, r. 1866 provdaná za pražského lékárníka Augusta Řehoře; Němcová si přála, aby se stala nevěstou syna Karla;
Helcelet — Jan H. (1812—1876), brněnský lékař a spisovatel, přítel B. Němcové z doby Českomoravského bratrstva;
Jacq — Jacques Michenet, komorník kněžny zaháňské, muž Marie, sestry B. Němcové;

- Jahn* — Jiljí Vratislav J. (1838—1902), spisovatel, po Janu Nerudovi redaktor Augustových Obrazů života;
- Jeřábková* — Kateřina J. (1805—1867), pražská nakladatelka a majitelka knihtiskárny, vydavatelka Pohorské vesnice;
- Jurenka* — Hanuš J. (1831—1882), v této době lékař v Březnici, přítel V. Č. Bendla a B. Němcové;
- Klácel* — František Matouš K. (1808—1882), filosof, organisátor Českomoravského bratrstva, přítel a učitel B. Němcové; v této době žil v augustiniánském klášteře v Brně;
- Klíč* — Karel K. (1841—1926), malíř, přítel Jaroslava Němce;
- Kober* — Ignác Leopold K. (1825—1866), pražský nakladatel, vydavatel Spisů Boženy Němcové;
- Kodym* — Josef K. (1829—1905), zahradník, odborný spisovatel;
- Krejčí* — Jan K. (1825—1887), geolog, v této době organisátor české vyšší reálky v Písku;
- Lambl* — Vilém Dušan L. (1824—1895), lékař, odborný spisovatel, v této době povolán na universitu do Charkova;
- Manka, Manky* — Marie Langhammerová z Chodska, služebná Němcových;
- Marie* — sestra B. Němcové, provdaná za Jacquesa Micheneta;
- Náprstek* — Vojtěch N. (1826—1894), rodným jménem Fingerhut, bratr Ferdinanda Fingerhuta, poslední důvěrný přítel B. Němcové a její podporovatel;
- Nebeský* — Václav Bolemír N. (1818—1882), spisovatel, redaktor Časopisu Českého musea;
- Palacká* — Terezie P., roz. Měchurová, choť Františka Palackého;
- Petrovičová* — Kateřina P. (1821—1889), roz. Jungmannová, po prvé provdaná Lauermannová, přítelkyně a podporovatelka B. Němcové;
- Pilz* — zahradník, přítel Karla Němce ze Společenské zahrady;
- Rojek* — Jan N. Karel R. (1804—1877), děkan v Novém Městě nad Metují;
- Řezáč* — František Josef Ř. (1819—1879), pedagog, vydavatel časopisu Škola a život (s přílohou Štěpnice) a redaktor Obecných listů;
- Staněk* — Jan Bohdan S. (1828—1868), chemik, profesor na České reálce a na pražské technice;
- Staňková* — Božena S., viz Šetlíková, Božena;
- Šafařík* — Vojtěch Š. (1829—1902), syn Pavla Josefa Š., chemik a astronom;
- Šafránek* — Josef Š. (nar. 1806 v Přelouči), farář v Mlíkosrbech;
- Šebek* — František Š. (1814—1862), vídeňský stavitel, mecenáš B. Němcové;
- Šembera* — Alois Vojtěch Š. (1807—1882), filolog a literární historik, profesor ve Vídni;
- Šetlíková* — Božena Š. (1833—1889), dcera pražského lékaře Václava Staňka, provdaná za inž. Josefa Šetlíka, který zemřel r. 1860;
- Šimáček* — František Š. (1834—1885), nakladatel a novinář (pseudonym Vojtěch Bělák);

Šlenkertová — Barbora Š., žena čalouníka z Koňského trhu (Václavského náměstí), přítelkyně B. Němcové, model titulní postavy nedokončeného románu B. Němcové *Žena z lidu* (nebo *Pražská panička*);
Špott — Jan Š. (1813—1888), pražský lékař, majitel vodoléčebného ústavu;
Štulc — Václav Š. (1814—1887), kněz na Vyšehradě a spisovatel;
Zap — Karel Vladislav Z. (1812—1871), spisovatel, historik a archeolog, redaktor *Památek archeologických a místopisných*;
Zechenter — Gustáv Kazimír Z. (1824—1908), slovenský spisovatel, lékař v Brezně, přítel B. Němcové;
Zelený — Václav Z. (1825—1875), literární historik a redaktor.

292. *Karlu Němcovi do Sanssouci u Postupimě* — 2. a 8. ledna 1859

Orig. neznám. Otisk: Z. Záhoř v Lidových novinách 2. prosince 1920.

List Tvůj — z 22. prosince 1858; *list pro pana Fintelmanna* — dopis Josefa Němce zahradníku Fintelmannovi, nadřízenému Karlovu; Karel píše 22. prosince 1858, že jej Fintelmannovi odevzdal; *do Vídně jednomu bohatému a hodnému pánu* — Františku Šebkovi (1814 až 1862), vídeňskému staviteli a mecenáši; viz dopis č. 293 a dopis Karlův matce ze 17. a 18. dubna 1859; *Fingerhut* — Ferdinand F.; *kvapnou práci k dodělení* — snad některý překlad divadelní hry (Pravzor Tartuffa K. F. Gutzkova nebo Vládu a lásku K. Edm. Chojeckého, viz o tom v dalších dopisech tohoto roku), anebo ještě pravděpodobněji pojednání Kraje a lesy ve Zvolensku pro Živu (1. sešit 7. ročníku, 1859); *táta měl také co psát* — snad věci obchodní, např. účty před Novým rokem; *neboť Ti chce... sám psát* — ale nenapsal, viz o tom v druhé části tohoto dopisu (datované 8. lednem); *Wendtland* — ředitel zahrad v Hannoveru, cestovatel a botanik; Karlovi odpověděl, že nemá pro něho volné místo; *za prvního* — za prvního zahradnického pomocníka; *Řeknu panu Mánesovi* — Josefu M., viz dopis č. 290 (Listy III): „Já bych Ti udělala ráda tu radost, a nemůže to být..., leč by mne malíř Mánes, s kterým jsem známá, černě vykreslil“ a dopis Karlův z 22. prosince 1858: „Ten malíř Mánes by Tě přec mohl pro mne vykreslit“; kresbu neznáme, patrně k ní nedošlo; *o Hynečkovi* — o synu Hynkovi; *že jim nic nepíšeš* — dopisy příbuzných ze Zaháně z této doby neznáme; *Talutmauern* — skleníkové zdi, viz dopis č. 390 (Listy III) a dopis Karla Němce z 10. listopadu 1858; *Já Ti to opravím* — takovou práci Karla Němce neznáme, patrně ji nenapsal; *Wellingtonie* — Sequoia gigantea, r. 1850 objevená, Karel Němec o ní psal v dopise z 22. prosince 1858; *že jsi ztratil toho přítele* — Pomořana Bauera, Fintelmannova zaměstnance, jenž odjel do Hamburku (dopis Karlův z 22. prosince 1858); *do... hádek...* *s tím novým* — se Schmidtmannem z Hessen-Kasselu (dopis Karlův z 22. prosince 1858); *budu nyní psát do ruského časopisu* — do Parusu, viz dopis č. 291 (Listy III); k této spolupráci nedošlo; *těm štuclíkům* — K. Němec píše 22. prosince 1858: „... i ty štuclíky... Či to jsou ty střevíce? To si až

* Používané zkratky: ČS — Museum Boženy Němcové v České Skalici, G — Sebrané spisy B. Němcové, sv. XIII, Korespondence III, vyd. M. Gebauerová, 1920, *Haluzický* — Bohumil Haluzický, Božena Němcová a Slovensko, 1958, M — Archiv Matice slovenské v Martině, NM — literární archiv Knihovny Národního musea, V — Korespondence a zápisky B. Němcové, vyd. Vinc. Vávra, b. r., *Záhoř* — soupis korespondence B. N. v 2. vyd. Výboru z korespondence B. N., sestavil Zdeněk Záhoř, 1922.

posud nemohu nikterakž vysvětlit; no já je tak také upotřebit mohu"; *Tudy do toho vlezeš nohou* — zde Němcová v dopise načrtla podobu nohy; *po stranách dát kůžky* — tímto místem je vysvětlen údaj Ůberstehny v dopisu č. 290 (Listy III); *Obrazy ze života* — Obrazy života, vydávané r. 1859 J. R. Vilímkem za redakční spolupráce Jana Nerudy; článek o Wellingtonii v nich nevyšel; *Škola a život* — pedagogický časopis s beletristickou přílohou Štěpnice, vydávaný v l. 1855—1869 za redakce J. V. Rozuma; *Živa* — přírodovědecký populární časopis, redigovaný J. E. Purkyněm a J. Krejčím, vycházel v l. 1853—1864; *pěstování merunek a broskví* — Němcová otiskla v Štěpnici r. 1859 článek Broskev, bohatství bývalé pusté dědiny; *mladý Palacký* — JUDr. a PhDr. Jan Palacký (1830—1908); *raději si hleděl věci, která Ti jen na škodu byla* — Němcová myslí na Karlovo milostné vzplanutí k vlastní tetě Adéle (Aidě) Panklové; *Poděkování jsem vyřídila všude i přečetla* — poděkování z dopisu Karlova z 22. prosince 1858 za dary, o nichž mluví Němcová v dopisu č. 290 (Listy III); *Blecha* — zahradník v Klamovce v Košířích; *s Marií* — s Marií Klasnou, někdejší služebnou Němcových; *osvobozen dosud není* — od vojenské povinnosti; *Hanušovic* — rodina univ. prof. dr. Ignáce J. Hanuše; *Josef Rank* — (1833 až 1912), slovníkář, synovec Josefa Franty Šumavského; *Karel* — Karel Rank (1838—1890), bratr Josefův, novinář, redaktor Vosy, Pražských novin, Hvězdy, Svobody atd.; *u Šumavských* — v domácnosti Markéty Frantové, sestry zesnulého Josefa Franty Šumavského.

293. *Karlu Němcovi do Sanssouci u Postupimě* — 21. dubna 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM; na str. 6 přípisek Josefa Němce.

obdrželi jsme Tvůj list — Karel psal matce 2. února 1859, ale zde je míněn až jeho dopis ze 17. a 18. dubna 1859; dopis, který Němcová psala Karlovi 17. února 1859, neznáme, stejně jako není dochován list matčin, ježž Karel dostal 18. dubna 1859; *o listu, který jsi psal k tátovému svátku* — k 19. březnu, podle Karlova dopisu ze 17. dubna 1859 byl otcí (i matce) poslán 18. března, neznáme jej, nedošel; *vyňatek z Musejníka* — patrně první část práce *Obrazy ze života slovenského* (ČČM 1859, č. 1, str. 86 a d.); číslo vyšlo v dubnu 1859; *jeden svazeček Pohádek* — snad poslední, desátý svazeček Slovenských pohádek a pověstí, vydaný r. 1858; *Zschokke* — Novely německého spisovatele Heinricha Zschokke (1771—1848) chtěl Karel podle dopisu ze 17. a 18. dubna 1859 prodat; *jsou zde knihy takové za facku* — za fatku, velmi levné; *Od pana Šebka nedostala jsem... zprávu* — na žádost o pomoc, viz dopis č. 292; *ještě jednou [psát] p. Šemberovi* — dopis není v pozůstalosti A. V. Šembery, nevíme, byl-li poslán; *z divadla 40 fr. KM za dva kusy překladu* — za Gutzkowův *Pravzor Tartuffa* a za Chojeckého *Vládu a lásku*, viz dopis č. 292; *Jeden... se bude dávat po svátcích* — *Pravzor Tartuffa* měl premiéru až 13. listopadu 1859; *Pešková* — Eliška P. (1833—1895), provd. Švandová ze Semčic, význačná tehdejší herečka, spisovatelka; *Maierhöfen* — Dvorce, ves se zámkem jižně od Tachova na západních hranicích Čech, Josef Němec zde pracoval v kolovratském ar-

chivu až do září 1859, kdy se vrátil do Prahy; *hrabě Kolovrat* — Kolovrat Liebsteinský; *že z té Vidně přece něco dostanem* — od Fr. Šebka, viz dopis č. 292; *Můj obrázek* — viz dopis č. 292; *Matka pana dr. Čejky* — Marie Čejková (nar. 1787), vdova po učiteli z Rokycan, matka lékaře Josefa Č., zemřela 7. dubna 1859; *kněžna Taxisová* — Marie Isabela Thurn-Taxisová (nar. 1795 v Drážďanech) umřela 13. března 1859; *Taxis* — JUDr. Rudolf Thurn-Taxis (1833—1904); *Ten článek dodělej* — článek o talutových zdech, viz dopis č. 292; *Mladý Frič Josef* — Josef V. Frič, od 30. srpna 1858 konfinovaný v Déesi, byl po 8. březnu 1859 propuštěn; *že jsi z Berlína... nedostal ještě odpověď* — Karel psal patrně zahradníkovi Bosséovi, viz Karlův dopis ze 17. a 18. dubna 1859; *Erdmannsdorf* — míst toho jména je ve Slezsku (tehdy pruském) několik, u Lehnice, u Vratislavě; *Muskava* — Mužákov, místo v tehdejší pruském Slezsku, západně od Zaháně, viz dopis č. 205 (Listy III); *musíš se dostavit do Běláku* — tam v té době rodina Němcových příslušela, protože tam byl otec J. Němec stále ještě zapsán jako státní úředník; *Výstava květinová* — v sále na Žofínském ostrově ve dnech 9. až 11. dubna; *Dostala jsem listek* — vstupenku do květinové výstavy; *Liblinský* — Jan Knedlhans Liblinský (1823—1889), žurnalista; *2 tl.* — dva tolary, pruské mince; *ten mark* — známku na psaní; *Táta Ti bude... také psát* — dopis neznáme; *u jednoho sedláka* — u sedláka Jiskry, otce Jaroslavova spolužáka, viz dopis č. 298; *je v antice* — v oddělení, kde se kreslilo podle antických předloh; *v psaní, co se ztratilo* — v dopisu z 18. března 1859, viz o něm výše.

294. *Samu Chalupkovi do Horní Lehoty* — 29. dubna 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM.

Obdrževši Váš list — dopis není dochován; *kázala jsem dceři napsati Vám list* — tento dopis rovněž neznáme; *paní Justová* — jak vysvětluje z dalšího údaje v tomto dopise, šlo o chudou učitelku z okolí Sama Chalupky; dopis paní Justové není znám; *Kozák* — v almanachu Kytice na r. 1859 otištěn s názvem Kozácká, v souborných Spevech Sama Chalupky z r. 1868 opět však s původním názvem Kozák; *Krdlohoňská* — viz Spevy Sama Chalupky (1868), str. 140 a d; *skřípli by ho zle, junáka* — šlo o báseň, jejímiž hrdiny byli horní chlapci a jejíž konec volá: Do zbroje! Kto si syn / svojho rodu hodný; / abo-že mi zahyň, / abo buď svobodný; *Na „Vážně“ se těším* — na báseň Starý vázeň (Spevy, str. 13 a d.), Chalupkovo zpracování motivu lidové zpívaneky Starý vázeň, kterou Němcová umístila S. Chalupkovi v ČČM, viz další vysvětlivku; *v Musejníku „Vážně“* — lidovou zpívančku Starý vázeň, anonymní, viz ČČM 1858; *Igor* — báseň tohoto jména není ve Spevech Sama Chalupky z r. 1868; *dopisy do slovníku konverzačního* — Fr. L. Rieger organizoval v té době vydávání Slovníku naučného, viz dopisy č. 200 a 255 (Listy III); slovník začal vycházet v květnu 1859, v 1. svazku je mezi přispívateli jmenován i Samo Chalupka a uvedena jeho spolupracovníká značka Cha; *na vašnost pana bratra* — na Jána Chalupku (1791—1881), slovenského spisovatele, satirika a romanopisce;

dávná ta myšlénka Palackého — na vydávání naučného slovníku myslil František Palacký už r. 1851, viz dopis č. 74 (Listy I); *Co sto věků stavělo, zvrtně doba* — parafráze verše z Předzpěvu Slávy dcery Jana Kollára; *ty nové peníze* — r. 1857 došlo v Rakousku ke změně měny; *budoucnost S* — budoucnost Slovanů, dopisy B. Němcové byly zadržovány policií, proto často v dopisech naznačovala a napovídala; *Obrázky moje v Musejníku a v Živě ze Slovenska* — Obrazy ze života slovenského v ČČM 1859 a Kraje a lesy ve Zvolensku v Živě 1859; *doktorovi Z...* — Gustávu Kazimíru Zechenterovi; *Hattala* — Martin H. (1821—1903), Slovák, profesor pražské university; *dobrá paní Vaše* — paní Fruška (Eufrosina) Chalupková; *Katuška* — schovanka Sama Chalupky; *Chrbantěrka...* *Katkula* — hornolehotské sousedky, jež vyprávěly Němcové pohádky.

295. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 18. května 1859

Orig. neznám. Otisk — fragmentární — v Besedách Času 1906, str. 382. Karel píše 19. května 1859, že dostal dva dopisy matčiny, jde však o dopis z 21. dubna (č. 293) a o další, který neznáme a který podle dopisu Karlova můžeme datovat jen přibližně termínem ad quem: před 18. květnem 1859; dopis matčin z 18. května neměl tehdy ještě v rukou.

až se vojna pořádně začne — 23. dubna 1859 dalo Rakousko Sardinii ultimátum, a když Sardinie nevyhověla, začala se válka; *pan kníže* — JUDr. Rudolf Thurn-Taxis, viz dopis č. 293; *dr. Jeřábek* — JUDr. Jan J. (1831 až 1894), právník, politik, novinář, s Rudolfem Thurn-Taxisem založil r. 1861 časopis Právník.

296. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 9. června 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, 1 lístek, osmerka ostřižená do čtverce, NM. Na obálce s adresou je na rubu pečeť a frakturovými iniciálami JB v pěticípém lístku.

Tvůj list — dopis z 19. května 1859; *a p. ř.* — a podobní řemeslníci; *u Magenta* — u Magenty byli Rakušané v italské válce poraženi 4. června 1859; *v našem Vlasku* — v severních částech Apeninského poloostrova, náležejících tehdy Rakousku (v Lombardsku a Benátsku); *sedmašedesátníci pražští* — označení pražských reakcionářů a monarchistů z r. 1848, viz dopis č. 36 (Listy I) a vysvětlivku k němu; *r. vláda...* *za pomoc v Uhřích* — rakouská vláda za pomoc, již Rusové přispěli r. 1849 k potlačení maďarské národní revoluce; *Danilo* — první světský kníže Černé Hory, vládl v l. 1851—1860; *Napoleon* — Napoleon III.; *V Srbsku...* *knížete vypověděli* — Alexandra Karađorđeviće, jenž vládl v l. 1842—1858; *Miloš* — Miloš Obrenovič byl znova zvolen za srbského krále a vládl pak ještě v l. 1859 až 1860; po prvé vládl v l. 1817—1839; *Couza* — Alexandr Jan Cusa (1820 až 1873) byl zvolen r. 1859 za hospodara Knížectví moldavského a valašského; sloučil pak obě tyto země v Knížectví rumunské a byl jeho prvním vládcem; *Košut* — Kossuth Lajos (1802—1894), vůdce maďarské revoluce z let 1848 a 1849; *z toho Bundu...* *by rádi Rakousa vymazali* — německý

Bund byl utvořen po pádu Napoleona I. a ovládali jej Rakušané; ale mezi rakouskými Němci a Němci z německých států vznikly třenice, jež se skončily r. 1866 porážkou Rakouska a jeho vyloučením z Bundu; *die Räuber*, ... — loupežníci, holota, barbarský pronárod; *list nedostala jsem*... z *Vidně* — od Fr. Šebka, viz dopis č. 292; *s jedním pánem zde* — není možná určit, o koho jde; *fracht* — poplatek za náklad posílaný po dráze; *Katalog* — pražské květinové výstavy, po němž zatoužil K. Němec v dopise z 19. května 1859; *brausepulver* — šumivé prášky s jedlou sodou; *výkres nymburského kostela* — děkanského chrámu sv. Jiljí v Nymburce, kresba byla reprodukována J. Farským litograficky jako příloha k článku K. V. Zapa Nymburk, královské město nad Labem, v Památkách archeologických a místopisných 1859; *Dorinka* — Theodora Hanušová (1841—1920), druhá dcera prof. I. J. Hanuše, učitelka, spisovatelka a překladatelka; *Klementka* — Klementina, Kleměna Hanušová (1845—1918), třetí dcera prof. Hanuše, učitelka tělocviku a odborná spisovatelka; *hrabě Auersperk* — kníže Karel Vilém Filip, zvaný Carlos A. (1814—1890), nejvyšší maršálek zemský, zprvu odpůrce vídeňského centralismu, od počátku let padesátých vášnivý centralista; vyzvání k utvoření českého dobrovolnického sboru v Pražských novinách z 15. května 1859 je podepsáno na prvním místě knížetem Auerspergem; *list ze Švýcar* — od Josefa Kodyma; [*Adresa*:] Blahorodému pánu, panu K. N., zahradnickému pomocníkovi v královské pruské dvorní zahradě, Nový palác, Sanssouci u Postupimě.

297. *Doře Němcové do Domažlic* — 27. července 1859

Orig. dnes nezvěstný. Otisky — G III, 117, V 292 — se od sebe liší, přidružujeme se v podstatě otisku G, jenž je úplný, nevynechává občansky závadná místa a také je po stránce jazykové věrohodnější. Z otisku V přejímáme větu „Na cestu musela jsem mu dát přece také něco“, která u G chybí. Ve větě „Přišlo od něho 25 kr. starých“ čte V „...21 kr. starých“. Jméno Quastovi čtla G Quarrytovi.

Naninka — Anna Bělohradská, hospodyně u převora v Domažlicích, viz dopis č. 213 (Listy III); *Dora* psala 21. července 1859, že spala v šenkovně na slámě, že jí peníze nevystačily; *k myslivcovům* — k Bendovým do Stanětic, viz dopis č. 298; Němcová se s Bendovými znala z let 1846—1848; *Manka* — Langhamrová, služka Němcových, rodačka z Domažlic, jela na Chodsko spolu s Dorou; místo ní v té době posluhovala Němcové její mladší sestra Zuza, Zuzl; *od švagra* — od Františka Němce, zaměstnaného v Lendekově cukrovaru v Novém Bydžově; *k Palackým* — zde si Němcová dovolila drobnou nepravdu na omluvu, proč neposlala Doru k příbuzným; *Just* — Jan Just, majitel závodu pro předkreslování a ruční práce ženské; *25 kr. starých* — tj. staré měny; *od Zapa peníze* — Karel Vladislav Zap, redaktor Památek archeologických a místopisných, si dával Jaroslavem Němcem kreslit památky a kostely; viz dopis č. 296; *invalidovna* — v Karlíně; *Libiš* — ves u Obríství na Vltavě jižně od Mělníka; *Všejany* — ves v okrese nymburském; *v Židech* — v tehdejších Židovském Městě praž-

ském, v někdejším pražském ghettu; *Zuza* — Langhamrová, jež byla jinak zaměstnána v některé pražské továrně a k Němcovým jen docházela a u nich přespávala; *pár zlatých ze Živy* — v NM je dochován účet honorářů B. Němcové ze Živy r. 1859: za Kraje a lesy ve Zvolensku dostala 43 zl. 51 kr. stříbra; *Borka* — Marie Borová, roz. Konopíková (zemř. 1883), žena chrastavického rychtáře Jana Bora; *Bor* — Jan B. (zemř. 1885), rychtář v Chrastavicích, viz i dopis č. 298; *ty mění i lidé* — ... i lidi; *pan baron* — Karel Maria Drahotín Villani (1818—1883), rodák ze Sušice, pán na Strážkově u Benešova, spisovatel; *Ty dni mě fotografovali* — fotograf Vilém Rupp, viz dopis č. 308; *Quast* — Jan Zachariáš Q. (1814—1891), malíř miniatur na porcelánu a skle; *Je to již v novinách ohlášeno* — *Morgenpost* z 26. července 1859 píše: Den zahlreichen Verehrern der Frau Božena Němcová wird die Nachricht willkommen sein, daß in den nächsten Tagen das lithographierte Portrait dieser volkstümlichen und geistvollen böhmischen Schriftstellerin erscheinen wird. (Přechetným ctitelům paní B. Němcové bude vítána zpráva, že v nejbližších dnech vyjde litografický portrét této národní a duchaplné české spisovatelky.) B. Němcová se však své litografované podobizny, díla Josefa Farského, nedočkala, portrét byl vydán až po její smrti, r. 1862; *spisovatelka, co sedávala u domácích na schodech* — stařena, jež uměla psát a proto psala pokoutně dopisy a jiné písemnosti lidem, kteří sami nedovedli něco sepsat; viz i dopis č. 298; *fradle Manky — a Nanyňka* — Manka Langhamrová a Nanyňka Bělohradských; *převor* — Jan Fastr, domažlický děkan a převor; *posílám Ti marku* — známku na dopis, aby Dora nemusela posílat psaní nevyplaceně, což pak bylo pro adresáta dražší.

298. *Doře Němcové do Stanětic* — 6. srpna 1859

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Zachována je jenom část dopisu, konec chybí.

List Tvůj — z 2. srpna 1859; *Ledvina* — domažlický povozník, forman; *Zuzl* — posluhovačka Němcové, viz dopis č. 297; *předplacení mi také vyjde* — dojde předplacení na obědy; *Morgenpost* — pražský politický deník, vydávaný v l. 1858—1862, zajímající se o české národní a politické snahy, v jeho redakci byli i čeští žurnalisté, a to tak významní jako redaktor Jan Ohéřal a spolupracovníci Josef Barák a Jan Neruda; Němcové předplácel *Morgenpost* Vojtěch Náprstek; *Westermanna nový běh* — nový ročník Westermanns Illustrierte deutsche Monatshefte, populárně naučného a zábavného časopisu, založeného r. 1856 G. Westermannem a redigovaného spisovatelem Adolfem Glaserem; *George Sandové „Jean Žižka“* — v knize Jean Zyska vypsala George Sand r. 1853 romanticky a s četnými historickými omyly život Žižkův; *nyní dostane* — Němcová buď myslila na přítele, který jí v posledních letech nejen předplácel noviny, ale i půjčoval literaturu, zejména zahraniční, na Vojtěcha Náprstka, nebo jde o přepsání místo „dostanu“; *Historie Anglicka* — *History of England*, dílo anglického historika Thomase Macaulaye, vydané z větší části už r. 1858; v l. 1849 až 1861 vyšlo několik německých překladů, *Bilanův* (Lipsko), von Beselerův

(Brunšvik), von Paretův (Stuttgart); *Jiskra* — rolník v Libiši, jeho syn byl spolužákem Jaroslava Němce; *Libiš* — viz dopisy č. 293 a 297; *od barvy klobouku* — od obarvení; *Fastrová* — Marie F., roz. Kejmarová, žena Petra Fastra, majitele Novoměstské kavárny v domě U Myslíků v nynější Myslíkově ulici, na Novém Městě pražském, nedaleko Řeznické ulice, kde tehdy bydlela B. Němcová; *Staňtice* — Stanětice u Domažlic, kde byla Dora Němcová v rodině myslivce Bendy, viz dopis č. 297; *Myslivecké zábavy* — Zábavy myslivecké, vydávané od r. 1856 odborným spisovatelem Františkem Špatným; Němcová do nich přispěla črtou Poslední medvěd na Čerchově nedaleko Domažlic a honba na medvěda na Polhoře v Gajdošově potoku na Slovensku (1858, 3. sv., str. 41–44); Němcová poslala Zábavy myslivecké myslivci Bendovi darem; *Bor* — rychtář v Chrástavicích, viz dopis č. 297; *U slečny* — u jedné ze slečen Clottyových, Francouzek, v jejichž soukromé škole se učila Dora francouzsky, viz dopis č. 208 (Listy III) a vysvětlivku k němu; *Čejka* — Josef Čejka byl tehdy v Čejticích u Mladé Boleslavě na zámku Jana z Neuberků, mecenáše české literatury, Českého musea a Matice české; *baron* — Karel Maria Drahotín Villani, s nímž se tehdy Němcová stýkala; z této doby (z prosince 1859) je také dochován jeho dopis psaný Němcové; viz dopis č. 297; *v Podole* — pod Vyšehradem; *Klíč* — Karel K. (1841–1926), malíř; Villani mu dal vymalovat Jaroslava Němce v kroji sokolníka a Němcovou v kostýmu Čechie; *litografie není také ještě hotova* — viz dopis č. 297; *Budu-li mít jeden nazbyt* — jeden výtisk připravovaného litografického portrétu; *Zaitzová...* — tato paní a všechny osoby dále uvedené jsou spolu-bydlící B. Němcové v domě v Řeznické ulici; *Ta spisovatelka ubohá* — viz dopis č. 297; *u Fingerhutů* — ve fingerhutovském domě U Halánků na Betlémském náměstí; *na plácku* — na Betlémském náměstí; *Vojtěch F.* — Vojtěch Fingerhut-Náprstek; *že přijdu v pátek předpolednem k němu* — Vojtěch Náprstek si v svých denících, uchovaných v archivu Náprstkova musea, zaznamenával návštěvy, tedy i návštěvy B. Němcové, ale tato návštěva není v nich poznamenána; *Čech a Němec* — veselohra Jana Nepomuka Štěpánka z r. 1816; *Český dobrovolník a francouzská selka* — aktový komický výjev, jenž měl 4. srpna 1859 premiéru v aréně ve Pštrosce; *ml. Kolár* — František K. (1830–1895), herec a kreslíř, synovec Josefa Jiřího Kolára; *aréna* — aréna ve Pštrosce na Vinohradech, v zahradě dnes zastavěné, jež byla mezi dnešní Stalinovou třídou a Polskou ulicí; *Tennerová* — snad Gabriela T. (nar. 1830), žena Ignáce T., vojenského zásobovacího oficiála z Malé Strany.

299. Jaroslavu Němcovi do Kolína (?) — 12. srpna 1859

Orig.: 1 list, 8°, Vlastivědné museum v Táboře.

baron — Karel Maria Drahotín Villani; *marky vyšly mně* — Němcové došly známky, předplatné na obědy; *přijede Dora a Manky* — z výletu na Domažlicko; *25. ještě za kolik dní nebude* — 25. dne v měsíci bral Josef Němec pensi; *protože to neudávám* — Němcová poslala v dopise zlatku,

aniž to vyznačila na obálce, chtěla, aby porto bylo lacinější; *Tvoje psaní z Kolína* — z 10. srpna 1859; *z Nymburka* — Jaroslav psal z Nymburka 3. srpna 1859; *do Poříče* — do Poříče, k rodičům prof. Jana Bohdana Staňka; *do Strážkova* — k Villanimu; *do Bydžova* — k příbuzným Josefa Němce; *ta cesta* — cesta Dořina a Mančina do Domažlic; *Táta... přijede... ke konci měsíce* — z Maierhöfnu, přijel 9. září, viz dopis č. 300; *Staněk tu není jen v neděli* — ...není než v neděli; *Byla jsem... onehdy u p. Vojtěcha Fingerhuta a on u nás* — v zápisníku Vojtěcha Náprstka v archivu Náprstkova musea čteme u data 14. srpen 1859 údaj o návštěvě „u Němcové“, napsaný azbukou; *Copak B—* — G III, 129 místo nerozřešila, poznamenala v závorce: nezřetelná zkratka, V četl: Copak R—; jde o Barušku, Barboru Lidmilu Křížkovou (1844—1879), dceru sladovnického v pivovare U Halánků, pozdější první ženu Františka Šimáčka (1827—1885), spisovatelským jménem Vojtěcha Běláka, publicisty a vydavatele časopisů; Němcová chystala Barušku Jaroslavu Němcovi za ženu, jako Karlovi Emilii Hanušovou; *mark* — známka na dopis.

300. *Františku Ladislavu Riegrovi* — 7. září 1859

Orig.: 1 list, 8°, v majetku p. Františka Palackého, správce Musea Fr. Palackého v Praze. Adresátem dopisu nemůže být František Palacký, jež B. Němcová oslovovala jinak. Otisk: Mil. Novotný, Květy, 1956, č. 10.

činžovní groš — obecní dávka z nájemného.

301. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 8. září 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, 1 lístek, čtvercový výstřížek z osmerky, NM. Před tímto listem, 12. srpna 1859, psala Němcová Karlovi dopis, jenž není dochován, zprávu o něm nalézáme v Karlově dopisu z 12. srpna 1859.

ten mír — 8. července 1859 byl ve Villafrance a pak v Curychu uzavřen mír mezi Františkem Josefem I. a Napoleonem III.; *ještě nemám těch 40 f.* — za překlad, viz dopis č. 293; *mám jednoho dobrého přítele* — patrně myslí Němcová Vojtěcha Náprstka; *Josef Frič* — Josef V. Frič, jeho londýnský pobyt byl zcela krátký; *Václav* — Václav Frič (1839—1916), technik, v Londýně pracoval v tiskárně, po návratu z Francie a Anglie si vybudoval v Praze obchod s přírodninami; *pojedu... ven* — Němcová cestovala od 23. nebo 24. září do 15. října 1859; tehdy navštívila i kraj svého mládí, viz dopisy další; *Památky* — Památky archeologické a místopisné, časopis K. V. Zapa; *k Bendovým* — viz dopisy č. 297 a 298; *To jsem Ti psala skrze p. Fialu...* viz dopis č. 296; *Jsem fotografována* — u fotografa Viléma Ruppa, viz dopis č. 297 a 308; *Krejčovic mají zase holčičku* — rodina prof. Jana Krejčího, dcerka se jmenovala Doubrava, narodila se r. 1859; *Ludvička* — dcerka Jana Bohdana Staňka Ludovika se narodila už r. 1858; *Erben* — Edvard E. (1834—1867), dějepisec; *Ryšavý* — Dominik R. (1830—1890), matematik, profesor České reálky v Praze; *Šťastný* — Jan Š. (1824—1913), profesor, stonal tehdy plicní tuberkulosou; *v Sanssouci*

to panstvo — podle listu Karlova z 19. května 1859 měl přijet do Sanssouci pruský princ Friedrich Wilhelm s chotí Viktorií; *pěstování broskví v talut-maurách*... — viz článek B. Němcové Broskev, bohatství bývalé pusté dědiny, v Štěpnici (příloze Školy a života) 1859, č. 2, str. 23 (Spisy B. Němcové, sv. XI, 1957); s *Dorinkou* — s Dorou Němcovou; *Dorinka* — *Klemenka* — *Viluška* — *Milča* — dcery Hanušových; *vedle Křížku* — dům U zlatého kříže nebo U křížku byl v Ječné ulici čp. 516 (24 n.), proti hostinci U Apolla; *Honza Palacký* — Dr. Jan P. se oženil s Marií Terezií Haemplovou (nar. 1841), dcerou bohatého advokáta JUDr. Václava H., majitelkou dvou pražských domů; *Dr. Jurenka* — Hanuš J. se oženil s Karolínou Tillovou, dcerou tochovického sládky, sestrou svého přítele Antonína Tille; *Vorlíček* — František Ladislav V. (1827—1865), učitel v Nymburku; *plechatý Červinka* — viz dopis č. 287 (Listy III); *Marie* — Marie Klasná, někdejší služebná Němcových.

302. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 16. září 1859

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM; psáno na str. 1—3, obálka s adresou. Na obálce cizí poznámka: mit 1 Stk BNote à 5 f. (s 1 kusem bankovky po 5 zl.). Razítko: Prag/16. Sept. Na rubu obálky odesílatel: Fr. Božena Němec, Fleischhauergasse Nr. 1360/II. Pečeť s frakturovými písmeny JB na pěticípém lístku. Úřední pečeť: Fahrpostaufgabsamt. Razítko příchodu: Berlin / 17—9. Razítko vydání dopisu s vloženými penězi: Aug. 18/9. (Vydáno 18/9.)

List Tvůj — z 12. srpna 1859; *Muskava* — Mužákov, viz dopis č. 293; *za výstavu nedáš nic* — Karel píše matce v dopise z 12. srpna 1859 o Drážďanech: „Aspoň kdybych se mohl do obrazárny podívat“; *ty peníze, co jsem dostala na cestu* — patrně od Vojtěcha Náprstka, jenž Němcovou žádal, aby mu všude, kam přijde, zaznamenávala, jaké jsou mzdové, pracovní a vůbec sociální poměry mezi továrenskými a zemědělskými dělníky; viz dopis č. 303; *Reiseeffekten* — (něm.) cestovní potřeby; *Psala jsem Marii* — sestře M. Michenetové do Zaháně; *Šafařík* — Vojtěch Š., viz dopis č. 292; Karel se o něm zmiňuje 12. srpna 1859: „Není pan Šafařík více v Berlíně? Snad bych ho byl mohl navštívit“; *Palacký mladý* — dr. Jan P. [Adresa] Praha. Panu panu Karlu Němcovi, zahradnickému tovaryši v královské pruské dvorní zahradě v Novém paláci, Sanssouci u Postupimě, Prusko [Zpáteční adresa;] Paní Božena Němcová, Řeznická ulice, č. 1360/II.

303. *Vojtěchu Náprstkovi do Prahy* — z Hradce Králové 3. října 1859

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 13,3 × 10,2 cm, ČS; dopis nedokončený, neodeslaný. Slova „pan Vojtěch“ a „Jaroslav“ jsou v dopise napsána azbukou. Vojtěch Náprstek psal Němcové do Nového Bydžova 7. října 1859 a k dopisu přiložil 20 zl. Podepsal se jménem, jehož oba korespondenti navzájem užívali: V. Sokol.

švagr — František Němec, dozorce v Lendekově cukrovaru v Novém

Bydžově, bratr Josefa Němce; *navštívit známého faráře* — Josefa Šafránka; *můj milý pobratim* — Vojtěch Náprstek; *žlutá vodní růže* — stulík žlutý (*Nuphar luteum*); *lemna* — okřehek.

304. Janu Karlu Rojkovi do Nového Města nad Metují — z České Skalice
13. října 1859

Orig. není dochován. Opis byl podle Z. Záhoře u paní A. Hartmannové.
Otisk: Český lid 12, 221, G III, 144.

přiložený listek — pro syna Jaroslava; neznáme jej.

305. Josefu Kolískovi v České Skalici — 15. října 1859

Orig.: 1 list, 8°, NM; značně poškozeno.

slíbený opis — patrně Havlíčkova Křtu svatého Vladimíra; *Elegie a Musej-ní sezení* — Tyrolské elegie a První jenerální schůzka Českého národního museum 1847; *Přiloženou knížečku* — patrně Jana Ámosa Komenského Informatorium školy mateřské, jež bylo r. 1858 vydáno Sborem musejním a Maticí českou a jež Němcová dostala jako členskou publikaci (Josef Němec byl členem Společnosti Českého musea); *do... světnic, kde jsem po tři léta sedávala* — Němcová vzpomíná na svá školní léta v České Skalici, patrně na tzv. opakovací hodiny, do nichž chodila opravdu tři léta (1830—1833), v svém jedenáctém až třináctém roce (M. Novotný, Život Boženy Němcové, I, 1951, str. 30).

306. Karlu Němcovi do Rájce u Brna — 5. listopadu 1859

Orig.: 1 list, 8°, NM. Původně bylo napsáno datum 5/10 59, což Němcová opravila na 5/11 59.

jakmile jsi vešel na dvůr — na nástupiště; *p. Reif* — podle dopisu K. Němce z 8. listopadu 1859 zahradník v Rájci u Brna; *budu... Hansmannovi psát* — Leopoldu Hansmannovi; dopis není dochován; *Ty básně pošlu Ti v druhém listu* — viz o nich i v dopise č. 307, šlo jistě opět o opisy velkých satirických skladeb Karla Havlíčka, jimiž tehdy Němcová podělovala všechny své přátele (viz dopis č. 305).

307. Karlu Němcovi do Rájce — 21. listopadu 1859

Orig.: 2 dvojl., 8°, NM.

Tvůj list — z 8. listopadu 1859; *za 5 kr. nových* — za 5 krejcarů nové měny; *Mašinku* — kávový mlýnek žádal Karel v dopise z 8. listopadu 1859; *Pošlu Ti také ty básně* — opisy básní Karla Havlíčka, viz dopis č. 306; *slavnost ke cti Schillera* — ve dnech 9. až 12. listopadu; *Kolovratská třída* — dnešní Příkopy; *Tomek* — Václav Vladivoj T., universitní profesor; *Němec jeden* — Alois šlechtic Brinz (1820—1887), profesor německého práva, v l. 1857—1866 profesor pražské university; *Wallensteins Lager...* — Valdštýnův tábor, Valdštýnova smrt a Úklady a láska; *Šuselka nám píše* — píseň složená na slova Karla Havlíčka; *Wenzig* — Josef W. (1807—1876), spisovatel a středoškolský pedagog; *Rozjímání Rakušana* — přesně:

Rozjímání rakouského občana o císařském vlastnoručním listě od 9. září 1857, ČČM 1859, str. 353—396; *od panování Národních novin* — Havlíčkových, jež vycházely od 5. dubna 1848 do 17. ledna 1850; *rekviem za Jungmanna* — bylo 16. listopadu 1859 v 12. výroční den smrti Jungmannovy; psal o něm např. dlouze Václav Štulc v Pražských novinách 16. listopadu, Lumír 17. listopadu (str. 1099) a Jan Neruda v článku Smíření v Obrazech života (1859, str. 398 a d.); *Vitáskova mše* — Němcová myslí na Jana Nep. Vitásku (1770—1839), ale podle Pražských novin bylo zpíváno Rekviem h moll Václava Jana Tomáška (1774—1850); *Koldář* — Josef K. (1830 až 1911), spisovatel, slavista; *Jahn* — Jiljí Vratislav Jahn (1838—1902), spisovatel, r. 1861 nástupce Jana Nerudy v redakci Obrazů života v nakladatelství litomyšlského Antonína Augusty; Němcová se s ním dostala za svého litomyšlského pobytu do přímého styku literárního; viz o něm v dopisech z Litomyšle na konci r. 1861; *Jezuitská ulice* — dnešní Karlova na Starém Městě; *před františkánským kostelem* — před chrámem P. Marie Sněžné na dnešním Jungmannově náměstí; *má ji dělat sochař Levý a Mencl líti* — Václav Levý (1820—1870) a kovolitec Josef Branislav Mencl, přítel B. Němcové; k tomu však nedošlo, sochu Josefa Jungmanna vytvořil až r. 1878 sochař Ludvík Šimek; *Sie wollten...* — Chtěli, jak říkali, ženským udělat trochu ostudy; *Dostaneš-li náhradu* — za cestovní výlohy do Rájce, viz dopis č. 306; *Tartüffe* — Gutzkowův Pravzor Tartuffa v překladu B. Němcové měl premiéru v Novoměstském divadle 13. listopadu 1859; *první představení v jízdně* — v jízdně na Karlově náměstí se 13. listopadu 1859 produkovala krasojezdecká společnost ředitelů Leptoqua a Liphardta; *Novoměstské divadlo* — provisorní arénovitá stavba mezi dnešním Národním museem a Hlavním nádražím, hrálo se v ní v l. 1859—1885; *Viluška* — dcera prof. I. J. Hanuše; *Pepíček, sestra jeho Adéla s matkou z Jičína* — Josef Heindl, syn notáře Josefa Heindla z Jičína a paní Roziny, roz. Kalinové z Jindřichova Hradce, vrstevník Jaroslavův, student, jenž byl na bytě u Hanušů; *Skrze ty lístky se Dora nezmíňovala* — Karel žádal v dopise z 8. listopadu 1859 o památníkové zápisy dcer Hanušových; *Augusta v Litomyšli* — Antonín A. (1829—1866), majitel tiskárny a nakladatel; v korespondenci B. Němcové je tu první zpráva o tomto edičním plánu a o vydavateli prvních sebraných spisů B. Němcové, jejichž první sešit vyšel 20. ledna 1862, den před spisovatelčinou smrtí; *Zelený* — prof. Václav Z. (1825—1875), literární historik, žádal v listopadu 1859 o povolení českého politického deníku; žádost byla zamítnuta 20. prosince 1859; *ještě jeden pán* — dr. Fr. L. Rieger; *Tomíček* — Jan Slavomír T. (1806—1866), žurnalista; *udělají tátu expeditorem* — Josef Němec se však stal až později administrátorem Národních listů, které počaly vycházet r. 1861; *Pan Mayer s p. Řezáčem budou vydávat pedagogický časopis* — šlo o Obecné listy, časopis všenaучný, nikoli pedagogický; vycházely od ledna 1860 nákladem I. L. Kobra, redigovali je František Josef Řezáč (1819—1879), pedagog, vydavatel Školy a života a Štěpnice, kdež byla jeho přispěvatelkou i B. Němcová, PhDr. Antonín Majer (1826—1880), odborný spisovatel

a profesor České reálky v Praze, a prof. Václav Zelený; *Obrazy života* — v 2. ročníku (1860) nevycházely již u Jos. R. Vilímka, nýbrž u Antonína Augusty v Litomyšli, ale jejich redaktorem byl toho roku stále ještě Jan Neruda, jenž do Litomyšle i zajížděl; *Spis o Slovensku* — k vydání nedošlo; *Mám také psát o Slovensku do Ruska* — do Parusu, viz dopis č. 292; k této spolupráci rovněž nedošlo.

308. Karlu Němcovi do Rájce — 19. prosince 1859

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Naposled v majetku Marie Peškové z rodiny spisovatele Karla Šípka. Otisk Josefa O. Novotného v Národních listech 12. listopadu 1933.

jsem fotografovaná u Ruppá — u Viléma Ruppá, viz dopisy č. 297 a 301; *do oceli se to ryje v Lipsku* — k provedení rytiny nedošlo, po smrti Němcové byl její portrét rozmnožen jednak xylograficky (jako doprovod nekrologů), jednak litograficky (litografie Josefa Farského); *Formát mých spisů bude velmi elegantní* — ve skutečnosti úprava spisů B. Němcové nebyla elegantní, naopak byla podprůměrná; *při prvním svazku bude podobizna* — nebyla; *Krejčího Geologie* — vyšla u Augusty v l. 1860—1862; *Em. Purkyně Botanika* — tato práce Emanuela P. (1831—1860), syna Jana Ev. Purkyně a profesora lesnické školy, již u Augusty vydána nebyla; *Obrazy života* — viz dopis č. 307; *Humoristické listy* — vydával Jos. R. Vilímek od února do července 1858, znovu mu pak bylo povoleno vydávání v květnu r. 1859; *Na noviny nemají ještě koncesí* — prof. V. Zelený a dr. Fr. L. Rieger, viz dopis č. 307; *Klácel* — František Matouš K. byl tehdy ještě u augustiniánů v brněnském klášteře; *p. str. Purkyně* — pana strýčka P., děti známých ho mohly oslovovat takto důvěrně; Jan Ev. Purkyně se narodil 17. prosince 1787; *Wanka* — JUDr. Václav Waňka (1798—1872), velkostatkář, pražský purkmistr; *úmrtí den Jungmannův* — viz dopis č. 307; *Schillerova slavnost* — viz dopis č. 307; *Dostal jsi tu náhradu* — náhradu cestovného do Rájce, viz dopis č. 307; *Psal jsi do Sagan* — do Zaháně; list neznáme; *její sestra* — Zuza, viz dopisy č. 287 a 298.

309. Václavu Staňkovi — koncem r. 1859

Orig. v majetku rodinném. Otisk: G III, 155. Dr. V. Staněk si připsal na list tužkou: „Po 2 letech jsem si je sám odnesl domů. 18/4 861.”

Zpěvánky Kollárovy — Jana Kollára Národné zpievanky čili písně světské Slováků v Uhrách (Budín, 1834).

310. Josefu Kolískovi do České Skalice — 14. ledna 1860

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, ČS. Psáno na str. 1 až 5.

Básně Růžičkové — Básně Anny Vlastimily Růžičkové (1824—1869), vydány byly r. 1859; *Kytka básniček* — snad Kytka, dar uměny zpěvu, sestavil Josef Krasoslav Chmelenský (dva svazečky, 1836, 1837); *Báchorky* — patrně Národní báchorky a pověsti Boženy Němcové, 2. vydání; *Deklamovánky* — snad Františka Douchy (vydání z r. 1853 ve dvou od-

dílech); *Dárek pilné mládeži* — vydáný r. 1857 s podtitulem *Čtení zábavné a poučné*; *Franklin* — Benjamin Franklin, knížka vydaná r. 1852 s podtitulem *Jeho životopis a jeho pravidla*; *spanilomyslný národovec* — jistě Vojtěch Náprstek; *Bude jich... na osm svazků...* — Augustovo vydání spisů B. Němcové mělo opravdu osm dílů, jež vyšly v r. 1862—1863, ale vydání nebylo promyšleně redigováno a látkově je neuspořádáno; *Tureček* — litomyšlský tiskař Jan Tureček, jenž zemřel r. 1836; tiskárnu měli po něm dědicové, r. 1846 se stal jejím majitelem František Berger a ten ji r. 1852 postoupil svému zeti A. Augustovi; *Při prvním svazku bude moje podobizna* — viz dopis č. 308; *cyklus všeslovanských pověstí* — tento svůj úmysl Němcová již nemohla vykonat; *politické české noviny* — viz dopisy č. 307 a 308; *Posel z Prahy* — časopis vydávaný Františkem Šimáčkem (Vojtěchem Bělákem); *poslední číslo Humoristických listů je zabaveno* — č. 15 druhého ročníku ze 7. ledna 1860; *Aufreizung der Nationalitäten* — národnostní štvání; *schillerovská slavnost* — viz dopis č. 307; *aby nenásledovali i u nás příkladu Uhrů* — aby nedošlo v Čechách k nové revoluci; *Jungmanna den úmrtí* — viz dopis č. 307; *sochař Levý* — Václav L., viz dopis č. 307; *Obecné listy* — Němcová psala o nich, viz dopis č. 307, jako o připravovaném pedagogickém časopisu; *prof. Mayer* — dr. Antonín Majer, viz vysv. k dopisu č. 307; *Obrazy života* — vydával r. 1860 A. Augusta v Litomyšli, redigoval je z Prahy J. Neruda; proti očekávání B. Němcové jejich úroveň po stránce nakladatelské, typografické, ilustrační proti r. 1859 klesla, literárně jsou ovšem zásluhou J. Nerudy nadále na výši; *bude míti jiných přispívatelů* — spolupracovnícký okruh *Obrazů života* z r. 1859 a 1860 se v podstatě neliší, navíc je v ročníku 1860 zejména Božena Němcová a Karolína Světlá; *máme... kolik původních dramát* — Hálkova Alexeje, Nerudovu Francesku di Rimini; *z nichž se dvě již provozovala* — Jaroslav Leopolda Hansmanna (premiéra 23. října 1859) a Svatopluk Františka Věnceslava Jeřábka (premiéra 26. prosince 1859); *Sojka* — Jan Erazim S. (1826 až 1887), redaktor *Jasoně*, autor knihy *Naši mužové* (1862); *Jasoně* vydával od 1. dubna 1859 do 20. ledna 1860, vyšlo patnáct čísel, v č. 1 a 2 je otištěn Sojkův pokus o první větší nástin života a díla B. Němcové; *buď se mne stydí, anebo se bojí* — Sojka měl účast v aféře nevrácených dopisů z korespondence B. Němcové s Hanušem Jurenkou, z nichž pak po smrti Němcové otiskl výňatky v knize *Naši mužové*; viz dopis č. 197 (*Listy III*); *jestli se ještě z Říma nevrátila* — lidové rčení ve významu neporodila-li ještě; *Pytašovi* — českoskalická rodina, s dětmi Pytašových chodila Němcová do školy v České Skalici.

311. *Kateřině Petrovičové (Lauermannové)* — 15. ledna 1860

Orig.: 1 list, 8°, NM. Neúplné datum doplnila Kateřina Petrovičová tužkou: „asi 18 15/1 61“; je to však dopis z 15. ledna 1860, srov. jeho obsah s údaji dopisu č. 310;

poslala jsem... část rukopisu do Litomyšle — v dopisu č. 310 píše Němcová, že její spisy začnou v Litomyšli vycházet v březnu 1860; dopis, jímž

doprovodila zázilku rukopisu, neznáme; *Honorár, co jsem státi ještě měla u N. — u V. B. Nebeského za příspěvky v Časopise Českého musea; muž s revisemi také ještě hotov není* — revise tehdy prováděl Josef Němec v Novém Bydžově; *buď list dostanu, aneb sám přijede* — Josef Němec se vrátil z revisí před 5. únorem 1860, toho dne (viz dopis č. 313) píše o něm Němcová, že je již v Praze; 25/1 — v den, kdy bral Josef Němec pensi.

312. Janu Palackému do Mnichova — 16. ledna 1860

Orig.: 1 dvojl., 8°. NM. Psáno na str. 1 až 3. Dr. Jan Palacký odpověděl 5. února 1860.

Maixnerův bratr — Karel M. (1840—1881), malíř a litograf; bratr malíře Petra M. (1831—1884), který je dále v listu uveden jako *korektor Maixner* (tj. asistent, jímž byl na pražské malířské akademii od r. 1857); *jistý Müller* — pravděpodobně Antonín Müller (nar. 1840 v Turnově), rostenec Jaroslava Němce; A. Müller působil později v Rusku, jako Jaroslav Němec; *Engbert* — Eduard E. (1818—1897), německý malíř, ředitel pražské malířské akademie; *od známého jednoho přítele našeho* — od prof. Jana Bohdana Staňky; *ážio* — (z it.) zde přírážka nad jmenovitou hodnotu rakouské měny.

313. Karlu Němcovi do Rájce — 5. února 1860

Orig.: 2 dvojl., 8°, 1 list, 14 × 13 cm, NM.

Psal jsi o vyraženích — v dopise z 12. ledna 1860, Karel byl v Brně u Klácela v klášteře, pak v rodině Leopolda Hansmanna a u Jana Helcelety (na Silvestra, na Nový rok); *tu mapu Doře* — Karel píše, že „jednu velmi pěknou pro ni z Brna přinesl“; *štykování* — (z něm.) vyšívání; *flauze* — (z něm.) naparování; *Ty jsi se urazil mým předešlým listem* — viz dopis č. 308; *že bys doma byl zkažen býval* — Karel psal, že ho chtěla „zkazit“ služka Marie před pěti lety, tedy Marie Klasná; *mehlspeis* — (něm.) moučník; *Manka* — Marie Langhamrová vystřídala opět sestru Zuzu, vrátila se do služby u Němcových; *cingroš* — něm. Zinsgrosch, činžovní groš, obecní dávka z nájemného; *musím to 25. splatit* — v den, kdy bral Josef Němec svou pensi; *poslala jsem mu návrh* — dopis s návrhem sebraných spisů neznáme, ale je dochován dopis, jímž Augusta 5. března 1860 urguje dodání dalšího rukopisu pro první svazek; *na překladu srbských pověstí pracuju* — z této práce B. Němcové zbyla jen troska, viz Spisy B. N., sv. XI, 1957, str. 110n.; *román pro Bibliotéku románů* — pro Bibliotéku českých románů historických i novověkých, kterou vydávala Kateřina Jeřábková, chtěla Němcová napsat román *Žena z lidu* (neboli *Pražská panička*); viz Listy II a III (odkazy v rejstříku Listů, heslo „Němcová, Božena — Pražská panička“); *od Jiří budu se tam stěhovat* — jarní stěhovací termín připadal na sv. Jiří, na 24. duben; *Jaroslav... do Mnichova* — Němcová neměla patrně ještě v rukou odpověď dr. Jana Palackého, jemuž psala 16. ledna 1860 (dopis č. 312); jeho odpověď je datována 5. únorem 1860;

obrátil se... na dva pány — patrně na prof. Jana Bohdana Staňka a snad na Vojtěcha Náprstka; *Kaulbach* — Wilhelm K. (1805—1874), německý malíř, ředitel mnichovské akademie; *Führich* — Josef F. (1800—1876), německý malíř; *místo... v Společenské* — v Společenské zahradě v Praze na Slupi, kde Karel začínal jako zahradnický učeň; *Mladý Václav Frič* — viz o něm v dopisu č. 301; *Moravské noviny* — časopis redigovaný Leopoldem Hansmannem; *byla tu skvělá beseda česká čili slovanská* — na ostrově Žofíně 1. února, zprávu o ní přinesl Lumír (1860, str. 114) a Pražské noviny (2. února 1860).

314. Janu Karlu Rojkovi do Nového Města nad Metují — po 7. březnu 1860

Orig.: fragment konceptu dopisu, napsaný na konceptu povídky Cesta z pouti. Dnešní uložení tohoto rukopisu není známo. Podle Z. Záhoře byl rukopis „u J. Leleka“. Otisk: J. Lelek, Božena Němcová, 1920, str. 141. Je to odpověď na dopis J. K. Rojka Jaroslavu Němcovi z 23. února 1860.

ostatních pánů — byli to podle dopisu J. K. Rojka z 23. února 1860 opočenský farář Josef Roštlapil (20 zl.), boleslavický farář Pelhřim Novák (12 zl.), novoměstský kaplan Josef Jahoda (12 zl.) a Augustin Koláč (8 zl.); dne 18. března poslal J. K. Rojek Jaroslavovi dalších 48 zl., jež pro něho získal; *žádný z těch pánů není tak* — lze doplniti: tak hodný, tak štedrý — jako pan děkan Rojek, jenž sám poslal příspěvek 22 zl.

315. Karlu Němcovi do Rájce — 2. dubna 1860

Orig.: 1. dvojl., 8°, NM.

list od Fintelmanna — v dopise omylem „od Oehlmann“; Fintelmann byl zahradník v Sanssouci, jeho list není dochován; *píše Ti táta* — dopis z 28. března až 1. dubna 1860; *aby zítra Jiřího bylo* — aby už byl stěhovací termín, viz dopis č. 313; *odporučení... od p. Palackého* — od dr. Jana P.; toto německé doporučení Jaroslava Němce paní R. Englederové, manželce dvorního obchodníka s hudebninami v Mnichově, je dochováno; „für ledige Herren“ — „pro svobodné pány“, obvyklá inzertní floskule; *v psaní Tě tak zhanobila* — dopis Marie Michenetové není znám; *budu jí psát* — o tomto dopise nevíme, snad už k němu ani nedošlo; *že Tě zkazily* — Marie a Aida; *Naninka Bělohradských* — viz dopis č. 297 a vysv. k němu; *Kodym* — lékař Filip Stanislav K. (1811—1884), lidovémuchovní spisovatel; r. 1855 ovdověl; *v klášteře vypověděla* — u převora Jana Fastra v augustiniánském klášteře v Domažlicích.

316. Karlu Němcovi do Rájce — 2. dubna 1860

Orig.: přípisek na dopisu Jaroslava Němce Karlovi z 2. dubna 1860, v rodinném majetku. V dopise se Jaroslav s Karlem loučí: „Píšu Ti poslední z Prahy...“

317. *Paní Simeonovové do Františkových Lázní* — 5. června 1860

Orig.: 1 list, m. 8°, ČS, koncept pro bulharský překlad (též ČS). V bulharském překladu, jenž není prací B. Němcové, je navíc oslovení Milá sestrice! a datace U Zlatnom Pragu 5/6 1860.

když jsem tam byla — Němcová byla ve Františkových Lázních v červenci 1846; viz dopis č. 17 (Listy I).

318. *Karlu Němcovi do Eisenberku* — 18. září 1860

Orig.: 4 listy, 8°, 2 lístky, 15,8 × 14,2 a 13,9 × 13,9 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Na str. 8 je přípisek, Dora si tu koncipovala pro Bulhara Velička Simeonova zprávu o svých jazykových znalostech. Němcová dopis nejdříve datovala 15. září, což pak opravila na 18. září, psala tedy dopis čtyři dny.

Tvůj list dostala jsem 4/9 — dopis Karla Němce je datován z Eisenberka 2. září 1860, Karel dostal místo v Eisenberku v Krušných horách, v dnešním Jezeří u Chomutova; na Karlově dopisu u zmínky „My zde nesmíme v práci kouřit“ připsala Němcová poznámku: „To je moudré. —“; *paní Riegrová* — Marie R., roz. Palacká (1833—1891), choť Fr. L. Riegra; *od p. Palackého* — od Františka Palackého; *kamrtuch* — (z něm.) jemná vlněná látka; *Hlavsová* — Anna (vlasteneckým jménem Milina) H. (1811—1892), dcera pražského mlynáře, dávná přítelkyně a podporovatelka B. Němcové; *od bratra* — bratr Anny Hlavsové Kosmas Hlavsa, mlynář, byl jako revolucionář z r. 1848 vězněn, zemřel r. 1869; *u Kaprů* — v dopise ze 4. listopadu 1860 píše Němcová: u Kappra, nelze určit, o kterou židovskou rodinu zde jde; *Psala jsem Augustovi i Daňkovi* — tyto dopisy nejsou dochovány; *Budu mu zítra psát zase* — psala-li, dopis není dochován; *Ti Bulharové* — manželé Simeonovovi, viz dopis č. 317; *okolo Šumné a Ruštěku* — jde o města Šumlu a Ruščuk; *učitel Čech* — dále uvádí Němcová jeho přijaté bulharské příjmení Milanovič; byl to Josef Meissner (1828—1893), rodák ze Sušice, revolucionář z r. 1848, druh Josefa V. Friče, člen kočovné herecké společnosti Josefa Kajetána Tyla; když uprchl z Rakouska, dal si v Bulharsku jako profesor jméno Milanovič a v Srbsku později jako kustos Národní knihovny v Bělehradě přijal jméno Vukovič (Josef Zd. Raušar, Český emigrant, Praha 1895; Mil. Novotný, Muž mnoha jmen, Lidová demokracie, 7. II. 1960); *Čajkovský* — Michal Czajkowski (1808—1886), zprvu polský bojovník proti Rusku, pak spisovatel žijící ve Francii, diplomat v Turecku a poturčenec (Mehmed Sadyk paša), znova pracující proti carskému Rusku, guvernér v Bukurešti; na konci života se však poruštil; skončil sebevraždou; jeho beletristické práce ze života kozáků byly hojně překládány i do češtiny; *Demetr* — Vasil Dimitr Stojanov, mladý Bulhar, s nímž Němcová spolupracovala literárně, viz sdělení jemu psaná na rozhraní let 1860 a 1861, dopisy č. 327 až 330; *z Lendokové fabriky* — z Lendekova cukrovaru; *psal mu táta* — tento dopis Josefa Němce neznáme; *Jančo* — správně Jonča, jak píše Němcová v dopisu č. 328; *gradar* — bulharské gradinar, zahradník; *Direktor sultá-*

nových zahrad v Carohradě je prý Čech — nevíme, kdo to byl; *rajchsrát* — (něm.) říšská rada ve Vídni; *ti doktoři jsou tu oba* — snad Vilém Dušan Lambl a jistě vojenský lékař Bedřich Willigh, viz dopis č. 322 a vysv. k němu; *Ručníky... řezné* — rezné; *paní zahradnice Mar. Kučerová* — Karel psal 2. září 1860 o této krajanice, že je „ze Skalice Kučerovic (sládka) dcera Márinka“ a že „Tě zná a s Marií že chodila do školy“ — s Marií Michenetovou; *Proseč* — nevíme, koho tak Němcová jmenuje; *u Steidlerů* — v hostinci v České Skalici.

319. *Jaroslavu Němcovi do Mnichova* — 29. září 1860

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 13,5 × 14,6 cm, ČS. V. Vávra dopis chybně datoval 11. zářím 1860.

Baruščinu fotografii — fotografii Barušky Křížkové, viz vysv. k dopisu č. 299; *Václav Frič* — bratr Josefa V. Friče, si chtěl po návratu z Londýna zařídit fotografický ateliér, ale k tomu nedošlo; zařídil si obchod s přírodninami; viz o něm v dopisech č. 301 a 313; *Antonín* — Antonín Jan Frič (1832—1913), bratr Josefa V. Friče, lékař, konečně profesor Karlovy university a ředitel zoologického oddělení Národního musea; *katolický sjezd* — byl v Praze mezi 24. a 27. zářím 1860; *u Modré hvězdy* — v hostinci na novoměstské straně Příkopů (čp. 864, 34 n.); *Beseda měšťanská* — byla tehdy v Kolovratské třídě (na Příkopech) v domě U černé růže, čp. 853/II, 14 n.; *Jaroslav Čermák* (1830—1878), syn Josefíny Čermákové (viz dopis č. 318), význačný malíř 19. století; *z jeho cesty na Slovensko* — tj. do Slavonska; *Gallait* — Louis G. (1812—1887), francouzský malíř, viz dopis č. 282 (Listy III); *Kolovrat* — Hanuš Kolovrat Krakovský (1794—1872), pán na Březnici; viz Listy III, č. 266; *Bendl* — Václav Čeněk B. měl po vysvěcení (29. července 1860) kněžskou primici v Březnici 5. srpna 1860; *zval k ní tištěnými lístky*; *toho dobrodiní Purkyňova* — Jan Ev. Purkyně dal Jaroslavovi ke konci září 1860 50 zl., aby se vyučil dřevoryteckému reprodukčnímu umění (xylografii).

320. *Marii Studničkové* —

Orig.: 1 lístek, 12,6 × 14,4 cm, ČS. Na rubu adresa a stopa pečeti BN. Nedatováno, lze jen přibližně vložit na toto místo.

321. *Jaroslavu Němcovi do Mnichova* —

Orig.: 1 list, 14,1 × 18,9 cm, ČS. Nedatováno, lze jen přibližně vložit na toto místo podle údaje „na druhou [zimou]“ a podle mnichovského pobytu Jaroslavova.

Turek — Karel T. (1831—1886), „měšťanský kloboučnický mistr“, bydlil v Praze I, Perštýn, čp. 346; *Beckl* — Josef Beckel (1806—1865), malíř podobizen, litograf a fotograf, viz dopis č. 236 a vysv. k němu (Listy III).

322. *Karlu Němcovi do Eisenberku* — 4. listopadu 1860

Orig.: 3 listy, 8°, 1 lístek, 14,5 × 17,5 cm, 1 lístek, 14,5 × 14,9 cm, 1 lístek, 14,5 × 12,7 cm, NM.

abys dostal dnes ráno přání — Karel měl svátek 4. listopadu; v novém bytu — Josef Němec píše Karlovi 10. října 1860: „Je to u samých bašt mezi Konskou a Žitnou bránou. No 577, při zemi, v domě je zahrada... dva hezké pokojíčky a kuchyň, ale velmi drahé za 150 f.“; bylo to v Baštecké (Hradební, dnes Mezibranské) ulici; N. — a Itl. — Napoleon III. a Ital — Garibaldi; kongres varšavský i teplický — kongres varšavský (jednání Ruska s Francií za účasti Františka Josefa I. a prince vladaře pruského) byl ve dnech 24.—25. října, předtím, koncem července 1860, se sešel císař František Josef I. v Teplicích s pruským princem; ta neapolská [komedie] — zmatky v bojích o připojení Neapolského království k sjednocující se Itálii; např. Pražské noviny psály právě 4. listopadu 1860: „K nepoznání roztrhaný oděv garibaldianů naplnil krále Viktora Emanuele obdivením“ — a připojily ke zprávě samy vykřičník; Willig — Bedřich Willigh (1823 až 1879), vrchní vojenský lékař, příbuzný prof. I. J. Hanuše, viz dopis č. 203 (Listy III) a vysv. k dopisu č. 318; Macháček — Josef M., společník Františka Skály, továrník ve Zdicích, v jeho a Skálově cukrovaru byl Josef Němec zaměstnán, viz dopis č. 231 (Listy III) a dopisy další; Když byl táta s prací hotov — s revisemi v Novém Bydžově; paní nechtěla tátu v bytě trpět — Němcová byla tehdy v podnájmu v jednom pokoji u vdovy v domě čp. 544 na rohu Štěpánské a Žitné ulice (dům U archy Noe); pokojíček u jednoho mašinisty — podnájem ve Vodičkově ulici čp. 682; jiné prameny říkají, že to bylo u jedné vdovy, pradelny; „für ledige Herren“ — „pro svobodné pány“; v Baštecké ulici — v pozdější Mezibranské ulici, čp. 577, viz výše; k stěhování o čase — o termínu stěhovacím, v tomto případě o termínu podzimním, havelském (16. října); úředník při kamerálu — při finanční správě; odpověď... z Bulharska — od Velička Simeonova, který chtěl Doru získat pro Bulharsko jako učitelku, viz dopis č. 317; Dřevořezbářství — dřevorytectví, xylografie, viz vysv. k dopisu č. 319; Karel Lambl — Karel Milan L. (1823—1894), hospodářský spisovatel, byl r. 1861 povolán vlivem biskupa Josipa Strossmayera za ředitele hospodářského učiliště v Křiževci (Křiževac) v Chorvátsku; Krejčí je ředitelem reálky v Písku — prof. Jan Krejčí byl pověřen organizací české reálky v Písku a byl pak jejím ředitelem v l. 1860—1862; mladší Erben — Edvard Erben (1834—1867), dějepisec, viz dopis č. 301; zemřel v Písku; mladší Tonner — František T. (1837—1906), bratr politika Emanuela T., chemik, profesor a po Vojtěchu Lešetickém další ředitel písecké reálky; Lešetický — Vojtěch L. (1830—1908), viz dopis č. 256 (Listy III), spisovatel, profesor a pak i ředitel písecké reálky; Böhm — Karel B. (1833 až 1897), rodák z Rychmburka, asistent pražské reálky, učitel vyšší reálky v Písku (učil strojnictví, stavitelství a deskriptivě), pak ředitel reálky v Litomyšli; Čas — politický denní list našich revolučních demokratů, vycházel od 2. října 1860 do konce ledna 1863; Černý pivovar — Fingerhutův pivovar na Karlově náměstí; paní a pánovi — domácím Karlovým v Eisenberku; u Kappra — viz dopis č. 318 a vysv. k němu; Rieger žádal zase o dovolení vydávat noviny — bylo to v červnu 1860 a pak znova koncem

října 1860, ale obě žádosti byly zamítnuty, druhá 20. prosince 1860; *potom nebudou... brát Čas* — u Riegrů, především Rieger sám, nemohli sympatizovat s revolučními demokraty, Čas brali jen proto, že nebylo nic jiného (Pražské noviny byl oficiální, vládní list); *Hansmannovy Noviny* — Moravské noviny, jež Leopold Hansmann redigoval od r. 1857 až do r. 1863, do své smrti; *Fialovi umřela ta malá holčička* — v Archivu hl. m. Prahy není na osobním archu zahradníka Josefa Fialy zmínka ani o narození dítěte, ani o jeho smrti; *Karel bydžovský* — syn Františka, bratra Josefa Němce, viz dopis č. 337; *švagr* — bratr Josefa Němce František, dozorce v novobydžovském cukrovaru.

323. *Václavu Štulcovi* — 9. prosince 1860

Orig. v pozůstalosti Václava Štulce v býv. archivu kapituly vyšehradské (nebyl nám dostupný). Otisk: Vyšehrad 1, 1945, čís. 3, str. 20.

od Jaroslava list — z 25. listopadu 1860; *paní jeho žalovala ho na policii* — podle Jaroslavova dopisu z 18. listopadu 1860; bylo to pro nezaplacenou činži za dva měsíce; *tam musel [pas] odevzdat* — slovo pas doplňuji podle dopisu č. 324.

324. *Janu Karlu Rojkovi do Nového Města nad Metují* — 9. prosince 1860

Orig. není znám, poslední jeho stopu udávají M. Gebauerová a Z. Záhoř: ztracen, opis u paní Hartmannové, Praha-Vinohrady. Otisk: Český lid, 12, str. 221 (M. Gebauerová); G. III, 201.

list od Jaroslava — dopis z 25. listopadu 1860, viz o něm i v dopise č. 323; *Richter* — Franz R., profesor hebrejštiny na universitě v Mnichově, botanik, známý Jana Ev. Purkyně; *Purkyně* — Jan Ev. P.; *ážio* — (z it.) zde přírážka nad jmenovitou hodnotu rakouské měny; *od Bulharky* — od ženy Velička Simeonova; *když přijel z Nizzy* — kam na podzim r. 1859 vezl svou choť Terezii, jež pak 19. srpna 1860 zemřela v Podmoklích; *psala jsem dvěma pánuům* — Fr. Šebkovi a někomu, koho nemůžeme přesně určit; *může mu 15 fl. odpracovat* — může Janu Ev. Purkyněvi — až bude vyučen dřevorytectví — vypracovat xylografické ilustrace pro jeho časopis Živu; *já napíšu za ostatních 15 fl. články do Živy* — Němcová měla v Živě jen dva příspěvky: Pěstování růžového keře v Bulharsku a Starobulharské prstonárodní názvosloví hvězd a větrů, oba jsou podepsány Božena N. a oba byly otištěny za sebou v témž 2. svazku ročníku 1860, tedy již v půli roku, nikoli koncem roku nebo dokonce r. 1861 (viz Spisy B. N., XI, 1957, str. 94—102); *šla jsem k jedné paní* — patrně k paní Josefíně Čermákové, viz dopisy č. 296 a 318; *15 fl. za články do Živy* — snad za články z 2. svazku 1860; *psala jsem... panu Šebkovi* — list neznáme.

325. *Jiljímu Vratislavu Jahnovi* — 30. prosince 1860

Orig.: navštívenka, hlazený papír, na přední straně je vyraženo slepotiskem frakturovým písmem „Božena Němcová“ (!); NM.

Navštivte mne — psáno po oznámení, že J. V. Jahn přejímá po J. Neru-

dovi redakci Obrazů života; Němcová buď chtěla jednat o své spolupráci, anebo chtěla doporučit syna Jaroslava pro xylografické reprodukce ilustrací.

326. *Václavu Štalcovi* —

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladu č. 325, ČS. Sdělení nedatované lze přibližně vložit na toto místo podle dopisu psaného Václavu Štalcovi v této době (dopis č. 323) a podle použité navštívenky.

327. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* —

Orig.: 1 list, 14,5 × 10,5 cm, NM, Náprstkovo museum; nedatovaný dopis je psán azbukou. Otisk: Zdeněk Urban, Slovo a slovesnost 15, 1954, str. 95.

tu svatbu přeložiti — vypsání bulharské svatby (z díla G. S. Rakovského Pokazalec ili rokovodstvo, kak da sja iziskvot i izdivjot najstari čbrti našego bytija, jazyka, narodopokolěnija, starago ni pravlenija, slavnago ni prošestvija i proč (I, Oděsa 1859); prostřednictvím V. B. Nebeského bylo snad použito tohoto překladu v I. díle Riegrova Slovníku naučného (1860), str. 963.

328. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* —

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů č. 325 a 326, podle toho ji lze přibližně zařadit; NM, Náprstkovo museum. Slovo Skotovodstva je napsáno azbukou.

ke korektuře Skotovodstva — (skotovodstvo — chov dobytka); o tomto odvětví bulharské hospodářské výroby není obsírně psáno v Riegrově Slovníku naučném; *p. Veliču* — Velička Simeonova, viz dopis č. 317 a vysv. k němu; *Jonču* — toto jméno bulharského studenta, druha Stojanovova, příjmení nám neznámého, vyskytuje se již v dopise č. 318 v chybném tvaru Jančo, viz vysv. k dopisu č. 318.

329. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* — počátkem r. 1861

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů 325, 326 a 328. NM, Náprstkovo museum.

330. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* —

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů 325, 326, 328 a 329. NM, Náprstkovo museum. Zařaduji ji podle toho, že tu Němcová urguje návštěvu, o níž žádala již v dokladu č. 329.

331. *Boženě Šetlíkové-Staňkové* — před 25. březnem 1861

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů předcházejících, NM, sbírka Richarda Morawtze. Cizí rukou je u data 25/3 připsáno 1861.

popros matičku — paní Karolínu Staňkovou; *do 25/3* — do dne, kdy bral Josef Němec pensi.

332. *Kateřině Petrovičové (Lauermannové) — 14. června 1861*

Orig.: 1 list, 8°, NM. Na str. 2 je obráceně napsána adresa; list byl zapečetěn. Cizí rukou je na str. 1 v pravém rohu připsána tužkou chybná datace 14/6 1860, správně je datován originál. V dopisu častá přepsání a mnoho vynechaných slov.

hladila jsem prádlo — žehlila; do Mlíkosrb — k tamnímu faráři Josefu Šafránkovi, viz dopis č. 303; p. V. — pan Vojtěch, Náprstek.

333. *Doře Němcové do Prahy — z Chlumce nad Cidlinou 1. srpna 1861*

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

brazlety pro Karolinku — náramky pro hospodyni mlíkosrbského faráře Josefa Šafránka; miliová svíčka — Millyho svíčky, lidově i mlékové svíčky, nazvané podle výrobce, jenž vynalezl zmýdelňování tuků vápnem a lití svíček; mólový pásek — mulový pásek, z mulu, jemné bavlněné tkaniny; bude zde divadlo — o posvícení, 11. srpna, hrála se Slepá, činohra o jednom jednání, z francouzštiny přeložená J. Sl. Haštalským, a Husička z Podháje, jednoaktová veselohra, upravená podle francouzského originálu B. Novotným (Eliškou Peškovou); v Jaroměři byla beseda — zpěvácká akademie 21. července, zúčastnily se jí pěvecké spolky z Hradce Králové, Chrudimě, Semil, Dvora Králové, České Skalice, Náchoda, Jaroměře; Jaroslav Goll (1846—1929), pozdější historik a universitní profesor, rodák z Chlumce nad Cidlinou; Merenda v Bydžově — byla 26. a 27. srpna 1861; psala jsem ráno panu Vojtěchu Šafaříkovi — dopis neznáme; neomylným bude hostem — jistým, nepochybným; po těch — Sokolových — po dopisech Sokolových; Sokol říkala tehdy Němcová Vojtěchu Náprstkovi, viz studii Josefa Lelka, Poslední přátelství Boženy Němcové (Praha, 1918); Dora po 8. srpnu 1861 matce odpovídá: „Ty listy od V., jsou-li to ty, o kterých se zmiňuješ, jsem hledala všude, a byly až nejspodněji v šupletí.“

334. *Doře Němcové do Prahy — z Mlíkosrb 7. srpna 1861*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Postskriptum „Udělej mi účet“ je napsáno červenou tužkou.

z Chlumce — od sládka Josefa Daňka; Heinr. — nevíme, koho tak Němcová označila; Lib. — jde tu snad o Jana Knedlhanse Liblinského, spisovatele; Mlíkař. — Mlíkařce; Malos. — patrně švadleně z Malé Strany; Tobě p. — patrně: Tobě posílám; brazlety... svíčku miliovou — viz vysv. k dopisu č. 333; v Platejze — ve velkém obchodním středisku v paláci Platýze v tehdejších Alejích (dnešní Národní třídě); v Široký ulici — dnešní Jungmannově na Novém Městě pražském; u Sedmíků — u Karla a Anny S., obchodníků zprvu na Uhelném trhu, později v Rytířské ulici; před Gablerovým — před Gablerem; Josef Gabler byl soustružník na rohu Ovocné a Perlové ulice; Riegrova podobizna — vyšla u Mikuláše Lehmana, srov. zprávu Pražských novin z 3. srpna 1861; ten popis pohřbu — pohřbu Karla Havlíčka Borovského, viz o tom v dopise č. 347; Dora píše v dopise psaném po 8. srpnu 1861, že jako dopisy Vojtěcha Náprstka, tak

„nejspodněji v šupleti“ nalezla „těž popis pohřbu H.“; *ilyrský slovník* — srbský nebo slovinský slovník; *notic — ze Slovenska* — notes, zápisník; *ne co jsou ty písně* — zápisník se slovenskými písněmi je otištěn v Díle Boženy Němcové, sv. 13, Putování po Slovensku, 2, 1930; *ale co jsou ty pověry* — původně byl v majetku Bohuslava Duška, nyní v NM; *Paní Rázinka* — posluhovačka Němcových v té době; *Lipšová* — nevíme, o koho jde; *na posvícení nepříjeď* — do Nového Bydžova, slavilo se v neděli po sv. Vavřinci, r. 1861 připadlo na 11. srpen; *na merendu* — viz dopis č. 333; *paní Knappová* — v dalších dopisech Knoppová, Knoppka, nevíme, o koho jde; *k Wildnerovým do Museum* — František Wildner (nar. 1810) byl sluha v Českém museu, měl na starosti i rozprodej knih vydaných Maticí českou.

335. *Doře Němcové do Prahy — z Mlíkosrb 7. srpna 1861 odpoledne*

Orig.: 1 list, 8°, ČS. Dopis není ukončen, 2. strana je popsána asi z třetiny, a nebyl odeslán. Viz další dopis č. 336, další koncept.

lístek Knoppové — viz dopis č. 334 a vysv. k němu; *Pešina* — František P. (1816—1872), obuvník, r. 1861 bydlil ve Spálené ulici č. 46; *k švagrovi* — k Františku Němcovi, dozorci cukrovaru v Novém Bydžově; *Kačenka* — Kateřina Němcová, vdova po Vavřinci Němcovi, vedla se synem Josefem hostinec U anděla; *strýc* — švagr B. Němcové František Němec; *u Bromskéjch* — měšťanská novobydžovská rodina; dceru si vzal později za manželku hostinský Josef Němec; *Stáza* — dcera Františka Němce, Dořina sestřenice.

336. *Doře Němcové do Prahy — z Mlíkosrb 8. srpna 1861*

Orig.: 1 list, 8°, ČS. Dopis nedokončený, neodeslaný.

paní Hanušové... lístek — nevíme, napsala-li Němcová Lauře Hanušové tento dopis, ale z této doby je dochována (NM) poštovní stvrzenka, podle níž poukázala Němcová 8. srpna 1861 paní Hanušové 32 zl., patrně jako úhradu dlužných peněz; snad šlo i o splátky pro jiné přátele, kteří Němcové vypomáhali; splátka byla možná, když dostala Němcová v Chlumci peníze od sládka Josefa Daňka; *na Knoppku* — viz dopis č. 334 a vysv. k němu; *v starém bytu* — v Baštecké ulici (viz vysv. k dopisu č. 322); v této době bydlil Josef Němec již v domě U tří lip na Kolovratské třídě (na Příkopech), v úmrtním domě Boženy Němcové; *kreslinu Hynkovu* — kresbu portréту syna Hynka (reprodukce: M. Novotný, Život Boženy Němcové, II, příl. XIV); *Masaniello* — rytina portréту neapolského revolucionáře Tommasa Aniella, již přivezl Němcové z cest Vilém Dušan Lambl (reprodukce: Fr. Kubka—M. Novotný, Božena Němcová, 1941, str. 170); *Franklin* — drobná rytina portréту Benjamina Franklina, dar Vojtěcha Náprstka; *Sandová* — portrét George Sandové, jež daroval Němcové Josef Čejka; *srbské pohádky...* *srbské písně* — edice, podle nichž se připravovala Němcová k dalším pracím národopisným; *Dobrý člověk* — byl otištěn v Poslu z Prahy r. 1858; *Perle* — almanach Perly české z r. 1855, v němž byla otištěna Karla;

Švajcerka — Schweizerová, posluhovačka; *Máj* — almanach z r. 1858, v něm byla otištěna Chyže pod horami; *knihu pana Vojtěcha* — Vojty Náprstka, snad se tento údaj týká České včely, o níž píše Němcová bezprostředně dále; *Včela* — Česká včela, časopis redigovaný Karlem Havlíčkem; v ní byly v l. 1846—1847 otištěny Obrazy z okolí domazlického; *kteřou budu potřebovat do druhého svazku* — v 2. svazku Spisů Boženy Němcové (vydání Augustova) nebyly však Obrazy z okolí domazlického otištěny; *Rézinka* — snad totožná s posluhovačkou Švajcerkou, výše jmenovanou; *povez* — svrchní šat ženský, ozdobný plášť, přehoz (franc. se pavoiser — slavnostně se okrášlit, svátečně se ustrojiti); *Sandovou (knihu)* — knihu Jean Zyska či Consuelo či La Comtesse de Rudolstadt; *svazky musejního časopisu, v nichž jsou moje články o Slovensku* — Uherské město (Ďarmoty), Obrazy ze života slovenského.

337. *Josefu Němcovi (synovci) do Nového Bydžova* — z Mlíkosrb 8. srpna 1861
Orig.: 1 list, 8°, ČS. Faksimile: Božena Němcová v Bydžově (Nový Bydžov, 1840); na rubu listu adresa.

byla by mrzutost se švagrem — viz dopis č. 335; *strejček* — Josef Němec, muž B. Němcové; *u Klama* — v Klamovské zahradě v Košířích; *Karlovi* — synu Františka Němce, dozorce cukrovaru v Novém Bydžově, viz o něm v dopisu č. 322; *U Broumovských* — správně Bromovských, viz dopis č. 335.

338. *Josefu Seidlovi do Prahy* — z Litomyšle 17. září 1861

Orig.: 3 listy, 8°, ČS. Datace: Dora píše matce ve středu 18. září 1861: „Právě přichází Seidl a dává mně Tvůj list.“ Nejbližší úterý bylo tedy 17. září. — Dora se pohoršila nevhodnou matčinou sdílností vůči člověku cizímu a dopis zadržela, Seidl jí dopis ponechal, a tak se nám tento dokument zachoval. — V ČS je uložen rukopis B. Němcové (1 list, 14,4 × 10,5 cm), jenž se zdá být přípravou k dopisu, jež Němcová poslala z Litomyšle Seidlovi. Soudíme tak podle shod v údajích obou rukopisů. Tento nedatovaný náčrtek je psán na listu vpůli svisle přeloženém, a to tak, že na každé půli po líci i po rubu je psáno tužkou zvlášť, tedy ve čtyřech sloupcích. Datovat jej můžeme podle zmínky o penězích, jež Jaroslav utratil (7 zl. 45 kr.), neboť je dochována (NM) poštovní stvrzenka, podle níž Božena Němcová poslala 24. srpna 1861 Jaroslavovi 7 zl. 40 kr. Text tohoto konceptu, jenž pochází z majetku Dory Němcové, zní:

[— — —]

Copak Karel, ten je chudák nejhuř v tom — ale dostanu-li tu podporu z Vídně k cestování na Sloven[sko], dám mu 5 f., ale Doře a Jaroušovi ani. Ty mě stáli peněz, ty dva, a dokonce Jarouš utratil tu s cestou tam f. 7,45, — co jsem já mu poslala, táta mu dal 4 f. pro Doru — to také utratil, a nebyl by se o nich zmínil, kdyby to byl táta [— — —]

péra

šaty —

koverty — 4

líst. K

kníhu panu Voj.

Poutník

ploché péra 4 —

punčochy

Štulc —

a potom jsou

adresu Lam.

psát...

špatně vyhlížím, táta — co řekl, když přijeli, bručel — Pan Vojtěch — Adresu zeptat — Kdyby mně Dorinka také zapomněla na ty šaty, tedy upomeňte, já je tuze potřebuju.

[— — —]

předešlý měsíc poslední dni psala jsem pánovi — tento dopis Josefu Němcovi z konce srpna 1861 neznáme; *Rézinka* — viz dopis č. 336 a vysv. k němu; *z Tejnice p. Augustovi* — z Týnce nad Labem, dopis neznáme; *do noticu* — do notesu, zápisníku; *U modré hvězdy* — v hostinci paní Tobolářové; *Copak říkal pán tej sláve...* — tomu, jak studenti o novobydžovské merendě oslavili B. Němcovou; *Mužáková* — Karolína Světlá; *pan Vojtěch* — Vojta Náprstek; *s Augustou kontrakt* — kontrakt je dochován (ČS), je datován 16. zářím 1861; *že jsem v tiskárně korektorem* — Augusta využil spisovatelčiny přítomnosti a dal jí korigovat Obrazy života a spis Josefa Wenziga; *Baruška* — Barbora Křížková; viz dopis č. 299 a vysv. k němu; *přiložený lístek dejte Doře* — viz dopis č. 339; *Druhý lístek doneste paní Petrovičové* — tento dopis Němcová nepřiložila, ani ho už nenapsala, jak poznamenala na konci tohoto dopisu; *Dá Vám balíček lístů* — Němcová si u paní Petrovičové-Lauermannové uložila svou korespondenci; *adresu Lamblových* — adresu matky Viléma Dušana Lambla Marie (Praha I, Nábřeží, 334); *Šetlíková* — Božena Š., dcera lékaře Václava Staňka, tehdy už ovdovělá a žijící v Praze; *vídenští Slované* — vídeňští příznivci B. Němcové, jako byli zejména Petr Bílka, Jan Doležálek a Jan Dvořáček; *Švajcarka* — viz dopis č. 336 a vysv. k němu; *neboť se v sobotu bude tisknout program* — byl vytištěn jako samostatný list a byl připojen i k I. dílu Spisů; *slovenskou Bčelu* — slovinský časopis Bčela, jež získal pro Němcovou Josef Němec za svého pobytu v Běláku v Korutanech, viz dopis č. 218 (Listy III); *v jeho skladu* — ve skladu A. Augusty v Praze; *u toho papírníka v Ovocné ulici před Gablerem* — viz dopis č. 334.

339. *Doře Němcové do Prahy* — z Litomyšle 17. září 1861

Orig.: 2 listy, 8°, ČS. Nedatováno, datace podle věty „Byla jsem tedy nucena psát Seidelovi“ a podle věty „Přiložený lístek dejte Doře“ v dopisu č. 338; dopis byl přílohou dopisu předcházejícího.

Sedmík — Karel S., obchodník, viz vysv. k dopisu č. 334; *Nedostaneš-li*

ji — sítku; v sobotu se tiskne program — viz dopis č. 338; *Ve čtvrtek, když jsem tam přijela* — 12. září 1861; v hostinci u Pifflů — na Dolním náměstí; poslala jsem mu do tiskárny list — tento dopis neznáme; *pan manžel mně řekl „Nejspíše pojedete do Litomyšle“* — o návštěvě Augustové v Praze psal Josef Němec B. Němcové 8. září 1861; *Až vyjde Babička* — Němcová se dožila jen vydání prvního sešitu Babičky před 20. lednem 1862; toho dne dostala do rukou první výtisky, den nato zemřela; *udělali jsme tam kontrakt písemní* — viz dopis č. 338; *na Zavadilce* — v litomyšlském výletním místě; zábava tato byla 16. září, i podle toho lze datovat tento dopis; *abych převzala korekturu* — viz dopis č. 338; *korekturu Wenzigové [knihy]* — spisu Josefa Wenziga (sněmovní předlohy): Provedení rovnoprávnosti obou jazyků ve školách; *Obrazů života arch druhý také jsem už koregovala* — za nepořádného redaktora J. V. Jahna.

340. *Jaroslavu Němcovi do Prahy — z Litomyšle po 18. září 1861*

Orig.: 2 lístky a 2 proužky papíru, ČS. Fragment dopisu bez začátku a bez konce, není jisté, byl-li dopis odeslán. Datace podle toho, že navazuje na zprávy B. Němcové o korektorství v tiskárně A. Augusty a na reakci, kterou tyto zprávy vzbudily u Josefa Němce, u Augusty a u J. V. Jahna.

tátův list ... o Augustovi — není dochován, Němcová jej — jak píše — dala Augustovi; *list Jahnovi* — v pozůstalosti J. V. Jahna (NM) není dochován žádný dopis A. Augusty; *Wenzigův spis ... aby se to do Vídně poslalo* — viz dopis č. 339 a vysvětlivku k němu; do Vídně byl tisk poslán jako sněmovní předloha; *Haase* — některý z majitelů pražského závodu tiskařského, papírnického, nakladatelského, písmolijského a kamenotiskařského; *langendorfská papírna* — v Dlouhé Loučce (Langendorfu) u Uničova na Moravě; *Kučera* — Josef K. (1829–1907), chemik, novinář a učitel; *Hlasatel* — správně Hlas z Litomyšle; vycházel jen v prvním čtvrtletí r. 1861; *Domenikus* — Herrmann Dominicus (nar. 1827 v Altenburku v Sasku, zemř. 1889), vedoucí knihkupectví, nakladatel; *Libverda* — statek nedaleko Děčína, kde byla jedna z prvních vyšších hospodářských škol v Čechách (zal. 1850 s vyučovacím jazykem německým); *Ich bedauere Sie...* — Lituji vás, pane Augusto! — Jste energický muž, ale máte zvláštní neštěstí s českou literaturou — s takovou škodou nechtěl bych být českým nakladatelem; *Asi třetí den psal Jahn Augustovi* — ani po této korespondenci není stopy; „*Všude roztrušuje...*“ — Němcová zde reprodukuje část dopisu J. V. Jahna.

341. *Jaroslavu Němcovi do Prahy — z Litomyšle 2. října 1861*

Orig.: 3 listy, 8°, 1 list, 14,2 × 17,6 cm, ČS.

k prvnímu svazku mých spisů moji podobiznu — ale I. díl Spisů, Babička, vyšel bez podobizny a celé litomyšlské vydání spisů Boženy Němcové zůstalo bez portrétní spisovatelčina; *že chce Farský vydat moji podobiznu* — tento litografický portrét byl vydán až r. 1862; *o podobizně, co je u Staňků* — jde o variantu olejového portrétní díla malíře Josefa Hellicha z r. 1845,

vytvořeného pro Fr. Lad. Čelakovského (obě verse tohoto portrétu jsou reprodukovány v Životě Boženy Němcové, II, 1951); *tu by jen tenkrát litografovat mohli...* — podle Hellichova obrazu byl xylografován portrét B. Němcové jako doprovod jejích nekrologů; *dvě fotografie* — portrét Hellichův (podle B. Němcové jeho kopie asi z r. 1848) byl tedy ofotografován už za života Němcové; *u Wintra... fotografovat* — k poslednímu, předsmrtnému zvěčnění podoby B. Němcové fotografem Mořicem Wintrem už nedošlo; *Illustrierte Zeitung* — vycházel v Lipsku; *Wanderer* — politický časopis federalistický; *Presse* — vídeňský časopis centralistický; *Münchener Punch* — časopis humoristický; *Neueste Erfindungen* — časopis věnovaný vynálezům; *Bohemia* — pražský centralistický časopis; *to číslo Obzoru, co je v něm kritika Babičky* — viz Obzor 1855, str. 291 až 300; Němcová zřejmě pomýšlela na to, že se bude při nové úpravě textu řídit i pokyny svých kritiků; *na číslo Jungmannova domu* — v Široké ulici čp. 749, kde bydlila dcera Josefa Jungmanna Kateřina Petrovičová-Lauermannová; *Réza* — Rézinka, viz dopis č. 336 a vysv. k němu; *já potřebuju jednu věc, co mám u ní schovanou* — svazeček své korespondence, viz dopis č. 338 a vysv. k němu; *zmíň se Winterovi* — u fotografa Mořice Wintra byl tehdy Jaroslav zaměstnán jako pomocník; *Jaroslav Šafařík* (1833—1862), syn P. J. Šafaříka, vojenský lékař; do Vysokého Mýta jezdil za dcerou podkrajského Josefa Klímy; když byla v září 1862 slečna Klímová usmrcena kamenem spadlým z věže vysokomýtského kostela, zastřelil se; *abych psala bratrovi* — Vojtěchu Šafaříkovi; *že to už četl v novínách* — např. v Pražských novinách 9. října: „Budiž ještě krátce připomenuto, že se tisknou nákladem Augusty v Litomyšli sebrané spisy Boženy Němcové“; *povídka v Podzámčí* — V zámku a v podzámčí; *na jeho hrubiánský psaní* — na dopis, v němž Josef Němec vyčítal B. Němcové, že raději dělá Augustovi korektorku, než aby vydávala své vlastní knížky; dopis tento není dochován, ale jeho obsah je reprodukován v dopise Dory Němcové matce z 18. září 1861; rovněž není známo, odpověděla-li Němcová manželovi na tento dopis; *paní Špottová* — Josefa Š. (1825—asi 1889), dcera purkmistra Josefa Červenky ve Mšeně, žena lékaře Jana Špotta; *paní Svobodová* — snad Františka S., vdova po prof. Františku Janu Svobodovi (1803—1844), pedagogu, učiteli první české opatrovny, autoru Školky (1839) a jiných pedagogických prací; *nepřijdu do redakce* — do administrace Národních listů, kde byl zaměstnán Josef Němec; *otec Augustové* — knihtiskař František Berger; Josefa Bergrová byla sestra hostinského Jana Toboláře, r. 1861 byl ještě živ i její muž; měli dvě dcery, starší Františka se r. 1852 provdala za Antonína Augustu a Augusta byl poručníkem dětí po Janu Tobolářovi, jenž zemřel r. 1859; *netiskly se tam jen písničky...* — smysl: ...než písničky, tiskly se tam jen písničky (a podobné jarmareční a poutové tisky); *historie o Genověfě* — oblíbený a často přetiskovaný jarmareční, kramářský tisk; *Nehvizdy* — otec Augustův Jan byl do r. 1847 v Nehvizdech poštmistrem, ale tento statek neměl; *bratr je v Praze usazen* — František Augusta byl poštovním úředníkem (oficiálem),

bydlil v Růžové ulici na Novém Městě pražském; v *Kolovratské třídě* — na dnešních Příkopech; *Kolář* — Josef K. (1830 — 1910), spisovatel, slavista; *zítra... budu psát Doře* — snad jde o dopis, o jehož náčrtu viz poznámku zde na str. 155; *Tátovi budu psát* — neznáme žádný dopis B. Němcové, který by byl psán Josefu Němcovi po 4. říjnu 1861.

*

342. *Anně Hlavsové do Prahy — z Nymburka 19. července 1848*

Orig.: 1 dvojl., 8°, na str. 4 adresa. V majetku pí Božice Štúrové v Bratislavě. Otisk: Mil. Novotný, Květy, 1956, č. 10.

list od pana Klácela — není dochován, F. M. Klácel byl tehdy v Brně.

343. *Janu Dlabačovi v Nymburku — 13. června 1849*

Orig.: 1 list, 8°, na rubu adresa, ČS. Otisk: Mil. Novotný, Květy, 1956, č. 10.

Dusbaba z Liberce — vrchní komisař finanční stráže Pavel D.; *Havelka* — Matěj H. (1808—1892), právník a spisovatel, magistrátní rada v Nymburku.

344. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 7. prosince 1852*

Orig.: 1 dvojl., 8°, M. Na str. 4 adresa. Otisk: B. Haluzický.

Slota — Juraj Slota Rájecký (1819—1882), profesor katolického gymnasia v Banské Bystrici; *Jan Sobieski* — Jan III. S. (1624—1696), král polský; *Stanislav August* — Stanislav II. August Poniatowski (1732—1798), poslední král polský; *Rudolf* — Rudolf II. (1552—1612); *početní peníz* — určený jen k počítání, bez měnové hodnoty, žeton, zavedený u nás za Jana Lucemburského po vzoru francouzském; *komora* — zde úřad spravující královské důchody a jmění; *Rárus* — Michal R., stoličný úředník v Banské Bystrici; *Slabý* — Matěj Slabej, hlavní fiškál v Brezně; *Končák* — Ján K., evangelický farář; *Francisci* — Ján F. (1822—1905), slovenský spisovatel, pseud. Janko Rimavský.

345. *Elišce Lamblové — 4. května 1854*

Orig.: 1 dvojl., 8°, na str. 4 adresa. Originál byl r. 1950 v majetku pí Marie Tomešové v Praze, Týnská ulička 2, fotokopie v majetku pí Ludmily Koutné-Lamblové, vnučky dr. Jana B. Lambly, v Ústí n. L. Otisk: Mil. Novotný, Lidová demokracie, 8. listopadu 1959.

Boženka Staňkova — dcera lékaře Václava Staňka, později provdaná za inž. Josefa Šetlíka; *do Kinské zahrady* — do zahrady Kinských na Smíchově; *Pan bratr* — Vilém Dušan Lambl; *k Staňkovům* — do domu lékaře Václava Staňka.

346. *Karlu Němcovi do Zaháně — 13. září 1856*

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 13,7 × 10,1 cm, NM (státní deposit). Otisk: Mil. Novotný, Literární noviny, 31. ledna 1959.

žádanou adresu — rodiny v saské Žandavě, kam měl Karel poslat věci, které získal pro matku a sourozence; byla to patrně rodina hospodského, o němž se v dopise mluví dále; *do Děčína* — kde vyučovali dva bratři Lamblové, Jan a Karel; ti měli zprostředkovat přenesení zásilky přes hranice; z této korespondence B. Němcové není nic známo; *ať mi... něco na památku napíšu* — Němcová žádala členy své rodiny o památníkové zápisy; *táta jde přece do Solnohradu* — pražské policejní ředitelství vydalo Josefu Němcovi 26. října 1856 pas, v němž čteme, že je Němec přikázán služebně do Solnohradu a že se tam odebere 28. října (M. Novotný, *Život Boženy Němcové*, VI, 166); Josef Němec však pas vrátil 29. října 1856 s poznámkou, že dostal místo v Běláku; *že vytře pol.... zrak* — policii; *Ida z Düringsfeldu* (1815—1876), německá spisovatelka, jež si tehdy zajela do Prahy a navštívila po prvé Němcovou; viz dopis č. 219 (Listy III) a srovnej údaj Václava Tilla (Božena Němcová, 1940, 256); *proudaná baronka Reinek* — Reinsberg, její muž byl baron Otto von Reinsberg; *Babičku... chce přeložit do francouzského* — nepřeložila ji do francouzštiny, ba ani do němčiny, což chtěla později udělat ve spolupráci s Janem Ohéralem; *Chtěla..., abych jí napsala svůj životopis* — Ida von Düringsfeld napsala po šesti letech životopisný nekrolog B. Němcové do německého časopisu *Viktoria*; *Ausland* — časopis vydávaný v Mnichově; *Klemm* — Friedrich Gustav K. (1802—1867), bibliotekář a kulturní historik, autor šestisvazkového díla *Die Frauen* (1854—1859); *Über Kärnten* — tato kniha Idy von Düringsfeld vyšla s datem 1857; *Z Prahy se již hosté rozchází* — účastníci pražského sjezdu hospodářů a lesníků; *v aréně* — ve Pštrosce se hrál 11. září 1856 Amerikánský ženich, veselohra německého spisovatele H. Claurena (1771—1854), vlastním jménem Karla Gottloba Samuele Heuna; *starší Kolár* — Josef Jiří K.; *u Špinků* — v domě na rohu Příkopů a Václavského náměstí, čp. 846, kde v patře byla Vídeňská kavárna, oblíbená u slovanských návštěvníků Prahy; *Radziwill* — nelze určit, kterého člena této polské knížecí rodiny má Němcová na mysli; *Rajačič* — Josef svob. pán Brinskij R. (1785—1861), patriarcha rakouských Srbů.

347. *Nezjištěnému příteli a podporovateli — na rozhraní let 1857—1858*

Orig.: 1 lístek, 16 × 10 cm, ČS. Fragment dopisu. Po prvé reprodukován (i faksimilem) v článku Jana Krtičky *Nové doklady k životopisu Boženy Němcové* ve sborníku *Hradecký kraj*, 1958 (Hradec Králové, 1958), na str. 429. Krtička se domnívá, že tento nedatovaný fragment je z r. 1856, ale protože *Babička* v *Erinnerungen* vyšla až r. 1858, bude potřeba dataci posunout ne-li do začátku r. 1858, tedy alespoň na konec r. 1857, viz dopis č. 236 (Listy III): „...od Bellmanna nemám posud ty peníze“ — peníze za autorisaci překladu *Babičky* — a dopis č. 264 (Listy III).

madame — snad Karolína Světlá, viz dopis č. 219 (Listy III), kde Němcová jmenuje Karolínu Světlou *madame*; *Winiker* — Karel W., nakladatel Moravských novin.

348. *Josefu Drahorádovi v Praze — koncem roku 1858*

Orig.: 1 list, 22 × 23,9 cm, NM, Národopisné oddělení. Fragment dopisu, chybí začátek. Adresa je na rubu listu v přeložené dolní půli, jež složením tvořila obálku listu. Stopa pečeti. Některé incipity písní jsou podtrženy, naše vydání je vyznačuje kursivou. Otisk: Mil. Novotný, Květy, 1956, č. 10.

Tyto naznačené písně aby Vám... zpíval — Miča drotar, o němž se mluví v dopise i dále; *Kollárovy Zpěvanky* — Národné zpievanky čili písně svět-ské Slováků v Uhrách (Budín, 1834); *Vansa* — Ludvík V., syn učitele z Píly na Slovensku, učitel na pražské hudební škole, r. 1859 bydlil na Staroměstském náměstí, čp. 935; *vedle Husy* — vedle Zlaté husy na Václavském náměstí; *na Staré poště* — do r. 1723 byla na Malé Straně pošta na Maltézském náměstí (čp. 480, 8 n.), pak byl zde hostinec Na staré poště.

Mnoho jmen je tu nově identifikováno, rejstřík tedy podstatně doplňuje vysvětlivky k I. až III. dílu *Listů* Boženy Němcové údaji o skutečném znění příjmení a o jménu křestním, popřípadě i nejstručnější charakteristikou. Samozřejmě nejsou ani tak ještě určeny všechny osoby, s nimiž se Božena Němcová stýkala, protože pražské archivy nabízejí často několik jmen přibližně stejné datace životní i shodného společenského zařazení; ještě nesnadnější je určování osob, jež žily v pražských předměstích, mimo Prahu a zejména na Slovensku.

U význačných jmen ženských je hlavním heslem jméno po provdání, jméno rodné je uvedeno jako heslo odkazové; u méně významných ženských postav není proveden tento odkaz na jméno rodné. U osobností literárně činných je hlavním heslem jméno literární, jména občanská jsou hesly odkazovými. U hesla *Němcová*, *Božena* jsou uvedeny odkazy jen na místa, kde čteme o jejích pracích literárních, i o těch, jež jsou nám dnes neznámy, jež nejsou dochovány, a také o těch, jež nebyly spisovatelkou uskutečněny. U hesel *Němcová*, *Theodora*, *Němec*, *Hynek*, *Němec*, *Jaroslav*, *Němec*, *Karel* jsou do rejstříku pojaty jen odkazy na stránky, kde jsou děti Němcových buď jmenovány výslovně (křestním jménem, přezdívkou), anebo určeny jednoznačným údajem (*nejstarší*, *Vaše... hospodyně*, *milovník botaniky* atd.); souhrnná označení (*děti*, *Kinder*, *chlapci* atd.) nejsou jmenovitě rozepsána. Vyskytl-li se v textu údaj rodinný (*Hanušů*, *Michenetovi*) nebo místní a znamenající rodinu (*ze Sagan*), připojuje rejstřík jeho stránkový záznam k heslu mužského člena rodiny (*Hanuš*, *Ignác Jan*, *Michenet*, *Jacques*).

Základem hesel je text dopisů, přesto však byla do rejstříku zahrnuta i jména z části vysvětlivkové, řeší-li náznaky v dopisech.

Římská čísla označují svazek listů. Polotučně jsou označena čísla dopisů, kursivou jejich stránkové určení. Čísla v závorkách odkazují na stránky vysvětlivek.

M. N.

Abélard, Pierre — III, 40
Aignerová, Kateřina — III, 191,
195, 217, 223, (352, 358)
Aksamit, Ignác — III, 64
Aksamitová, Maria — III, 64
Aldrige, Ira — II, 41

Amerling, Karel Slavoj — I, 74,
130, 181, 244, II, 161, III,
61
Amerlingová, Františka, roz. Mi-
chalovicová — I, 74, 161, 181,
(270, 283)

- Andersen, Hans Christian — II, 230, 250, III, 222
- Aniello, Tommaso (Masaniello) — IV, 125
- Arnold, Emanuel — III, 87, 90, 198, (335)
- Auersperg, Karel Vilém Filip — III, 30, 31, IV, 27
- Augstein, obchodník ve Kdyni — I, 76
- Augusta, Antonín — IV, 58, 59, 61, 67, 68, 69, 70, 71, 77, 88, 94, 95, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, (175)
- Augusta, Jan (1500—1572) — III, 29
- Augusta, Jan, otec Antonína A. — IV, 141, (188)
- Augusta, František — IV, 141, (188)
- Augustin, svatý — I, (263)
- Augustová, dcera Antonína A. — IV, 141
- Augustová, Františka, roz. Bergrová — IV, 141, 142, (188)
- Bach, Alexandr — III, 30
- Barák, Josef — III, 254, 272, 256, (364), IV, 56, 61
- Bauer, František, zahradník — IV, 10, (163)
- Bayerová, obchodnice v Praze — IV, 30
- Beck, Josef — I, 170, 180, 190
- Beckel, František — III, 157, 193, 194, 195, 233, 234, (347)
- Beckel, Josef — III, 157, 199, 200, 207, 216, 218, 224, 227, (347), IV, 98
- Behrel, dr. — II, 231
- Bekl — viz Beckel
- Bellmann, Karel — II, 95, 262, III, 28, 95, 108, 115, 154, 161, 189, 264, 238, (348)
- Benda, myslivec v Staněticích — IV, 29, 35, 37, 42, (167, 169)
- Bendl, Václav Čeněk — II, 79, 124, 130, 186, 187, 192, 194, 196, 205, 216, 233, 251, 191, 264—267, 192, 268—273, 274, 279, (307, 326), III, 197, 14—16, 198, 17 až 20, 24, 202, 33—42, 45, 46, 209, 67—69, 215, 93—95, 219, 106 až 109, 113, 155, 237, 159—163, 242, 187—189, 256, 220—223, 248, 271, 253—255, 287, 292, 296, (327, 347), IV, 44, 95
- Bendlová, Alžběta, roz. Neumannová, matka V. Č. Bendla — II, 216
- Bendová, žena myslivce v Staněticích — IV, 35
- Bennet, zeman z Dyöngyese — II, 126
- Berger, František — IV, 141, (188)
- Berger, Max — III, 90
- Bergrová, Josefa, roz. Tobolářová — IV, 141, (188)
- Beyer — nápadník Adély Panklové — II, 191, 257
- Beyer, Antonín — I, 234, II, 113, 116, 261, (305, 327)
- Beyerová, Kateřina, roz. Panklová — I, 234, (289), II, 113, 116, 120, 132, 198, 214, 261, (305, 306, 308, 318, 321, 327), III, 73, (333)
- Beyerová(?), Magdaléna (Lény) — II, 116
- Bělák, Vojtěch — viz Šimáček, František
- Bělohradská, Anna — II, 198, III, 78, (334), IV, 29, 32, 84, (167, 168)
- Bílka, Petr — II, 68, 69, 89, 98, 155, (298, 302, 310), III, 164, (349), IV, 129, (186)
- Birch-Pfeiffer, Charlotte — III, (357)
- Blahoslav, Jan — III, 29, 176, (324)
- Blázy, Jozef, evang. učitel — II, 168, 249
- Blecha, zahradník — II, 216, 317, IV, 12

- Boccaccio, Giovanni — I, 200, (285)
 Bočon (Botschon), Emanuel — III, 26, (323)
 Bodorovský, Samuel — II, 15, 124, 131, 177, (291, 307, 308, 314), III, 135, (343)
 Boleslav II. Smělý — III, 133, (343)
 Bor, Jan — IV, 31, 35
 Borbis, Ján — III, 289
 Borová, Marie — IV, 31
 Bossé, Rudolf Heinrich Bernhard — I, 236, (289), II, 40, IV, 10
 Bošínský — viz z Tardy, Samuel
 Botschon — viz Bočon
 Boz — viz Dickens, Charles
 Böhm, Karel — IV, 104
 Böttger, Adolph — III, 10
 Brádková, Barbora — I, 25, (263)
 Brachvogel, Albert Emil — II, 207, (319)
 Branč, Kajetán — III, 60
 Brauner, František August — II, 261, III, 59, 60, (329)
 Braxatoris — viz Sládkovič, Andrej
 Brinz, Alois — IV, 55, (172)
 Brockhaus, Friedrich Arnold — IV, 19
 Bromovských, rodina v Novém Bydžově — IV, 124, 127
 Bruck, Karl Ludwig — II, 113, 114, 115
 Brzorád, Antonín, měšťanosta v Nymburku — III, 161
 von Bundschuh, Maria — III, 160
 Bunzel, pražský podnikatel — III, 194, 218, 224, (359)
 Bürger, August Gottfried — II, 194, 233
 Byron, George Gordon Noel — II, 66, (298)
 Cardová Lamblová, Anna, sestra Elišky Lamblové — II, 140, 206, 207, 208, 275
 Cartelieri, lékař — III, 129
 Cejnek, učitel v Běláku — III, 103, 116
 Cenefels, vystěhovalec do Ameriky — II, 227, III, 65
 Cerva z Banské Bystrice — II, 141
 de Cervantes Saavedra, Miguel — III, 10
 z Cimburka — viz Tovačovský z Cimburka
 z Cimburka, Bernard — III, '29
 Clam-Gallas, Eduard — II, 216, 217, 228, 232, III, 162, IV, 127
 Clauren, H. — II, 107, IV, 151, (190)
 Clotty, Élise a Eugénie — III, 62, 67, (329), IV, 35, (169)
 Cooper, James Fenimore — II, 280
 Cuza, Alexandr Jan — IV, 24
 Czajkowski, Michal — IV, 89
 Čacká, Marie (vl. jm. Pichlová, Františka Bohunka, roz. Svobodová) — I, 50, 51, (267), III, 18, (322)
 Čaplovič, Ján — III, 309
 Čech, Václav (forman?) — I, 80
 Čejka, Josef — I, 25, 28, 29, 32, 37, 45, 46, 47, 52, 53, 57, 74, 96, 196, 208, (265), III, 29, 31, 36, 62, 64, 79, 91, 97, 98, 107, 112, 132, 133, 157, 158, 161, 229, 253, 304, IV, 15, 35
 Čejková, Marie — III, 31, IV, 15
 Čelakovská, Antonie (Bohuslava), roz. Reissová — I, 1, 11, 2, 12 až 13, 3, 14—15, 6, 22, 7, 23—25, 8, 26—29, 12, 37—40, 17, 48 až 51, 21, 61—65, 72, 83, 29, 90 až 92, 33, 102—103, 108, 35, 109 až 111, 38, 116—117, 142, 144, 170, 220, 226, (264, 269, 270, 271, 272, 274, 279, 292)
 Čelakovská, Lidmila — II, 147, (309)

- Čelakovský, Bohuslav — I, 92, (272)
- Čelakovský, František Ladislav — I, 3, 12, 15, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 37, 39, 40, 49, 50, 51, 61, 64, 65, 72, **28**, 83—89, 90, 103, 108, 109, 116, 117, 144, 170, 208, 220, (263, 268, 274, 278, 288), II, 76, III, 254, (363), IV, 130
- Čelakovský, Jaromír — I, 49, (267)
- Čelakovský, Ladislav — II, 29, 51, 199, (292, 295, 318), III, 93, (335)
- Čeppek, kněz v Bratislavě — II, 118
- Čermák, Jaroslav — II, 68, (296, 298), III, 282, 285, 286, 287, 288, 309, 310, (367), IV, 94, 95, 104
- Čermáková, Josefína, roz. Veselá — II, 54, **121**, 64, 68, 155, (298), III, 282, (367), IV, 26, 93, 95, 108, (181)
- Černínové z Chudenic — III, 168
- Černohouz, František — III, 162
- Černý, Jan — I, 138, 221, (278), III, 155, 161, 296
- Černý, Kašpar — I, 126, (276)
- Červinka z Nymburku — III, 292, 296, IV, 44
- Čipkay (Čipka), Janko — III, 266, (365)
- Čočka, Fabián — viz Bendl, Václav Čeněk
- Čulda, František (zemř. 18. V. 1857), mlynář — III, 248
- Čulen, Martin — II, 130, 149, 150, 151
- Daneš, František — III, 102, 113
- Daněk, Čeněk (Vincenc) — III, 194, 199, 202, (352, 353, 356)
- Daněk, Josef — II, 55, 61, 65, 146, (297), III, 199, 202, (353), IV, 75, 88, 122, 124, 141, (183)
- Danieli, Štěpán (pseud. Boženy Němcové) — II, 245
- Danilo, Petrovič Njegoš — IV, 24
- Daňkova, žena Josefa D. — IV, 122
- Dáňová, Ludmila — viz Tomková, Ludmila
- Daubková, Eleonora, roz. Novotná (zemř. 1882) — III, 302
- Daumer, Georg Friedrich — III, 156, 159, 296, (326, 336, 338, 339, 341, 347)
- Daxner, Ďuro — II, 159
- Daxner, Štefan — II, 156, 158, 159, III, 289
- Dekr (Decker ?) ve Sliachi — II, 141
- Dickens, Charles — II, 280, III, 305, (370)
- Dietrichstein, Mořic Jan — II, 217
- Dlabač, Jan — I, **44**, 132—135, **46**, 137—138, **47**, 139—141, **84**, 220 až 221, 259, III, 161, 296, IV, **343**, 146
- Dlabač, Jan, syn — III, 296
- Dlabač, Vojtěch — I, 279
- Dlabačová, Kateřina — viz Emle-rová, Kateřina
- Dlabačová, Marie — I, 138, 139, (278)
- Dlabačová, Marie, roz. Zedrichová — I, 139, (278)
- Dobřenští — II, 105
- Dobšinský, Pavol — II, **162**, 170 až 171 (dopis dosud pokládáný za dopis poslaný Pavlu Dobšinskému, je podle nových výsledků psán Samu Tomášikovi), III, (365)
- Doležálek, Jan Emanuel — II, 89, IV, 129, (186)
- Dominikus, Herrmann — III, 253, 255, 274, 292, IV, 136
- Donát, hospodářský úředník — III, 296
- Donizetti, Gaetano — II, 207 (Lucrezia Borgia)
- Doucha, František — IV, 67, (174)
- Döring, Theodor — II, 207
- Drahorád, Josef — IV, **348**, 153 až 154

- z Dražic, Jan — III, 29
 Dundr, Josef Alexandr — III, 107, 108
 Dusbaba, Pavel — I, 134, II, 187, (317), III, 190, 200, 208, 210, 214, 224, 243, 247, 296, (352, 357), IV, 146
 Dusbabová, žena Pavla D. — I, 134, 136, (278)
 von Düringsfeld, Ida — III, 99, 108, 115, 266, 267, IV, 150
 Dvořáček, Jan — III, 164, (349), IV, 129, (186)
 Dvořák, finančník — II, 49, III, 172

 Emlerová, Kateřina, roz. Dlabáčová — I, 138, 141, 221, (278, 279, 288)
 Enghert, Eduard — II, 187, IV, 58, 72
 Englederová, R. v Mnichově — IV, (177)
 Erben, Edvard — III, 28, 61, IV, 43, 104
 Erben, Karel Jaromír — I, 26, 87, 50, 149—150, (266), II, 99, 115, 116, 170, 194, 216, (319, 321), III, 29, 64, 188, 224, 228, 254, 261, 278, (324, 359)
 Erbenová, Barbora, roz. Mečířová — I, 150, III, 31, 64, 79, (324, 334)

 Fabkovič, Skender — I, 186
 Fabricius — III, 169
 Farský, Josef — IV, 138
 Faster, Jan — I, 50, (267, 271), IV, 32, 84, (168, 177)
 Fastr, Petr — I, 27, 81—82, 100, (267, 271)
 Fastrová, Alexandra — I, 81, 82, (271)
 Fastrová, Marie, roz. Kejmarová — III, 34
 Fayl, Antonín Emil — I, 52, 53, (267)

 Fejér (Féjo!), György, lékař z Banské Bystrice — II, 126, 141
 Fénelon, François de Salignac — II, 280, (330)
 Ferdinand V. — I, 28, (264)
 Ferjenčík, Mikuláš Štefan — II, 156, 157, III, 123, 147, 170, 172, 259
 Ferles, pražský občan — III, 87
 Fiala, Eduard — II, 217, 232, 251, 279, (323), III, 45, 248, 277, 296, (327)
 Fiala, Josef — II, 59, 63, 75, 124, 137, 161, 196, 197, 198, 205, 209, 212, 216, 218, 228, 232, 235, 236, 238, 245, 250, 252, 260, 275, 276, 277, 278, (297, 318), III, 21, 22, 23, 43, 55, 70, 155, 191, 198, 200, 208, 209, 232, 235, 236, 242, 246, 248, 277, 305, IV, 9, 12, 13, 26, 27, 41, 42, 43, 44, 46, 53, 79, 104
 Fialka, Mořic — III, 29
 Fialová, Anna, roz. Kuttnerová — III, 248
 Fialová, Ema — viz Nováková, Ema
 Filípek, Václav — I, (282)
 Fingerhut (Náprstek), Ferdinand (Halánek) — I, 236, 242, 248, (289), II, 13, 219, 220, 221, 222, 235, 273, (290, 322, 329), III, 11, 14, 15, 16, 42, 59, 84, 85, 86, 90, 96, 107, 131, 154, 276, 292, 302, (334, 336), IV, 9, 35, 38, 87, 92, 104
 Fintelmann, zahradník v Postupimi — III, 299, 300, 304, 306, IV, 9, 11, 13, 26, 46, 57, 62, 82
 Fischer, Kuno — II, 34, (293)
 Fischerová, Míňa — I, 187, 192, 193, (284), II, 69, (298)
 Fischer z Erlachu, Jan Bernard — III, 29
 Fleischmannovi z Nymburka — I, 138, 221, (278)

- Fonvizin, Denis Ivanovič — III, 84, (334)
- Forbach, pražský občan — IV, 35
- Francisci, Ján (Rimavský) — II, 130, 144, 148, 149, 151, 174, 176, 177, 247, (313, 325), III, 145, 239, 259, 263, 267, 268, (361, 365), IV, 147
- Franklin, Benjamin — IV, 125
- Franta, Ondřej — II, 149
- Franta Šumavský, Josef — I, 28, 127, 136, 137, 140, II, 36, 37, 45, 95, 102, 151, 218, (293, 303, 309, 321), III, 57, 158, 176, 187, 188, 190, 210, 278, (353, 366)
- František Josef I. — II, 232, (300), III, (353), IV, 40, 56, 91, 99, 100
- Frantová, Markéta — II, 36, (291, 293), III, 187, 190, 278, (351, 352, 366), IV, 13, (164)
- Frčnik — viz Trčnik
- Fredro, Aleksander — III, 189, (351)
- Freiligrath, Ferdinand — III, 10
- Frencl, mlynář (snad Bedřich Franzl) — II, 205, 215
- Frič, Antonín — II, 221, (322), IV, 94
- Frič, Josef, JUDr. — I, 108, 189, 226, (272, 284), II, 277, (325), III, 98, 115, 153, 158, 165, 194, 198, 199, 233, 234, (336, 352, 353, 359, 360), IV, 41
- Frič, Josef Václav — I, (263, 272, 280), II, 66, 76, 127, 79, 86, 221, 262, 273, (298, 322, 324, 327, 329), III, 15, 19, 35, 37, 38, 45, 87, 106, 137, 231, 138—139, 154, 158, 161, 188, 189, 214, 216, 221, 254, 255, 279, 274, 295, (322, 325, 329, 334, 336, 337, 338, 344, 346, 348, 351, 357, 364, 369), IV, 16, 41
- Frič, Karel — II, 221, (322), III, 106, 295, (337, 346)
- Frič, Václav — III, (337), IV, 41, 79, 94
- Fričová, Anna, roz. Ullmannová — III, 36, 37, 38, 45, (325, 326, 334)
- Fričová, Anna, roz. Kavalířová, pseud. Anna Sázavská — III, 87, 106, 161, 254, (334, 337, 338, 364)
- Fričová, Johana, roz. Reissová — I, 62, 74, 91, (272)
- Gabler, Josef, pražský živnostník — IV, 123, 131
- Gabriel, Vincenc — I, 138, (278)
- Gallait, Louis — III, 282, IV, 95
- Garba, obchodník v Ďarmotech — III, 102, 103, 129, 130, 131, 132
- Garbová — II, 76, 77, (299), III, 130, 131
- Garibaldi, Giuseppe — IV, 91, 100, (180)
- Geitler, Sigmund Christian von Armingen — III, 247
- Gerometa, Ján — II, 149
- Gervinus, Georg Gottfried — III, 305
- Gindely, Antonín — III, 29, 30, 52, 61, (323)
- Girardin, Émile — III, 162
- Gluck, Christoph Wilibald — III, 29
- Gočár — viz Gotschár
- Goethe, Johann Wolfgang — II, 26, 106, 169, 194, 233, 280, (312), III, 10, 83, 305, IV, 61
- Gogol, Nikolaj Vasiljevič — I, 52, II, (295), III, 84
- Goll, Jaroslav — IV, 121
- Gollová, Maria Drahomila — I, 11, (262)
- Gotschár, Ján — II, 130, 146, 149, 150, III, 286, (367, 368)
- Grégr, Eduard — III, 171
- Grimm, Jakob — II, 170, III, 229, (359)
- Grimm, Wilhelm — III, 229, (359)
- Gross, Jan — III, 162
- Grumichová, známá ze Slovenska — II, 151

- Gutzkow, Karl Ferdinand — II, 237, 280, III, 85, 292, 293, 305, (334), IV, 14, 41, 57, 58, (163, 164, 170, 173)
- Haase, knihtiskař — II, 217, 245, III, 297, IV, 135
- Haempl, Václav, JUDr. — IV, 44
- Haemplová, Marie Terezie — viz Palacká, Marie Terezie
- Hâfiz — III, 41, 93, 95, 106, 108, 120
- Hagemann (Habrmann!), lékař v Sliachi — II, 122, 123, 127, 141
- von Hahn-Hahn, Ida — III, 223
- Hájek, pražský občan — II, 245
- Halánek — viz Fingerhut, Ferdinand
- Hálek, Vítězslav — III, 188, 221, 251, 252, 253, 254, 255, 292, IV, 56
- Hamerník, Josef — III, 91, 124, 188
- Hanka, Václav — I, **55**, 162, II, **113**, 50, **115**, 52—53, 66, 170, 266, III, 108, 261, IV, 42
- Hansmann, Leopold — I, 200, II, 51, 52, 124, 132, 194, 196, 217, 233, 236, 262, 279, 280, (295, 307, 321), III, 16, 17, 24, 26, 38, 40, 107, **223**, 120—121, 163, 189, 199, 221, 248, 255, 292, (321, 322, 326, 338, 348, 349, 351, 358, 364), IV, 53, 54, 58, 74, 79, 84, 93, 104, (177)
- Hansmannová, Marie — II, 280, III, 121, (341)
- Hanuš, Ignác Jan — I, 140, 144, 158, 163, 172, 174, 175, 177, 178, 199, 201, 247, (280, 282, 285), II, 13, **106**, 27—29, 95, 97, 132, 134, 147, 161, 187, 197, 199, 201, 202, 203, 205, 217, 218, 228, 233, 238, 239, 244, 250, 272, 275, 279, (290, 303, 319), III, 9, 11, 15, 46, 50, 56, 59, 75, 79, 102, 133, 176, 245, 248, 262, **277**, 271, 276, 281, 283, 292, 296, 306, (350, 367), IV, 13, 58
- Hanušová, Eminka — II, 29, 134, 197, 205, 217, 233, 237, 246, 250, 252, 279, (318, 323), III, 9, 12, 24, 46, 56, 65, 74, 75, 246, 277, 296, 306, (333, 334), IV, 13, 17, 27, 44
- Hanušová, Klementina — I, 163, IV, 27, 44
- Hanušová, Laura, roz. Nádherná — I, 140, 144, **53**, 158, 163, 172, 175, 177, 201, 214, (282, 285), II, 62, 132, 134, III, 9, 59, 283, 304, IV, 125
- Hanušová, Ludmila — II, 187, 217, 238, 252, 279, (317), III, 46
- Hanušová, Theodora — II, 29, 120, 132, 134, 252, 279, (306), III, 12, 154, 277, IV, 27, 44
- Hanušová, Vilma — II, 134, 238, 279, IV, 44, 58
- Hartmann, Moritz — III, 15, 40
- Hasner, Josef — III, 92
- Hattala, Martin — II, 150, III, 64, 79, 95, 107, 121, 143, 150, 160, 164, 169, 175, 176, **241**, 178 až 184, 263, 265, 267, 268, 281, 283, (336, 365, 367), IV, 21, 59
- Haudová, Eliška — I, 187, 191, 193, 224, 225, (283, 284, 288)
- Havel, Josef, krejčí — III, 195, 198, 200, 201, 207, 215, 218, 224, 228
- Havelka, Matěj — I, 93, 99, 137, 139, 140, IV, 146
- Havlíček, František — II, 219, (321)
- Havlíček, Josef — II, 219, (321)
- Havlíček, Karel — I, 27, 39, 43, 45, 46, **19**, 57—58, 97, 99, 100, **36**, 112—113, 126, 130, 137, 143, 189, 200, 243, (266, 270, 273,

- 285, 290), II, 58, 61, 65, 115, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 235, 236, 249, 259, 265, (297, 298, 323, 328), III, 38, 39, 50, 60, 107, 108, 120, 146, 295, (326, 327, 328, 329, 338, 341), IV, 51, 53, 54, 56, 68, 123, (172, 173, 183)
- Havlíčková, Johana — II, 219
- Havlíčková, Josefa, roz. Dvořáková — II, 219, 226, (321)
- Havlíčková, Julie, roz. Sýkorová — I, 113, (275), II, 76, 219, 226, (321)
- Havlíčková, Zdeňka — II, 76, 219, (300)
- Havlová, žena krejčího — III, 200
- Havránek, František — III, 63, 84
- Heger, Josef, finančník — II, 130, 159 (kmoťr), III, 53 (kmoťr), 133, 200, (328)
- Heindl, Josef, syn notářův — II, 196, 197, 205, 217, 252, 279, III, 46, 277, 296, (327), IV, 58, (173)
- Heindlová, Adéla — IV, 58, (173)
- Heindlová, Rozina — IV, 58, (173)
- Heine, Heinrich — I, 206, 215, 216, 217, II, 109, 234, 250, 271, 280, (304), III, 9, 10, 15, 37, 39, 222, 253, (320, 321, 326)
- Heinzelmann, finančník — II, 116
- Helcelet, Jan (Ivan) — I, 56, 163 až 164, 62, 174—176, 63, 177—179, 74, 196—201, II, 136, 95—97, 170, 199—203, 263, III, 133, (368), IV, 61
- Helceletová, Ludmila — I, 163, (281)
- Helfert, Josef Alexandr — III, 25, 30
- Hellich, Josef Vojtěch — I, (263), II, 66, (292, 298)
- Héloise — III, 40
- Herold, Eduard — III, 143, 156, 250, 259
- Herstl, nápadník Adély Panklové — III, 119, (321, 333)
- Heun, Karl Gottlob - viz Clauren, H.
- Heyduk, Adolf — III, 254, IV, 104
- Hilferding, Alexandr Fedorovič — II, 264
- Hink (Hynk), Josef — III, 162, 296
- Hlavsa, Josef, mlynář — II, 137, IV, 145
- Hlavsa, Kosmas — IV, 87, 145, (178)
- Hlavsová, Marie, matka — IV, 145
- Hlavsová, Anna Milina — I, 52, 157, 259, II, 131, 86, 244, III, 237, 248, 296, IV, 87, 342, 145
- Hlavsová, Marie — viz Kuřáková Marie
- Hlinka, Vojtěch — viz Pravda, František
- Hodža, Michal Miloslav — I, 83, II, 177, III, 282, 282
- Hoffmann, Jan — I, 112
- Hoch, Alfréd — II, 107, 118, 119, 120, (304)
- Hoch, August — II, 84, 106, 107, 108, 109, (301, 304)
- Hoch, Vilém — II, 107, 115, 118, 120, (304, 306)
- Hochová, Netti — II, 106, 107, 109
- Hochová, Kateřina — II, 107, 120, 161, (304, 306)
- Holovská, Marie z Prahy I — II, 33
- Holub, Jan — I, 112, (274)
- Holý, Čeněk — III, 90
- Hölzel, Eduard — II, 60, 69, 70, 72
- z Hrádku, Ludmila (Božena Němcová) — II, (300)
- Hroboň, Samo Bohdan — I, 12, 14, 15, 259, (262)
- Huber, Josef — I, (271)
- Hurban, Josef Miloslav — III, 312
- Hus, Jan — II, 221, III, 199
- Hušek, Jan Hostivít — I, 80, 212 až 213, 260, II, 112, 45—49
- Hušková — I, 213, (286)
- z Hvězdy, Jan — I, 79, (267)

- Chalupka, Ján — II, 156, (310), III, 146, 170, 172, 239, 259, 287, 290, (361, 364), IV, 19, (165)
- Chalupka, Samo — II, 124, 156, 157, 159, 160, **160**, 164—168, 173, 177, **185**, 247—249, (310), III, 123, 126, 135, 144, 146, 168, 170, **240**, 175—177, 239, 259, **274**, 261—265, 288, 309, 312, (342, 343, 345, 349, 361, 370), IV, **294**, 18—21
- Chalupková, matka — II, 167
- Chalupková, žena Jána Ch. — II, 156, III, 172, 259, 290, (350, 368)
- Chalupková, Eufrozína (Fruška) — II, 156, 166, 167, 168, 249, (312, 325), III, 123, 135, 177, 265, (342, 350), IV, 21, (166)
- Chalupková (?), Katuška — II, 168
- Chalupková, Luiza — III, 135, 146, 265, (343)
- Chauer, Josef — III, 15
- Chmelenský, Josef Krasoslav — IV, 67, (174)
- Chocholoušek, Prokop — I, 52, 79, (267, 271), II, 253
- Chojecki, Charles Edmond — IV, 14, 41, 57, 58, (163, 164, 170,)
- Chrbantierka — II, 249, III, 263, IV, 21
- Chvála, Josef, kloboučník — III, 215
- Chválková (z Prahy) — III, 130, 131
- Illing, ředitel v Sliachi — II, 141, 146
- Immermann, Karl Lebrecht — I, 200, (285)
- Jahn, Jiljí Vratislav — IV, 56, **325**, 110, 134, 135, 136
- Jahoda, Josef — IV, 81, (177)
- Janda z Nového Bydžova — IV, 90
- Jankovský, Jakub — I, 128, (277)
- Jarisch, profesor — II, 69
- Jaroš, František — II, 76, 219, 220, 223, 226
- Jarošová, Adéla — II, 219
- Jelen, Alois — I, 80, (271), II, 129
- Jelínkovic z Prahy — II, 134
- Jervová (Jerová!) — II, 12
- Jeřábek, Jan — IV, 22
- Jeřábková, Kateřina — II, **141**, 104, 110, 160, 172, 180, 185, 205, 216, 244, 253, (304, 316), III, 33, 55, 261, (325, 328), IV, 19
- Jesenský, Jan — III, 29
- Jesch (Ješ) z Hořovic — III, 199
- Jezbera, František J. — III, 57
- Jirečková, Božena, roz. Šafaříková — II, 99, (303)
- Jirsík, Jan Valerián — III, 41, 45, 46, (326)
- Jiskra, sedlák v Libiši, a jeho syn — III, 159 (?), IV, 17, 34, (165)
- Jombíková, Zuzana — I, 233, II, 133, (308)
- Jonáková, Eleonora Vědoslava — I, 24, 226
- Jordan, Jan Pětr — I, 94
- Josef II. — I, 79
- Jungmann, Jan — III, 114, (339)
- Jungmann, Josef — I, 27, 31, 62, 69, 70, (265, 269, 280), III, 29, (317), IV, 55, 56, 57, 61, 68, 69, 139, 150
- Jungmannová, Anna — viz Musilová, Anna
- Jungmannová, Johana, roz. Světecová z Černčic — I, 31, 62, 63, 69, 70, 108, 120, II, 126
- Jungmannová, Kateřina — viz Lauermannová, Kateřina
- Jurenka, Hanuš — II, **122**, 65—67, **130**, 82—85, 94, 99, **142**, 105 až 109, **161**, 169, 251, 265, 268, 269, 270, 271, (298, 303, 328, 329), III, 16, 32, 34, 35, 36, 37, 40, 46, 107, 163, 222, 223, 248, 296, (321, 324, 325, 349, 358, 362), IV, 27, 44, (175)

- Jurenková, Božena — IV, 44
 Jurenková, Karolína, roz. Tillová — III, 107, 248, 296, (338, 369), IV, (171)
 Just, Jan — IV, 29
 Justová ze Slovenska — IV, 18
- Kalinčák, Ján — II, 249
 Kamarýt, Josef Vlastimil — III, 39
 Kapper, obchodník — IV, 87, 104
 Kapper, Siegfried — II, 262
 Karadžić, Vuk Stefanović — III, 93, 175, 211, 212, 229, **252**, 213, (317, 335, 339, 341, 356)
 Karadžević, Alexandr — IV, 24, 25, (166)
 Karamzin, Nikolaj Michajlovič — II, (295)
 Kaška, Jan — III, 106
 Katzová, roz. Winternitzová — III, 51, 52
 Kaulbach, Wilhelm — IV, 78, 83
 Kavalírová, Anna — viz Fričová, Anna, roz. Kavalírová
 Kempen z Fichtenstammu, Johann — II, 38, 60, 62
 Kittl, Jan Bedřich — II, 14
 Klácel, František Matouš — I, **39**, 118, 127, 134, 137, 141, 146, 148, 152, 163, 165, 166, 168, 170, 174, 178, 180, 183, 184, 190, 191, 193, 195, 196, 199, 200, 206, 224, 225, 260, (279, 283, 285, 286, 288), II, 41, 63, 69, 92, 99, 143, 217, 263, (289, 297, 308, 328), IV, 61, 145
 Klácelová, Veruna — I, 190, (284), II, 69, (298)
 Klasná, Božena — II, 211, 216, 228, (321)
 Klasná, Marie (Marjanka) — II, 185, 188, 192, 194, 196, 211, 215, 216, 228, 237, (317, 323), III, 25, 45, 248, (323, 327, 363), IV, 13, 44, (164, 171)
 Klein, Albert — II, 90, 243, III, 59, 80
- Klemens, Jan Božetěch — III, 144
 Klement, Antonín — I, **61**, 172 až 173, 260
 Klemm, Friedrich Gustav — IV, 150
 Klicpera, Václav Kliment — III, 20, IV, 55
 Klíč, Karel — IV, 35, 38, 72
 Klíma, Josef — IV, 139, (188)
 Klímová, dcera J. Klímy — IV, 139, (188)
 Klutschak (Klučák), Franz — III, 51
 Knappová (z Prahy) — IV, 123, 124, 125
 Knedlhans Liblinský, Jan Slavomír — II, 265, 273, (328, 329), III, 16, (321), IV, 16, 122, (183)
 Kober, Ignác Leopold — III, 188, 219, 221, 229, 253, IV, 77, 136, 138
 Kodym, Filip Stanislav — II, 126, (307, zde chybně František), IV, 84
 Kodym, Josef — II, 198, 260, 275, III, 12, 45, 47, 49, 54, 56, 67, 78, 112, 118, 119, 142, 191, 299, IV, 9, 15, 16, 25, 28, 43, (167)
 Kodymová, žena Filipa S. K. — II, 126
 Koláč, Augustin — IV, 81, (177)
 Kolár, František — IV, 36
 Kolár, Josef Jiří — III, 15, 51, IV, 151
 Kolárová, Anna, roz. Manetínská — III, 15
 Kolář (Kollarž), František — III, 192, (352)
 Kolář, Josef — II, 272, III, 162, 221, IV, 56, 141
 Kollár, Jan — I, 27, 140, 148, 170, 190, 225, (279, 288), II, 50, 52, 177, (295, 314, 319, 325), III, 173, 179, 182, IV, 63, 153, (166)
 Kollárová, Bedřiška (Friederike), roz. Schmidtová — I, 140, 225, III, 211

- Kollárová, Ludmila — I, 140, 225
Kolísko, Josef — IV, 305, 51, 310, 67—70
Kolísková, žena Josefa K., — IV, 70
Kolovrat Krakovský, Hanuš — II, 91, 144, 112, 186, 168, 189, 194, 216, 268, (321), III, 266, 241, 243, 247, 292, (362, 368), IV, 95, 129
Kolovrat Liebsteinský — III, 276, 287, 293, IV, 14, 20, 22, 40, (165)
Komenský, Jan Ámos — III, 29, IV, 51, (172)
Konček, Ján — IV, 147
Konečný, Jan — I, 180
Konopa, Jan — I, 24, 76, 25, 77, 32, 98—101, 42, 125—128
Konopa, Josef, otec — I, 100, 127
Konopa, Josef, strýc — I, 100, 101, 127
Kopecká, Marie, roz. Myšková — I, 129, 131, (277)
Kopisch, August — III, 10
Kopp, Ferdinand (nar. 1822) — I, 206
Kořínek, Josef — II, 149
Kossuth Lajos — IV, 24
Košín z Radostova, Ferdinand — III, 254
Koubek, Jan Pravoslav — III, 18, 161, 189
Kounic, Rudolf — III, 64
Kounicová, Eleonora (E. Voračická z Kounic a Paběnic) — II, 110, 155, 186, 192, 193, 194, 200, 203, 205, (304, 318, 319), III, 19, 97, 111, 115, 162, 194, 232, 247, (322, 336, 339, 352, 359, 362)
Kounicová, konteska — II, 193
Kozelnický, Ján — III, 266
Král, Janko — II, 24, III, 289
Král, otec Janka K. — II, 24
Králová, matka Janka K. — II, 24
Králová, žena Janka K. — II, 24
Kramérius, Vojtěch — III, 77, 92
Krása, Alois — III, 59, 60
Krbec, Jan — III, 102
Krčméry, August Horislav — II, 249, (325)
Krečmar, Bedřich — III, 116
Kreisle, ministerský rada — I, 148
Krejčí, Antonín — I, 126,
Krejčí, Ivan (ml.) — III, 97, 277
Krejčí, Jan — II, 37, 205, 244, 251, 272, (291), III, 11, 15, 28, 29, 48, 61, 97, 104, 143, 169, 171, 194, 195, 216, 248, 250, 259, 277, 288, 296, 298, 302, 305, 306, 308, 309, IV, 13, 34, 37, 43, 59, 61, 104
Krejčí, Prokop — III, 11
Krejčová, Aloisie, roz. Čuldová — II, 262, III, 25
Krejčová, Doubravka — IV, 43, (170)
Krocínovský, Matěj — III, 29 (Krocín!), (323)
Krolmus, Václav — II, 28, 29, 149, 166, 248, III, 60, 65, 68, 99, 176, 262, (342)
Krombholz, Julius — III, 29
Kříž, známý ze Slovenska — II, 149
Křížková, Barbora — viz Šimáčková, Barbora
Kučera, Josef — IV, 134, 136
Kučerová, Marie — viz Reifová, Marie
Kúdelka, Jozef — III, 143, 146, 259, (342, 345, 364)
Kuh, David — III, 310, (370)
Kulda, Beneš Method — III, 60
Kulhánek, Vojtěch (1826—1906) — III, 30
Kulich, mlynář v Nymburku — I, 220
Kulich, Karel — III, 109
Kulichová, Anna — I, 122, 220
Kummer, zahradník — II, 228
Kuřák, Karel — II, 75, 137, 244, (299, 308)

- Kuřáková, Marie, roz. Hlavsová — II, 86, (299, 301)
- Kücken, hud. skladatel — II, 14
- Lábler, František — I, (282)
- z Ladenburgu, Julie, roz. von Lämél — II, (64)
- Lambl, František — II, 272, (329)
- Lambl, Jan — I, 206, II, 208, IV, 149, (190)
- Lambl, Karel Milan — II, 156, 167, (308, 310), IV, 104, 149, (190)
- Lambl, Theodor (1855—1872), syn Karla Milana L., — II, 140
- Lambl, Vilém Dušan — I, 194, 196, 206, 208, 215, 218, 219, **88**, 228—233, 234, 236, 237, 242, 243, 246, 248, 249, 251, (285, 286, 287, 289, 291), II, 12, 16, 17, 23, 26, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 46, 57, 77, 126, 131, 140, 144, 145, 146, 152, 154, 156, 157, 160, 161, 166, 167, 196, 207, 213, 217, **176**, 219—222, 225, 228, 233, 238, 245, 272, 280, (290, 291, 292, 293, 294, 296, 300, 307, 308, 309, 311, 312, 320, 330), III, 12, 15, 16, 28, 29, 50, 57, 78, 87, 91, 102, 130, 157, 158, 194, 247, 250, 307, (323, 334), IV, 13, 17, 19, 33, 91, 94, 95, 104, 138, 148, (179, 189)
- Lambl, Vladimír — II, (317)
- Lamblová, Anna — viz Cardová Anna
- Lamblová, Barbora (1831—1902), sestra V. D. Lambla — II, 140
- Lamblová, Eliška — II, **118**, 56 až 57, 131, **152**, 138—140, 144, 157, 161, **172**, 206—208, 238, 253, (308, 309, 311, 323, 326), IV, **345**, 148
- Lamblová, Marie, roz. Jelínková (1796—1864) — II, 140, 157, 206, 207, 272, IV, 129, 132, 139, (186)
- Lamblová, Marie (1821—1880), sestra V. D. Lambla — II, 140
- Lamblové, Jan nebo Karel — II, 57, 208, 231, 234, 238, 242, 276, (296, 323, 324, 329)
- Lamingar z Albenreuthu, Wolf Maxmilián — I, 86
- Lang, komorník — II, 214
- Langer, Josef Jaroslav — III, 29, 40, 189
- Langhammer, otec — III, 215, IV, 30
- Langhammerová, matka — III, 92, IV, 31
- Langhammerová, Marie (Manka) — II, 244, 263, 266, 281, (324), III, 11, 14, 19, 25, 53, 65, 66, 67, 92, 154, 159, 163, 165, 200, 207, 216, 217, 251, 274, (347, 357), IV, 29, 31, 32, 37, 38, 42, 62, 76, 77, 88, 97, (167, 168, 169)
- Langhammerová, Zuzana (Zuzl) — IV, 30, 31, 33, 34, 38, 62, (168, 174)
- Lanna, Vojtěch — II, 251, 261, 278, (327), III, 26, 59, 80, 89, 98, 105, 138, 165, 200, (323)
- Laub, Ferdinand — II, 14
- Lauermann, Antonín — III, (357)
- Lauermann, Josef — I, 70, 71, 120, II, 72, (299)
- Lauermannová, Kateřina, roz. Jungmannová, po druhé provd. Petrovičová — I, 9, 30—31, 63, **22**, 69—71, 74, **40**, 119—120, 144, 226, (279), II, 72, III, 213, **276**, 270, 302, IV, **311**, 71, **332**, 120, 125, 129, 131, 132, 139, 141, (188)
- Ledvina, povozník — IV, 33
- Lenau, Nikolaus — III, 9
- Lessing, Gotthold Ephraim — III, 305
- Lešetický, Vojtěch — III, 221, 254, 292, IV, 104
- Lešíkar, Josef Lidumil — II, **177**, 223—224
- Levý, Václav — III, 18, IV, 57, 69
- Libl (Liebl?), zahradník — II, 216

- Liblina — viz Knedlhans Liblinský, J. S.
- Liblinský — viz Knedlhans Liblinský, J. S.
- Linné, Karl — III, 29, 173
- Lipšová, pražská známá B. Němcové — IV, 123
- Lobkovic — II, 192, III, 97
- z Lobkovic, Vilém — III, 168
- Lorenz, F. M. — I, 152
- Louček (Lauček), Emerich — II, 159, 160, 166, (311), III, 146
- Lubomirski, Jerzy — III, 18
- Ludvík XIV. — IV, 43
- Ludvík, Josef Myslimír — I, 11, 35—36, 260
- Lützelhofen, Ferdinand, fin. ředitel — II, 114
- Lukes, Jan Ludvík — II, 221
- Macaulay, Thomas — IV, 34
- Mácha, Karel Hynek — I, 171, II, 14, (290), III, 18, 95, 121, 161, 189, 253, 254, (341)
- Macháček, Josef — IV, 100 (viz též Skála, František a Macháček Josef)
- Machotková, Josefa — viz Rudová, Josefa
- Maixner, Karel — IV, 72
- Maixner, Petr — IV, 72
- Majar, Matija — III, 207, 57—58, 64, 87, 98, 99, 103, 104, 234, 149—151, 281, 280—281, (329, 330, 334)
- Malý, Jakub — I, 46, 50, 57, 79, 97, (266, 270, 271, 273), II, 144, 251, 266, (326, 328), III, 292
- Malypetr, Jan — I, 244
- Mánes, Quido — III, 162, 189, 191, (352)
- Mánes, Josef — II, 124, 149, III, 80, 95, 112, 121, 123, 135, 145, 157, 160, 164, 169, 176, 211, 303, 310, (345, 347, 348)
- Manikovský, fin. úředník v Bratislavě — II, 118
- Marek, Antonín — II, 119, 58—60, 124, 72—73, III, 26
- Marek, Jan Jindřich — viz z Hvězdy, Jan
- Maresch, Johann — III, 51, 60, 104, 254, (328, 329, 337, 363)
- Marie Antonie — viz Pedálová, Josefa
- Marryat, Frederick — I, 52, (267), II, 280
- Martinic, Jaroslav — III, 168
- Marx, Alois — I, 95, (273)
- Masaniello — viz Aniello, Tommaso
- Masius, Herrmann — II, 87 (v textu chybně Masins)
- Masner, fin. úředník, Bratislava — II, 118, 130
- Matzenauer, Antonín — I, (285)
- Mayer (Majer), Antonín — III, 28, IV, 59, 69
- Mayer, Rudolf — III, 254, (364)
- Maýr, Jan — II, 221 (v textu chybně Meyer)
- Mazáč, Leopold, kaplan v Jaroměři — III, 113, 133
- Mecséry, Karl — III, 85, 90
- Mečířová, Barbora — viz Erbenová, Barbora
- Meerwald, Felix — I, 95, (273)
- Meissner, Josef — IV, 89, (178)
- Mencl, Josef Branislav — I, 45, 136, II, 55, 77, 159, 163, 187, 216, 232, 233, 251, 263, 266, 275, III, 16, 24, 30, 31, 40, 41, 50, 53, 55, 64, 67, 78, 79, 87, 89, 98, 102, 104, 112, 154, 156, 157, 158, 162, 187, 189, 195, 216, 219, 223, 258, 226, 227, 228, 260, 231, 234, 245, 248, 255, 296, (347), IV, 13, 57
- Menclová, žena Jos. Branislava M. — III, 157
- Mercy, Heinrich — II, 185, III, 60

- Merhout, šafář ve Zdicích — III, 227
- Metznerová, Marie, roz. Příbramová, žena obchodníka — II, 134
- Meyer, Jan — viz Maýr, Jan
- Mickiewicz, Adam — III, 221
- Michalovická, Františka Svatava — viz Amerlingová, Františka Svatava
- Michenet, Jacques — I, 51, 72, II, 185, 187, 190, 191, 195, 213, 228, 229, 231, 233, 234, 240, **183**, 241, 245, 252, 277, 279, (307, 317, 323, 324), III, 11, 21, 46, 47, 49, 62, 70, 76, 78, 91, 110, 111, 116, 155, 200, 214, 232, 235, 245, 248, 277, 296, 300, IV, 10, 16, 27, 46, 47, 59, 62, 78, 79, 84, 104
- Michenetová, Marie, roz. Panklová — I, 11, 23, 24, 28, 51, 72, 103, 152, (263, 267, 269, 274, 280), II, 180, 181, 190, 191, 195, 198, 209, 217, 231, 233, 234, 244, 255, 257, 258, 275, 276, 280, (316, 317, 318, 323, 324, 327, 329), III, 43, 45, 46, 55, 56, 70, 74, 76, 111, 155, 190, 191, 192, 208, 209, 210, 215, 235, 243, 245, 248, 249, 277, 296, (330, 346, 347, 352, 363), IV, 10, 16, 27, 45, 46, 84, 149
- Mikovec, Ferdinand Břetislav — I, 244, II, (290), III, (351)
- Mikšíček, Matěj — I, 163, 192, 262
- Mikšíčková, Veronika, roz. Vrbíková — I, **51**, 151—153, **54**, 159—161, 163, **57**, 165, **65**, 183, **66**, 184, **68**, 187, **70**, 191—192, **71**, 193, **73**, 195, 262
- Mikuláš I. — II, 77
- Mňouček (Vnouček), Pavel — II, 228
- Mörike, Eduard — III, 10
- Molière (Jean Baptiste Poquelin) — I, 206
- Morávek, fin. úředník — II, 49
- Morávek, Karel Gottlieb — I, 149, 150
- Moser, stavitel varhan — III, 119
- Mráz, Fraňo — III, 143, 263, (365)
- Müller, Antonín — IV, 72
- Müller, Jan Bohuslav — III, 197, 222, 292
- Müller, Wolfgang — II, 280, (330), III, 9, 15, 33, 40, (321, 322, 325, 326)
- Murko, Anton Janez — III, 149
- Musilová, Anna, roz. Jugmannová — I, 31, 70, 120, (275)
- Mužák, Petr — I, 205, 206, 207, 234, 235, 239, 240, 241, 243, 244, 245, (285, 286, 289, 290), II, 10, 12, 17, 24, 33, 37, 38, 44, (289, 293, 294), III, 61, 156, 159
- Mužáková, Božena — I, 249, 251, (291), II, 9, 10, 11, 33, 39, (289, 294)
- Mužáková, Johana — viz Světlá, Karolína
- Myška, Josef — I, **30**, 93—95, **43**, 129—131, 261
- Myška, Karel, syn Josefa M. — I, 129, (277)
- Myšková, žena Josefa M. — I, **30**, 93—95
- Myšková, Josefa — viz Říhová, Josefa, roz. Myšková
- Myšková, Marie — viz Kopecká, Marie, roz. Myšková
- Nademlejnský, zahradník — III, 305
- Nádherná, matka Laury Hanušové, vdova po majiteli velkoskladu tabáku ve Vídni Jakubu N. — IV, 17, 27, 44
- Nandrassy, Matyáš — II, 159
- Napoleon I. — I, 79, 97
- Napoleon III. — II, 77, IV, 24, 100 (180)

Náprstek, Ferdinand — viz Fingerhut, Ferdinand
 Náprstek, Vojtěch — III, 65, 215, 216, (330), IV, 34, 35, 37, 41, **303**, 48—49, 67, 78, 120, 121, 125, 129, 130, 131, (168, 169, 170, 171, 172, 175, 177, 183, 186)
 Náprstkova Anna — I, 248, III, 215, (357)
 Nebeský, Václav Bolemír — I, 57, II, 94, 144, 165, III, 26, 33, 38, 42, 99, 176, 229, 251, 262, 283, 292, (322), IV, 19, 71, 104, 112, 150, (176)
 Nedvěd, Antonín — II, 221, (322)
 Negro, finanční rada — II, 31
 Nepomucký, fin. úředník — III, 133
 Neruda, Jan — III, 188, 221, 253, 254, 255, 292, IV, 12, 59, 61, 69, 70
 Neuberk, Jan — IV, 35
 Neuwall, Albert — II, 113, 115, 118, 129, 259, 262, (306), III, 59, 80, 134, 165, 171, (343, 350)
 Nevole, Jan — I, 28
 Němcová, Anastázie — IV, 124
 Němcová, Anna, matka Josefa N. — I, 95, 131, 206, (273, 277, 286)
 Němcová, Anna, sestra Josefa N. — I, 95, 131, (277), III, 133, (343)
 Němcová, Božena
Básně:
 Luzné ráno — II, 261, (321)
 Vodník — I, 43, (266)
Obrazy ze života:
 Alina — viz Chudí lidé
 Babička — II, 54, 60, 62, 70, 76, 84, 88, 91, 94, 95, 96, 98, 101, 102, 103, 110, 144, 155, 166, 167, 170, 196, (293, 296, 297, 299, 300, 302, 303, 313), III, 221, (322, 325, 338, 339, 346, 348, 351, 352, 360, 361), IV, 67, 129, 132, 133, 139, 141, 150, 152, IV, 150

Babička, překlad do němčiny — I, (303), III, 108, 115, 154, 162, 189, 191, 238, (325, 338, 339, 346, 348, 351, 352, 360), IV, 152
 Babička, překlad do francouzštiny (neuskutečněný) — IV, 150
 Baruška — I, 201, (285), II, (300)
 Dlouhá noc — I, 35, 39, (265)
 Dobrý člověk — II, 186, 215, (319), III, 160, 191, 221, 275, 305, (348, 352)
 Domácí nemoc — I, 35, 39, (265)
 Drotari (nepublikováno) — II, 95, 96, (302, 303)
 Chudí lidé (Alina) — II, 155, 186, 194, 204, 215, 216, 245, (310, 316, 318, 319, 321), III, 305
 Chyže pod horami — III, 221, 247, 251, 254, 256, 274, 275, 305, (358, 363, 366)
 Karla — II, 76, 77, 80, 81, 91, 96, 98, (299, 300, 302), III, 165
 novela pro V. Štulce (neuskutečněno) — III, 18
 Obrazy ze života lidu (neuskutečněno) — III, 311, (370)
 Pohorská vesnice — II, 104, 110, 160, 162, 172, 180, 185, 186, 189, 194, 202, 205, 207, 216, 223, 231, 253, (300, 303, 304, 309, 311, 313, 316, 317, 319, 321), III, 33, 55, 165, 199, 219, 221, 224, 228, (322, 325, 328, 358), IV, 67, 140
 Pomněnka šlechtné duše (Rozárka) — I, 251, (291)
 povídka (Pan učitel?) — III, 305
 Povídky o lidu a z lidu (neuskutečněno) — III, 42, 76, 213, 229
 povídky pro děti (neuskutečněno) — I, 222, (288), II, 69, 70, (298)
 Pražská panička (Žena z lidu, neuskutečněno) — II, 172, 194, 204,

244, 272, (293, 318, 324, 329),
 III, 19, 36, 41, 45, 74, 95, 160,
 189, 305, (319, 322, 325, 327,
 333, 336, 348, 351, 369), IV, 77,
 (176)
 Rozárka — viz Pomněnka šle-
 chetné duše
 Sestry — II, 76, 77, 79, 86, (299,
 300, 301)
 Světlo a stíny (neuskutečněno)
 — II, 186, 194, 244, (317, 318,
 324), III, 74, (333)
 V zámku a v podzámčí — II, 186,
 194, 199, 204, 205, 215, 216, 227,
 245, 263, (316, 319, 321, 322,
 328), III, 305
 Žena z lidu — viz Pražská panička
Pohádky:
 Národní báchorky a pověsti —
 I, 25, 26, 32, 38, 39, 45, 46, 47,
 50, 52, 57, 76, 77, 80, 87, 126,
 127, 151, 174, 178, 197, 198, 222,
 (264, 265, 266, 270, 271, 288),
 II, 70, 75, 78, 103, 157, (299, 300,
 303), III, 42, 94, 112, 163, 213,
 223, 271, (349, 358, 365), IV, 67,
 68, 88, (174)
 Anděl strážce — I, 46, 53, 87,
 (266, 267)
 Čert a Káča — II, (316)
 Čertův švagr — I, 87
 Divotvorná harfa — I, 271
 Chytrá horákyň — I, 87
 Jak Jaromil k štěstí přišel — I, 26
 Jak se učil Honzík latinsky —
 III, 60
 Kdo je hloupější — I, 87
 Kdo snědl holoubátka? — II,
 (316)
 Lesní ženka — II, (316)
 O hloupém Honzovi (Hloupý
 Honza) — I, 87
 O chytré princezně (O chytré
 královně) — I, 87
 O kocouru, kohoutu a kose

(O kose, kohoutu a kocouru)
 — I, 87
 O Pánu Bohu — II, (216)
 O zaklené holubici (nedochováno)
 — I, 23, (263)
 O zlatém kolovrátku — I, 46,
 (266), II, (316)
 Proč psi kňučí na kočky — II,
 (316)
 Půjčka za oplátku (Odplata za
 půjčku) — I, 87
 Strýček Příhoda — I, 87
 Tři přadleny (nenapsáno) — I,
 87, (272)
 Viktorka (O Viktorce) — I, 174,
 178, (282, 284)
 Slovenské pohádky a pověsti —
 II, 70, 144, 147, 148, 156, 157,
 164, 165, 170, 171, 174, 175, 176,
 177, 194, 199, 203, 244, 247, 248,
 249, 251, (313, 324, 326), III, 42,
 75, 79, 80, 94, 95, 112, 114, 123,
 125, 145, 146, 150, 157, 160, 164,
 168, 169, 170, 175, 191, 192, 193,
 209, 211, 212, 213, 215, 220, 223,
 226, 229, 236, 239, 241, 251, 253,
 258, 263, 264, 266, 267, 268, 271,
 278, 280, 284, 285, 286, 305, (319,
 342, 344, 345, 347, 348, 349, 350,
 361, 364, 365), IV, 68, (174)
 Berona — II, 175
 Černokňazník — II, 175
 Dragomír — II, 175
 Král času — II, 175, 184,
 (350)
 Ľalija — II, 175
 Mahulena, krásná panna — II,
 175
 O bačovi a šarkanu — II, (316)
 O bačovi a šarkanu, překlad do
 němčiny — II, 245, (325)
 O dvanácti měsíčkách — II, 77,
 79, 86, (300, 301, 316), III, 184,
 (350)
 O Kovladu — II, 199, 205, 215,

227, 263, (316, 319, 321, 322, 328), III, 175

O Turkovi a krásné Katarině (O krásné Katarině) — III, 182, (350)

O Vítazkovi — II, 199, 205, 215, 227, 263, (316, 319, 321, 322, 328)

Radúz a Ludmila — II, 175

Světovládny rytíř — II, 175, III, 263, (365)

Valibuk — II, 170, 171, 175, (313)

Vlkolak — II, 175

Světská krása (Zemská krása) — II, 175

Ženské sluby, neznámé — II, 175

Překlady pohádek Boženy Němcové v knize Josefa Wenziga Westslavischer Märchenschatz — II, 186, 216, 228, (316, 319, 321, 322), III, 25, (323)

Chorvatské pohádky — III, 280

Rusínské pohádky (neuskutečněno) — III, 229, 268, 280

Ruské pohádky (neuskutečněno) — III, 112, 268

Slovinské pohádky — III, 149, 268, 280, 281, (345, 366, 367)

Srbské pohádky — II, 34, 292, 293, III, 75, 94, 112, 115, 175, 211, 213, 220, 229, 236, 268, 278, 280, 305, (322, 339, 341, 350, 359), IV, 77, 125, 130, (184)

Srbské pohádky, německý překlad — III, (350)

Práce cestopisné a lidovědné:

Čechy:

Dialektologický příspěvek pro Františka Ladislava Čelakovského (neznámý) — I, 83

Hádky — I, 87, (272)

Obrazy z okolí domažlického (Květy) — I, 36, 38, 43, 50, 86, (265, 272)

Obrazy z okolí domažlického (Česká včela) — I, 38, 57, 58, 86, (265, 268, 272, 281)

příspěvky pro Lumír („malíčkosti“; nezjištěno) — II, 216, Selská politika — I, 78

Slovensko:

Hrádek hornolehotský — II, 248, (325), III, 176, 262, (345, 350, 364)

knihy o Slovensku (neuskutečněno) — III, 258

knihy o Slovensku (s M. Hattalou a J. Krejčím; neuskutečněno) — IV, 59, (174)

Kraje a lesy ve Zvolensku — III, 112, 143, 160, 169, 239, 241, 257, 258, 287, 291, 305, 309, (341, 344, 345, 348, 349, 352, 364, 369, 370), IV, (163, 166, 168)

Medvědí polovačka na Slovensku — III, 41, 123, 125, 170, (326, 342, 350)

popis Svaté Hůrky u Radvaně (neuskutečněno) — III, 262, (364)

Poslední medvěd na Čerchově u Chodova a honba na medvěda na Polhoře... — III, 286, (368) příspěvky pro Parus — III, 311, (370), IV, 11, 59, (163, 174)

Obyčeje slovenské — III, 258

Písničky slovenské — II, 27, 28, 29, 70, 148

Pověry slovenské — II, 32, 156, III, 258

Přísluví slovenská — II, 28, 29, (292)

Slovenské starožitnosti — II, 165, III, 145, 160, 176, 261, 262, (348, 350, 352, 364)

Slovenský slovníček — II, 70, 165, 172, 173, 248, (299, 300, 312, 313, 325)

Slovenský zápisník (rukopis, autograf) — III, (344), IV, 123, (184)

Studie o Slovensku — II, 70, 173, 186, 194, 203, 205, 216, (299, 313, 317, 318, 319, 321), III, 258, IV, 19, 21, 126, 130, (164, 166, 176, 183, 185)
Uherské město (Ďarmoty) — — III, 191, 226, 241, 251, 264, 278, 305, (352, 359, 362, 363, 365, 366)

Slovinsko:

Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské v Korutanech — III, 26, 33, 41, 99, 150, 280, (323, 325, 336)

Bulharsko:

práce o Bulharsku — IV, 90, 112, 113, 117, 118, (181)
příspěvky pro Živu — IV, 21, 108, (181, 182)

Západní země:

Broskev, bohatství bývalé pusté dědiny — III, 305, 306, IV, 10, 12, 43, 44, (164, 171)

Réva, bohatství bývalé pusté krajiny — III, 305

Literaria:

Josef Franta Šumavský (nekrolog) — III, 187, 190, 192, (351, 353)
kritický příspěvek pro Kritische Blätter (neuskutečněno) — III, 271, (365, 366)

polemika s Benešem Metodem Kuldou (neuskutečněno) — III, 60, (329)

příspěvky pro Slovník naučný (neuskutečněno) — III, 219, (358)

účast v Českém Plutarchu (neuskutečněno) — III, 28, 29, 39, (324)

redakce ženského almanachu Holubice r. 1845 až 1847 (neuskutečněno) — I, 24, 27, 39, 50, 53, 63, (263, 264, 265, 266, 267, 268, 269)

Překlady:

K. F. Gutzkow, Pravzor Tartuffa — III, 85, 292, 293, 305, (334), IV, 14, 41, 57, 58, (163, 164, 170, 173)

K. Edm. Chojecki, Vláda a láska — IV, 14, 41, (163, 164, 170)
překlad ruského dramatu (neuskutečněno) — III, 75, 84, (334)
účast při překladu Diblíka Ch. Birch-Pfeifferové — III, 214, 216

Práce pro mládež:

Dětské pohádky, hry a písně — II, 186, (317), III, 112, 150, 251, 281, (339, 346, 367)

příspěvky pro Školu a život (přílohu Štěpnici) — II, 186, 244, (316, 324), III, 33, 95, 112, 149, 160, 280, 305, (325, 352, 367)
překlady spisů pro mládež (neuskutečněno) — II, 60, 69, 72

Sebrané spisy:

r. 1857 (neuskutečněno) — III, 42, 96, 229, (359)

r. 1861 — IV, 67, 68, 77, 90, 94, 125, 129, 130, 132, 133, 136, 138, 139, 140, 141

Němcová, Františka — III, 133, (343)

Němcová, Kateřina — III, 278, 272 až 273; IV, 124, (184)

Němcová, Theodora (Dora, Bohdanka) — I, 24, 28, 37, 40, 51, 65, 70, 74, 92, 93, 121, 122, 127, 129, 133, 138, 141, 169, 181, 185, 186, 221, 228, 230, 248, 249, (283), II, 19, 23, 29, 34, 45, 57, 58, 62, 68, 76, 100, 147, 118—120, 124, 126, 150, 132—134, 147, 155, 186, 187, 194, 195, 196, 197, 200, 205, 206, 208, 216, 227, 230, 231, 233, 239, 242, 244, 250, 251, 265, 276, 279, 281, (328), III, 9, 11, 12, 14, 19, 23, 24, 25, 26, 28, 35, 40, 44,

50, 55, 59, 62, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 91, 92, 94, 97, 98, 102, 108, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 119, 140, 147, 154, 159, 166, 189, 190, 191, 194, 198, 202, 205, 214, 215, 216, 217, 223, 225, 229, 230, 237, 243, 255, 276, 279, 284, 294, 298, 302, 303, 304, 305, (320, 330, 336, 339, 362), IV, 10, 13, 14, 17, 18, 21, 27, **297**, 29 až 32, **298**, 33—36, 37, 42, 43, 44, 52, 58, 62, 74, 77, 78, 80, 82, 83, 84, 88, 90, 92, 93, 94, 97, 101, 102, 103, 104, 108, **333**, 121, **334**, 122—123, **335**, 124, **336**, 125 až 126, 127, 128, 129, 130, 131, **339**, 132—134, 139, 140, 141, 142, 149, (185)

Němec, František — III, 133, (343), IV, 29, 35, 37, 48, 104, 124, 127, (167, 170, 171, 181, 184, 185)

Němec, Hynek — I, 13, 15, 24, 37, 40, 48, 50, 51, 65, 70, 74, 93, 94, 95, 98, 102, 103, 110, 116, 120, 121, 127, 129, 130, 132, 133, 134, 137, 140, 142, 143, 147, 175, 177, 178, 181, 183, 184, 185, 186, 189, 190, 192, 200, 224, 225, 228, 229, 231, 235, 236, 238, 239, 240, 243, 244, 247, 248, 251, (269, 278, 279, 283, 291), II, 26, 27, 29, **108**, 35—36, 37, 38, 42, 45, 46, 49, 59, 61, 74, 75, 95, 98, 121, 136, 161, 181, 182, 187, 218, 237, 244, 246, (291, 292, 293, 298, 303, 311, 321, 323, 325), III, 11, 12, 23, 64, 75, 110, 116, 155, 156, 278, 295, 303, (328, 330, 339, 346), IV, 10, 81, 125, 129

Němec, Jaroslav (Drahotín) — I, 24, 40, 65, 74, 93, 94, 117, 127, 129, 133, 169, 170, 181, 185, 192, 210, 228, 230, 235, 239, 240, 244, (263, 275, 282, 283), II, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 19, 29, 34, 35,

36, 44, 45, 46, 47, 57, 58, 62, 75, 76, **147**, 118—120, 124, 125, 126, 134, 146, 147, 184, 187, 194, 196, 200, 205, 215, 216, 225, 227, 228, 230, 231, 233, 235, 239, 242, 244, 250, 260, 263, 265, 267, 272, 275, 276, 277, 279, 281, (290, 291, 330), III, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 23, 25, 26, 27, 28, 31, 39, 40, 44, 45, 50, 52, 55, 59, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 76, 77, 78, 91, 92, 94, 102, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 124, 130, 132, 133, 137, 140, 141, 145, 152, 154, 156, 159, 166, 171, 189, 190, 191, 194, 195, 198, 200, 202, 205, 207, 209, 214, **254**, 215—217, 218, 219, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 234, 237, 242, 243, 245, 247, 248, 250, 251, 253, 255, 257, 258, 262, 264, 272, 273, 275, 276, 279, 284, 289, 292, 294, 299, 304, 312, (339, 346, 347, 356, 358, 359), IV, 10, 12, 13, 14, 17, 21, 22, 27, 29, 30, 33, 34, 35, **299**, 37—38, 39, 42, 43, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 57, 58, 60, 62, 70, 72, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 92, **319**, 94—96, **321**, 98, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 121, 122, 125, 127, 128, 129, 134, **340**, 135 až 137, **341**, 138—142, 149, (185)

Němec, Josef — I, 13, 20, 21, 25, 29, 40, 43, 44, 51, 52, 53, 65, 70, 71, 74, 78, 80, 81, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 98, 100, 101, 102, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 120, 121, 122, 126, 127, 129, 131, 133, 134, 136, 137, 140, 142, 143, 146, 147, 148, 150, 166, 168, 169, 170, 172, 175, 178, 180, 189, 192, 197, 200, 206, 208, 212, 213, 220, 224, 225, 229, 233, 235, 236, 237, 240, 243, 245, 246, 248, (264, 271, 272, 280, 281, 286, 288), II, 18,

20, 23, 26, 27, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 55, 56, 58, 59, 61, 65, 71, 72, **125**, 74—77, 85, 86, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 97, 100, **145**, 113—116, **147**, 118—120, **148**, 121—125, **149**, 126—131, 133, 135, 137, **153**, 141—147, **154**, 148—150, **155**, 151—154, **156**, 155—157, **157**, 158—161, **158**, 162, 168, 172, 173, 176, 181, 185, 186, 187, 190, 193, 194, 196, 197, 198, 200, 201, 204, 205, 209, 210, 212, 213, 215, 216, 218, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 234, 235, 236, 237, 239, 242, 243, 244, 245, 248, 249, 251, 253, 255, 256, 259, 260, **190**, 261—263, 264, 265, 266, 268, 274, 275, 277, 278, 280, **195**, 281, (290, 291, 293, 296, 297, 317, 326, 328), III, 10, 11, 12, 14, 19, 21, 22, 23, 24, **200**, 25—31, 34, 41, 43, 44, 45, 46, 47, **205**, 48 až 53, 54, 55, 57, **208**, 59—66, 70, 72, 73, **213**, 77—88, **214**, 89—92, 93, 94, **216**, 96—100, **218**, 102 až 105, 110, 111, 112, **221**, 113 až 116, 117, 120, **227**, 129—133, 134, 137, 138, 140, 141, 144, 147, 150, 153, **236**, 154—158, 159, 160, 165, 166, 170, 171, 172, 187, 188, 189, 190, **244**, 193—195, **246**, 198—199, **247**, 200—201, 202, 204, **249**, 207, 209, 210, 212, **253**, 214, **254**, 215—217, **255**, 218—219, 222, **257**, 224—225, **259**, 227—230, **261**, 232—233, **262**, 234, 235, 236, 237, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 250, 255, 257, 258, 259, 264, 269, 272, 275, 276, 279, 280, 283, 287, 289, 293, 294, 295, 297, 298, 299, 301, 304, 305, 306, 311, (320, 323, 326, 327, 333, 341, 344, 349, 351, 356, 366), IV, 9, 10, 11, 13, 14,

15, 16, 17, 20, 22, 26, 27, 29, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 50, 52, 53, 54, 57, 59, 61, 62, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 90, 92, 93, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 141, 142, 145, 146, 147, 149, 150, 152, (185, 186)

Němec, Josef, syn Vavřince N. —

III, 133, 317, (343), IV, **337**, 127,

Němec, Karel — I, 74, 93, 94, 129, 133, 181, 185, 228, 240, (269, 279, 283), II, 12, **108**, 35—36, 59, 62, 63, 74, 75, 76, 86, 91, 97, **147**, 118—120, 124, **151**, 135—137, 145, 147, **165**, 178, 179, 180, 181, **167**, 182—188, **169**, 190—198, 200, **171**, 204—205, 209, 210, **174**, 211, **175**, 212—218, **178**, 225—228, **179**, 229—233, **180**, 234—238, **181**, 239, **184**, 242 až 246, **186**, 250—252, 257, 258, **189**, 259—260, 263, 266, **193**, 274—275, **194**, 276—280, (291, 292, 293, 298, 307, 320), III, **196**, 9—13, 16, 19, **199**, 21—24, 28, 41, **203**, 43—46, **204**, 47, 48, 49, 52, **206**, 54—56, 67, **211**, 70, 73, 74, 75, 78, 107, **220**, 110—112, 116, 118, 119, **232**, 140—142, 155, 156, 159, 167, 189, **243**, 190 až 192, 198, 202, 205, 206, **250**, 208—210, 230, 232, 234, **263**, 235—237, **267**, 242—246, **268**, 247—249, 255, **280**, 275—279, 284, **288**, 293—297, **289**, 298 až 300, **290**, 301—307, (328, 333, 338, 339, 346, 366), IV, **292**, 9—13, **293**, 14—17, 20, **295**, 22, **296**, 23—28, **301**, 40—44, **302**, 45—47, **306**, 52—53, **307**, 54 až 59, **308**, 60—62, **313**, 74—80, **315**, 82—84, **316**, 85, **318**, 87 až 93, **322**, 99—104, 108, 122, 127,

- 128, 134, **346**, 149—151, (185)
 Němec, Karel, syn Františka N. —
 IV, 104, 127, (181, 185)
 Němec, Vavřinec — I, 96, (273),
 III, 133, 317, (343, 366)
 Němec, Vladimír — III, (359)
 Němečková, Inocencie — viz Svo-
 bodová, Inocencie
 Němečková, Marie, provd. Švejsty-
 lová — III, **201**, 32, 34, 35, 154,
 (325)
 Nieritz, Karl Gustav — I, 79
 Novák, úředník(?) v Olomouci —
 III, 45, 248, 296
 Novák, spolužák Karla Němce —
 III, 46
 Novák, Pelhřim — IV, 81, (177)
 Nováková, Ema, roz. Fialová —
 III, 45, 248, 296
 Novotná, Johana — II, 198,
 (318)
 Novotná, Magdaléna, roz. Čudová
 (babička) — I, 85, 160, (280,
 281), II, 98, 105
 Novotná, Terezie — viz Panklová,
 Terezie
 Novotný, pražský občan — IV, 35
 Novotný, Kašpar — I, 114, 115,
 (275)
 Obrenović, Miloš — III, 211, 310,
 (356, 370), IV, 24, 25
 Ohéral, Jan — II, 262, 273, (289,
 303), III, 35, 115, 162, 189, (348,
 352), IV, 152
 de Oliva, Pepita — III, 31, (324)
 Opiz, Filip Maxmilián — III, 255,
 (364)
 Ormis, Samuel — II, 177, III, 128,
 135, 289, 312
 Ottmann, Karel — II, 216
 Pachlová, Terezie — III, 192
 Palacká, Marie — viz Riegrová,
 Marie
 Palacká, Marie Terezie, roz. Haem-
 plová — IV, 44, (171)
 Palacká, Terezie, roz. Měchurová
 — III, 51, 62, 67, 79, 91, 112,
 113, 117, 119, 219, 284, 294, 302,
 (358), IV, 15, 35, 38, 44
 Palacký, František — I, **20**, 59—60,
 200, II, 91, 170, 203, 219, 220,
 222, 239, **182**, 240, 241, 262, 272,
 279, (329), III, 11, 14, 15, 18, 20,
 23, 25, 29, 30, 33, 39, 51, 59, 60,
 64, 68, 97, 102, 104, 107, 114,
 115, 120, 160, 161, 169, 176, 187,
 209, 215, 218, 219, 221, 222, 228,
 287, 294, 305, 310, (322, 324,
 327, 329, 330, 358, 359), IV, 14,
 20, 29, 82, 87, 107
 Palacký, Jan — III, 68, 237, 243,
 254, 306, (330), IV, 12, 44, 47,
312, 72—73
 Palestrina, Giovanni — II, 221
 Palmerston, Henry John — III, 162
 Pankl, Gustav — I, 23, II, 191, 195,
 221, 230, 233, 237, 252, 255,
 (317, 318, 323, 326), III, 13, 112,
 116, 245, 300, (321, 339, 362,
 369), IV, 149
 Pankl, Jan — I, 11, 23, 28, 40, 48,
 92, 102, 103, 111, 132, 133, 138,
 163, 235, (277, 281, 289), II, 83,
 84, 181, 187, 205, 213, 214, 215,
 231, 233, 237, 252, 257, 261,
 (305, 306, 308, 317, 318, 319,
 321, 323, 327), III, 13, 116, (321)
 Pankl, Jan, bratr Boženy Němcové
 — I, 23, 72, 129, (269, 277)
 Pankl, Josef — I, 23, II, 191, 255,
 258, (317, 327), III, 245, (334,
 362), IV, 149
 Pankl, Otto Vilém — I, 23, II, 191,
 255, (317), III, 202, 203, 235,
 245, (356, 360, 362), IV, 149
 Pankl, Robert — III, 76, (334)
 Panklová, žena Josefa P. — II, (317)
 Panklová, Adelheid (Adéla, Aida)

- I, 23, II, 185, 191, 195, 198, 209, 212, 230, 231, 252 (zde chybatisku Andě), 188, 255—258, 259, 260, 263, 266, 276, 279, (316, 317, 327, 330), III, 11, 13, 23, 55, 56, 70, 212, 71—76, 94, 222, 117—119, 141, 155, 190, 198, 248, 202—206, 208, 235, 237, 244, 245, 278, 279, 294, 295, 296, (333, 344, 352, 356, 360), IV, 46, 74, 149, (164, 177)
- Panklová, Kateřina — viz Beyero-
vá, Kateřina
- Panklová, Marie — viz Michene-
tová, Marie
- Panklová, Terezie, roz. Novotná —
I, 22, 23, 24, 28, 40, 48, 72, 92,
102, 103, III, 238, (275), II, 83,
166, 179—181, 182, 185, 188,
190, 191, 194, 195, 200, 202, 173,
209—210, 213, 214, 217, 233,
234, 239, 242, 251, 252, 255, 256,
257, 259, 279, (307, 318, 321, 324,
327), III, 11, 56, 70, 76, 119, 155,
202, 205, 235, 237, 243, 245, 248,
300, (328, 347), IV, 10, 46, 78,
82, 149
- Paroubek, povozník — IV, 29
- Paul, Břetislav, vl. jm. František
Jan Paul — II, 253, (309)
- Paul, Jean, vl. jm. Jean Paul Fried-
rich Richter — I, 241, II, 9, III,
10, 118, 222
- Paulová, Vítězka (Viktorie) — II,
146, 147, 154, 161, 196, (309,
310, 311, 318)
- Pavlas, Antonín (Bobeš) — I, 57,
III, 31, 64, 87, (330)
- Pavlovi (?) — III, 50
- Pedálová, Josefa, pseud. Marie
Antonie — I, 64, III, 29, 39,
(324, 326)
- Pein, muž Adély Panklové — II,
(330), III, (321)
- Pelclová, Karolína — I, 64
- Pešina, František, obuvník — IV,
124
- Peška, Bedřich — I, 79
- Pešková, Eliška, provd. Švandová
— III, 292, 293, 305, IV, 14
- Petrovičová, Kateřina — viz Lauer-
mannová, Kateřina
- Petrík, Emanuel (1824—1884),
účetní, pak knihkupec (v textu
G. Petřík) — II, 104, III, 162
- Pěkný, František — III, 188
- Pfleger Moravský, Gustav — III,
188, 254
- Pícek, Václav Jaromír — I, 28, II,
(290)
- Picková, žena V. J. Picka — I, 28
- Piffli — IV, 132
- Pichl, Josef Bojislav — I, 51
- Pichlová, Františka Bohunka — viz
Čacká, Marie
- Pilc (Pilz), zahradník — II, 147,
154, 157, 186, 187, 192, 196, 205,
216, 217, 228, 232, 234, 236, 245,
275, III, 12, 45, 248, 296, IV, 12,
16, 27, 44
- Pittner, Antonín — I, 4, 19—20,
5, 21, 261
- Pittnerová, žena Antonína P. — I,
20, 21
- Pixa, František — I, 80
- Plener, Ignác — II, 76, 115, 118,
130, 161, 162
- Plošic, Julius — II, 130, 144, 148,
149, 151, 153, 174, III, 123, 133,
134, 145, 195, 240, 250, 258, 264,
286
- z Poděbrad, Jiří — III, (323)
- Podhorská, Johana — II, 244, III,
49, 55, 56
- Podhorská, Kristina, provd. Tur-
ková — II, 244, III, 192, 215, 352
- Podhorský, Václav — II, 197, 244,
263, 275, 280, (318), III, 13, 49,
50, 56, 192, 237, 245, 277, 296,
306, (328, 370)

- Podlipská, Sofie, roz. Rottová — I, 67, 185—186, 193, 205, 76, 206 až 207, 77, 208—209, 79, 211, 81, 214—217, 82, 218, 83, 219, 89, 234—237, 239, 240, 91, 241 až 243, 244, 93, 246—248, 95, 250—251, (270, 284), II, 98, 11, 12, 100, 13, 101, 14, 17, 105, 19 až 26, 107, 30—34, 37, 110, 40 až 43, 111, 44, (319), III, 106, 222, 248, 254, 278, (338, 358)
- Podlipský, Josef — II, 219, III, 64, 87, 222, 248, 254, 278, (358)
- Pokorná, Anna — II, 271, (329), III, 16, 36, 37, 68, 93, 222, (321, 325, 327, 330, 358)
- Polevoj, Nikolaj — II, (295)
- Poniatowski, Stanislav August — IV, 147
- Popp, Arnošt Bruno Jan — III, 159, 166, 276
- Posádka (?) — I, 212
- Pospíšil, Jaroslav (vl. jm. Jan) — I, 25, 10, 32, 39, 15, 45, 16, 46—47, 50, 18, 52—53, 26, 78—80, 31, 96—97, 85, 222—223, (271), II, 62, 70, 76, 126, 78, 133, 88, 135, 94, 95, 139, 102, 140, 103, 144, (299, 302, 309), III, 95, 163, 223, (324)
- Pospíšilová, Julie, roz. Machitková von Starkenbach (1823—1872) — I, 32, 45, 47, 53, 80
- Postl, Karl Anton — viz Sealsfield, Charles
- Pravda, František, vl. jm. Vojtěch Hlinka — III, 254
- Preller, Ludwig — II, 230
- Presl, Jan Svatopluk — III, 173
- Preusler, pražský občan — III, 296
- Prokeš, Antonín — I, 133
- Prokeš, Josef — I, 133
- Proseč (?) — IV, 92
- Prošek, Jindřich — II, 38, 46, 138, 101, 159, (294)
- Prošková, Josefína — II, 138, 101, (293)
- Prudil, Jan, sládek — III, 87
- Prudilová, Aloisie, roz. Thumová, žena Josefa P. (zemřela 20. dubna 1857) — III, 87
- Prudilová, Matylda, roz. Höfrová, druhá žena Josefa P. — III, 87
- Příbyl, M. — I, 80, (271)
- Purkyně, Emanuel — III, 143, 305, (370), IV, 61
- Purkyně, Jan Ev. — I, 140, 144, 59, 168, 172, II, 104, 18, 114, 51, 116, 54, 132, 87, 143, 110—111, III, 45, 125, 143, 169, 170, 171, 258, 289, (350, 370), IV, 61, 95, 106, 107, 108
- Purkyně, Otakar, vnuk Jana Ev. P. — III, 143, 258
- Purm, Augustin — II, 84, (301)
- Puškin, Alexandr Sergejevič — II, 268, (295), III, 18, 45, 189, 220, 253, 292
- Pyat, Felix — I, 208, (286)
- Pytašovi, v České Skalici — IV, 70
- Quast, Jan Zachariáš — IV, 31
- Radziwill — IV, 151
- Rajacić, Josef svob. p. Brinskij — IV, 151
- Rajevskij, Michail Fedorovič — II, 264
- Rajská, Bohuslava — viz Čelakovská, Antonie Bohuslava
- Rakovskij, Gjorgi Stojkov — IV, (182)
- Rank, Josef, něm. spisovatel — I, 57, 130
- Rank, Josef — III, 187, 188, 190, 237, 278, (351, 360, 366), IV, 13
- Rank, Karel — III, 190, 278, (352, 366), IV, 13, (164)
- Rárus, Michal — II, 15, 122, 123, 129, 130, 131, 148, 149, 150, 152,

- 153, 154, 158, 160, 161, (308),
III, 133, (343), IV, 147
Rárusová, žena Michala R. — II,
130, 131, 148, 151, 152, 153, 160
Reachová, Rebeka — viz Vorlíková,
Rebeka
von Redwitz, Oskar — III, 10
Regner, Josef — I, 44
Reif, zahradník v Rájci — IV, 53,
101, 104, (180)
Reifová, Marie, roz. Kučerová —
IV, 91, 92, 104, (179, 180)
Reinek — viz von Reinsberg, Otto
von Reinsberg, Ida — viz von
Düringsfeld, Ida
von Reinsberg, Otto — IV, 150,
(190)
Reissová, Antonie — viz Čelakov-
ská, Antonie Bohuslava
Reissová, Johana — viz Fričová,
Johana
Reissová, Karolína — viz Staňková,
Karolína
Rettigová, Magdaléna Dobromila
— I, 64, 79
Reuss, Gustáv — II, 15, 144, 151,
165, 173, 174, 175, 247, (313),
III, 126, 145, 175, 176, 261, 262,
263, 267, 268, (342, 345, 350)
Reuss, Ludovít Adolf — III, 145,
(345)
Reuss, Samuel — II, 164, 165, 170,
175, (290), III, (345)
Reussovci — III, 145, 146, 169,
263, 267
Riedl, inž. — I, 230
Rieger, Bohuslav — III, 162
Rieger, František Ladislav — I,
122, III, 16, 18, 28, 29, 39, 60,
79, 95, 107, 161, 162, 195, 211,
219, 221, 224, 225, 234, 254, 258,
298, 302, (323, 358), IV, 19, 20,
25, 300, 39, 44, 58, 61, 68, 87,
104, III, 123, 135, 138, (173, 174,
181)
Riegrová, Marie, roz. Palacká —
III, 113, IV, 38, 87
Riegrová, Marie, provd. Červin-
ková — III, 51, (328)
Richter, Franz — IV, 106
Richter, Jean Paul Friedrich — viz
Paul, Jean
Rimavský, Jano — viz Francisci,
Ján
Rittersberg, Ludvík — I, 195, III,
106, 161
Rittersbergová, Henrieta — III, 62,
106, (329, 337)
Rodecker von Rotteck, Wenzeslaus
— viz Rotteck, Wenzeslaus
Rohan, Kamil Filip — III, 31
Rohlíček, Bedřich — III, 216
Rojek, Jan N. Karel — I, 14, 43 až
44, 37, 114—115, 261, IV, 304,
50, 314, 81, 94, 324, 106—109,
(177)
Rosa Sándor — II, 24, 25,
Rosenberg, Moritz — viz Rott,
Moritz
Roštlapil, Josef Mnohoslav — I, 44,
114, IV, 81, (177)
Rott, Eustach Jakub — I, 186, 75,
205, 206, 207, 218, 235, 242, 248,
261, II, 14, 26, 34, 43, (293, 294)
Rott, Jindřich — I, 186, 234, 236,
242, 243, 248, 251, (283, 289,
291), II, 26, 43, (292)
Rott, Moritz, vl. jm. Moritz Ro-
senberg — III, 15
von Rotteck, Karl Wenzeslaus Ro-
decker — III, 305, (369)
Rottová, Anna, roz. Voglová — I,
186, 75, 205, 206, 207, 77, 208
až 209, 218, 235, 242, 247, 248,
251, 261, (289), II, 12, 14, 26,
30, 33, 34, 40, 43, (293)
Rottová, Johana — viz Světlá, Ka-
rolína
Rottová, Sofie — viz Podlipská,
Sofie

- Rousseau, Jean Jacques — II, 33, (293)
- Rozum, Jan Václav — III, 237, 248, 254, 296
- Rudolf II. — IV, 147
- Rudová, Josefa, roz. Machotková — I, 62, 63, 74
- Ruge, Arnold — II, 17, (291)
- Rupp, Vilém — IV, 61, (168, 170)
- Russeger, Jozef, ředitel báňské akademie — II, 122, 141
- Russegrová, žena Jozefa R. — II, 123
- Růžička, Matěj, ředitel gymnasia v Banské Bystrici — II, 149
- Růžičková, Anna Vlastimila — I, 27, IV, 67
- Ryba, pražský občan — III, 87
- Rybička Skutečský, Antonín — I, (269), II, 113, 173
- Ryšavý, Dominik — III, 28, 61, IV, 43
- Řehoř, Josef — I, 244
- Řezáč, František Josef — II, 186, 221, 244, 248, (316, 325), III, 15, 33, 51, 104, 250, (328, 345), IV, 59, 67, 69
- Říhová, Josefa, roz. Myšková — I, 94, 129, 131, (277)
- Sabina, Karel — III, 87, 161, 188, 221, 254
- Sadil — I, 19
- Sacharov, Ivan Petrovič — III, 179, 180, 182, 183, 184
- de Salignac Fénelon, François — viz Fénelon de Salignac, François
- Sand, George — I, 246, 247, II, 33, (292), III, 36, IV, 33, 125, 126
- Scott, Walter — II, 111, III, 10
- Sealsfield, Charles — II, 280
- Sedlčanský, Daniel — I, 149
- Sedmík, Karel — IV, 123, 132
- Seebach, vídeňská div. umělkyně — II, 207
- Seidel, Josef — IV, 338, 128—131, 132, (185)
- Seidlová, Josefa, roz. Novotná, žena Josefa S. — IV, 131
- Semerád, Mathias — III, 200
- Shakespeare, William — I, (288), II, 31, 106, 109, 207, (290), III, 10, 106, 305, IV, 61
- Schaffgotsch, Antonín Arnošt — I, 137, (278)
- Schalek, Josef — viz Šálek, Josef
- Scheffer, Leopold — I, 49
- Scherl, Felix — I, 121, (276)
- Schilder, Franz, úředník min. financí — II, 113
- Schiller, Friedrich — II, 106, 194, 280, III, 10, IV, 55, 57, 61, 68
- Schleidner, Mathias Jakob — III, 305
- Schlesinger, Libor Alois — III, 65
- Schlosser, pražský občan — III, 248
- Schmid, Hermann Theodor — III, 15, 19, 20
- Schmid, Christoph — I, 79, (271)
- Schmidtmann, zahr. učeň v Postupimi — IV, 10, (163)
- Schneider, Gabriel — I, 127, (276)
- Schnirch, Bedřich — viz Šnirch, Bedřich
- Schramm, Heinrich, fin. úředník v Žitavě — III, 243
- Schulenburg, Karl Rudolf — II, 195 (hrabě), 214 (hrabě), II, 233, 279, (323, 330)
- Schulz, Ferdinand — II, 192, (318), III, 18
- Schwarzenberg, Bedřich Josef — II, 13, (290)
- Schwarzenberg, Felix — I, 127, (277)
- Schwarzenberg, Karel — III, 29, 200, 216, (353, 357)
- Schwarzenbergové — III, 168, 204, 296, 308
- Schwimmer, V. A. — I, 79, (271)

- Sibour, Marie Dominique — III, 13, (321)
- Siebert, zprostředkovatel zásilek Karlovi do Zaháně — II, 234, 242, 250, 275
- Simandlová z Nymburka — I, 94
- Simeonov, Veličko — IV, 86, 88, 89, 90, 91, 103, 113, (178, 180, 181, 182)
- Simeonovová — IV, **317**, 86, 88, 89, 90, 107, (177, 181)
- Skála, František (a Josef Macháček) — III, 138, 153, 165, 171, 190, 194, 195, 199, 200, 209, 212, 225, 228, 230, 233, 234, 236, 250, 255, 257, 264, 275, (344, 352, 353, 356, 359)
- Sklenář, otec Josefa S. — III, 195, 199, (360)
- Sklenář, Josef — III, 195, (352)
- Skřivan, Antonín — II, 172, 187, 205, 215, 263, III, 11, 14, 102, 114, 116, (339)
- Skřivanová, Terezie, roz. Förstrová — III, 299
- Slabej, Matěj — II, 124, IV, 147
- Sládeček, Václav — I, 57
- Sládkovič, Andrej (vl. jm. Braxatoris) — II, 124, 129, **164**, 174 až 177, 249, (325), III, 145
- Sláma, František — I, (271)
- Slavata, Vilém — III, 169
- Slavík, Jan — III, 200
- Slavík, Josef — III, 29
- Slota Rájecký, Juraj — II, 15, 121, 130, 143, 144, 146, 149, 151, 155, (291), III, 286, IV, 147
- Smetana, Augustin — I, 134
- Smith, Adam — III, 305, (370)
- Sobieski, Jan — IV, 147
- Sojka, Jan Erazim — II, 66, III, 106, IV, 70
- Staendler, Jenny — viz Taxisová, Jenny
- Staněk, otec J. B. Staňka, v Poříčí — II, 200, 243, 265, (319, 324, 327, 328), III, (336), IV, (170)
- Staněk, sládek, bratr J. B. Staňka — III, 56
- Staněk, Jan (Ivan) Bohdan — II, 192, 193, 205, 242, 244, 253, 259, 261, 262, 266, (319), III, 14, 19, 25, 26, 46, 64, 87, 96, 97, 106, 162, (337), IV, 35, 37, 43, 73, 78, 100, 105, 107, 108, (176)
- Staněk, Josef — I, 108, 226, III, 99, 105, 167, (337)
- Staněk, Ladislav — III, **217**, 101
- Staněk, Václav — I, 15, 24, 25, 26, 61, 64, 72, 74, 83, 102, 107, 108, **41**, 121—122, 140, 145, 170, 226, (263, 268, 269, 273, 276), II, 66, 67, 272, (296, 297, 298), III, 11, 56, 115, 137, 156, (320, 321, 330, 341, 344), IV, **309**, 63, 138, 148, (174)
- Stangler, František — III, 15, 219, (321, 358)
- Stanislav August — viz Poniatowski, Stanislav August
- Staňková, Božena — viz Šetlíková, Božena
- Staňková, Karolína, roz. Reissová — I, 15, 24, 26, 50, 61, 63, 64, **23**, 72—75, 91, 92, 107, 108, 116, 122, 140, **48**, 142—145, 175, **87**, 226—227, (268, 272, 274, 275, 287), II, 244, III, 45, 62, **210**, 69, 99, 102, 104, 105, 115, **224**, 122, **229**, 136, **230**, 137, 215, 233, 305, IV, 119, (182)
- Staňková, Ludovika, roz. Živnová — III, 96, 97, 106, 162
- Staňková, Ludovika, dcera J. B. Staňka — IV, 43
- Steidler, Josef — III, 113, IV, 92
- Sterne, Lawrence — II, 250, (326)
- Stodola, občan z Mrákova (?) — I, 101
- Stojanov, Vasil Demetr — IV, 89

- 90, **327**, **112**, **328**, **113**, **329**, **117**, **330**, **118**, (178)
- Storch, Ludwig (1803—1881) — III, 305
- Stöckel, dvorský sekretář — II, 128, 141, 142
- Stöger, tenorista Dvorní opery — II, 207
- Stöger, Johann August — III, 90
- Strakatý, Karel — II, 221
- Střížek, Jan — I, 77
- Studnicková, Marie — IV, **320**, 97
- Sumrák, advokát v Banské Bystrici — II, 143, 149, 150
- Sušil, František — I, 206, (286)
- Světlá, Karolina, vl. jm. Johana Rottová, provd. Mužáková — I, **67**, 185—186, 193, **72**, 194, 205, **76**, 206—207, **77**, 208—209, 219, 234, 236, **90**, 238—240, 241, 242, 243, **92**, 244—245, **94**, 249, 251, (284, 285, 286, 288, 289, 290, 291), II, **96**, 9, **97**, 10, 11, **99**, 12, 13, 14, **103**, 16—17, 22, 24, 30, 33, 34, **109**, 37—39, 40, 41, 44, (289, 291), III, 106, 254, (329, 338), IV, 129, 152, (186, 190)
- Svoboda, Dr., muž Inocencie, roz. Němečkové — I, 28
- Svoboda, Josef Vilém — I, 189, (284)
- Svobodová, Františka — IV, 141
- Svobodová, Františka Bohunka — viz Čacká, Marie
- Svobodová, Inocencie, roz. Němečková — I, 28
- Szablaková, Josefa — II, 130, 131, 133, 149, 151, 174, 176, (308, 309, 314), III, 145, 175, 191, 246, (345, 362)
- Šafařík, Jaroslav — IV, 139, 140
- Šafařík, Pavel Josef — II, 170, (297, 303), III, 93, 176, 243, 261
- Šafařík, Vojtěch — **146**, 117, 192, (306), III, 86, 237, 243, (327), IV, 12, 47, 121, 140, 141, (188)
- Šafaříková, Božena — viz Jirečková, Božena
- Šafaříková, Julie, roz. Čaplovičová — I, 62, 108, II, 63, 117
- Šafránek, Josef — III, 113, IV, 48, 120, 122, 124, 127, (171, 183)
- Šálek, vl. Schalek, Josef — II, 176, (313, 324, 326), III, 94, 102, 114, 115, 120, 138, 157, 160, 164, 169, 175, 192, 198, 211, 220, 229, 231, 251, 253, 263, 271, (347, 359)
- Šanda, František — III, 28, 52, 61, 62
- Šebek, František — III, 59, 162, 283, (367), IV, 9, 14, 15, 41, 105, 108, 109, 129, (163, 165, 167, 181)
- Šembera, Alois Vojtěch — I, **49**, 146—148, **58**, 166—167, **60**, 169 až 171, **64**, 180—182, **69**, 188 až 190, **86**, 224—225, II, **120**, 61 až 63, **123**, 68—71, **134**, 89—93, **137**, 98—100, 113, 115, 118, 120, 124, **163**, 172—173, 263, (298, 302, 303, 307), III, **238**, 164 až 167, **245**, 196—197, 199, **251**, 211—212, 265, **283**, 283—284, (357), IV, 14, 140, 141
- Šembera, Vratislav Kazimír — I, 171, 189, 190, (282, 284), II, 63, 71, 93, 173, III, 167, 284, (349)
- Šemberová, Františka, roz. Ševčíková — I, 148, 166, **60**, 169 až 171, 190, 224, II, 63, 71, 93, III, 167, 284
- Šemberová, Zdeňka — I, 171, 189, 190, (282, 284), II, 63, 71, 93, 132, 173, III, 167, 284, (349)
- Šesták, Josef Václav — III, 60, 199, 229, 234
- Šetlík, Josef — I, 261, 278, (274, 329), III, 65, (321, 330)
- Šetlíková, Božena, roz. Staňková — I, 62, 74, **34**, 107—108, 122, 170, 226, 261, (269, 276, 279), II, 57

- 278, (296, 329), III, 12, 99, 105,
(320, 330, 336, 337, 349), IV,
331, 119, 129, 141, 148
- Šic, Jeroným — I, 149
- Šíma, Karel — viz Šimanovský,
Karel
- Šimáček, František (Vojtěch Bělák)
— III, 187, 199, **270**, 251—252,
IV, 68, 70
- Šimáčková, Barbora, roz. Křížková
— IV, 38, 94, 129, (170, 179, 186)
- Šimanovský, Karel, vl. jm. Karel
Šíma — III, 15
- Škoda, Jan Karel — III, 46
- Škopíček, Adolf — III, 113, 133,
(339, 343)
- Škulťety, August Horislav — II,
165, 170, 171, 176, 177, 249, III,
239, (365)
- Šlenkert, Václav — II, 205, III, 302
- Šlenkrtová, Barbora, roz. Pacltová,
z Mirošova — II, 36, 252, 263,
264, 275, (329), III, 16, 17, 24,
40, 41, 44, 50, 53, 64, 67, 68, 86,
87, 98, 102, 154, 158, 162, 189,
216, 223, 245, 248, 255, 296, 306,
(322, 328), IV, 13, 35, 57, 125,
129, 130
- Šlesinger, A. L. — viz Schlesinger,
A. L.
- Šnirch (Schnirch), Bedřich — III,
80, 117, (341)
- Špatný, fořt, bratr Františka Š. —
III, 308
- Špatný, František — III, 147, 286,
308, (342)
- Špinků — IV, 151
- Špott, Jan — I, **13**, 41—42, II, 57,
76, 132, 134, 205, 215, III, 11,
15, 51, 65, 79, 115, 116, 248, 296,
IV, 44
- Špottová, Hedvika, dcera Jana Š. —
III, 296
- Špottová, Josefa, roz. Červenková
— I, 42, II, 132, 147, III, 78, IV, 141
- Štastný, Jan — II, 196, 228, 244,
252, III, 12, 23, 28, 45, 55, 125,
237, 248, 278, 295, 307, (345),
IV, 43
- Štefanovič, Samuel — II, 143,
158
- Štěpánek, Jan N. — IV, 35, 36, (169)
- ze Štítného, Tomáš — I, (290)
- Štorch, Karel Boleslav — I, 27, II,
144, (302), III, (324)
- Štrauch, Antonín — III, 162
- Štrobach (Strobach, Strohbach),
Antonín — II, 260, 262, 263, 264,
(327), III, 30
- Štrobachová, žena Antonína Š. —
III, 30
- Štulc, pražský občan — IV, 35
- Štulc, Václav — I, 57, (291), II, **117**,
55, 69, 72, 155, 186, 187, 192,
194, 204, 215, 216, 262, 265,
(310, 316, 317, 318, 319, 328),
III, 14, 17, 18, 19, 26, 33, 39, 41,
95, 161, 219, 221, 254, (326, 336,
358), IV, 56, 88, 95, **323**, 105,
106, **326**, III, (186)
- Štúr, Ludovít — III, 144
- Šumavský, Josef Franta — viz
Franta Šumavský, Josef
- Švajcerka, pražská sousedka — IV,
125, 130
- Švehla, František — I, 44
- Švejstýlová, Marie, roz. Němečková
— viz Němečková, Marie
- Taborová — I, 245
- Talleyrandová, Dorothea — I, 51,
II, 185, 191, 192, 204, 214, 229,
233, 239, 279, (307, 316, 319),
III, 155, 198, (347), IV, 10
- z Tardy, Samuel — I, 99, (273)
- z Tardy, Štěpán — I, 99, 134, (273,
278)
- Taxis, Rudolf — II, 243, III, 60,
115, 162, 198, 247, 270, 276, 277,
(365), IV, 16, 17, 22, (166)

- Taxisová, Jenny, roz. Staendler — III, 162
- Taxisová, Marie Isabela — IV, 16
- Teichert, zahradník v Zaháni — II, 185, 188, 191, 197, 217, 276, III, 10, 21, 22, 47, 210, 235
- Tennerová, Gabriela — IV, 36
- Terebelski, František — I, (285)
- Tesař, František — I, 78, 210, 240, 262
- Thun, Lev — I, 134, 141, 181, (275)
- Thurn, Matyáš — III, 168
- Thurn-Taxis, Rudolf — viz Taxis, Rudolf
- Tibély, Karol — III, 144, 147, 259
- Tieftrunk, Josef (1814—1889) — III, 130, 131, 132
- Tille, Antonín — II, 265, 268, III, 38, 39, 42, 93, 106, 108, (325, 326, 327, 338)
- Tille, Václav (1801—1865), sládek v Tochovicích — III, 296
- Tille, Václav — IV, (64)
- Tillová, Karolína — viz Jurenková, Karolína, roz. Tillová
- Tobolář, Jan — IV, 141, 142
- Tobolářová, Anna — IV, 128, 132, 139, 140, 141, 142, (186)
- Töpffer, Rodolph — III, 9
- Tomášik, Ján Pavol — III, 134, 135, 146, 177, 229, (350, 359)
- Tomášik, Samuel (Samo) — II, 159, 162, 170—171, 165, 177, III, (343, 359)
- Tomášiková, žena Samuela T. — II, 171
- Tomek, Václav Vladivoj — III, 29, 39, 42, IV, 55
- Tomíček, Jan Slavomír — I, 208, II, 252, III, 60, 61, IV, 58
- Tomíček, Karel — II, 252, (326)
- Tomková, Ludmila, roz. Dáňová (1822—1868) — III, 42, (327 — zde omyl ve jménu)
- Tomsa, František Bohumil — III, 38, (326)
- Tonner, František — IV, 104
- Tovačovský z Cimburka, Ctibor — III, 29
- Tovačovský z Cimburka, Tomáš — III, 19
- Trčnik, slovinský kněz — III, 99, (336, 337)
- Trdina, Janez — III, 280
- Trojan, Alois Pravoslav — II, 261, 262
- Trojan, František Břetislav — II, 124, 150, 152, 159
- Trojanová, Amálie, roz. Skrohovská (nar. 1814), žena Aloisa Pravoslava T. — II, 262
- Trojanová, žena Františka Břetislava T. — II, 150
- Tromlitz, vl. jm. Karl August Friedrich von Witzleben — II 107
- z Trotiny, Zbyšek — III, 29, (323)
- Trstenjak, Davorin — III, 99
- von Tschudi, Johann Jakob — III, 305
- Tureček, Jan — IV, 67
- Turek, Karel — III, 50, 192, 215, 218, 224, IV, 98
- Tyl, Josef Kajetán — I, 21, 27, 52, 57, 78, 79, 160, 219, (267, 270), III, 254
- Ullmannová, Anna — I, 238, 244, 249, III, 161, (348)
- Ullmannová, Anna — viz Fričová, Anna, roz. Ullmannová
- Václav IV. — III, 79, (334)
- Vaclík, Jan — III, 162
- Vahylevič, Dalibor J. — III, 57, (328)
- Valenta, Josef (1818—1894), suplent, pak profesor a ředitel gymnasia, r. 1856 měl svatbu s Marií, roz. Brdičkovou — II, 228

- Vanderka — viz Wanderová
 Vaněk, František — viz Wanka, Franz
 Vansa, Ludovít — III, 312, IV, 154
 Vašátko, fin. úředník(?) — II, 49
 Van der Velde, Franz Karl — II, 107
 Verges (Verger), kněz — III, 13, 16, (321)
 Vetterl, Václav — III, 292, (351, 368)
 Vežnická, domácí v Ďarmotech — I, 241, II, 20, 76
 Vežnický, lékař v Ďarmotech — II, 23, 35, 42, (293), III, 65
 Vežnický, guberniální rada — III, 65
 Vilímek, Josef Richard — III, 221, 292, (358, 368), IV, 61, 68, (174, 175)
 Villani, Karel Drahotín Maria — I, 28, II, 261, IV, 31, 35, 37, (168, 169, 170)
 Vinařický, Karel Alois — III, 29, 40, 77, 102, 104, 113, **235**, 152 až 153, 190, 191, 276, (345)
 Vitásek, Jan N. — IV, 56
 Vlček, Jan B. Josef — II, 159, 166
 Vlček, Václav, otec Jaroslava V. — II, 149, (309)
 Vlk, Jan — II, 118
 Vnouček — viz Mňouček
 Vocol, Jan Erazim — I, 245, (290), II, 149, 165, 170, 249, III, 176
 Vogel, Jan — II, 44
 Voglová, Anna — viz Rottová, Anna, roz. Voglová
 Vogt, Karl — I, 242, (290)
 Vojáček, Hynek — I, 206
 Vojáček, Jan — III, 194, 195
 Vokounová, pražská vlastenka — II, 261
 Volfová, Vilemína — I, 27
 Voňka, inženýr v Korutansku — III, 103, (337)
 Vorlíček, František Ladislav — II, 272, III, 16, 17, 18, 40, 93, 155, 161, 221, 248, 255, 292, 296, (322, 326, 348, 358), IV, 44
 Vorlíková, Rebeka, roz. Reachová — I, 61, 74, (270)
 Vosláček — viz Woslaczek, Leopold
 Votová, Marie — I, 185, 186, 236, 248, (283), II, 19, 21, 24, 26, 34, 42, 43, 57, 77, 80, 116, 125, 131, 133, 137, 145, 150, 154, 155, 157, 161, 186, 217, 234, 245, (296, 306, 310, 321, 323), III, 296
 Vrba, pražský občan — III, 11, 25, 26
 Vrbíková, Marie — I, 152, 159, (280)
 Vrbíková, Veronika — viz Mikšíčková, Veronika
 Vrtátko, Antonín Jaroslav — II, **128**, 80, **129**, 81, 89, 91, (299), III, 29, 30, 40, 200, 234, 302
 Vsetečka, František, lékárník v Nymburku — I, 138, 221, (278), III, 161
 Vubín, městský písař v Žitavě — I, 150
 Vyhnálek, Josef V. — III, 79
 Vyšín, Jan (nar. 1837), učitel — III, 160
 Wagner, Richard — II, 207
 Wagnerová — II, 64
 Wagnerová, krejčová — I, 236, II, 12
 Walter, Josef — I, 181, 240
 Wanderová, Theresia, roz. Schulzová, niťarka — III, 133
 Wanka, Franz — III, 31, 87
 Wanka, Václav — IV, 61, (174)
 Warrens, Eduard — III, 263
 Weber z Ebenhofu, Filip, pražský polic. rada — II, 262

- Weinhuberová, sestra paní Myškové — I, 94
- Weisel, Georg Leopold — I, 57, 95, 130
- Weiselová, žena Georga Leopolda W. — I, 95
- Weisflog, Karl, německý spisovatel — II, 108
- Weisflog, Leopold — II, 108
- Wenzlick, Antonín, krejčí (?) — III, 52, 78, 80, 87, 98, (334)
- Wenzlicková, Antonie, žena Antonína W. — III, 87, 98
- Wendtland, zahradník — IV, 10
- Wenzig, Josef — II, 186, 216, 228, (298, 319), III, 25, 29, 62, IV, 56, 134, 135
- Wildner, František — IV, 123
- Willigk, Bedřich — III, 46, IV, 91, 100, (179)
- Windischgrätz, Alfred — III, 38
- Winiker, Karel — III, 163, IV, 152
- Winter, Mořic — IV, 138, 139
- Winterhalter, polic. komisař — II, 152, 159
- von Witzleben, Karl August Friedrich — viz Tromlitz
- Wolfsohn, Wilhelm — III, 296, (369)
- Woslaczek, Leopold, centrální insp. ministerstva financí — II, 90
- Wurm, Prokop (?), hostinský, koňský handlíř, majitel dostavníků, zemř. 1859 — III, 64
- Zagoskin, M. — II, (295)
- Záhorský, Štefan — II, 121, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 148, 174, (307, 308, 309)
- Zaitzová, pražská občanka — IV, 35
- Zaleski (Záleská), Antoinette — viz Paulová, Vítězka
- Zalužanský ze Zalužan, Adam — III, 29
- Zámorský, Martin Filadelf — I, 149
- Zap, Karel Vladislav — I, 243, II, 161, 228, 244, IV, 27, 29, 34, 42
- Zapová, Františka, druhá žena K. V. Zapa — II, 244
- Zapová, Honoráta (z Wiśniowských) — I, 24, 39, 161, 245
- Zapová, Ludmila, dcera K. V. Zapa — I, 245
- Závorka Lipenský, Tobiáš — I, 149
- Zechenter, Gustáv Kazimír — II, 102, 15, 124, 148, 149, 151, 153, 155, 157, 158, 233, 247, 248, 249, (291, 310, 311, 325), III, 41, 225, 123—124, 226, 125—128, 228, 134—135, 233, 143—148, 239, 168—174, 176, 265, 239—240, 269, 250, 273, 257—259, 265, 275, 266—269, 284, 285, 285, 286—287, 286, 288—291, 291, 308—312, (326, 350), IV, 21, 344, 147, (166)
- Zechenterová, matka Gustava K. Z. — II, 155, III, 135, 146, 147, 170, 172, 239, 240, 250, 259, 268, 285, 286, 289, 312, (343, 345)
- Zechenterová, Emílie, roz. Groze-rová — III, 239, 240, 250, 259, 268, 285, 286, 289, 290, 311
- Zechenterová, Petronka — III, 135, 146, 147, 170, 172, 239, 240, 250, 259, 268, 285, 286, 289, 312, (343, 345)
- Zechner, Albert — II, 188, 209
- Zelený, Václav — II, 144, (302), III, 64, (324), IV, 58, 61, 68, 77, (174)
- Zelinková, Josefa Mnohoslava — I, 53, 63, (269)
- Zeman, Karel — I, 95
- Zillinger, Mořic — III, 187
- Zimmermann, Josef Václav — I, (267)
- Zipser, Kristián Andrej — III, 309
- Zschokke, Heinrich — I, 79, (271), III, (320), IV, 14

Zvěřina, František Bohumír — III,
312

Zych, Antonín — I, 112, (274), III,
161, 162, (348)

Žďárských z České Skalice — IV, 92

*Osoby určené jen vlastním jménem
nebo náznakem*

Albert, zahradník — II, 228, 251,
III, 24, 248, (323)

Antonín (Tonda) v Bátovcích — II,
124

Fanny — I, 28 (láska Josefa Franty
Šumavského?)

Fanny — II, 69 (příbuzná Fr. M.
Klácela?)

Fránca — II, 22 (služebná u Vež-
nických v Darmotech?)

Georg (Šorš), zahradník — II, 196,
205

Hildegarda — II, 128, 141 (šlech-
tična, majitelka Sliache?)

Jančo — viz Jonča

Jonča, Bulhar — IV, 90, 113, (178,
182)

Karolína, hospodyně Josefa Šafrán-
ka — IV, 121

Miča (Mika) drotar — II, 274, IV,
154 (Sochorík? — viz *Doslov*

Boženy Němcové k *Slovenským
pohádkám a pověstem*, Knihovna
klasiků, IX, 1953, str. 223)

Oskar, mladík v Zaháni — II, 190

Rézinka, posluhovačka Boženy
Němcové — IV, 123, 125, 128,
131, 139

Tina, sestřenice ve Vídni — II,
113

Vincenc, zahradník — II, 205, 218

Zlato, Bulhar — IV, 117

rektor v Mokré Lúke — II, 165

učitel z Brezna — II, 124

osoby nezjištěné — II, 187, 253 až
254, IV, 347, 152

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek patnáctý

LISTY

IV

*Svazek připravil Miloslav Novotný
za spolupráce výkonných redaktorů Rudolfa Havla
a Rudolfa Skřečka
Graficky upravil František Muzika*

*Spisy Boženy Němcové řídí Ústav pro českou literaturu Česko-
slovenské akademie věd. Hlavní redaktor Bohuslav Havránek.
Redakční rada: Rudolf Havel, Josef Hrabák, Miloslav Novotný,
Rudolf Skřeček*

*Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury a umění, n. p.,
jako svou 1221. publikaci v redakci krásné literatury.
Praha 1961. Odpovědný redaktor Jiří Sirotek*

*Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha 1
11,33 autorských archů, 11,53 vydavatelských archů
D -09*01202*

*Náklad 2000 výtisků — Vydání první — Tematická skupina
13/1 — Cena váz 14,70 Kčs — 63/VIII-2*

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

vyšly v tomto uspořádání

1. Národní báchorky a pověsti I
2. Národní báchorky a pověsti II
3. Národopisné a cestopisné obrázky z Čech
4. Povídky I
5. Babička
6. Pohorská vesnice
7. Povídky II
8. Slovenské pohádky a pověsti I
9. Slovenské pohádky a pověsti II
10. Národopisné a cestopisné obrazy ze Slovenska
11. Básně a jiné práce
12. Listy I
13. Listy II
14. Listy III
15. Listy IV

Časové pořadí: 1950 1, 2; 1951 3, 4, 6, 12; 1952 8, 13; 1953 5, 9, 7;
1955 10; 1957 11; 1960 14; 1961 15.